

The
Economist

Audrey Tang
Demokracija i tehnologija

Francis Fukuyama
Svrha Amerike

Ma Jun
Kina i klimatske promjene

Uğur Şahin & Özlem Türeci
Šta je slijedeće za mRNA

Ai Weiwei
Umjetnost i kapitalizam

Cyril Ramaphosa
Zaustavljanje aparthejda s cjepivima

IZDANJE ZA HRVATSKU
Po ekskluzivnoj licenci u izdanju:

 **COLOR MEDIA
COMMUNICATIONS**

SVIJET U 2022.

Broj 3 • Siječanj 2022. • Cijena: 45 kuna

9 772683 465001

enna

Improving life

INNOVATION
ENERGY
POTENTIALS
ENVIRONMENT

SADRŽAJ

28

6 Riječ urednika

LIDERI

- 8 Rivalstvo između Kine i SAD postaje kaotično
- 12 Provjera realnosti klime
- 14 Od pandemije do endemije
- 16 Dvojba centralnih bankara
- 18 Post-virusna politika
- 20 Učiniti da radna mjesta budu fer
- 22 Oblikovanje digitalnih financija
- 23 Stvari koje treba otkazati 2022.

CRTANJE 2022

- 24 Godina pred nama u boji

KALENDAR ZA 2022.

- 25 Naš vodič iz mjeseca u mjesec za narednu godinu

GRAFIČKI DETALJ

- 26 Indeks globalne normalnosti

SUPERPROGNOZA

- 27 Prognoze za ključne događaje

50

BRITANIJA

- 28 Neizvjesna budućnost
- 29 Revolt iz zadnjih klupa
- 30 Dvostruki udarac Brexita
- 31 BBC-jev rođendanski blues
- 32 Planiranje i protesti
- 32 Liberalniji Bog
- 33 Sloboda govora u Škotskoj
- 34 Marvin Rees o gradovima i klimatskim promjenama

EUROPA

- 35 Turbulentni izbori u Francuskoj
- 36 Draghijev težak izbor
- 37 Njemačka poslije Merkelice
- 38 Strateška autonomija Europe
- 39 Fiskalna pravila EU
- 40 Krađa novca EU
- 40 Putinov rat na internetu
- 41 Glasovanje protiv Viktora Orbána

SAD

- 42 Teška godina za Bidena
- 43 Prokletstvo sredine mandata
- 44 Trumpov drugi dolazak
- 45 Stopa ubojstava raste
- 46 Ekonomija se ojačava
- 47 Nered na granici
- 48 Nazad u učionici
- 49 Francis Fukuyama o američkoj hegemoniji

55

AMERIKE

- 50 Vrijeme krckanja u Brazilu
- 51 Nada za Amazon
- 52 Testiranje američke demokracije
- 53 Latinoamerički izbori
- 54 Claudia Sheinbaum Pardo o Ciudad de México

AZIJA

- 55 Indijska demokracija se muči
- 56 Nova vlast talibana
- 57 Izbori na Filipinima
- 57 Bijeda u Burmi
- 58 Japanski novi odrasli
- 59 Turizam u jugoistočnoj Aziji
- 60 Indijski vlakovi
- 61 Ramachandra Guha o kultu Modija

KINA

- 62 Krunidba cara Xija
- 63 Zamrznuta Olimpijada
- 64 Nulti Covid se nastavlja
- 65 Još udara na tehnološke firme
- 66 Ma Jun o Kini i klimatskim promjenama

84

BLISKI ISTOK

- 67 Eskalacija sa Iranom?
- 68 Tunizijska demokracija na ivici
- 69 Spoljna politika Saudijske Arabije
- 70 Bennett vs. Bibi
- 71 Gidon Bromberg, Nada Majdalani i Yana Abu Taleb o regionalnoj klimatskoj suradnji

AFRIKA

- 72 Manje ekonomije cvjetaju
- 73 Godina ratova i državnih udara
- 74 Izbori za promatranje
- 75 Moda pod reflektorima
- 76 Cyril Ramaphosa o završetku aparthejda cjepivima

GLOBALNO

- 77 Vrijeme za klimatsku akciju
- 78 Gojaznost kod djece
- 79 Siromaštvo i pandemija
- 79 Prijetnje disidentima u egzilu
- 80 Naši pogoci i promašaji za 2021.
- 81 Napad nelegalnog ribolova
- 82 Hvatanje cyber kriminalaca
- 83 Audrey Tang o tehnologiji i demokraciji

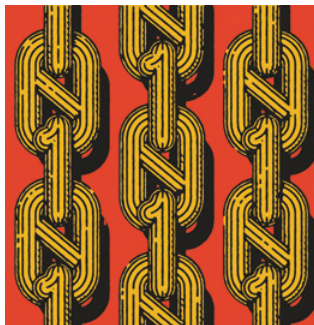
104

ŠTA JE SLJEDEĆE?

- 84 Poseban odjeljak o 22 nove tehnologije koje ćete gledati 2022. godine, uključujući solarni geoinženjering, vertikalnu poljoprivredu, 3D štampane kuće i metaverzum

SVIJET U BROJKAMA

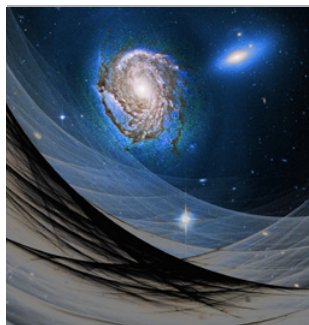
- Globalni pregled od The Economist Intelligence Unit
90 Prognoze za 81 zemlju
99 Prognoze za 15 industrija

113

BIZNIS

- 103 Pidžame vs. odijela
104 Godina radnika
105 Testiranje korporativnog zelenila
106 Trka za reguliranje tehnologija
107 Kineske firme idu na globalnu scenu
108 Sektor čipova se mijenja
109 Nogomet se vraća
110 Tareq Amin o OpenRAN-u
111 Putovanja se olakšavaju – konačno!
112 Li Jin o budućnosti kreatorske ekonomije

121

FINANCIJE

- 113 Nalaženje svrhe za DeFi
114 Štancanje digitalnog novca
115 Mimovi na berzi
116 Inflacija se vraća, zasad
117 Zelena komercijalna svojina
118 Cijene hrane i nejednakost
119 Korporativni bankroti
119 Dug tržišta u usponu
120 Chris Dixon i Packy McCormick o cryptu, korak dalje od kriptovaluta

ZNANOST I TEHNOLOGIJA

- 121 Zadržati Covid-19 u nekim granicama
122 "Dugi Covid" i njegovo liječenje
123 Ugur Sahin i Özlem Türeci o budućnosti mRNA cjepiva
124 Nove terapije
125 Ambiciozne svemirske misije
126 Korak ka Marsu
127 Sondiranje univerzuma

KULTURA

- 128 Kolonijalno naslijeđe umjetnosti
129 Najbolji novi muzeji
130 Šega s azijskim liderima
131 Pandemija kao muza
132 Kozmička trka kinematografa
133 Ai Weiwei o društvenoj ulozi umjetnosti
134 Globalna bitka strujanja
134 Nj.E. Mohammed Al Mubarak o gradovima i kreativnosti

COLOR MEDIA

COMMUNICATIONS SEKCIJA

- 136 Andrej Plenković, premijer Hrvatske o očekivanjima za 2022.
139 Zvonimir Savić u autorskoj kolumni
140 Ivan Vrdoljak o opasnostima smanjenja stanovništva
141 Hrvoje Glavaš o INA-i
143 Adrian Ježina iz Telemacha o poslovanju iduće godine
148 Pavao Vujnovac daje svoj osobni osvrt na godinu koja dolazi
152 Siniša Kukić o projektima FZOE
153 Mirna Marović iz VX o planovima za 2022.
154 Ljubiša Mitof-Višurski o zdravstvu
155 Boris Huzjan iz HAC-a o napretku autocesta u Hrvatskoh
156 Maro Alavanja iz Narativa o godini pred nama i povjerenju
157 Milena Prodančić Tišma iz British Schoola o obrazovanju uz suvremene tehnologije

OSMRITNICA

- 154 Ugljen u britanskim domovima

EDITOR: Tom Standage MANAGING EDITOR: Yvonne Ryan DEPUTY EDITORS: Rob Gifford, Leo Abruzzese

COUNTRIES EDITOR: Alasdair Ross INDUSTRIES EDITOR: Martin Adams INDUSTRIES CONTRIBUTORS: Barsali Bhattacharyya, Ana Nicholls

DESIGN AND ART DIRECTION: Mike Kenny ART DIRECTOR: Anita Wright CHARTS: Matt McLean

ILLUSTRATIONS: Alvaro Bernis, Jordan Andrew Carter, Guillem Casaus, Ellie Foreman-Peck, Steven Gregor, Mike Haddad, Mark Harris, Jack Richardson, Cristina Spano, Lauren Tamaki, Israel G Vargas, Rose Wong PICTURE EDITOR: Juliet Brightmore

RESEARCH: Phil Cain, Lisa Davies, David Griffiths, Carol Howard, Christopher Wilson EDITORIAL EAGLE EYES: Sheila Allen, James Baer, Ingrid Esling, Patrick Lane, Simon Strachan

PUBLISHER: Mark Beard ASSOCIATE PUBLISHERS: Victor Bonavita (advertising), Tom McCave (circulation & marketing) MEDIA SALES: APAC: Lesley Chai

CIRCULATION & MARKETING: Dhiren Patel, David Gaultier, Abbas Jawahar WORLDWIDE LICENSING & SYNDICATION: Joanna Alexandre, Amy Moss, Samuel Zernig

PRODUCTION: Andrew Rollings, Melanie Smith POST-PRODUCTION: Noel Allen OPERATIONS DIRECTOR: Faye Jeacocke PUBLISHING SUPPORT: Vyshnavi Thirukumar PR: Holly Donahue

PHOTOGRAPHS: Cover: Getty Images, NASA, AFP: Christophe Archambault, Gregorio Borgia, Giuseppe Cacace, Fred Dufour, Dong-A ILBO, Sanjay Kanojia, Bulent Kilic, Simon Maina, Hector Retamal, Stefan Rousseau, Tobias Schwarz, Amanuel Sileshi, Osvaldo Silva, Carl De Souza, Simon Maina, Patrick Meinhardt, Alamy: Adam Eastland, Falkensteinfoto, Richard Levine, PA Images, Apple. © Estate of Shirley Baker/Mary Evans Picture Library, Barcroft Media.

Bloomberg: Chris Ratcliffe, Dhiraj Singh. © European Union 2014 – European Parliament. Getty Images: artpartner-images, Michael Betts, Smith Chetanachan/EyeEm, CSA Images, Ben Hasty/MediaNewsGroup/Reading Eagle, Daily Herald Archive, Kevin Dietsch, Heritage Images, Kaveh Kazemi, Raimund Koch, LEOcrafts, makenoodle E+, Andrea Pirri/NurPhoto, Andriy Onufriyenko, Kirsty Sparrow, Mikhail Svetlov, Cristina Szucinski, Vuk Valtic/SOPA Images/LightRocket, VCG, Andrea Verdelli, Arvind Yadav/Hindustan Times, Shao Ying/VCG via Getty Images, Lintao Zhang, Getty Images Reportage/Veronique de Viguier/Paris Match. Courtesy of Olson Kundig.

Hassan Meer/Image courtesy of the National Pavilion of the Sultanate of Oman. Reuters: Adnan Abidi, Ivan Alvarado, Daniel Becerri, Marco Bello, Lisa Marie David, Marko Djurica, Muhammad Hamed, Andrew Kelly, Corinna Kern, Toby Melville, Gaelen Morse, NASA, Amanda Perobelli, Henry Romero, Jorge Silva. Shutterstock: John Raoux/AP. © UK Parliament 2021/Attribution 3.0 Unported (CC BY 3.0). Printed by Walstead Group, UK.

© 2021 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved. Neither this publication nor any part of it may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical,

photocopying, recording or otherwise, without the prior permission of The Economist Newspaper Limited. Published by The Economist Newspaper Limited. ISSN: 9 770954307050 01 Where opinion is expressed it is that of the authors and does not necessarily coincide with the editorial views of the publisher or The Economist.

ADRESA REDAKCIJE: ŠTROSMAJEROVA 3, PETROVARADIN, SRBIJA, TEL: 021/643-0108, FAX: 021/643-0108

REDAKCIJA: GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK IZDANJA: Žilka Milošević (zilka.milosevic@color.rs)

DIREKTOR MAGAZINA: Boban Spasojević (boban@diplomacyandcommerce.hr)

LEKTURA I KOREKTURA: Zdenka Ivković

PREVOD: Sanja Marković, Vladimir Manjok, Ljiljana Kuzmić, Jasna Škrobić

MARKETING: Renato Pandža (renato@ilvil.hr)

DIZAJN I PRIPREMA: Vladimir Dudaš – Centroburo

OSNIVAČ I IZDAVAČ: Color Media Communications

DISTRIBUTER: Color Press Group

DIREKTOR: Robert Čoban (robert.coban@color.rs)

Izdaje za Hrvatsku. Zastupnik za Hrvatsku: LITVIT D.O.O.

ADVERTAJZING: Renato Pandža, Boban Spasojević

PHOTO: Getty Images, Shutterstock, Thinkstock, Stockchange, Flickr, Wikip edia

TISAK: Color Print, Mileve Simić 27, Novi Sad

DISTRIBUTER: Color Media International doo Novi Sad

CIP - Katalogizacija u publikaciji Biblioteka Matice Srpske, Novi Sad

33

SVIJET U 2022 / glavni i odgovorni urednik Žilka Milošević.
- Izd. za Hrvatsku. - 2019, br. 1 (siječanj) - . - Petrovaradin : Color Media Communications, 2019. - (Novi Sad : Color print).
- 29 cm Godišnje. - Prvi br. je tematskog sadržaja: Svijet u 2020ISSN 2683-4650 = The Economist (Hrvatsko izd.)
COBISS.SR-ID 331998215

Svijet u 2022. se objavljuje pod ekskluzivnom licencom Color Media Communications u Hrvatskoj. Kompanija Color Media Communications i redakcija The Economist ne odgovaraju za sadržaj i istinitost objavljenih reklamnih poruka i preuzetih sadržaja sa pomenutih ili oglašavanih elektronskih lokacija. Redakcija The Economist nije obavezna da vraća i odgovara na primljene rukopise, fotografije i internet poštu. Zabranjeno je reprodukovati i koristiti u komercijalne svrhe štampane sadržaje magazina The Economist bez pismenog odobrenja izdavača "COLOR MEDIA COMMUNICATIONS" je član International Federation of the Periodical Press

Putujte sigurno!

Svijet u 2022. Riječ urednika

Ako je 2021. bila godina u kojoj je svijet preokrenuo tijekom borbe protiv pandemije, u 2022. dominirat će potreba za prilagodbom na nove stvarnosti, kako u područjima koja je preoblikovala pandemija (novi svijet rada, budućnost putovanja) tako i zbog ponovnog nametanja dubljih trendova (uspon Kine, ubrzanje klimatskih promjena). Ovo je deset tema i trendova koje treba promatrati u narednoj godini.

1. Demokracija protiv autokracije. Izbori na pola mandata u Americi i Kongres Komunističke partije Kine jasno će pokazati suprotnost njihovih rivalskih političkih sustava. Što je bolje za pružanje stabilnosti, rasta i inovacija? Ovo rivalstvo prenijet će se na sve, od trgovine do tehnološke regulacije, od cijepljenja do svemirskih postaja. Dok predsjednik Joe Biden pokušava okupiti slobodni svijet pod zastavom demokracije, njegova nefunkcionalna, podijeljena zemlja loša je reklama za njegove zasluge.

2. Od pandemijske do endemijske situacije. Dolaze nove antivirusne pilule, poboljšana liječenja protutijelima i više cjepiva. Za cijepljene ljude u razvijenom svijetu virus više neće biti opasan po život. Ali će i dalje predstavljati smrtonosnu opasnost u svijetu u razvoju. Osim ako se cijepljenje ne uspije ubrzati, Covid-19 postat će samo još jedna od mnogih endemskih bolesti koje pogađaju siromašne, ali ne i bogate.

3. Brige zbog inflacije. Prekidi u lancu opskrbe i stimulatивne isplate doveli su do rasta cijena. Središnje banke kažu da je to privremeno, ali ne veruju im svi. Britanija je posebno izložena riziku od stagflacije zbog nedostatka radne snage nakon Brexita i ovisnosti o skupom prirodnom plinu.

4. Budućnost rada. Postoji širok konsenzus o tome da je budućnost „hibridna“ i da će veći broj radnika provoditi više dana radeći od kuće. Ali mnogo je prostora za neslaganje oko detalja. Koliko dana, i kojih? I hoće li to biti pošteno? Istraživanja pokazuju da se žene manje žele vratiti u ured, tako da bi mogle biti u opasnosti da ih se zaobiđe kod unapređenja. Rasprave se

vode i oko poreznih pravila i nadziranja radnika na daljinu.

5. Novi tehnološki udar. Regulatori u Europi i Americi godinama pokušavaju obuzdati tehnološke gigante, ali tek trebaju smanjiti njihov rast ili zaradu. Kina je sada preuzela vodeću ulogu, udarivši na svoje tehnološke kompanije u brutalnom obračunu. Predsjednik Xi Jinping želi da se usredotoče na „duboku tehnologiju“ koja donosi geostratešku prednost, a ne na „neozbiljnost“ poput igara i kupovine. No hoće li to potaknuti kineske inovacije ili ugušiti dinamiku industrije?

6. Kriptovalute odrastaju. Kao i sve disruptivne tehnologije, kriptovalute se pripitomljavaju dok regulatori pooštravaju pravila. Središnje banke također žele pokrenuti vlastite, centralizirane digitalne valute. Rezultat je trosmjerna borba za budućnost financija - između kripto-ulančanih blokova - DeFi gomile, tradicionalnijih tehnoloških kompanija i središnjih banaka - koja će se intenzivirati 2022.

7. Klimatska kriza. Čak i sada, kada su šumski požari, toplinski udari i poplave sve učestalije pojave, među oblikovateljima politike prevladava uočljiv nedostatak žurbe kada je u pitanju rješavanje klimatskih

promjena. Štoviše, dekarbonizacija zahtjeva suradnju Zapada i Kine, dok se produbljuje njihovo geopolitičko rivalstvo. Obratite pažnju na eksperiment solarnog inženjeringa koji bi trebali provesti istraživači s Harvarda 2022. godine tako što će ispustiti prašinu iz balona na velikoj nadmorskoj visini da bi prigušili sunčevu svjetlost - ovo je tehnika koja bi, pri ovakvom razvoju događaja, mogla biti potrebna da bi svijet dobio na vremenu za dekarbonizaciju.

8. Nevolje na putovanju. Aktivnost se povećava kako se gospodarstva ponovo otvaraju. Ali zemlje koje su provodile strategiju „suzbijanja“ virusa strategijom „nula“ Covida, kao što su Australija i Novi Zeland, suočavaju se s teškim zadatkom upravljanja tranzicijom povratka u svijet, u kome je virus endemičan. U međuvremenu, zauvijek je nestala čak polovica poslovnih putovanja. To je dobro za planet, ali loše za turiste čija putovanja subvencioniraju poslovni putnici s velikom potrošnjom.

9. Svemirska utrka. Godina 2022. bit će prva godina u kojoj će više ljudi odlaziti u svemir kao građani nego državni službenici, a prevest će ih međusobno konkurentne kompanije specijalizirane za svemirski turizam. Kina će dovršiti svoju novu svemirsku postaju. Filmski stvaraoci natječu se tko će prije snimiti filmove u nultoj gravitaciji. NASA će usmjeriti svemirsku sondu da se sruši na asteroid u stvarnoj misiji koja zvuči kao holivudski film.

10. Političke igre. Zimske olimpijske igre u Pekingu i Svjetsko prvenstvo u nogometu u Kataru bit će podsjetnici na to da sport može spojiti svijet - ali i da se veliki sportski događaji često na kraju pretvore u političke igre. Očekujte proteste usmjerene na obje zemlje domaćine, iako se bojkot nacionalnih timova čini malo vjerojatnim. Brzi razvoj cjepiva protiv koronavirusa, svijetla točka 2021. godine, oslanjao se na desetljeća minulog rada na stvaranju onoga što se činilo kao uspjeh preko noći. Koje bi druge tehnologije u nastajanju mogle biti one koje će se pojaviti? Naš posebni odjeljak razmatra 22 kandidata za 2022. Na drugim mjestima, naši gostujući suradnici razmatraju sve, od suradnje u području klime do digitalne demokracije, kako bi vas pripremili za godinu koja će biti transformativna.

TOM STANDAGE
Urednik, *Svijet* u 2022.

Naši gostujući suradnici razmatraju sve, od klimatske suradnje do digitalne demokracije

Fantastični spoj prirode i luksuza ZA NOVU DIMENZIJU ODMORA

Pag, otok soli, sira i čipke, otok fascinantnih „mjesečevih“ krajolika s najrazvedenijom obalom na Jadranskom moru, mjesto je na kojem su se smjestili naši atraktivni kampovi.

Prostrane šljunčane plaže, plaža za pse, beach bar s pogledom na najljepši zalazak Sunca, moderno dječje igralište, prostor za druženje i roštilj, teretana opremljena vrhunskim spravama, šarmantni restoran s bogatom ponudom domaćih i međunarodnih specijaliteta, pekarnica i voćarnica s dnevno svježim proizvodima dio su ponude ovih jedinstvenih kampova.

TERRA PARK

CAMPINGS & HOLIDAY HOMES

 SpiritoS
TERRA PARK
CAMPINGS & HOLIDAY HOMES

 Phalaris
TERRA PARK
CAMPINGS & HOLIDAY HOMES

www.terrapark.hr
sales@terrapark.hr

+385 (0) 53 333 555

Sveti Duh 75, 23251, Kolan, Hrvatska

Škuncini stani 100, 53291 Novalja, Hrvatska

Maniheistički i aljkavo

Suparništvo između Amerike i Kine oblikovat će svijet nakon Covida, tvrdi Zanny Minton Beddoes

U svom klasičnom izvještavanju o Peloponeskom ratu, Tukidid je zaključio da je sukob posljedica rastuće moći Atene koja je ulijevala strah u kosti Sparti. U „Tukididovoj zamci“, utjecajnom eseju objavljenom 2015., Graham Allison sa Sveučilišta Harvard ispitao je bi li se ista dinamika mogla preslikati na Ameriku i Kinu. Odredio je 16 povijesnih epizoda u kojima je izazivač poremetio poziciju uspostavljene sile. U 12 od tih slučajeva promjena je završila ratom. Ponavljanje toga danas ne bi bilo neizbježno, zaključio je, ali izbjegavanje zamke „zahtijeva ogroman napor“.

Alisonova analiza pomno je proučavana u Washingtonu i Pekingu. Bez obzira na to, u posljednjih pet godina odnos između svjetske supersile i njenog azijskog izazivača pogoršao se na način koji ukazuje na to da malo njih obraća dovoljno pažnje na povijest. Kina je pod Xi Jinpingom postala agresivnije asertivna u inozemstvu i autoritarnija kod kuće. Pod Donaldom Trumpom, a sada i Joeom Bidenom, američka politika prema Kini promijenila se iz hibrističke vjere u to da bi se Kina mogla integrirati u postojeći svjetski poredak predvođen Amerikancima u nešto što je bliže paranoičnom

obuzdavanju, oblježenom sumnjom u namjere Kine i zastrašujućim dvostranačkim konsenzusom oko toga da je američka globalna premoć u opasnosti.

Ovaj rastući antagonizam već je izazvao mnogo štete, od carinskog rata do povećanja napetosti oko Tajvana. To je oslabilo globalne odgovore na Covid-19 i klimatske promjene. Nažalost, koliko god stvari sada izgledale loše, lako bi se mogle pogoršati. Svijet koji izlazi iz pandemije bit će oblikovan suprotstavljenim suparništvom koje se ne odnosi samo na relativnu moć svake strane već se pretvorilo u egzistencijalno nadmetanje jer svaka strana nastoji pokazati superiornost svog sustava vlasti.

Biden je to već tako opisao, rekavši da se zapadne demokracije „natječu“ s autokratskim vladama oko toga koji sustav bolje funkcionira u 21. stoljeću koje se brzo mijenja. Za Xi Jinpinga okvir je sličan, a dokazi su neoborivi: kolektivna državna kontrola, kako on opetovano ističe, očigledno je superiornija u odnosu na nefunkcionalnu zapadnu demokraciju. „Istok raste, a zapad pada“, kako kineski dužnosnici rado vole reći.

Događaji na globalnoj političkoj sceni 2022. učvrstit će to gledište. Počevši od Zimskih olimpijskih igara u veljači i kulminirajući 20. kongresom Komunističke partije kasnije tijekom godine, Kina će uprizoriti niz strogo koreografiranih događaja osmišljenih da prikazu sposobnost, moć i svestranu superiornost partijske vladavine i da formaliziraju Xijevu poziciju na njenom čelu nakon desetogodišnjeg mandata koji je dosad bio norma.

Xi kojeg se mora slušati

Stranka će ići do krajnjih granica da bi spriječila nestabilnost ili kritike bilo koje vrste. Rizik od ponižavajućih protesta na Olimpijskim igrama građana iz napornih demokracija, uznemirenih kineskim kam-povima za „prodgoj“ u Xinjangu, primjerice, riješen je nametanjem strogog „mjehura“ zbog koronavirusa koji ne dopušta prisustvo stranih gledatelja. Na unutarnjem planu, na svaku naznaku uznemirenosti unutar partije zbog Xijevog odbacivanja bilo kakvog ograničenja broja mandata na dužnosti bit će odgovoreno brutalnim čistkama. Dužnosnici će proslaviti svitanje „nove ere“: Xijeve ere, koji ima potpunu kontrolu nad strankom dokle god to bude želio.

**Svaka strana
nastoji
pokazati
superiornost
svog sustava
vlasti**

ZANNY MINTON BEDDOES, glavna urednica,
The Economist

We Lead Leaders to Sustainable Returns

VX is a boutique consultancy firm empowering
business leaders and investors with
growth opportunities and sustainable value creation

www.vxassociates.com

PRIVATE EQUITY | VENTURE CAPITAL | MARKET RESEARCH | FINANCIAL ADVISORY

SUSTAINABILITY STRATEGY | ESG DUE DILIGENCE | SUSTAINABILITY REPORTING

ZAGREB | CROATIA

PROUD MEMBER OF | PROUDLY SUPPORTS

CVCA CROATIAN PRIVATE EQUITY
AND VENTURE CAPITAL
ASSOCIATION

AmCham
MEMBER 2021

BESTINVEST
Croatia

SUSTAININVEST

INVESTLAB

► U međuvremenu, zapadne demokracije pokazat će svu svoju frustrirajuću aljkavost. U Europi će zima uz nestašice energije, s visokim cijenama, pa čak i produženim nestancima struje, razbijesiti birače i uplašiti političare. Francuski predsjednički izbori bit će ružan spektakl populističke demagogije, ton koji je postavio Eric Zemmour, tvrdodesničarska protuimigrantski nastrojena televizijska ličnost koja se pozicionira kao francuski Trump. Na kraju će Emmanuel Macron vjerojatno biti ponovo izabran, kad se glasovi populističke desnice podijele, ali kampanja u kojoj dominiraju ogorčenost i ratovi kultura neće se činiti kao reklama za demokraciju.

Najveće razočarenje bit će sama Amerika. Izborne godine na sredini mandata obično su one u kojima se malo toga postiže zakonodavno i stranka koja drži Bijelu kuću gubi mjesta u Kongresu. Godina 2022. bit će posebno ekstreman primjer ovog prokletstva sredine mandata. Čak i ako uspije progurati usvajanje verzije svog paketa infrastrukturnih i socijalnih davanja „Izgradimo ponovo bolje“, Biden započinje 2022. s popularnošću pomućenom rastućom inflacijom i nestašicama u ponudi. S razlikom od osam mjesta u Predstavničkom domu i podjelom pola-pola u Senatu, demokrati su u ozbiljnoj opasnosti od gubitka kontrole nad oba. A Republikanska stranka, koja je u potpunosti u Trumpovim rukama, usvojila je njegov pogrešan narativ da su izbori 2020. pokradeni i mijenja zakone u brojnim saveznm državama u kojima kontrolira zakonodavnu vlast kako bi preokrenula nadzor izbora u svoju korist.

Kako godina odmiče, gotovo je izvjesno da će, ako zdravlje dopusti, Trump biti republikanski predsjednički kandidat 2024., što znači da će se nad američku političku raspravu nadviti strahovi od najveće ustavne krize od građanskog rata. Izvan Amerike, oni koji su mislili da je Trump grozno zastranjenje, uzdrmat će izgledi za njegov povratak.

U međuvremenu, u gospodarskoj areni...

Ako se zbog političkih zbivanja stekne dojam da zapadna demokracija ne funkcionira dobro u odnosu na kinesku autokraciju, 2022. mogla bi ponuditi drugačiju presudu o tome koji sustav pruža najposobnije upravljanje gospodarstvom. Od tehnoloških kompanija do ponovnog otvaranja nakon pandemije, Kina i Amerika imaju izrazito različite pristupe sličnim izazovima. I, prvi put poslije više godina, Kina bi mogla napraviti više pogrešaka.

Xi se bez zadržke upustio u pokušaj srezavanja kineskih kapitalističkih titana, brišući čak 1,5 bilijuna dolara vrijednosti dionica suzbijanjem tehnoloških kompanija i nametanjem strogih ograničenja različitim sektorima, od videoigara do privatnih pouka, koji se smatraju štetnim za „zajedničko blagostanje“. U Americi, dvostranačke detonacije o korozivnom utjecaju Facebooka i drugih tehnoloških divova dovest će do tek nešto više od saslušanja u Kongresu. Tržišne snage će, međutim, obaviti bolji posao u pogledu donošenja promjena jer mladi potrošači pronalaze nove platforme, a velike tehnološke kompanije počinju zalaziti jedna drugoj na teritorij.

Amerika i ostatak zapadnog svijeta počeo će razmišljati o suživotu s Covidom. Bolest neće nestati, već će postati endemična (vidjeti uvodnik). Docjepna cjepiva postat će norma, preostala ograničenja putovanja bit će olabavljena, a ograničenje kretanja postat će stvar prošlosti. Kina će, naprotiv, zadržati politiku nula Covida ti-

Dobra je vijest to da se vojni sukob čini malo vjerojatnim

jekom 2022. Budući da je plašila svoje građane bolešću i nametnula im svoju čvrstinu kao znak superiornosti, kineska vlada ne može lako promijeniti smjer. Zemlja će ostati odvojena od ostatka svijeta dugim karantenama i strogo ograničenim putovanjima.

U oba ova slučaja, drakonski pristup Kine na kraju će izazvati gospodarsku štetu. Regulatorna nepredvidivost i cenzorsko neodobravanje najuspješnijih kapitalista u zemlji obeshrabrit će poduzetništvo i otežavati inovacije. A zadržavanje politike nula Covida u svijetu u kojem je bolest endemska zahtijevat će ometajuće prekide rada.

Sve ovo usložit će već zahtjevno makroekonomsko okruženje u Kini. Promatrači Kine godinama su zabrinuti zbog posljedica usporavanja ogromnog procvata nekretnina i zapanjujuće razine duga koji ga prati. Kriza u Evergrandeu, velikom nekretninskom poduzeću, ukazuje na to da je ova škakljiva tranzicija konačno u tijeku. Dominirat će 2022. jer druga nekretninska poduzeća propadaju. Ako se tome dodaju strukturni izazovi, od sve manje radne snage do brzo rastućeg broja starijih uzdržavanih osoba, gospodarski pritisci su znatni. Godišnji rast BDP-a mogao bi pasti na 5 %.

Sporiji rast u Kini bacio bi sjenu na globalno gospodarstvo. Ali, paradoksalno, smanjenjem cijena roba pomogao bi ublažiti glavni američki makroekonomski izazov: rizik od produžene visoke inflacije (vidjeti uvodnik). To bi Američkim saveznm pričuvama ostavilo prostora da duže ostanu opuštena. S bolesti Covid-19 iza sebe, uglavnom završenim fiskalnim pooštrenjem i (pod pretpostavkom da je neka verzija Bidenovog zakona usvojena) s debelo zakašnjelim naporima na unaprjeđnju infrastrukture koji su u tijeku, američko gospodarstvo moglo bi pametno rasti, čak i kada američka politika blijedi. Rast BDP-a od 4 %, blizu kinesko, vjerojatan je.

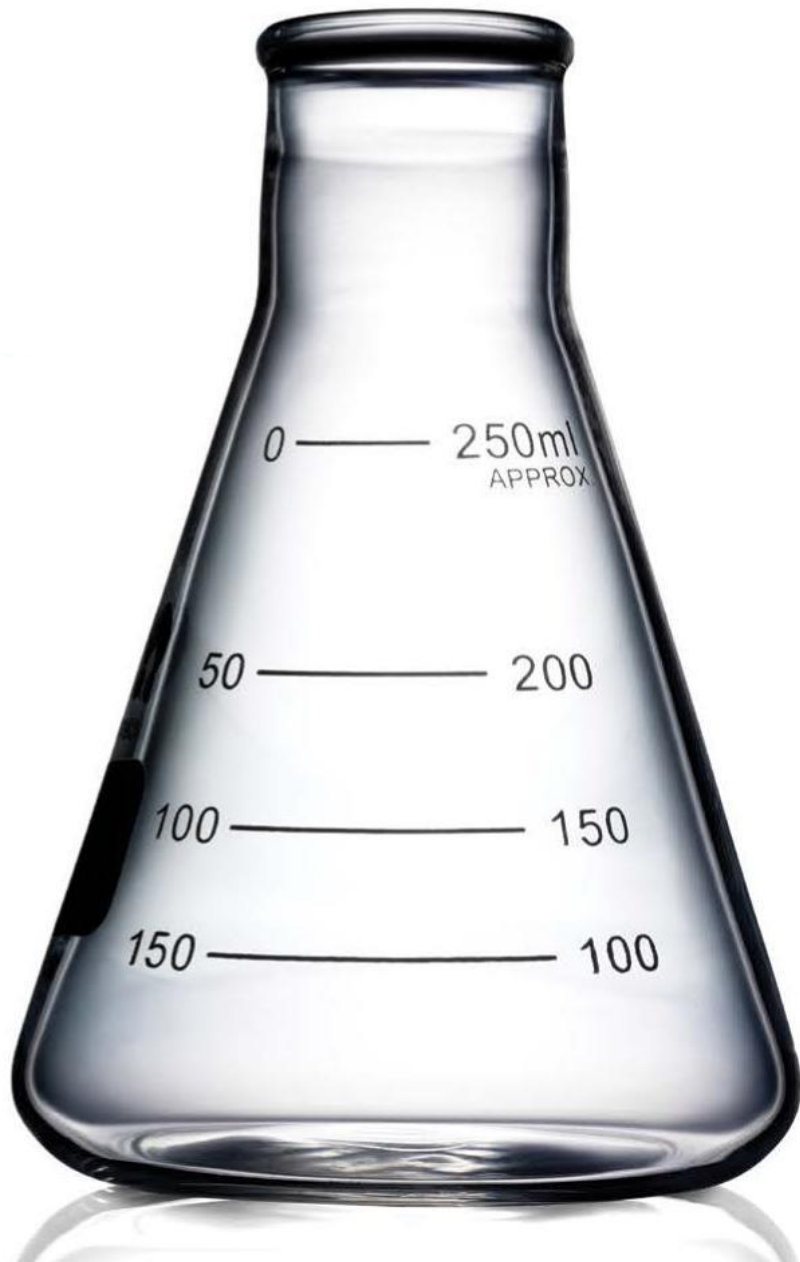
Divergentna politička i gospodarska uspješnost dominirat će naslovima u narednoj godini. Ali zar to neće potkopati prilike da Amerika i Kina ulože „ogromne napore“ potrebne za izgradnju funkcionalnih odnosa? Ne nužno. S posrnulim domaćim gospodarstvom, Xi bi možda želio poboljšati trgovinske odnose s Amerikom, dok bi Biden, koji se bori kod kuće, možda želio zabilježiti uspjeh u vanjskoj politici prije sredine mandata. U teoriji, dvije bi strane mogle ostvariti napredak u mnogim područjima, kao što je osmišljavanje upotrebljivog sporazuma o trgovini i tehnologiji koji bi zamijenio carine iz Trumpove ere, dogovor o zajedničkom pristupu kibersigurnosti, nuklearnom neširenju ili militarizaciji svemira ili pronalaženje načina da se ubrza prelazak na čiste energije nakon klimatskog sastanka COP26 u Glasgowu.

Nažalost, sve se ovo čini malo vjerojatnim. U duboko polariziranoj Americi, jedno od rijetkih područja u kojem se dvije stranke slažu jest oštar stav prema Kini. Biden neće riskirati da ga republikanci napadaju da postaje mek sklapanjem dogovora, koliko god oni bili razumni. A Kina, koja Bidena vidi kao prijelaznu figuru u nefunkcionalnoj demokraciji, vjerojatnije će pojačati svoju nacionalističku propagandu da odvrat pažnju od domaće gospodarske slabosti. Dobra je vijest to da se vojni sukob čini malo vjerojatnim 2022. Najvažnija potreba da se očuva stabilnost uoči partijskog kongresa obeshrabrit će Kinu od avanturizma ili pretjeranog zveckanja oružjem, bilo oko Tajvana ili u Južnom kineskom moru. Loša je vijest to da Tukididova zamka neće nestati. ●

abbvie

ZNANOST VOĐENA INOVACIJOM

Odlučni smo u
pronalasku inovativnih
rješenja za najveće
zdravstvene izazove.

Suočavanje sa stvarnošću

Nestašice i zelena inflacija okončat će doba idealizma u energetske politici, predviđa Patrick Foulis

Političari, potrošači i kompanije na putu su otkrića o klimatskim promjenama i energetskom poslovanju. Prvu fazu, početkom drugog desetljeća ovog stoljeća, karakterizirala je ravnodušnost. Druga faza, u proteklih nekoliko godina, uključivala je postavljanje idealističkih ciljeva za smanjenje emisija daleko u budućnosti koji minimalno načinju današnjicu. Godine 2022. počinje treća faza poduhvata, usred opasno razuzdanih cijena energije, straha od zelene inflacije i rastućih geopolitičkih rizika. To će zahtijevati realizam u pogledu predstojećeg zadatka.

U 2021. svijet je bio preplavljen lakim obećanjima. Oko 70 zemalja, koje čine dvije trećine globalnih emisija ugljika, imale su ciljeve nulte neto emisije, koje je trebalo ispuniti do sredine stoljeća. Većina ljudi u bogatom svijetu, uključujući Ameriku, izrazila je zabrinutost zbog klimatskih promjena. Kompanije su također davale ambiciozna obećanja o ugljičnoj neutralnosti - posebno one koje otpočetka nisu emitirale mnogo. Procvat rizičnog kapitala zelene tehnologije ukazivao je na to da su se sredstva preraspodjeljivala u većem obujmu. A održivo ulaganje postalo je jedan od najvećih trendova u financijama od doba nižerazrednih kredita.

Suočavanje sa stvarnošću, kada je do njega došlo, bilo je brutalno. Rastuće gospodarstvo sredinom 2021. povećalo je potražnju za energijom. Do listopada je cijena košarice fosilnih goriva porasla za 95 % na godišnjoj razini. Kina i Indija suočile su se s nestašicama struje, a Europa s nedostatkom plina (koji često dolazi plinovodom iz autokratske Rusije). Nedostatak fosilnih goriva, koji čine 83 % primarne upotrebe energije, prijetio je gurnuti globalnu inflaciju iznad 5 %, narušio je rast i zastrašio javnost. Političari su reagirali tako da su vratili sat unatrag. Kina i Indija povećale su proizvodnju ugljena, Britanija je ponovo uključila svoje najprljavije elektrane, a kako je cijena nafte dostigla 80 dolara po barelu, Bijela kuća pozvala je OPEC da poveća izvoz.

U 2022. pažnja će se okrenuti prema tome da se energetski sustav učini manje krhkim. Najlakši dio prilično je tehničke prirode. Većina mreža ima problema nositi se s nestalnom prirodom energije iz obnovljivih izvora, kao što su solarna energija i energija vjeta, tako da je potrebna pouzdanija energija u osnovnom opterećenju koja ne dolazi od ugljena. Prirodni plin vratiti

će se u modu i doći će do globalnog oporavka nuklearne energije koja ne proizvodi emisije stakleničkih plinova. U godinama nakon katastrofe u Fukušimi 2011., udio nuklearne energije u potrošnji primarne energije izbljedio je na 4 %, ali će sve više zemalja nastojati ugledati se na Francusku u kojoj taj udio iznosi 36 %. Nove tehnologije baterija, vodika i hvatanja ugljika mogu na kraju pomoći, ali nisu spremne za udarni termin.

U međuvremenu, kaos mješovitih signala - stigme, signaliziranja vrlina, subvencija, pravnih slučajeva i propisa - znači da ulaganja u energetsku industriju iznose manje od polovice godišnje stope od 5 bilijuna dolara koja je potrebna da bi se do sredine stoljeća dostigla neto nula. Ponekad su prevladavajući poticaji aktivno kontraproduktivni: premalo ulaganja u nove projekte prirodnog plina otežava Aziji upotrebu plina kao čistijeg goriva za premošćivanje u sklopu prelaska s ugljena na obnovljive izvore energije.

Kao odgovor na to, vlade će proširiti upotrebu cijena ugljika, koje djeluju kao mjerač emisija kroz gospodarstvo. Izvodit će pokuse s određivanjem cijena daleko u budućnost kako bi ulagačima dali veću predvidivost tijekom životnog ciklusa energetskih projekata od 20 do 30 godina. Amerika će ostati po strani, bez savezne cijene ugljika, ali više će republikanaca shvatiti da je određivanje cijena kapitalistički način reformiranja energetskog sektora.

Nije lako biti zelen

Najteži dio nadolazeće godine realizma bit će iskrenost prema javnosti. Budući da je potrebno povećati ulaganja u energiju s 2 % svjetskog BDP-a na 5 %, računi i porezi moraju rasti. Političari mogu pokušati spriječiti neizbježnu negativnu reakciju upotrebom prihoda od poreza na ugljik za pomoć siromašnima. Ako cijene energenata nastave rasti tijekom 2022., bit će prosvjeda i na ulicama i na biralištima. Ali ako stisak popusti, onda bi godina mogla završiti energetskom politikom na čvršćim osnovama. Vjerojatnost da će svijet ostvariti svoje ciljeve neto nulte emisije i dalje će biti na dugačkom štapu, ali konstrukcija mreže, poticaji za ulaganja i fiskalni planovi mogu biti u boljoj formi.

Ipak, veliki će problemi ostati. Otprilike petina emisija dolazi od industrijskih korisnika, kao što su proizvođači cementa. Često ne postoji neposredna čista zamjena. Umiruće gospodarstvo fosilnih goriva pojačat će geopolitičke rizike, pri čemu se očekuje da će objedinjeni udio OPEC-a i Rusije u proizvodnji nafte dostići 50 % do 2030. A neke nove elektrodržave mogle bi se pokazati nestabilnijima od starih petrodržava: oko 70 % kobalta koji se rabi u električnim automobilima dolazi iz Demokratske Republike Kongo, zemlje od 90 milijuna stanovnika čiji je BDP otprilike isti kao i prihod Tesle, vodećeg proizvođača električnih automobila.

Na zemlje u razvoju otpadaju dvije trećine emisija ugljika povezane s energijom, ali im nedostaje gotovina i temelji za inovacije da bi ulagale ili izmislile svoj put do čistijeg energetskog sustava. Shvaćanje da je ovo, u konačnici, i problem bogatog svijeta biće u srži četvrte faze klimatskog putovanja, nakon 2022. ●

PATRICK FOULIS, urednik za poslovni sektor, The Economist

Budući da je potrebno povećati ulaganja u energiju, računi i porezi moraju rasti

Rješenja za vašu digitalnu budućnost

100 1921
2021
KONČAR
DOBRIH 100 GODINA.

Izgaranje

Obuzdavanje koronavirusa prikriva neuspjehe u javnom zdravstvu, tvrdi Edward Carr

Pandemije ne umiru – one gube snagu. I to je ono što će se 2022. vjerojatno dogoditi s bolesti Covid-19. Istina, bit će lokalnih i sezonskih izbijanja zaraze, posebno u zemljama s kronično nedovoljnom procijepljenošću. Epidemiolozi će, također, morati paziti na nove sojeve koji bi mogli zaobići imunitet koji pružaju cjepiva. Unatoč tome, kako će Covid-19 postepeno prihvaćati svoju sudbinu endemske bolesti, poput gripe ili obične prehlade, život u većem dijelu svijeta najvjerojatnije će se vratiti u normalu – barem u ono što je normala nakon pandemije.

Iza ove perspektive kriju se istodobno zapanjujući uspjeh i deprimirajući neuspjeh. Uspjeh je u tome što je vrlo veliki broj ljudi cijepljen i što, u svakoj fazi infekcije, od blagih simptoma do intenzivne njege, novi lijekovi sada mogu u velikoj mjeri smanjiti rizik od smrti. Lako je to uzeti zdravo za gotovo, ali brzo razvijanje i licenciranje tolikog broja cjepiva i lijekova za novu bolest uspjeh je znanosti.

Cjepivu protiv poliomijelitisa bilo je potrebno 20 godina da prođe put od ranih ispitivanja za prve američke dozvole. Do kraja 2021., samo dvije godine nakon što je SARS-CoV-2 prvi put identificiran, svijet proizvodi otprilike 1,5 milijardi doza cjepiva protiv bolesti Covid-19 mjesečno. Airfinity, znanstveno-analitička kompanija, predviđa da bi do kraja lipnja 2022. moglo biti proizvedeno ukupno 25 milijardi doza. Na sastanku na vrhu u rujnu predsjednik Joe Biden tražio je da 70 posto svjetskog stanovništva bude potpuno cijepljeno u roku od godine dana. Opskrbljivanje ne mora biti ograničavajuće.

Međutim, cjepiva ne pružaju potpunu zaštitu, posebno kod starijih. Ipak, i ovdje je medicinska znanost dorašla izazovu. Rani simptomi mogu se liječiti molnupiravirom, antivirusnom pilulom koja se uzima dva puta dnevno i koja je u ispitivanjima smanjila smrtnost i stopu prijema u bolnicu za pola. Teško bolesni mogu dobiti deksametazon, jeftini kortikosteroid, koji smanjuje smrtnost za 20 – 30 %. Između tih krajnosti nalaze se lijekovi kao što su remdesivir i koktel antitijela koji proizvodi Regeneron.

Zamislite kombinaciju cijepljenja i liječenja kao niz zidova, od kojih svaki sprječava jedan dio virusnih na-

pada da postanu smrtonosni. Podizanje svakog novog zida dodatno smanjuje smrtnost od bolesti Covid-19.

Međutim, pored ovih uspjeha postoji i taj neuspjeh. Još jedan razlog zašto će Covid-19 činiti manje štete u budućnosti je taj što je već učinio toliko štete u prošlosti. Vrlo velik broj ljudi zaštićen je od trenutčnih sojeva koronavirusa samo zato što su već preboljeli Covid-19. I mnogi drugi, posebno u zemljama u razvoju, ostat će nezaštićeni cjepivima ili lijekovima veću dio 2022.

Ovaj imunitet stečen je po strašnoj cijeni. The Economist je pratio višak smrtnih slučajeva tijekom pandemije – smrtnost koja je iznad one koju biste očekivali u normalnoj godini. Naša srednja procjena kretala se oko ukupno 16 milijuna smrtnih slučajeva u svijetu, s rasponom od 10 do 19 milijuna, što je 3,3 puta više od službenog broja. Pod pretpostavkom da naposljetku umre 0,7 – 1,3 % onih koji se zaraze bolešću, prema vrlo gruboj procjeni taj broj smrtnih slučajeva posljedica je od 1,2 do 2,3 milijarde slučajeva zaraze – što je pet do deset puta više od zabilježenog broja.

Kombinacija zaraze i cijepljenja objašnjava zašto ste, recimo, u Britaniji jesenas mogli otkriti antitijela na Covid-19 kod 93 % odraslih. Ljudi su podložni ponovnoj zarazi, ali slučajevi su blaži, a sa svakim izlaganjem virusu imunološki sustav postaje sve bolje osposobljen za odupiranje. Uz nove terapije i činjenicu da je zaraženo sve više mladih ljudi, to objašnjava zašto je stopa smrtnosti u Britaniji sada samo desetina one s početka 2021. godine. I druge će zemlje pratiti tu putanju.

Sve ovo još bi se moglo preokrenuti s opasnim novim sojem. Virus stalno mutira i što ga je više u opticaju, veća je mogućnost pojave novog zaraznog soja. Međutim, čak i da napadnu sojevi omikron i ro, možda neće biti smrtonosniji od delte. Osim toga, postojeće terapije vjerojatno će ostati učinkovite, a cjepiva se mogu brzo prilagoditi tako da uključe i mutacije virusa.

Samo još jedna endemska bolest

Zbog toga će ljudi sve više umirati od bolesti Covid-19, jer nikada nisu bili zaštićeni cjepivima ili si ne mogu priuštiti lijekove. Ponekad će ljudi i dalje biti ranjivi jer se odbijaju cijepiti kada im se to ponudi – a to je neuspjeh zdravstvenog obrazovanja. Osim toga, doze cjepiva gomilaju bogate zemlje, dok je u siromašnim i udaljenim mjestima teško provesti cijepljenje. Sredstva za život bit će uništena, a životi izgubljeni zbog nedostatka sigurne injekcije koja košta svega nekoliko dolara.

Covid-19 još nije sasvim gotov. Ali do kraja 2022. više neće biti bolest opasna po život za većinu ljudi u razvijenim zemljama. I dalje će predstavljati smrtonosnu opasnost za milijarde ljudi u siromašnom dijelu svijeta. Ali to, nažalost, vrijedi i za mnoge druge okolnosti. U tom smislu, Covid-19 pretvorit će se u samo još jednu od bolesti. ●

Imunitet je stečen po strašnoj cijeni

EDWARD CARR, zamjenik urednika, *The Economist*

Gradimo budućnost.

Optička mreža sljedeće generacije

10
GIGA

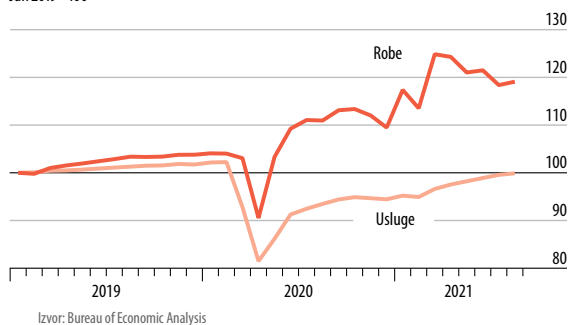
telemach

Potrebno je uravnoteženje

Da bi se izbjegla stagflacija 2022. godine, svjetskom gospodarstvu potreban je prelazak s roba na usluge, kaže Henry Curr

Roba ako je možete nabaviti

Sjedinjene Američke Države, stvarna osobna potrošnja, \$
Jan 2019=100

Gotovo odmah nakon što su prognostičari uhvatili korak s povratom globalnog rasta 2021. godine, stvari su se počele pogoršavati. Masivni fiskalni i monetarni poticaji doveli su do toga da su potrošači pretjerivali s kupnjom roba početkom godine, što je dovelo do naglog globalnog rasta. Međutim, procvat robne trgovine gurnuo je lance opskrbe na rub izdržljivosti, uzrokujući nestašice kontejnerskih brodova, mikročipova, pa čak i prirodnog plina, i izazivajući najveće inflacijsko iznenađenje u Americi najmanje još od 80-ih godina prošlog stoljeća. Nestašice neće trajati zauvijek; već postoje naznake da se opskrbeni lanci prilagođavaju preopterećenju. Ali koliko dugo će uska grla u opskrbi robom biti problem ovisit će prvenstveno od toga mogu li se i koliko brzo gospodarstva vratiti normalnijem obrascu potrošnje u kojem potrošači troše više svoje obilne gotovine na usluge, a manje na stvari.

Mnogo toga ovisi o širenju virusa. Nažalost, delta još nije napravio onoliku štetu kolika se očekivala. U bogatom dijelu svijeta široko dostupno cijepljenje učinilo je virus manjom prijetnjom. Epidemije delte poremetile su tvorničku proizvodnju u zemljama poput Vijetnama, ali su ostale ograničenog dosega na mnogim tržištima u razvoju s niskim stopama cijepljenja. Ipak, dinamika pandemije i dalje je nepredvidiva. Nova žarišta, novi sojevi i opadanje imuniteta potaknutog cjepivom mogli bi i dalje držati svjetsko gospodarstvo u neizvjesnosti. Prema platformi za rezervacije OpenTable, u Americi je broj gostiju koji su objedovali u restoranima u rujnu i dalje bio za oko 10 % manji u odnosu na 2019.

Još jedna prepreka za tranziciju nalazi se na tržištima rada koja su opterećena nedostatkom radne snage, kao što su radnici u barovima, o kojima ovisi uslužni sektor. U 2022. ova oskudica mogla bi biti ublažena jer većina tržišta rada više neće imati koristi od izvanrednih potpora za nezaposlene. No moguće je da će nedostatak radne snage potrajati jer je pandemija dovela do trajne promjene stavova prema poslu, kao što je manja spremnost radnika da rade u blizini zaraženih osoba ili pridavanje većeg značaja slobodnom vremenu i vremenu za obitelj. Ako tako stoje stvari, gospodarstva će morati pronaći novu ravnotežu u kojoj će rasti plaće za obavljanje nepopularnih poslova.

Šokovi na strani ponude i dalje će biti neugodni za gospodarstva bogatog svijeta
Henry Curr,
urednik za gospodarstvo,
The Economist

Sve ovo stvara nepovoljno okruženje za djelovanje tvorcima politika. U idućoj godini doći će do najvećeg smanjenja deficita bogatih svjetskih zemalja od početka evidencije MMF-a. Pooštava se i monetarna politika. Središnje banke s tržišta u razvoju nastaviti će podizati kamatne stope, a Savezne pričuve SAD-a i Središnja banka Engleske vjerojatno će slijediti njihov primjer do kraja godine. Nakon normalnog pada, politika štednje čini se neodgovarajućom s obzirom na prijetnje rastu. Ali poticanje ne može okončati nestašicu - a kada je ponuda ograničavajući čimbenik, tada uglavnom dovodi do povećanja inflacije. Konkretno, masovno kvantitativno rasterećenje središnje banke više nema mnogo smisla.

Šokovi na strani ponude i dalje će biti neugodni za gospodarstva bogatog svijeta, ali bi se na kraju trebali pokazati upravljivima i privremenima. Među tim gospodarstvima, samo se Britanija suočava s opasnošću od razbuktale stagflacije. Jedinstveno je izložena nedostatku radne snage zbog zatvaranja granica za migrante iz EU-a uslijed Brexita, visoke cijene energenata, ovisnosti o prirodnom plinu i cijene uvozne robe jer se radi o vrlo otvorenom gospodarstvu. Čak i prije Brexita i pandemije, u Britaniji je inflacija bila viša i nestabilnija od većeg dijela bogatog svijeta. Sada je, izgleda, jedinstveno osjetljiva na sile koje sprječavaju rast i podižu inflaciju.

Brige nakon pandemije

Postoje i konvencionalnije prijetnje o kojima treba brinuti, od kojih je najvažnija sporiji rast u Kini. Borba za opstanak Evergrande, poduzeća koje se bavi gradnjom nekretnina, najavljuje šire preslagivanje na kineskom tržištu nekretnina. Teoretski, Kina bi mogla ograničiti posljedice uz dovoljan poticaj. U praksi, to bi moglo ometati želju vlade da odvikne svoje gospodarstvo od oslanjanja na zajmove. U svakom slučaju, gospodarstvima je obično teško osloboditi se stambenog rasta i krah, posebno nakon povećanja duga kućanstava kakav je bio u Kini posljednjih godina. Krah bi bila loša vijest. Ali to bi globalni gospodarski ciklus ponovo učinilo konvencionalnim, uzrokujući istovremeni pad i rasta i inflacije.

Najveći dugoročni rizik i dalje predstavljaju protekcionizam i geopolitički sukobi. Bidenova administracija neće ukinuti carine koje je Donald Trump uveo Kini niti će spasiti Svjetsku trgovinsku organizaciju od neizvjesnosti. Iako je njena filozofija ta da mora biti gospodarski jaka kod kuće da bi pokazala snagu u inozemstvu, visoki porezi i merkantilizam vjerojatno će biti korozivni za rast koji se ne može zauvijek oslanjati na poticaje. U međuvremenu, Kina sve agresivnije intervenira u svoje gospodarstvo. Sve veća predanost državnoj kontroli i sumnja u privatna poduzeća bit će loši za životni standard.

U 2022. svjetsko gospodarstvo moglo bi provesti prilagodbe neophodne za oporavak od vrlo neobične recesije. Ali predstoje još veći izazovi. ●

HENRY CURR, urednik ekonomije, The Economist

DARE TO
DREAM,
DARE TO BE
YOURSELF,
DARE TO BE
THE CHILD
OF THE 21 ST
CENTURY

BRIGHT HORIZONS

INTERNATIONAL
BRITISH SCHOOL

- + Thematic, creative curriculum
- + Clear process of learning
- + STEAM
- + Extracurricular activities
- + Strong links between home and school
- + Top Humanities school award

A: Sveti Duh 122, 10000 Zagreb, Croatia W: britishschool-zagreb.hr
P: +385 1 374 5146 M: +385 91 537 9711
E: info@britishschool-zagreb.hr

Glasački listići, okršaji i čarobni metci

Covid-19 učinit će politiku turbulentnijom, predviđa Robert Guest

Kada je kuga usmrtila trećinu Europljana u 14. stoljeću, ostavila je zemljoposjednicima premalo ruku za obradu zemlje i omogućila radnicima da traže bolje postupanje prema njima. Kada je gripa ubila 20 milijuna Indijaca 1918. – 1919. (i još 30 milijuna ljudi diljem svijeta), proširila je bijedu koja je pomogla da pokrenuti kampanju Mahatme Gandhija za okončanje britanske kolonijalne vladavine. Pandemije mogu preokrenuti politiku. Istraživanje 133 zemlje od 2001. do 2018. otkriva da politički nemiri obično dosežu vrhunac dvije godine nakon početka tipične epidemije. Ako je tako, put kroz 2022. bit će pun neravnina.

Globalno gledano, građanski nemiri porasli su za 10 % u 2020., prvoj godini pandemije, usprkos tome što je gotovo svaka zemlja uvela ograničenja za javna okupljanja. Neki građani krive svoje vlade što nisu obuzdale virus. Drugi se žale na oštro provedena, gospodarski razorna ograničenja kretanja. Neki pretpostavljaju da su cjepiva, kojima ih vlade potiču da se cijepi, štetna po zdravlje.

Brojni prosvjedi koji su izbili 2021. imali su mnogo uzroka, ali je Covid-19 obično bio otežavajući čimbenik. Buntovnici u Južnoj Africi bili su ljuti ne samo zbog slanja u zatvor bivšeg predsjednika već i zbog nezaposlenosti izazvane pandemijom. Demonstranti u Bjelarusu i na Tajlandu zahtijevali su ne samo demokraciju već i bolju zdravstvenu zaštitu.

U 2022. najveći rizik od turbulencija bit će u zemljama sa srednjim dohotkom. Bogati svijet uvelike je cijepljen. Oni vrlo siromašni imaju toliko problema da je koronavirus samo jedna stavka na dugačkom, tmurnom popisu. Nasuprot tome, građani zemalja sa srednjim dohotkom očekuju pristojne javne usluge i frustrirani su. Znaju da su najprije cijepljeni oni imućni, uključujući i lokalnu elitu koja je odletjela u inozemstvo po svoje doze. Razumljivo je da su nestrpljivi što je cjepivo milijunima ljudi razdražujuće izvan dohvata.

Izbori bi mogli potaknuti bujanje takvih frustracija. U Brazilu, populistički predsjednik Jair Bolsonaro katastrofalno je reagirao na Covid-19, odbacujući njegovu ozbiljnost, protivio se maskama, ometajući službeno uvođenje cijepjenja i puštajući tisuće da umru. Njegova nepopularnost ukazuje na to da će izgubiti izbore u listopadu. Ali zemlja je polarizirana, rekao je svojim pristalicama da će glasanje biti namješteno i in-

zistira na tome da ga samo Bog može maknuti s dužnosti. Ne može se isključiti pobuna u Trumpovom stilu, ili nešto gore.

Izbori u Keniji u kolovozu također će biti neizvjesni. Pandemija je uništila radna mjesta u turizmu. Policija je ubijala one koji su kršili policijski sat. Mnogi su ljuti, a jedan kandidat, William Ruto, raspiruje ljutnju. Iako je bogat, predstavlja se kao predstavnik naroda koji se bori protiv dinastija kao što su obitelji Kenyatta i Odinga. Ruto je optužen za zločine protiv čovječnosti u svezi s izbornim nasiljem 2007. – 2008. (optužbe su odbačene nakon što su svjedoci promijenili iskaze). Vjerojatno slijedi još više kaosa.

Na Filipinima se, čini se, stvara populistička dinastija koju predvodi predsjednik Rodrigo Duterte koji zastrašuje tiskane medije i ohrabruje izvansudska pogubljenja desetina tisuća ljudi osumnjičenih za raspačavanje droge. On se ne može kandidirati za drugi mandat u svibnju, ali njegova kći bi mogla. Ako izgubi, to bi moglo biti zato što je karantena koju je provodio njezin otac bila gotovo jednako teška kao i njegova politika prema drogama.

U Indiji bi nekoliko regionalnih glasačkih mjesta moglo postati žarištima. Da bi odvratila pažnju od milijuna smrtnih slučajeva od bolesti Covid-19 i vlastite subverzije institucija, vladajuća stranka Bharatiya Janata Party (BJP) 2022. će potaknuti mržnju prema muslimanima, koje je optužila da provode „ljubavni džihad“ da bi zaveli i preobrtili Indijke. Policija će gušiti skupove opozicije, pozivajući se na pravila vezana za Covid-19, ali će dopustiti skupove, pa čak i nasilje pristalica BJP-a.

Neke će se zemlje namučiti da uopće održe izbore. U Libanonu je glasanje zakazano za svibanj, ali gospodarski slom i opći kaos mogli bi dovesti do odgađanja. Mali i Gvineja, koji su nedavno pretrpjeli državne udare, pozivaju se da dopuste slobodne i poštene izbore, iako neće.

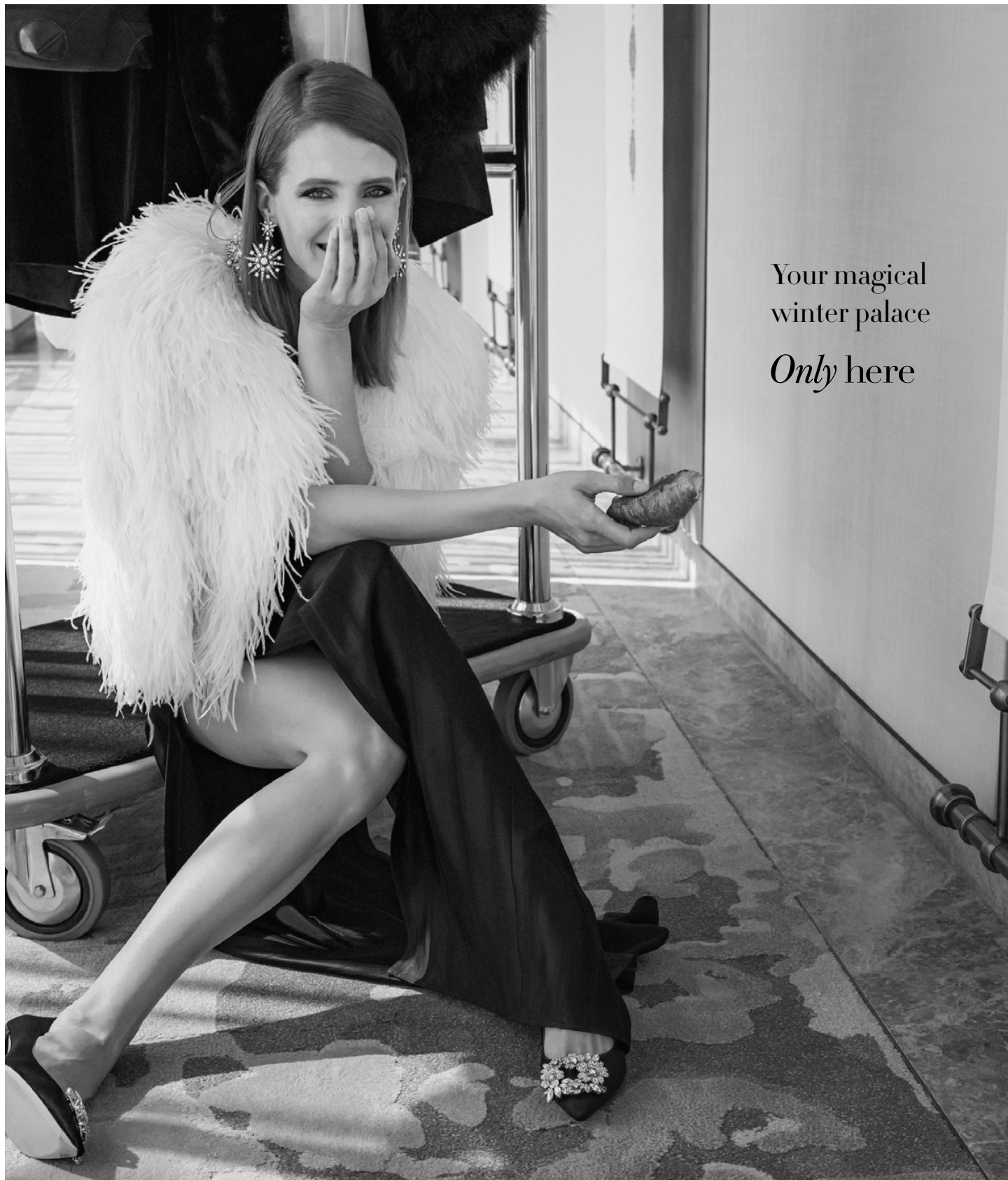
Ponovni rast nacionalista

Izbori u bogatim zemljama bit će mirniji, ali napeti. Nedavno ujedinjena mađarska opozicija mogla bi zbaciti s vlasti sve korumpiraniju vladu Viktora Orbana koji će se opirati deložaciji mješavinom prljavih trikova te zastrašivanja imigranatima i Židovima. Francuski glasači odlučit će hoće li se držati liberalnog centrista Emmanuela Macrona ili će skočiti u mrak s Marin Le Pen, nacionalisticom koja želi „deislamizirati“ Francusku. Macron nervira mnoge glasače, ali s povlačenjem bolesti Covid-19 čini se da je sigurniji izbor i vjerojatno će pobijediti. Malo je vjerojatno da će to uspjeli vladajućoj australskoj liberalno-nacionalnoj (konzervativnoj) koaliciji. Neće biti moguće održati napore na zadržavanju broja zaraženih bolešću Covid-19 na nuli te će ljevičarska Laburistička stranka osvojiti vlast 2022.

Da bi potakla rast, očuvala zdravlje ljudi i spriječila nemire, najpametnija stvar koju svaka vlada može učiniti 2022. jest uvesti cijepjenje. Protivnici cijepjenja će se odupirati, ali Francuska i druge zemlje pokazale su da inzistiranje na putovnicama o cijepljenju za ručanje u restoranima može brzo promijeniti stavove. Čarobni metci u politici ne bi trebali postojati, ali cjevica protiv koronavirusa nadomak su toga da to postanu. ●

ROBERT GUEST, urednik za inozemstvo, *The Economist*

**Rizik od
turbulencija
najveći je u
zemljama
sa srednjim
dohotkom**

Your magical
winter palace

Only here

RESORT NOW OPEN

*Discover a nautical playground on the wild
and beautiful shores of Montenegro*

oneandonlyportonovi.com

One&Only

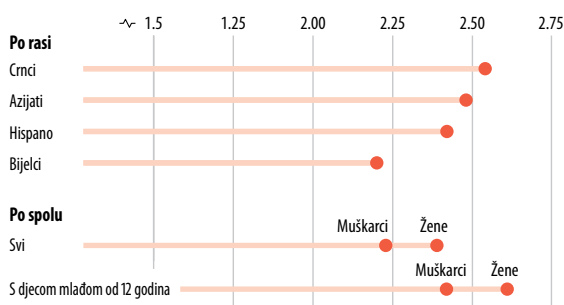
PORTONOVİ
Montenegro

Osiguranje pravedne budućnosti rada

Hibridno radno mjesto neće biti ravnopravno, osim ako ga šefovi ne učine ravnopravnim, upozorava Sacha Nauta

Na posao, put pod noge

Prosječan broj željenih dana rada od kuće u tjednu*

Izvor: WFF Research

*Istraživanje stanovnika SAD od jula do septembra 2021.

Veća produktivnost, sretniji i zdraviji radnici i niže emisije plinova samo su neke od prednosti velikog pokusa rada od kuće. Još jedna prednost kojoj se nadamo jest povećana pravednost na radnom mjestu. S radnicima koji su zaglavili kod kuće, pojavljujući se u pravokutnicima podjednake veličine nasumično raspoređenima tijekom videopoziva, bez mogućnosti da se dodvoravaju šefovima u uredu, poklonici različitosti i uključenosti nadali su se da će pandemija biti „odličan alat za poravnanje“. Konačno bi se destigmatizirao rad na daljinu i svim zaposlenima dala bi se pravedna prilika za napredovanje.

Hoće li to zaista biti nasljeđe bolesti Covid-19 ovisi o tome što će se sljedeće dogoditi. Pravednost – u suštini, nedostatak pristranosti – lakše je pratiti kada svi rade u sličnim uvjetima. Ali velika većina stručnih radnika, i većina poslodavaca, sada daje prednost hibridnom pristupu. Prije pandemije 5 % poslova u Americi obavljalo se na daljinu, a 27 % poslodavaca nudilo je fleksibilno radno vreme; danas su te brojke 40 % odnosno 88 %. Hibridno radno mjesto bit će aljkava izmišljotina. Prepušteno organskom razvoju, veća je vjerojatnost da će pogoršati postojeće nejednakosti nego ih smanjiti.

To je zato što radnici imaju različita mišljenja o radu u uredu, a te razlike nisu raspoređene nasumično. Kada mogu birati, žene, pripadnici manjina i roditelji s malom djecom manje će vremena provoditi u uredu. Ako je suditi po prošlosti, oni će za to platiti cijenu tako što će izgubiti povišice i unapređenja jer poslodavci – često podsvjesno – cijene fizičku prisutnost. Također je vjerojatnije da će žene i manjine dati otkaz ako poslodavac očekuje rad u uredu s punim radnim vremenom. Mogla bi se pojaviti dvoslojna radna snaga, s visoko nagrađenom „unutarnjom“ skupinom i manje nagrađenom „vanjskom“ skupinom.

Da bi izbjegli taj ishod, poslodavci trebaju uobličiti radno mjesto. Pravednost će se dogoditi samo pravilnim projektiranjem. Prvo, šefovi će morati odrediti žele li proceduralnu pravednost (ista pravila za sve) ili pravednost u ishodima (nijedna skupina ne pati zbog pravila). Zatim, poslodavci će morati biti iskreni prema sebi kada fizička prisutnost dodaje istinsku vrijednost. Povezivanje fizičke blizine s produktivnošću i nagrađivanje radnika u skladu s time van je pameti.

Mogla bi se pojaviti dvoslojna radna snaga, s visoko nagrađenom „unutarnjom“ skupinom i manje nagrađenom „vanjskom“ skupinom

Još je važnije biti načisto s radnicima. Apple je ukoren jer je tražio da se radnici vrate u urede na tri dana tjedno, ali su bar pravila bila jasna. Mnogi poslodavci obećavaju da radnici mogu raditi fleksibilno, ali na radnike prebacuju odgonetavanje nepisanih pravila.

Poduzeća koja obećavaju da neće kažnjavati radnike koji rade na daljinu moraju se pobrinuti za to da takvi radnici imaju pristup istim resursima kao i svi ostali. To znači i ulaganje u pravedne procese. Covid-19 nije izbrisao predrasude o ljudima koji rade od kuće. Oblikovanje radnog mjesta koje zaobilazi takve predrasude bit će još važnije nego ranije. Odluke o plaćama i napredovanju moraju se donositi na jasan i mjerljiv način.

Kompanije koje vrednuju prisutnost trebale bi razmotriti određivanje fiksnih dana u uredu tako da nitko ne bude zanemaren. Voditelji bi mogli pomoći u smanjenju bonusa za prisutnost radeći od kuće u neobavezne dane. Za istinsku jednakost, mogli bi se odrediti dani kada svi rade od kuće.

Poslodavci koji zahtijevaju povratak na posao u punom radnom vremenu izgubit će radnike i vjerojatno će postati manje raznovrsni. Anketa provedena u sklopu projekta Istraživanje rada od kuće otkrila je da kod 39 % bijelih muškaraca postoji rizik od odlaska u takvim okolnostima, ali je 47 % radnika koji nisu bijelci i 48 % žena reklo da bi dale otkaz ili počele tražiti novi posao. Vjerojatnost da će majke reći da bi dale otkaz bila je dva i pol puta veća u odnosu na očeve.

Zovi čovjeka

Ono što je za jedno poduzeće rizik od odlaska, za drugo je prilika. Činjenica da se mnogi poslovi sada mogu obavljati fleksibilno, ili čak potpuno na daljinu, znači da poslodavci mogu zapošljavati iz šireg područja. Jedno istraživanje pokazalo je da ponuda fleksibilnog rada u oglasu za posao povećava broj prijave za čak 30 %. To bi trebalo pomoći i kod zadržavanja radnika. Crni stručni radnici u Americi prijavili su mnogo veći porast zadovoljstva na radnom mjestu kada rade na daljinu nego bijelci.

Tehnologija je svakako smanjila troškove rada na daljinu, a samim tim i nešto stigme. Ali malo je dokaza o željenoj „zomokraciji“, u kojoj bi se svi glasovi čuli podjednako. Trećina anketiranih žena koje rade u tehnološkom sektoru rekla je da su ih češće prekidali ili ignorirali na virtualnim sastancima nego na sastancima s fizičkom prisutnošću.

U svim planovima za ponovno otvaranje i oporavak, često se zanemaruje potreba za prepoznavanjem nejednakosti koje su se povećale tijekom pandemije. Muškarci gotovo dvostruko češće od žena kažu da je rad od kuće pozitivno utjecao na njihovu karijeru. Za žene je veća vjerojatnost da će reći da se osjećaju istrošeno. Oni koji se brinu za nekoga imali su manje mogućnosti za napredak. A oni koji su tek počeli raditi propustili su ključno osposobljavanje na poslu i umrežavanje. Svakom poslodavcu koji želi imati pravedni početak u hibridnom svijetu bilo bi mudro da se prvo pozabavi oporavkom i sustizanjem. ●

SACHA NAUTA, zamjenica izvršnog urednika, *The Economist*

USUDI SE. POSTANI HIGHLANDER.

HIGHLANDER
ADVENTURE OF A LIFETIME

PRIJAVI SE NA

HIGHLANDERADVENTURE.COM

Uspij ili propadni

Borba za oblikovanje budućnosti digitalnih financija je u tijeku, kaže Rachana Shanbhogue

Financije postaju sve manje domena bankara u skupim odjelima i rukovoditelja s kreditnim karticama. Umjesto toga, neorganizirana skupina likova upravlja eksplozijom inovacija s ciljem da potpuno izbace iz igre one koji trenutačno vode igru. Od dokazanih tehnoloških poduzeća i razvojnih financijsko-tehnoloških poduzeća na zapadnoj obali Amerike do razvojnih programera različitih aplikacija za „decentralizirane financije“, svi se bore za preoblikovanje digitalnih financija. U 2022. regulatori moraju reagirati i početi postavljati svoje štanove.

Ova digitalna revolucija obuhvaća tri široka trenda. Jedan je nastojanje da se ponudi sve širi spektar financijskih proizvoda na jednoj platformi. Facebookov novi digitalni novčanik, pokrenut krajem 2021., mogao bi utrti put. Banke, pružatelji usluga plaćanja i veća fintech poduzeća nastaviti će proždirati razvojna poduzeća, s ciljem da kupcima ponude toliku širinu usluga da će upotrebljavati jednu jedinu platformu za sve.

Drugi je trend pokušaj decentralizacije financija. Programeri izrađuju raznorazne vrste financijskih aplikacija na ulančanim blokovima koje osiguravaju sigurnost i povjerenje bez potrebe za bilo kakvim posrednicima. Nova sredstva svih vrsta povezana sa svijetom decentraliziranih financija, kao što su nezamjenjivi tokeni i drugi kriptotokeni, i dalje će se umnožavati. Treće, središnje banke, obično bastioni konzervativizma, također ulaze na novi teren. Kako se sve više gospodarskih aktivnosti seli na internet, a gotovina pada u nemilost, mnogi su pokrenuli uvođenje vlastite digitalne valute.

Mnogo će se toga događati u 2022. Narodna banka Kine šire će plasirati svoj e-juan; središnje banke od Jamajke i Japana do Tajlanda i Turske provest će razna ispitivanja i probne projekte. Velike bogate zemlje stići će korak bliže testiranju vlastitih digitalnih valuta. Inovacije će se nastaviti i u privatnom sektoru. Za nove ideje ne nedostaje financijskih sredstava: ulagači koji se bave rizičnim ulaganjima uložili su gotovo 60 milijardi dolara u razvojna financijsko-tehnološka poduzeća u prvoj polovici 2021. U izradi je više od sto aplikacija za decentralizirane financije.

Takve brze, izludujuće promjene potpuno su drugačije od starinskog načina financiranja koje karakterizira usporeno

poslovanje, pretjerane provizije i užasna korisnička podrška. Mnogo je dopadljivog u vezi s novim financijama. Za kupce bi to trebalo značiti sustav koji upotrebljava tehnologiju kako bi bolje i po nižoj cijeni zadovoljio njihove potrebe. Financijska uključivost problem je čak i u bogatom svijetu: svaki peti Amerikanac bio je ili uskraćen za bankovno poslovanje ili nije dobivao dovoljno bankovne podrške u 2018. Mala poduzeća redovno imaju problema doći do financija.

Konkurencija bi također trebala erodirati debele marže trenutačnih glavnih igrača (Visa i Mastercard ostvaruju bruto marže od 65 do 80 %). Prijenos novca preko granica, kao što su doznake iz bogatih zemalja u siromašne, i dalje je preskup. A kako ljudi provode sve veći dio života na internetu, ima smisla učiniti financije ne samo digitalnijima već i bolje usađenima u druge digitalne aktivnosti, kao što su zabava i kupnja.

Ostvarenje ovog obećanja, međutim, zahtijeva otklanjanje prijetnji koje brze promjene također nose sa sobom. Rizik treba prebaciti na ulagače. Moglo bi zaživjeti nekoliko novih fintech ideja. Druge bi mogle propasti, ostavljajući ulagače s gubitcima. Horde kriptospekulanata mogle bi se naći u neobraćenom grožđu. Platiti 1,3 milijuna dolara za nezamjenjivi token sa slikom kamena, što je netko učinio u kolovozu 2021., možda nije bilo pronicljivo ulaganje. Za klijente, rizik je u tome da veći pristup financijskih platformi podatcima može pozivati na zloupotrebu tržišne moći. Novi financijski proizvodi mogli bi biti podložniji prijevarama - a u decentraliziranom svijetu neće biti jasno kako i gdje tražiti naknadu štete.

Stoga je na regulatorima da očuvaju mogućnosti, istodobno se kloneći rizika. Kako granica između financijskih i tehnoloških poduzeća postaje sve mutnija, a vrijednost gomilanja podataka o klijentima raste, zaštita privatnosti i sigurnosti bit će najznačajnija. Ali to se mora učiniti bez ugrožavanja neophodnih provjera radi sprječavanja pranja novca. Ovaj će se odnositi podjednako i na digitalne valute središnjih banaka i na privatne financijske usluge. (Kineska pokusna upotreba njene e-valute, žalosno, ponuditi će malo smjernica u tom smislu s obzirom na to da vlada priželjkuje kontrolu nad privatnošću.)

Čovjek za posao

Još će biti osjetljivije raditi na tome kako da se decentralizacija financija dovede u nadležnost regulatora. Možda je isto tako dobro da je Gary Gensler, predsjednik Komisije za vrijednosnice i burzu, glavnog američkog financijskog čuvara, jednom održao predavanje o tehnologiji ulančanih blokova na Institutu za tehnologiju iz Massachusettsa.

Osim što stvara nove mogućnosti za prijave i pronevjere, kriptoomovina vrijedna 2,5 bilijuna dolara mogla bi početi donositi rizike za širi financijski sustav. Pa ipak, ovaj sektor za država gotovo ideološki otpor regulaciji, a njegov lobistički utjecaj raste. Zagovornici digitalnih financija iznijeli su svoje planove za budućnost ovog sektora. Sada je vrijeme da regulatori objasne kako oni to vide. ●

RACHANA SHANBHOGUE, urednica za financije, THE ECONOMIST

Velike bogate zemlje stići će korak bliže testiranju vlastitih digitalnih valuta

Kad se sve otkaže

Dvaput hura za kulturu otkazivanja, kaže Leo Mirani

Povijesničari koji traže prikladan izraz kojim bi opisali dosadašnji tijek 20-ih godina ovog stoljeća mogli bi upotrijebiti i gore od „kulture otkazivanja“. U protekle dvije godine otkazano je gotovo sve što se moglo otkazati: putovanja, vjenčanja, konferencije, sportski događaji, izbori, poznate osobe, intelektualci, sporedne javne ličnosti, čak i ljudi za koje donedavno nitko nije čuo. Pandemija je otkazala sve što je uključivalo ljudski kontakt u stvarnom svijetu. Sve ostalo ukinuli su aktivisti, novinari i oni lako uvredljivi.

Kako najgora pandemija slabi, barem u zemljama koje su cijepile većinu svojih poželjnih skupina stanovništva, otkazivanje događaja popušta. Građani glasaju osobno na biračkim mjestima. Sportske zvijezde natječu se pred gomilama. Ostarjeli glazbenici nastavljaju svoje povratničke turneje. Otkazivanje pojedinaca takođe bi moglo popustiti kako se ljudi udaljavaju od zaslona svojih uređaja i prisjećaju da su ljudi od krvi i mesa kompliciranija stvorenja od karikatura na društvenim medijima i u vijestima.

Sve je ovo sramotno. Poput rada od kuće, manjeg broja nepotrebnih letova ili učenja kuhanja, neke od navika stečenih tijekom pandemije vrijedi zadržati. Otkazivanje stvari, ako ne i ljudi, jedna je od njih.

Olimpijske igre primjer su za to. Svijet je propustio zlatnu priliku završiti s njima onda kada su sve veći broj slučajeva zaraze i sporo cijepljenje u Japanu stvorili uvjete za otkazivanje. Ali 2022. donosi novu priliku. Zimske olimpijske igre trebale bi se održati u Pekingu i okolici u veljači. Neke zemlje već predlažu bojkot Igara zbog kineskog postupanja prema Ujgurima i zbivanja u Hong Kongu.

Ali zašto se zaustaviti samo na jednim Olimpijskim igrama? Mogle bi se zauvijek otkazati kao događaj iz nekoliko razloga, uključujući financijske i ekološke troškove koji su postali neodrživi u posljednjih 30 godina. Zbog poštosti dopinga mnogi su rezultati postali besmisleni. Kao i činjenica da ljudsko tijelo, čini se, ima svoje gornje granice. Svjetski rekord u sprintu na 100 metara za muškarce postavljen je prije više od deset godina. A s obzirom na zagrijavanje planeta, Zimske olimpijske igre ionako neće još dugo trajati.

Neke navike stečene tijekom pandemije vrijedi zadržati. Otkazivanje stvari jedna je od njih

Otkazivači imaju pregršt drugih sportskih događaja za odabir. Pobjednička kandidatura Katara za domaćina Svjetskog prvenstva u nogometu za muškarce 2022. bila je prožeta optužbama o korupciji i iskorištavanju radnika. Svjetsko prvenstvo u kriketu za žene 2022. promocija je sve nebitnijeg jednostavnog formata. A američki Super Bowl ima oko 10 minuta sadržaja za popunjavanje za svaku minutu igre, što nikome ne bi nedostajalo.

Ipak, ljubitelji kulture otkazivanja ne moraju ograničavati svoj trud samo na velike sportske događaje. Godišnji sastanak Svjetskog ekonomskog foruma u Davosu, kamo poslovni i politički vođe dolete zrakoplovima kako bi se međusobno potapšali po ramenu zato što spašavaju svijet, vapi za tim da bude otkazan. Meta je mnogo i u svakodnevnim okruženjima. Na radnom mjestu to su neplaćena stažiranja, vježbe izgradnje tima i gotovo svi sastanci. Na internetu, „naknade za usluge“ za virtualne rezervacije, zahtjevi „recite nam koliko smo bili uspješni“ i transparenti s kolačićima odavno su zreli za otkazivanje. Na cestama, ogromni terenci također zaslužuju biti ukinuti s obzirom na to da su se njihove ukupne emisije utrostručile između 2010. i 2020. godine i sada su usporedive s emisijama cijelog pomorskog gospodarstva, uključujući cijelu međunarodnu flotu. A u medijima otkazani moraju biti svi članci o kulturi otkazivanja - osim ovog, naravno.

Nadasve, sama pandemija izazvala je stotine novih nelagoda koje će se vjerojatno zadržati i ugraditi u svakodnevni život. Poduzeća moraju odmah reagirati kako bi ukinula politiku „uključivanja kamere“ za velike sastanke putem Zooma prije nego što postanu norma. Tijela zdravstvene skrbi trebaju brzo ukinuti karantene za cijepljene i testirane putnike. Ugostiteljski objekti moraju prestati s besmislenim mjerenjem temperature posjetitelja.

Kako se ljudi vraćaju nećemo što nalikuje normalnom postojanju, ponovo će se susresti sa svakodnevnim iritirajućim stvarima koje predstavljaju dodatne mogućnosti za otkazivanje. Očigledno je da bi svu glazbu u dizalima trebalo otkazati, zajedno s kravatama (mada je njih pandemija možda već ubila) i onim dosadnim motociklima sa zaista glasnim ispušnim cijevima. Ništa što iritira nije previše malo za kampanju otkazivanja. Otkazite sve!

Kliknite ovdje za otkazivanje

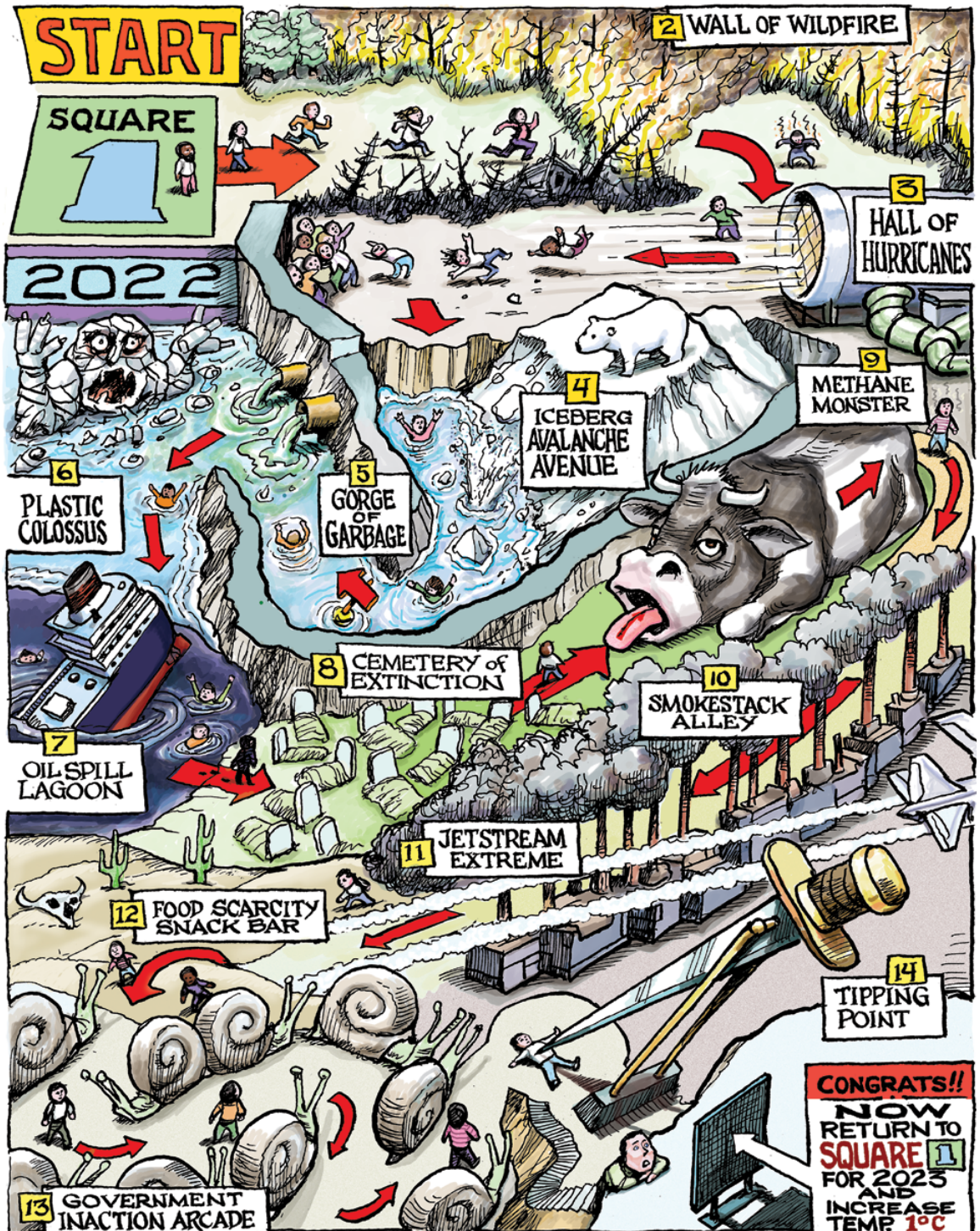
Pa, zamalo. Neke bi stvari bilo teško otkazati. Platforme društvenih medija smatraju se odgovornima za, između ostalog, pogoršanje političkog polariziranja, omogućavanje širenja štetnih dezinformacija i slabljenje temelja liberalne demokracije. Facebook, Twitter, YouTube i Instagram stoga bi trebalo otkazati.

Ali postoji problem. Ove usluge osiguravaju platforme o kojima ovisi svaka uspješna kampanja za otkazivanje. Otkazati ih značilo bi poništiti samo otkazivanje. A to bi, možda, bio suvišan korak. ●

LEO MIRANI, urednik za Aziju, *The Economist*

Crtanje 2022.

Urednički karikaturist The Economist Kevin „KAL“ Kallaugher crta godinu ispred nas.

MASTER the 2022 MAZE of ECO-DOOM!

Kalendar

Naš izbor događaja u svijetu

Siječanj

- Francuska preuzima predsjedavanje Vijećem EU-a na šest mjeseci.
- Putnički čekovi slave 250. rođendan. Prvi su izdani u Londonu 1772. godine i mogli su se upotrebljavati u 90 europskih gradova.
- Očekuje se da će Eric Adams položiti prisegu kao 110. gradonačelnik New Yorka.

Veljača

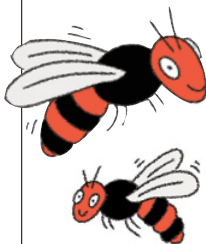
- Kraljica Elizabeta II postaje prvi britanski monarh koji će obilježiti 70 godina na prijestolju. Godišnjica će biti proslavljena nizom događaja tijekom produženog prazničkog vikenda u lipnju.
- Slavi se Kineska nova godina. Za ljude rođene u godini tigra vjeruje se da su strastveni, neustrašivi i hrabri, a za one rođene u godinama vodenog tigra, kao što su 1962. i 2022., kaže se da vole sve što je novo.
- Zimske olimpijske igre bit će otvorene u Pekingu, bez gledatelja iz drugih zemalja osim Kine.
- Egipat slavi stoljeće neovisnosti.

Ožujak

- Koulrofobičari bi trebali izbjegavati Northbrook u Illinoisu jer se tamo okupljaju sudionici godišnje konvencije Svjetske organizacije klaunova.
- Sljedećeg izvršnog vladara Hong Konga „bira“ komitet u kome dominiraju propekinški glasovi.
- Južnokorejci izlaze na birališta kako bi izabrali novog predsjednika.
- U Libanonu se održavaju parlamentarni izbori. Mjesta se dodeljuju prema religijskoj pripadnosti tako da zakonodavci iz redova kršćana i muslimana (plus Druzi) drže jednaki broj mjesta.
- U Los Angelesu se održava 94. dodjela nagrada Akademije.

Travanj

- Glasači u Francuskoj izlaze na birališta u dva kruga glasanja na predsjedničkim izborima.
- Delegati se okupljaju uživo na drugom sastanku Konferencije stranaka Konvencije o biološkoj

Popis je napravljen uz pomoć mrežnog mjesta foresightnews.com

raznolikosti (COP15) u Kunmingu. Prvi sastanak održan je putem interneta u listopadu 2021.

Svibanj

- Aktivisti LBGTIQ zajednice okupljaju se uživo na Svjetskoj konferenciji udruženja ILGA u Los Angelesu, nakon što je konferencija predviđena za 2021. godinu odgođena zbog pandemije.
- Pčelari diljem svijeta slave Svjetski dan pčela 20. svibnja skrećući pažnju na vitalnu ulogu pčela u oprašivanju usjeva.
- Na Filipinima se održavaju izbori za predsjednika, potpredsjednika i predstavnike na nacionalnoj i lokalnoj razini.

Lipanj

- Matariki, maorska nova godina, postaje državni praznik na Novom Zelandu. Premijerka Jacinda Ardern obećala je tijekom izborne kampanje 2020. da će to postati službeni praznik.
- Glastonbury, jedan od najvećih svjetskih glazbenih festivala, vraća se nakon dvije godine, a mnogi sudionici bit će isti oni koji su trebali nastupiti 2020.
- Odbor za svjetsku baštinu sastaje se u Kazanju, gradu u Ruskoj Federaciji, kako bi odabrao nove lokalitete za svjetsku baštinu. Među nominiranim je Perzijski karavansaraj u Iranu.

Srpanj

- Svjetski dan NLO-a obilježava se 2. srpnja, na godišnjicu navodnog rušenja NLO-a u pustinji blizu Roswella, Novi Meksiko, 1947.
- UEFA-ino Europsko prvenstvo u nogometu za žene počinje na terenima diljem Engleske.
- Svjetske igre (koje uključuju 30 sportova koji nisu uključeni u Olimpijske igre) bit će otvorene u Birminghamu, Alabama.
- Igre Commonwealtha počinju u drugom Birminghamu, onom u Engleskoj.
- Najveća svjetska međunarodna konferencija o HIV-u i AIDS-u otvara vrata u Montrealu.

Kolovoz

- Skupština Svjetskog saveza crkava održava se u Karlsruheu, Njemačka. Svjetski savez crkava okuplja preko 340 crkava, vjerskih denominacija i zajednica u više od sto zemalja i teritorija te predstavlja oko 560 milijuna kršćana.
- Glasači u Keniji izlaze na birališta kako bi izabrali predsjednika te članove narodne i lokalnih skupština.
- Indija i Pakistan slave 75 godina neovisnosti.

Rujan

- Brazil obilježava 200 godina neovisnosti.
- U Švedskoj se održavaju izbori na svim razinama.
- Očekuje se izricanje presude četirima osobama na suđenju za rušenje zrakoplova na letu MH17 Malaysia Airlinesa u srpnju 2014. Nastradalo je gotovo 300 ljudi kada je zrakoplov srušen iznad Ukrajine.
- Svjetski kup u ragbiju 7 počinje u Južnoj Africi.
- U okviru misije Test preusmjeravanja dvostrukog asteroida koju provodi NASA, svemirska sonda trebala bi udariti u mali asteroid. Promjena u putanji asteroida istraživačima će pružiti informacije o tome kako najbolje preusmjeriti asteroid ako se u budućnosti neki nađe na putanji na kojoj bi se sudario sa Zemljom.

Listopad

- Peta Međunarodna ministarska konferencija o nuklearnoj sigurnosti otvara se u Washingtonu, DC.
- U Brazilu se održavaju izbori za predsjednika, potpredsjednika i nacionalni Kongres.

Studeni

- Amerikanci izlaze na izbore na sredini mandata izvršne vlasti. Popunjavaju se sva mjesta u Predstavničkom domu i trećina mjesta u Senatu, kao i mnoga mjesta na lokalnoj i saveznoj razini. Rezultati izbora utjecat će na to kakav će biti preostali dio predsjedničkog mandata Joea Bidena.

Prosinac

- Irska obilježava stotu godišnjicu osnivanja Irske Slobodne Države. Slobodna Država prestala je postojati 1937. kada je usvojen novi ustav i proglašena Republika Irska.
- FIFA-ino Svjetsko prvenstvo u nogometu održava se u Dohi, Katar, i traje mjesec dana.

Grafički detalj

Globalni indeks normalnosti

Hoće li se ponašanje iz razdoblja prije pandemije ikada vratiti?

JAMES FRANSHAM dopisnik za podatke, *The Economist*

Kada je 2020. počela pandemija koronavirusa, nitko nije znao koliko će život biti poremećen. Na vrhuncu ograničenja, oko 3,6 milijardi ljudi podleglo je obaveznim naredbama ostanka kod kuće. Društvo se brzo prilagodilo: radilo se i učilo od kuće i komuniciralo na nove načine. Razgovor je prešao na to kada će se život vratiti u „normalu“ i hoće li uopće. Razvoj učinkovitih cjepiva sada je omogućio normalnost, ali koliko se ponašanja od prije pandemije zapravo vratilo?

Da bi izmjerio što se promijenilo, *The Economist* je osmislio „indeks normalnosti“. Prvo, mjeri se promjena upotrebe prijevoza u tri različita vida: letovima, putovima i javnom prijevozu. Drugo, indeks mjeri promjenu u slobodnom vremenu upotrebljavajući kao parametre kinoblagajne, posjećenost profesionalnih sportskih događaja i vrijeme provedeno izvan kuće. Naposljetku, naš indeks obuhvaća komercijalnu aktivnost kroz posjet trgovinama i uredima.

Za svaku od naših osam mjera uspoređujemo aktivnost s njezinom razinom prije pandemije, usrednjavajući promjene u svakoj od tri kategorije, a zatim usrednjavajući grupne rezultate za naš ukupni indeks. Naša globalna brojka ponderirani je prosjek stanovništva 50 zemalja - koje zajedno čine 75 % svjetskog stanovništva i 90 % svjetskog BDP-a - gdje je 100 ekvivalentno ponašanju prije pandemije.

Nije iznenađujuće da je naš indeks naglo pao početkom 2020.; pao je s 80 na početku ožujka 2020. - ograničenja u Kini značila su da je normalnost već opala - na samo 35 do sredine travnja 2020. Indeks je 2021. rastao polako, ali postojano sa 60 u siječnju na 79 do sredine listopada, što ukazuje na to da se svijet vratio za oko dvije trećine na razine aktivnosti prije pandemije.

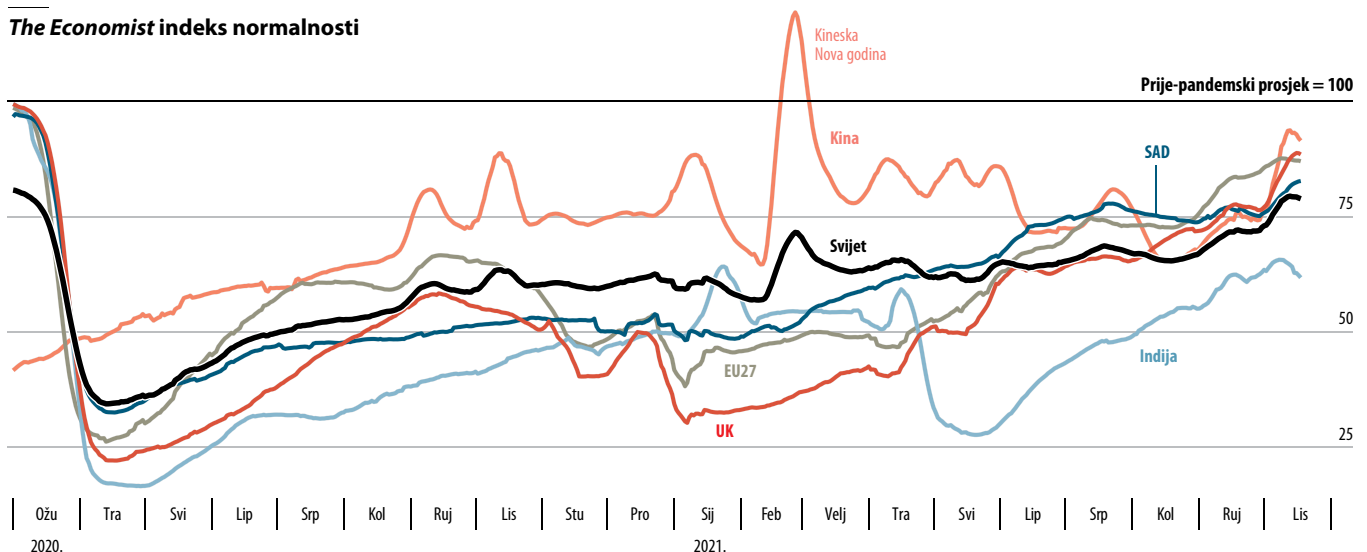
Prednjači Danske, jedna od pet zemalja u kojima je ponašanje unutar pet točaka razine prije pandemije. Amerika se smjestila u sredini tablice, pokraj mnogih europskih zemalja.

Promatranje našeg indeksa normalnosti tijekom proteklih 18 mjeseci omogućava nam donošenje nekih zaključaka o tome što nas čeka. Zemlje koje su cijepile većinu svojih odraslih trebale bi biti u stanju dopustiti povratak normalnog života. Ako, među naših 50 zemalja, broj smrtnih slučajeva od Covid-19 padne za polovicu u odnosu na prosjek iz rujna 2021., stope cijepjenja nastavle rasti u skladu s nedavnim trendovima i vladina ograničenja budu dodatno ublažena, možemo očekivati da će naš indeks porasti na oko 90 bodova.

Za neke mjere, smanjenje broja zaraze i povećanje broja cijepjenja izgledaju kao neophodan, ali ne i dovoljan uvjet za povratak ponašanja iz razdoblja prije pandemije. Kopanje po podacima objašnjava zašto. Tri naše mjere ponašanja - letovi, kina i sportski posjeti - smanjene su vladinim zabranama. Na aktivnost naših preostalih pet pokazatelja više su utjecale pojedinačne ili organizacijske odluke, a budući da su najoštrija ograničenja ukinuta, na njih više ne utječu vladine akcije. Globalno gledano, maloprodaja i broj ljudi koji tumačaju trgovinama sada je iznad normi prije pandemije, a vrijeme provedeno izvan kuće također je gotovo normalno jer ljudi ponovo izlaze.

Ipak, rad od kuće sada je uobičajena pojava. Čak i ako broj zaraza padne, a broj cijepjenja poraste, naš model ukazuje na to da popunjenost ureda neće rasti mnogo dalje - a posjećenost kina dostići će samo oko 80 % razine prije pandemije. Neke promjene tu su da ostanu. ●

The Economist indeks normalnosti

Superprognoze

Najbolje oklade stručnjaka

Prognoze za ključne događaje u 2022. od superprognostičara iz kompanije Good Judgment

Novinari i komentatori imaju slutnje o budućnosti i upotrebljavaju mješavinu iskustva i osjećaja da bi davali široka predviđanja. Ali neki ljudi izuzetno su vješti u dodjeljivanju realnih vjerojatnosti mogućim ishodima. Good Judgment, kompanija za predviđanje, regrutirala je mnogo takvih pojedinaca u svoj tim superprognostičara, koji zajedno rade na pružanju detaljnih, specifičnih prognoza klijentima iz javnog i privatnog sektora. Evo njihovih predviđanja za ključne događaje u 2022.

↓
Kada će varijanta SARS-CoV-2, osim delte, predstavljati više od 70 % ukupnih slučajeva bolesti Covid-19 u Sjedinjenim Američkim Državama?

Prije 1. siječnja 2022.	1 %
Od 8. siječnja do 26. ožujka 2022.	11 %
Od 2. travnja do 18. srpnja 2022.	16 %
Od 25. srpnja do 1. rujna 2022.	18 %
Poslije 1. rujna 2022.	54 %

↓
Kada će broj doza cjepiva protiv bolesti Covid-19 danih diljem svijeta doći 12 milijardi?

Prije 1. travnja 2022.	1 %
Od 1. travnja do 31. ožujka 2022.	11 %
Od 1. juna do 31. jula 2022.	47 %
Od 1. kolovoza do 30. rujna 2022.	21 %
Poslije 1. listopada 2022.	20 %

↓
Koliko će globalni BDP porasti u 2022. u odnosu na 2021. prema MMF-u?

Manje od 3 %	4 %
Od 3 % do 4 %	22 %
Od 4 % do 5 %	44 %
Od 5 % do 6 %	24 %
Više od 6 %	6 %

↓
Kada će Amerika sljedeći put pregledati 2,3 milijuna ili više putnika dnevno tri uzastopna dana? (Posljednji put to je bilo u prosincu 2019.)

Prije 1. siječnja 2022	47 %
Od 1. siječnja do 31. ožujka 2022.	7 %
Od 1. travnja do 30. srpnja 2022.	42 %
Od 1. srpnja do 30. rujna 2022.	3 %
Poslije 1. listopada 2022.	1 %

↓
Kandidat koje stranke će pobijediti na predsjedničkim izborima u Francuskoj 2022.?

Republika u pokretu	79 %
Republikanci	8 %
Nacionalni skup	6 %
La France Insoumise	1 %
Nijedne od navedenih	6 %

↓
Koliko zemalja neće poslati sportaše na Zimske olimpijske igre 2022. u znak protesta protiv politike Kine?

Nijedna	96 %
Jedna ili dvije	2 %
Od 3 do 9	1 %

↓
Tko će pobijediti na predsjedničkim izborima 2022. u Brazilu?

Luiz Inácio Lula da Silva	68 %
Jair Bolsonaro	20 %
João Doria	1 %
Ciro Gomes	1 %
Netko drugi	10 %

↓
Kakav će biti ishod izbora na sredini mandata 2022. u Sjedinjenim Američkim Državama?

Republikanci će kontrolirati Kongres, demokrati Senat	61 %
Republikanci će kontrolirati Kongres i Senat	23 %
Demokrati će kontrolirati Kongres i Senat	14 %
Demokrati će kontrolirati Kongres, republikanci Senat	2 %
Sve prognoze od 22. listopada	

Pobjednik prognoze

Čestitamo Conoru koji je pobijedio u izazovu predviđanja Svijet u 2021. organiziranom u suradnji s kompanijom Good Judgment. Odlučio je ostati anonimno. Možete li i vi biti superprognostičari? Testirajte svoje vještine predviđanja sudjelovanjem u izazovu predviđanja Svijet u 2022. koji traje na gjoin.com/economist od studenog 2021. do listopada 2022.

BRITANIJA

→ Također u ovom odjeljku:

- 29 Pobuna u pozadini
- 30 Brexit uzvraća
- 31 BBC-jev blues stogodišnjice
- 32 Lopate spremne
- 32 Sve liberalniji
- 33 Bog
- 33 Sloboda govora u Škotskoj
- 34 Marvin Rees o vodstvu gradova

Stanje nacije

Proslave tijekom 2022. naglašavat će prošlost Britanije - i njezinu neizvjesnu budućnost

MATTHEW HOLEHOUSE politički dopisnik za Britaniju, *The Economist*

NAKON političkih turbulencija oko Brexita i duge bijede zbog bolesti Covid-19, mnogi Britanci tražit će veselje u 2022. Kraljevska kuća ispunit će im želju. Kraljica Elizabeta II postat će 6. veljače prvi britanski vladar koji vlada 70 godina. Proslava platinaste obljetnice uključivat će putovanje po zemlji članova kraljevske obitelji tijekom cijele godine (pandemija je prekinula većinu uobičajenih pojavljivanja na rezanju vrpce). Za središnji dio proslave uvest će se dodatni neradni dan: jubilarni vikend u srpnju trajat će četiri

dana. Program uključuje vojne parade, natjecanja i pop-konzert u Buckinghamskoj palači.

Crvene tunike i medvjeda koža, preleti mlaznih zrakoplova, mahanje s balkona, slavni gosti i kilometri dekorativnih zastava ispod kišovitog engleskog neba - sve će to biti poznata kulisa za televizijske gledatelje kojima se na je-lovniku redovito serviraju kraljevska vjenčanja i obljetnice još od srebrne obljetnice 1977. Stajati duž ulice koja povezuje Buckinghamsku palaču i Trafalgar tijekom ovakvih događaja znači gledati besprijevodni televizijski program koji može parirati bilo čemu što proizvede glazbena industrija. Rezultat je monarhija koja je istodobno intimna, nedodirljiva i univerzalna.

Ipak, svečanosti 2022. bit će obojene melankolijom. Kraljica će u travnju napuniti 96 godina. Iako se čini da je općenito dobrog zdravlja, imala je nekoliko manjih zdravstvenih tegoba, a oni koji će proslavu gledati kod kuće mogli bi se pitati hoće li ovo biti posljednji veliki spektakl za vrijeme njene vladavine. Malo će televizijskih komentatora to spominjati.

Dok stražari koračaju, javnost može razmišljati o stanju monarhije koju će kraljica jednog dana ostaviti za sobom. Možda neće imati toliko naklonosti i autoriteta. Princ Charles, njezin nasljednik, mnogo je manje popularan od svoje majke, iako bi se to nakon stupanja na prijestolje moglo promijeniti preko noći. Ona je politički nedokučiva i moralno skrupulozna. Njegovi su stavovi o svemu poznati, a brakovi javno secirani. Peta sezona Netflixove serije „Kruna“, koja prikazuje njegov razvod od princeze Diane, emitirat će se 2022. Dosad ga serija nije štedjela.

▶ Britanci bi, također, mogli razmišljati o približavanju sumraka njihovog doba: onoga što je Clement Attlee, premijer od 1945. do 1951. godine, nazvao „ново elizabetansko doba“, doba mlaznih motora, televizije i kontracepcijskih pilula. Bit će to godina puna usporedbi, ne samo na „Unboxedu“, kulturnom festivalu koji organizira vlada. Kao i Britanski festival 1951., ovaj će festival pokušati sažeti srž zemlje u znanosti, matematici i inženjerstvu. Suočiti će se sa zidom cinizma. Politika tog doba također će se ponoviti: razdoblje stabilnosti kroz dvostranačku dominaciju, borba za zadovoljavanje intenzivne potražnje za boljim školama, bolnicama i stanovanjem i zabrinutost zbog mjesta koje Britanija zauzima za međunarodnim stolom.

Nitko neće slaviti obljetnicu tako strastveno kao unionisti u Sjevernoj Irskoj, čiju srž političkog identiteta čini odanost kruni. Ipak, proslave će biti prožete tjeskobom. Izbori za autonomnu skupštinu Sjeverne Irske moraju se održati do svibnja 2022., a postoji velika vjerojatnost da će Sinn

Fein, najveća republikanska stranka, dobiti mjesto premijera. To će biti izuzetan trenutak i točka akutne nestabilnosti: stranka koja se dugo smatra političkim krilom Irske republikanske armije imat će najvišu političku funkciju na području za čije se raspuštanje zalaže.

Demokratska unionistička stranka, najveća unionistička stranka, želi poništiti sporazum britanske vlade o Brexitu, koji je uveo novu trgovinsku granicu u Irskom moru. To bi moglo dovesti do toga da odbije mjesto zamjenika premijera i sruši sporazum o podjeli vlasti koji čini osnovu decentralizirane vlade Sjeverne Irske. To bi dovelo do toga da državni službenici ponovo preuzmu upravljanje - kao što je bio slučaj od 2017. do 2020.

U Sjevernoj Irskoj 2022. bit će još jedna godišnjica, slabi je obilježena: stogodišnjica uspostavljanja Irske slobodne države, preteče moderne republike. Egipat je također stekao neovisnost od Britanije 1922. Ta se godina pokazala kao vrhunac Britanskog carstva i početak desetljeća raspada. Ono što izgleda čvrsto brzo može postati krhko. ●

Nisu iza tebe!

Najozbiljnija opozicija vladi doći će s klupa Torijevaca

ADRIAN WOOLDRIDGE kolumnist
kolumne Bagehot, *The Economist*

Po svim pravilima, Boris Johnson trebao bi imati laku situaciju u 2022. godini. Vlada ima većinu za 80 zastupnika, najveću još od doba Margaret Thatcher. Kabinet je prepun stidljivih pudlica. Sir Keir Starmer još uvijek pokušava izvući Laburističku stranku, vriskom i cikom, iz krajnje ljevičarske divljine. A Johnson je definirao uzbudljiv i izazovan plan - „ujednačenje“ jedne od regionalno i socijalno najpodijeljenih zemalja u Europi. Ipak, premijera svejedno čeka teška godina, s problemima koji ne dolaze iz opozicijske stranke sir Keira, već iz njegovih vlastitih klupa.

Konzervativna stranka ima sve što joj je potrebno da izazove nevolje svom nominalnom gospodar: skupinu okorjelih pobunjenika, unutarnje podjele oko svega, od potrošnje do vanjske politike, slabo funkcioniranje Downing Streeta i naviku da se buni. Šefovi stranaka računaju na to da, zahvaljujući rastućoj nelojalnosti, radna većina u parlamentu nije 80, već možda 20 - otprilike isti broj koji

je John Major imao tijekom premijerske funkcije koju su karakterizirale neprekidne pobune i zavjere i niz glasanja na rubu neizvjesnosti.

Zašto stranka, poznata po apetitu za moć, postaje tako neposlušna? Jedan od razloga je to što vlada samostalno ili kao dio koalicije od 2010. Sa svakom godinom na vlasti povećava se broj zastupnika koji ne mogu držati pod kontrolom jer su već obnašali dužnost i bili odbačeni (kao što su Theresa May i David Davis) ili zato što su odustali od toga da će ikada biti unaprijeđeni. Drugi razlog je taj što se zastupnici sve više ponašaju kao politički poduzetnici, a ne kao zupčani u stranačkoj mašini: njihov put do uspjeha leži u izgradnji individualnih osobnosti kroz medijske nastupe (kao što je i sam Johnson radio).

Predsjednik Odbora 1922. bit će ključna osoba 2022. godine

Ali najveći razlog je ideološki: Konzervativna stranka podijeljena je po sredini između svojih tradicionalnih pristalica u prosperitetnim područjima i svojih novodobivenih pristalica na industrijskom sjeveru. Torijevci s juga tvrde da se nitko ne pridružuje Konzervativnoj stranci jer stranka želi podignuti poreze i proširiti državu. Ali zemljotres koji je uzrokovao Brexita donio je Torijevcima grupu glasača radničke klase koji više ovise o državi nego njeni tradicionalni glasači. To je također dalo stranci novi program - ujednačenje i smanjenje razlika među regijama, kroz pružanje boljih mogućnosti za one koji kaskaju u napretku i bogatstvu, čak i ako to znači veće poreze i labavije zakone o planiranju.

Ove unutarnje podjele otežavaju predviđanje koje će pobune krenuti prve: neki će se zastupnici pobuniti protiv smanjenja potrošnje (kao što je pritisak na univerzalni kredit, plaćanje socijalnog osiguranja), dok će se drugi pobuniti protiv viših poreza i veće potrošnje. Ali dvije stvari su sigurne. Prva je da će Downing Street i bičevi iz premijerovog ureda morati naporno raditi kako bi nametnuli stranačku disciplinu, koristeći se i prijetnjama i nagradama (kao što su titule viteza). Druga je Sir Graham Brady, predsjednik Odbora 1922., sindikata zastupnika koji nisu u ministarstvima - on će biti ključna osoba u politici: daleko važnija, za sada, od većine ministara u kabinetu, a možda i od službenog vođe opozicije. ●

Dvostruka nevolja

Kako se gospodarstvo oporavlja od pandemije, utjecaj Brexita postat će jasniji

DUNCAN WELDON ekonomski dopisnik za Britaniju, *The Economist*

Razdvojiti ekonomski utjecaj Brexita od utjecaja pandemije bolesti Covid-19 nije jednostavno. Konačni izlazak Britanije iz prijelaznog članstva u Europskom jedinstvenom tržištu i carinskoj uniji konačno se dogodio u siječnju 2021. Izvoz u Europsku uniju i uvoz iz nje propisno je propao. Ali s obzirom na to da je zemlja tada bila usred trećeg nacionalnog ograničenja kretanja, bilo je teško reći koji je čimbenik važniji. Tijekom 2022. utjecaj pandemije, ako bude sreće, počet će blijediti. Ali posljedice Brexita osjećat će se i dalje.

Makroekonomska priča Britanije u drugoj polovici 2021. bila je neobično jasna: ekonomska potražnja oporavila se brže od ponude, a rezultati su bili nestašice, uska grla i inflacija. Razine zaliha i kod trgovaca i kod proizvođača pale su na najniže razine u više desetljeća, a poduzeća iz širokog spektra gospodarskih grana žalila su se na nedostatak radnika. Nešto od ovoga odražava globalne posljedice pandemije. Globalna promjena potrošačke potražnje - od usluga prema robama — zajedno s udarom na proizvodnju uslijed nedostatka osoblja, odgođenog transporta, ograničenja kretanja i rastućih cijena energenata dovela je do nestašice roba u mnogim bogatim zemljama. Ali čak i kada se takva ograničenja ublaže drugdje, u Britaniji će se utjecaj dulje zadržati.

Trgovinski sporazum sklopljen krajem 2020. s EU-om omogućava poduzećima i potrošačima izbjegavanje carina i kvota na robe, ali je i dalje uveo nove trzavice na prethodno veoma glatkoj granici. Prehrambeni proizvodi koji idu u Europu posebno podliježu sanitarnim i fitosanitarnim pregledima, ali sva roba podliježe potencijalnim kašnjenjima zbog carinskih pre-

Tržište radnika?

gleda. Britanija je odlučila odgoditi provođenje potpunih provjera uvoza iz EU-a veći dio 2021. godine, ali će one početi pokazivati svoje zube 2022. Neka europska mala i srednje velika poduzeća već su odlučila da izvoz u Britaniju nije vrijedan muke. Britanski trgovci na malo smatraju da bi nestašica opskrbe mogla potrajati i u drugoj polovici 2022.

Nedostatak radnika može biti još dugotrajniji dok se ne riješi. Poput nestašice roba, teškoće u zapošljavanju nisu bile jedinstveno britanska pojava krajem 2021. Ali, opet, zbog Brexita učinci će se osjećati dulje. Poduzeća u gospodarskim granama koje su se neproporcionalno oslanjale na radnike iz EU-a – kao što su cestovni promet, ugostiteljstvo i prerada hrane – bile su posebno teško pogođene. Iako su u teoriji radnici iz EU-a koji su ranije boravili u Britaniji, a stekli status stalnog boravka, dobrodošli vratiti se, nejasno je koliko će ih se vratiti. Novi radnici iz EU-a borit će se da dobiju radne vize u područjima s nižim plaćama. Veća plaća na kraju će početi

privlačiti više Britanaca u zanimanja kao što je vožnja kamiona, ali kako se nestašica radnika produžava do u 2022. godinu, vlada će na kraju dodati još poslova na „popis zanimanja koja nedostaju“ kako bi omogućila još migracija da se popuni praznina. Inflacija će ostati iznad cilja koji je postavila Banka Engleske, a koji iznosi 2 % u 2022. godini, ali će kamatne stope rasti sporo. Kako se oporavak nakon pandemije usporava i fiskalna politika zaoštava, pritisci na cijene počat će popuštati u drugoj polovici godine.

Ured za proračunsku odgovornost, vladin ekonomski prognozer, smatra da će Brexit dovesti do toga da gospodarstvo bude oko 4 % manje na duži rok nego što bi inače bilo. To je posljedica i manje ponude radne snage i novih trgovinskih trzavica koje dovode do manje konkurencije i sporijeg rasta produktivnosti. Nasuprot tome, dugoročni utjecaj bolesti Covid-19 Banka Engleske procjepljuje na oko 1 % BDP-a. Do kraja 2022. Brexit će, a ne Covid-19, raditi najviše problema donositeljima politike. ●

Nestašice roba mogle bi potrajati i u drugoj polovici 2022.

Tuga televizijske kuće

**I britanska vlada i američki servisi
za strujanje drže BBC na oku**

TOM WAINWRIGHT urednik za medije, *The Economist*

Prvi radijski prijenos kompanije tada poznate kao British Broadcasting Company dogodio se 14. studenog 1922.: „Ovdje 2lo, Marconi House, London.“ Pozivni znak, 2lo (lo je bila skraćenica za London), bio je broj dozvole za emitiranje koju mu je dodijelila Pošta. Arthur Burrows, direktor programa na BBC-ju, dvaput je pročitao vijesti i vremensku prognozu - najprije brzo, a zatim polako, za one koji su zapisivali podatke.

U sto godina od tada, korporacija, kako je BBC kasnije preimenovan, postala je poslovni poduhvat od 5,1 milijarde funti godišnje koja vodi osam nacionalnih TV kanala, više od 50 radijskih postaja, opsežno mrežno mjesto i brojne aplikacije, kao i Svjetski servis koji emitira program na 43 jezika. Ipak, u godini svoje stogodišnjice, u osjetljivom je položaju, kako u zemlji tako i u inozemstvu.

Da počnemo od kuće. Dvije stanice podzemne željeznice južno od sjedišta BBC-ja, sadašnji stanar Downing Streeta 10, Boris Johnson, namjerava ukrotiti ono što on naziva Brexit-Bashing Corporation (korporacija koja blati Brexit), iako neki koji su se zalagali za ostanak u EU-u kažu da BBC ni sad ne izvještava dovoljno kritično. Vlada je nagovijestila da bi željela smanjiti licenčnu naknadu, tj. televizijsku pretplatu, namet svim kućanstvima od kojeg dolazi većina prihoda BBC-ja. I postavila je šefove koje voli: Richard Sharp, predsjednik BBC-ja, donator je Konzervativne stranke i pristalica Brexita; Sir Robbie Gibb, najnoviji član odbora BBC-ja kojeg je imenovala Vlada, bio je šef komunikacija u Downing Streetu pod Theresom May. Nadin Dorries, nova tajnica za kulturu, jednom je opisala naknadu za TV pretplatu kao „prikladniju za zemlju sovjetskog uređenja“.

Predstojeća godina ponudit će više mogućnosti za oblikovanje vrijednosti korporacije. Ofcomu, regulatoru za emitiranje, potreban je predsjednik. Johnson je zainteresiran za Paula Dacre, bivšeg urednika Daily Maila koji je optužio BBC da provodi „kulturni marksizam“. Nakon što ga je neovisno vijeće odbilo 2021. godine, vlada ponovo pokreće proces. Šef vijesti BBC-ja, Fran Unsworth, povlači se u siječnju. Urednička imenovanja po pravilu su interna stvar, ali to nije spriječilo vladu da lobira protiv nedavnog kandidata za još jedan posao na BBC-ju.

U siječnju će također doći do promjene predsjedanja Kanalom 4, javnim televizijskim kanalom koji se financira oglašavanjem, a koji će 2022. godine također

*Možete li na
ovom primati
Netflix?*

proslaviti godišnjicu – 40. – nekoliko tjedana prije velikog rođendana BBC-ja. Trenutačni predsjednik Kanala 4, Charles Gurassa, protivi se vladinom planu za privatiziranje ovog kanala. Njegov nasljednik, kojeg su zajednički imenovali Ofcom i vlada, vjerojatno će biti netko otvoreniji za tu ideju.

Bez obzira na izazove iz Downing Streeta, veći izazovi dolaze iz inozemstva. Strujanje videosadržaja znači da se BBC izravno natječe s Hollywoodom i Silicijskom dolinom. Netflix je pretekao BBC-jev iPlayer kao najkorišteniji servis za strujanje u Britaniji – što nije ništa posebno s obzirom na to da je iPlayer besplatan za one koji plaćaju pretplatu. Među mladima od 18 godina, Netflix je dvostruko popularniji od iPlayera, koji također zaostaje za Amazon Prime Videom i YouTubeom. Globalne platforme za strujanje imaju ekonomiju razmjera s kojom se BBC ne može mjeriti. Dok iPlayer ima oko 11.000 sati sadržaja, Netflix i Amazon imaju po 40.000 sati. A krajolik za strujanje postaje sve gušći (pogledajte odjeljak Kultura).

Usred ovog napada, BBC naglašava svoju ulogu javnog servisa. Tijekom karantene 2020. i 2021. brzo je proizveo resurse za učenje na mreži, dok je Netflix servirao hihotanje, a YouTube dezinformacije. BBC se nada da će iskoristiti tu prednost na proslavama stogodišnjice, koje će uključivati prodor u škole.

Kao i Kanalu 4, drugi mu je glavni adut njegovanje industrije TV produkcije u Britaniji. Širenje holivudskih servisa za strujanje ostavlja lokalne produkcijske kuće manje ovisne o britanskim televizijskim kućama (Netflix je sada najveći naručitelj novog scenarijskog sadržaja u Europi). Ali servisi za strujanje stvaraju samo sadržaj koji funkcionira globalno, a ne izrazito britanske stvari. To uključuje čitave servise kao što je Alba, BBC-jev kanal na galskom jeziku u Škotskoj, i razuzdane hitove poput „Devojaka iz Derryja“ na Kanalu 4.

Ovi primjeri ističu još jednu snagu javnih televizijskih kuća: održavanje zajedničke kulture za razdvojene narode Ujedinjene Kraljevine. John Reith, prvi generalni direktor BBC-ja, opisao je kako je emitiranje „dovelo do toga da narod diše kao jedan čovjek“. Dok Johnson pokušava održati jedinstvo koje se raspada, to je nešto što on treba ozbiljno razmotriti. ●

**U godini svoje
stogodišnjice,
BBC će bit u
osjetljivom
položaju**

Lopate u pripravnosti

Infrastrukturne sheme Borisa Johnsona suočicit će se s protivljenjem

ELLIOTT KIME dopisnik za Britaniju, *The Economist*

Boris Johnson želi ući u povijest kao veliki građevinar. Kao gradonačelnik Londona provodio je mnoge skupe sheme za prijevoz - a sada ga politička potreba ponovo gura u tom pravcu. Obećao je da će Britaniju „ujednačiti“ kako bi glasački osigurao stara industrijska mjesta koja su Laburisti osvojili 2019. tako što će siromašnija mjesta bolje povezati.

Obećao je i da će Britaniju učiniti zelenijom. Ali ako dođe do ujednačavanja ekonomske razine, kopanje za građevinske radove morat će početi 2022. A njegovi planovi suočavaju se s protivljenjem ekologa i, što je možda još važnije, njegovog vlastitog Ministarstva financija.

Zbog povećane potrošnje tijekom pandemije Ministarstvo financija nerado troši više novca, što je primoralo Johnsona na odgađanje nekih od njegovih ludih planova, kao što je tunel između Sjeverne Irske i Škotske. Ministarstvo bi također moglo zaustaviti proširenje brze željezničke veze, poznate kao HS2, između Birminghama i Leedsa, nakon što su projektni troškovi porasli s 33 milijarde funti u 2012. na najmanje 108 milijardi funti. Ovo će izazvati političke glavobolje, budući da su zastupnici sjevernih Torijevaca željeli da to ojača njihov

Zbog povećane potrošnje tijekom pandemije Ministarstvo financija nerado troši više novca

položaj u tim bivšim laburističkim uporištima.

Nastavit će se niz projekata izgradnje cesta i iz područja energetike, uključujući tunel Stonehenge i prijelaz na Donjoj Temzi, dva nova skupa cestovna projekta. Nastavit će se radovi na novoj mreži za punjenje električnih vozila. Izgradnja Sizewella C, nuklearne elektrane u Suffolku, trebala bi početi 2022. ako plan bude odobren. Poduzeća mogu početi licitirati za novi vladin fond za vodik, čiji je cilj imati 5 GW kapaciteta za proizvodnju vodika s niskim sadržajem ugljika do 2030. godine za industriju i grijanje domova.

Protesti će podržati neke od ovih projekata dok se aktivisti hvataju za vladin cilj da do 2050. postignu nultu neto emisiju. London je navikao na demonstracije, ali one će se 2022. proširiti dalje. Veliki graditelji nikada nisu bez svojih kritičara. ●

Bliže, o Bože moj, k veličju mom

Zašto Bog postaje liberalniji

CATHERINE NIXEY dopisnica za Britaniju, *The Economist*

Udaranje je nekada bilo tako jednostavno. Bog je udario po Zemlji i ljudi su zadrhtali, a ponekad i umrli. Udario je po pobunjenim Izraelcima (umrlo ih je na desetine tisuća), prvorodenim Egipćanima (svi su umrli) i Filistejcima (dobili su hemoroide). Sodomit su pretrpjeli posebno upečatljiv udar. U knjizi postanka žitelji Sodome bijahu „opaki, sami grešnici protiv Jahve“ tako da je Bog na Sodomu pustio kišu „sumpora i vatre“. Sumpor je tinjao stoljećima; riječ „sodoma“ ušla je u popularni govor - i u engleske zakone. Homoseksualni odnosi zadržali su se kao zločin u Engleskoj do 1967. godine.

Malotko u Britaniji danas slavi lik mlataćeg Svemogućeg Boga, kako je nedavno rekao nadbiskup Canterburyja, „je ljubav“. A sada sve manje ljudi slavi homofobičnog Boga. U

srpnju 2021. metodisti su glasali, nakon „razmišljanja uz molitvu“ za dopuštanje istospolnih brakova. U rujnu je anglikanska Velška crkva izglasala dopuštenje blagoslova za istospolne veze. Engleska crkva (također anglikanska) razmotrit će slična pitanja 2022. Naznake su obećavajuće. Kao što navodi nedavna knjiga Engleske crkve, tonom koji se ne može lako zamijeniti za Levitski zakonik, „zajedno se borimo protiv homofobije“. Dokazi su jasni: Bog postaje liberalniji.

U teoriji to ne bi smjelo biti moguće. Bog, osim što je ljubav, a ponekad i uzrok hemoroida, trebao bi biti vječan: isti jučer, danas, zauvijek. Pa ipak, kao što su kritičari stoljećima primjećivali, On to očigledno nije. Povjesničari imaju teoriju o tome što se događa. „Kako na nebu, tako i na zemlji“ glasi kršćanska molitva. Koncept

Ja sam onaj koji jesam

nazvan „politikomorfizam“ tvrdi da božanski lanac zapovijedanja teče u suprotnom smjeru: kako na zemlji, tako i na nebu. Demokratski, liberalni narodi dobivaju demokratska, liberalna božanstva; nedemokratske, ne-liberalne zemlje dobivaju suprotno. Samo pitajte nekog Afganistanca.

Lukavi političari to odavno znaju, kaže James Crossley sa Sveučilišta St. Mary u Twickenhamu. Bog je upotrebljavan za opravdanje ropstva i njegovo ukidanje, ugnjetavanje žena i njihovu emancipaciju, kao i brojne ratove. „Lijevo, desno, centar... On je autoritet koji želite“, dodaje Crossley. Bog je „komplicirani momak“.

Možda će biti još kompliciraniji. Moguće je da se božanstvo koje je jednom izjavilo: „Ne lijegaj s muškarcem kako se liježe sa ženom! To bi bila grozota!“ upotrijebi 2022. za opravdanje blagoslova istospolnih brakova u Engleskoj crkvi. A tradicionalisti bi se trebali pripremiti za još više promjena. Uzmite, na primjer, Božje zamjenice koje su – kao i sve zamjenice – trenutačno uzrok svađe jer sada neki Njega nazivaju Njom. Kao i uvijek, postoje opskurni povijesni tekstovi koji to opravdavaju: drevni sirijski kršćani nazivali su Svetog Duha „ona“. Stoga, ako vam se On sada čini kompliciran, nije to ništa naspram onoga što bi On/Ona tek mogli postati. ●

Malo tko u Britaniji danas slavi lik mlataćeg Svemogućeg

Novi škotski autoritarizam

Novi škotski Zakon o zločinima iz mržnje imat će odvratajući učinak na slobodu govora

HELEN JOYCE urednica za Britaniju, *The Economist*

U „O slobodi“, najvećoj obrani slobode govora koja je ikada napisana, John Stuart Mill, sin škotskog filozofa i ekonomista, osudio je „pretpostavku nepogrešivosti“ – kada ste toliko sigurni da ste nepogrešivi da si uzimate za pravo odlučiti o nekom pitanju za sve ostale „ne dajući im da čuju što može reći suprotna strana“. Da ga barem čuju današnji škotski političari. Prema novom Zakonu o zločinima iz mržnje u ovoj zemlji, za koji se očekuje da će stupiti na snagu 2022., određeni politički argumenti postat će kažnjivi sa do sedam godina zatvora. Zakon uvodi kazneno djelo „izazivanja“ mržnje, kriminalizirajući izjave koje se smatraju zapaljivim ili uvredljivim, čak i kada ne uzrokuju nikakvu stvarnu štetu i nije im cilj potaknuti određeni čin. I pokriva privatne razgovore, čak i unutar vlastitog doma.

Kao što je jasno pokazala rasprava u škotskom parlamentu tijekom njegova usvajanja, zakon je u velikoj mjeri usmjeren na ušutkavanje žena koje tvrde da pristup prostora i uslugama za jedan spol treba biti u skladu s biološkim spolom, a ne samoproglašenim rodnim identitetom. Kriminalizira se govor koji se smatra uvredljivim za trans osobu – nekoga tko se ne poistovjećuje sa svojim spolom pri rođenju, ali ne i zlostavljanje osobe na temelju njezinog spola. Prijedlog da se uvrsti zaštita za činjenične izjave, poput izjave da ljudska bića ne mogu promijeniti svoj biološki spol, nije uspio.

Prekršaji koji „izazivaju“ u pogledu rase, religije i spola u Engleskoj i Walesu usko su definirani i rijetko se donose presude po toj osnovi. Nasuprot tome, izgleda da će se nova škotska kaznena djela energično procesuirati. Godine 2021. Marion Millar iz feminističke skupine For Women Scotland suočila se s kaznenim progonom prema postojećim zakonima nakon što je bila optužena za slanje transfobičnih tvitova. Jedan od njih uključivao je slogan #WomenWontWheesht (žene neće ušutjeti) i sliku traka u bojama sufražetkinja koje su navodno izgledale kao omča. Slučaj je na kraju odbačen, ali tek nakon mnogo potrošenog novca i stresa. Novi zakon olakšat će ovakve progone.

Novi prekršaj „izazivanja“ mržnje obuhvaća privatne razgovore, čak i unutar vlastitog doma

To je najnoviji autoritarni potez Škotske nacionalne stranke (SNP), koja deset godina dominira škotskim parlamentom. Kritičari kažu da joj usredotočenost na škotsku neovisnost, koja joj je osigurala gotovo većinu, omogućava izbjegavanje iznošenja koherentne političke filozofije ili slušanje kritičara. Godine 2012. iznudila je zakon koji kriminalizira sektaško skandiranje na nogometnim utakmicama, koji je ukinut 2018. nakon što su ga osporili branitelji ljudskih prava. Godine 2019. bila je primorana odustati od plana „imenovanih osoba“, koji bi imenovao radnika u javnom sektoru koji je odgovoran za svako dijete, nakon što je vrhovni sud presudio da plan krši prava na privatnost. Kašnjenje u primjeni najnovijeg zakona, usvojenog u ožujku, moglo bi ukazivati na oklijevanje iz straha. Ako se ne izmijeni, zakon će se vjerojatno suočiti s pravnim izazovima, kaže Joanna Cherry, kraljičina savjetnica koja sjedi u Westminsteru kao zastupnica SNP-a i koja je (usprkos stranačkoj pripadnosti) zastupala gospođu Millar.

Zakoni o zločinima iz mržnje često na kraju kriminaliziraju manjine, kaže Beth Grossman, odvjetnica specijalizirana za medijsko pravo - uključujući i one koje bi trebali štititi te, općenito govoreći, sve one koji se ne slažu s vlastima. I imaju „odvratajući učinak“, dodaje, jer se ljudi samocenzuriraju iz straha da će biti prijavljeni, možda i zlonamjerno. Kao što je Mill rekao: „Neodmjerena kleveta, koja se upotrebljava na strani prevladavajućeg mišljenja, zaista odvrća ljude od izražavanja suprotnih mišljenja i od slušanja onih koji ih iznose.“ ●

ŠTO AKO?

U 2022. mogli bi se održati izbori i u Sjevernoj Irskoj i Republici Irskoj. Sinn Féin, politički nasljednik Irske republikanske

armije, koja je vodila krvavi rat za ujedinjenje otoka, vodi u anketama. Što ako Sinn Féin pobijedi i na jednom i na drugim izborima? Možda će i dalje biti isključen iz vlade na jugu zbog

nevoljkosti drugih stranaka da koaliraju s njim. Ali to više nije tako sigurno kako je nekada bilo. Iako bi takvi rezultati odražavali lokalnu politiku, samo bi povećali mogućnost za ujedinjenje.

Kako gradonačelnici mogu pomoći u spašavanju svijeta

Gradske uprave doći će u prvi plan 2022. godine kako na vidjelo izlazi manjkavost globalnog upravljanja, s prekomjernom ovisnosti o nacionalnim vladama. Nakon konferencije o klimi COP26, neuspjeh nacionalnih predstavnika postat će očigledan. Oni nisu u stanju pomaknuti se dalje od medijski eksponiranih obveza i riješiti krizne situacije vezane za klimu i okoliš nudeći jasne, mjerljive planove, odgovarajuća financijska sredstva i jasan vremenski okvir u kojem će to biti provedeno.

Borba protiv klimatskih promjena bit će dobivena ili izgubljena u gradovima u kojima sada živi više od polovice svjetskog stanovništva. Gradovi troše oko 70 % sve energije i proizvode tri četvrtine globalnih emisija ugljika. Ove će se brojke povećavati kako gradovi rastu, a procjenjuje se da će u urbanim područjima do 2050. godine živjeti 68 % ljudi.

U isto vrijeme, međutim, gradovi nude održiviji način života. Život na gusto naseljenom prostoru može rezultirati manjim ugljičnim otiscima. Dekarbonizacija gradskog prijevoza i energetskih sustava bit će važna za postizanje nulte neto emisije. I to će biti u gradovima u kojima će većina ljudi biti pogođena klimatskim promjenama, jer toplinski udari prijete stanovnicima u gradskim centrima, a porast razine mora i ekstremne kiše oluje izazivaju iznenadne poplave. Znamo da se moramo pripremiti za više ovakvih vremenskih nepogoda 2022.

Moj grad, Bristol, član je mreže Ključnih gradova UK-a koju čini 11 najvećih urbanih područja u Britaniji. Zajedno imamo 20 milijuna stanovnika i udio od 26 % u nacionalnoj gospodarskoj proizvodnji. Pa ipak, vlada se nije potrudila okupiti nas da osmislimo koherentan plan za dekarbonizaciju. To je recept za slab učinak u trenutku kada čovječanstvo nema prostora za pogreške. I to je pogreška koja se opetovano ponavlja.

Nedostatak obvezujućih odredbi u sporazumima koji proizlaze iz konferencija COP26 bit će katalizator uspona gradskih uprava. Ali potreba

Gradske vlasti moraju predvoditi borbu protiv klimatskih promjena i još mnogo toga, tvrdi Marvin Rees, gradonačelnik Bristola

za usklađivanjem utjecaja na donošenje globalnih politika nije ograničena na klimu. Od migracija i urbane sigurnosti do pandemije i prisiljavanja korporacija da plaćaju poreze, kritični izazovi s kojima se danas suočavamo sve su više nadnacionalni. Rješenja su nedostizna nacionalnim vladama koje rade same. U Bristolu smo vidjeli kako se strategija vezana za pandemiju prenosi iz sterilnosti parlamentarne rasprave u realnost života ljudi kod kuće, u školama i na radnim mjestima. Znamo da Brexit, proizvod westminsterske politike, utječe na naš sektor socijalne zaštite i opskrbu hranom i da će i dalje stvarati izazove tijekom 2022.

Gradovi se sami organiziraju. Već je nastalo više od 300 međunarodnih mreža gradova. Neke su mreže geografski organizirane, kao što su Ključni gradovi, Eurogradovi i Konferencija gradonačelnika SAD-a. Neke su organizirane oko zajedničkih pitanja, kao što su Savjet gradonačel-

nika za migracije ili C40 rukovodeća skupina gradova za klimu. Drugi, kao što je Globalni parlament gradonačelnika, pokušavaju osnažiti ulogu gradova u nacionalnim i međunarodnim strukturama upravljanja.

Godine 2018. govorio sam u Ujedinjenim narodima tijekom završnih pregovora o Globalnom sporazumu o migracijama. Kao prvi gradonačelnik koji je pozvan da govori, tvrdio sam da gradovima treba dati jaču, formalniju ulogu u donošenju migracijske politike. Većina migranata napušta gradove, prolazi kroz njih, putuje do njih i vraća se u njih - uključujući Bristol. Kao i u slučaju klime, gradovi mogu ponuditi vodstvo i stručnost. UN-ov sporazum izravno je utjecao na živote Bristolaca, od kojih su mnogi, poput mene, prva ili druga generacija migranata.

Kada sam prvi put izabran 2016. godine, nisam mogao predvidjeti da će međunarodno vodstvo biti toliko ključno za moju gradonačelničku dužnost. Ali to je prirodni nastavak argumenta za prenošenje više ovlasti na pojedine gradove. Nije dovoljno moći oblikovati ono što se događa u gradu. Služiti Bristolu znači uzimati u obzir i pomoći u oblikovanju vanjskog konteksta i sila koje utječu na život u gradu.

Ništa od ovoga ne znači da predviđam propast nacionalnih vlada. To je prije argument za dio slagalice koji nedostaje u nacionalnom i međunarodnom upravljanju. Nacionalne vlade trebaju stvoriti prostor, a međunarodne organizacije preusmjeriti veliki dio svoje energije i financija kroz gradove. Moj kolega iz Vijeća za globalnu budućnost Svjetskog gospodarskog foruma, znanstvenik i pisac Greg Clark kaže da živimo u stoljeću grada. Za naše vlastito dobro od ključne je važnosti da nacionalna i međunarodna tijela upravljanja uhvate korak s tom činjenicom. Gradski vođe trebaju postati ravnopravni partneri u oblikovanju nacionalne i međunarodne politike kako bismo u najvećoj mogućoj mjeri povećali prilike da se uhvatimo u koštac s glavnim izazovima našeg doba. ●

Gradovi su dio slagalice koji nedostaje u nacionalnom i globalnom upravljanju

EUROPA

→ Također u ovom odjeljku:

- 36 Draghijev izbor
- 37 Nakon Merkelice
- 38 Strateška autonomija
- 39 Ekonomija EU
- 40 Hvatanje prevaranta
- 40 Putinov online rat
- 41 Glasovanje protiv Orbana

Macron, i tako i dalje?

Očekuje se turbulentna politička godina dok se u Francuskoj održavaju predsjednički i parlamentarni izbori

SOPHIE PEDDER voditeljica ureda u Parizu, *The Economist*, Pariz

Ako Emmanuel Macron osvoji drugi mandat u dva kruga glasanja, 10. i 24. travnja 2022., postat će prvi francuski predsjednik u posljednjih 20 godina koji je ponovno izabran. Ali on treba obaviti svoj dio posla da bi to postigao.

Francuska je prilično dobro prebrodila pandemiju 2021. godine: škole jedva da su bile zatvorene, poduzeća i plaće bile su dobro zaštićene, a cjepiva široko distribuirana. U narednoj godini gospodarski oporavak nastaviti će poticati otvaranje novih radnih mjesta. Zemlja je manje oporezovana, tehnološki bolje potkovana i povoljnija za poslovanje nego prije pet

godina. U teoriji, to je dobro za Macrona. Ali on treba pokazati da nije samo sposoban već i da zna slušati.

Utrka će biti tijesna, gadna i puna podjela. Francuzi ništa ne mrze više od unaprijed napisanog scenarija. Ankete će varirati jer se birači igraju sa živcima suprotstavljenih kandidata. Ne žele da se ponovi 2017., odnosno suprotstavljanje Macrona Marine Le Pen. Predsjednica Nacionalnog okupljanja (bivši Nacionalni front) bacit će udicu protumacronovskim „žutim prslucima“ (gilets jaunes). Čelnica ekstremne desnice posudit će slogane od Brexita, kao što je „vratite kontrolu“, iako više neće pozivati na referendum o Frexitu niti na povlačenje iz europodručja. Ali, u trećem pokušaju da postane predsjednica, neće joj nedostajati novina.

Stranke će biti manje važne od ljudi i anketa. Ne isključite iznenađenje koje bi moglo doći od remetičkog populista, kao što se vidjelo i u Americi i Brazilu. Francuska verzija zove se Éric Zemmour, 63-godišnji protuimigrantski i protuislamski polemičar koji će Le Pen prikazati kao previše mekanu i povući raspravu na još toksičnije tlo. Mogao bi podijeliti glasove desnice i spriječiti Le Pen da uđe u drugi krug.

Republikanci desnog centra pružit će najjaču srednjostrujašku alternativu Macronu ako se protivnici okupe oko jednog kandidata. Trebali bi održati svoj izbor 4. prosinca 2021. Pažljivo pratite tri kandidata. Xavier Bertrand, šef sjeverne regije Gornja Francuska, smatrat će se umjerenim protupariškim protuotrovom Macronu, ali njemu se ne veruje u stranci. Valérie Pécresse, šefica regije Île-de-France (oko Pariza), više je timska igračica vođena politikom, ali je ismijavana zbog toga što izgleda otmjeno. Michel Barnier, bivši pregovarač EU-a o Brexitu, poznatiji je u Britaniji nego u Francuskoj, ali

- ga vole članovi stranke. Ako Bertrand izgubi, ne isključujte njegovu buntovničku solo kandidaturu za predsjednika. Svaki kandidat obećat će da će više „poštovati“ Francuze – što je potkopavanje Macronovog ugleda zbog arogancije.

Nasuprot tome, izgledi ljevice čine se slabima, osim ako se protivnici ne ujedine iza jednog kandidata. Socijalistica Anne Hidalgo (gradonačelnica Pariza) i Yannick Jadot iz Zelenih privlače gradske glasače koji se voze biciklom, ali im nedostaje šira privlačnost. Kandidati na tvrdj ljevici, uključujući Jean-Luca Mélenchona, još će više podijeliti glasove ljevice.

Francuska će u siječnju preuzeti šestomjesečno predsjedavanje Vijećem EU-a. To će staviti Europu u centar Macronove kampanje. Očekujte od njega da progura „europski suverenitet“, kao odgovor na Kinu u usponu i povlačenje Amerike. Nakon što su ga anglofone države u Indo-Pacifiku

povrijedile, Macron će više nego ikad biti spreman ojačati strateške veze svoje zemlje - i djelovati kao dominantan glas u Europi u eri poslije Merkel.

Prilike i dalje samo govore o pobjedi Macrona. Ali protivnik s desnog centra bio bi mu posebno težak. Čak i ako pobijedi, mogao bi se boriti za većinu na parlamentarnim izborima u srpnju. Bit će mu potrebna pomoć Edouarda Philippea, njegovog bivšeg premijera, koji će iskoristiti svoju novu stranku Horizonti za osvajanje mjesta i moći. Nova vlada pokušat će obuzdati javnu potrošnju nakon napuhanog proračuna iz doba pandemije i podići starosnu granicu za odlazak u mirovinu. To će izazvati ljutite prosvjede i štrajkove. Čak i ako bude ponovo izabran, Macron će imati problema premostiti podjele nastale nakon grozničave i turbulentne godine. ●

Draghijev izbor

Hoće li premijer Italije ostati na dužnosti - ili se umjesto toga kandidirati za predsjednika?

JOHN HOOPER dopisnik za Italiju i Vatikan, *The Economist*, Rim

Italija će održati najmanje jedne važne izbore 2022. - a možda i dvoje. Nezaobilazno je da novi predsjednik naslijedi Sergia Mattarella, kojemu mandat istječe 2. veljače. Talijanski predsjednik provodi veliki dio vremena režući vrpce, uručujući nagrade i držeći govore pune floskula. Ali on (Italija nikada nije imala predsjednicu) ima i ogromna ovlaštenja. On je taj koji raspušta parlament i postavlja premijera. A suradnici kažu da Mario Draghi, aktualni premijer (na slici), želi to radno mjesto.

Mnogi Talijani voljeli bi da ostane na onom koje već ima. Italija se suočava sa zastrašujućim zadatkom da potroši, ne samo mudro već i brzo, više od 200 milijardi eura iz fondova EU-a za oporavak nakon pandemije. Tko će bolje nadgledati taj proces od Draghija, bivšeg predsjednika Europske središnje banke?

Otkako je stupio na dužnost u veljači 2021. kao vođa nevjerovatno heterogene koalicije, koja se proteže od radikalne ljevice do populističke desnice, krajnje nedemonstrativan, ali nedvosmislen

Pokeraško lice

Draghi postao je najpopularniji talijanski političar.

Na čelu onih koji se zalažu za njegov ostanak bio je Enrico Letta. Bivši premijer, Letta se vratio iz dobrovoljnog progona kako bi preuzeo vodstvo Demokratske stranke lijevog centra (PD) ubrzo nakon što je sadašnja vlada preuzela dužnost. Ako bi Draghi ostao do sljedećih općih izbora, koji bi se trebali održati do ožujka 2023., ne samo da bi to duže zadržalo stabilnu ruku na njenom čelu već bi Lettiju dalo više vremena da oživi sreću svoje stranke. PD je dobivao samo 17 % u anketama kada je on preuzeo vodstvo. Ali na lokalnim izborima u listopadu 2021. kandidati lijevog centra za gradonačelnike pobijedili su u većini najvećih gradova Italije.

Mnogi Talijani željeli bi da Draghi ostane na svom sadašnjem radnom mjestu

Do tada su najglasniji glasovi koji su pozivali na političko uzdizanje Draghija dolazili s desne strane: od Mattea Salvinija iz populističke Sjeverne lige i (ironično, budući da je njena stranka u opoziciji) od Giorgije Meloni iz ekstremno desničarskog pokreta Braća Italije. Ali njihova je podrška bila popraćena jednim uvjetom: da Draghijevo unapređenje dovede do prijevremenih izbora.

Prema anketama, s podrškom od 40 posto, desnica je bila uvjerena u pobjedu i, uz doprinos nekada moćne stranke Silvija Berlusconija Forza Italia, u ukupnu parlamentarnu većinu. Čak i ako Draghi ostane premijer, sasvim je moguće, s obzirom na averziju talijanskih političara prema zimskoj kampanji, da će opći izbori ipak biti planirani za jesen. ●

Olafe, spusti se

Nova koalicijska vlada pokušat će stati na noge

TOM NUTTALL voditelj ureda u Berlinu, *The Economist*, Berlin

Njemačka će 2022. krenuti s inovacijama u upravljanju, i to ne samo zato što će to biti prvi put u 16 godina da je na čelu neko drugi, a ne Angela Merkel. Više od šest desetljeća Njemačkom upravlja niz dvočlanih koalicijskih vlada. Tijekom tri od četiri Merkeličina mandata, njezin konzervativni demokršćanski savez (CDU/CSU) vodio je centrističke „velike koalicije“ sa socijaldemokratima (SPD). Ali njemačko je biračko tijelo rascjepkano, a vlada koja se pojavi na izborima u rujnu 2021. po svojoj prilici sastojat će se od tri stranke. Ovo bi trebala biti „semaforska koalicija“ koju će predvoditi SPD, sa Zelenima i Liberalnim demokratima (FDP) koji se zalažu za poslovni sektor i njegove interese kao mlađim partnerima (naziv potječe od boja stranaka: SPD-ova je crvena, a FDP-ova žuta).

Hoće li pokus s tri stranke upaliti? Optimisti se nadaju da bi semaforska koalicija mogla biti „veća od zbroja njezinih dijelova“. Zeleni bi mogli dati poticaj za djelovanje protiv klimatskih promjena, a FDP bi se bavio borbom protiv birokracije i borbom za digitalizaciju. Ove dvije manje stranke mogle bi naći zajednički jezik oko građanskih sloboda, kao što su legalizacija marihuane i revizija zakona o državljanstvu koje je Njemačka prerasla. U međuvremenu bi Olaf Scholz, potencijalni kancelar SPD-a, iskoristio svoj utjecaj da pomogne upravljati sljedećom fazom njemačke industrijske tranzicije i uvjeri europske partnere da će zadržati instinkt svoje prethodnice za konsenzusom. Poslije niza godina Merkeličinog „menadžerijskog“ upravljanja, stranke će se pokušati predstaviti kao kolektivna snaga za modernizaciju.

Ipak, njihovo međusobno nepovjerenje također stvara rizik od nepovezanosti i paralize. Ako FDP, koji ne voli dugove i zaduživanja, uspije sebi osigurati ministarstvo financija, na primjer, Zeleni će biti potrebno uvjeriti da njihove ambicije za veliku potrošnju neće biti osuđene na svakom koraku. Stranke imaju različite stavove o fiskalnim pravilima EU-a i njegovoj potrošnji za oporavak koja se financira iz zaduživanja. Takva zabrinutost dovest će do pretjerano detaljnog koalicijskog sporazuma koji će ograničiti fleksibilnost vlade. Što se tiče fiskalnih pitanja, koalicija bi se mogla suočiti s preprekama u Bundesratu, gornjem domu njemačkog parlamenta, u kojem njezine konstitutivne stranke nemaju većinu.

Vlada opterećena nesuglasticama možda nije u dobru poziciji za suočavanje s brojnim izazovima koji su pred Njemačkom. To uključuje prilagođavanje uskoro

Rukovodstva SPD-a i Zelenih će morati upravljati ambicioznim novim „prinosom“ poslanika koji su uglavnom ljevičarski

sve manjoj radnoj snazi, planiranje strogih ciljeva za smanjenje emisija ugljika i suočavanje s nadolazećom odlukom o tome treba li, i kako, zamijeniti zastarjelu flotu zrakoplova Tornado na koju se Amerika oslanja za nošenje njezinog nuklearnog oružja stacioniranog u Njemačkoj. Najveći izazov od svega bit će borba za održivu klimu i digitalna ulaganja vrijedna stotine milijardi eura. Njemačka ustavna dužnička kočnica sprječava zaduživanje, što znači da će nova vlada morati napraviti pametne izvanproračunske manevre.

To će biti otežano zbog fiskalnog pritiska nakon godina obilja. Njemačka je imala 400 milijardi eura duga tijekom pandemije, a nevoljkost FDP-a da prihvati povećanje poreza ili dotakne dužničku kočnicu značit će pritisak za njegovo smanjenje. Oskudan proračun za obranu, što je već duže vrijeme osjetljivo pitanje sa saveznicima u NATO-u, izgleda ranjiv.

Njemačka politika bit će živahnija. Novi je parlament mlađi i šareniji od prethodnog i uključuje ambiciozan novi broj ljevičarskih zastupnika iz SPD-a i Zelenih. Glasajući u četiri savezne pokrajine donijet će svoje presude o novom političkom krajoliku Njemačke tijekom 2022. Među njima je najveća Sjeverna Rajna-Vestfalija. Njezin izbor u svibnju bit će prvi veliki test za sve glavne stranke.

To uključuje CDU, koji je u opoziciji na nacionalnoj razini prvi put od 2005. Stranka će skliznuti u ogorčenu borbu oko toga kako se najbolje iznova pozicionirati u eri nakon Merkel. Njezini veliki kritičari - uključujući Norberta Röttgena, specijalista za vanjske poslove i Friedricha Merza, miljenika stranačke desnice - natjecat će se za priliku da oblikuju stranku koja liježe rane nakon izbornog poraza u rujnu. Poslije duge vladavine Merkel, iskustvo njezine stranke u opoziciji predstavljat će njezin vlastiti politički pokus.

Rukovodstva SPD-a i Zelenih morat će upravljati ambicioznim novim „doprinosom“ zastupnika koji su uglavnom ljevičarski ●

Strateško što?

EU će shvatiti što zapravo znači „strateška autonomija“ i tko je tu glavni

DUNCAN ROBINSON voditelj ureda u Bruxellesu i kolumnist Charlemagnea, *The Economist*

Intervju s dužnosnikom EU-a ponekad može izgledati kao ispitivanje Humptyja Dumptyja. U „Alisi u zemlji čudesa“, ozloglašeno nespretno jaje objasnilo je: „Kada upotrebljavam riječ, ona znači upravo ono što ja odaberem da znači - ni manje ni više.“ Eurokrati bi se složili s tim. Nastojeći se kretati između nepouzdanke Amerike i Kine u usponu, EU se opredijelio za frazu koja sumira njegovu novu mantru kojom se vodi: strateška autonomija. Nažalost, nema suglasnosti o tome što to znači. Izrada prave definicije bit će zadatak za 2022. Djelomično je to gospodarski poduhvat, a u tom području vladat će relativna harmonija među vladama EU-a. Jačanje samodostatnosti EU-a u pogledu stvari poput mikročipova ima nevoljku podršku zemalja pobornica slobodne trgovine, kao što su Danska i Nizozemska. Pandemija je pokazala da opskrbi lanci mogu biti krhki.

Europska poduzeća opekla su se tijekom rada u Kini jer im je ukradeno intelektualno vlasništvo. Sve dok se ne otkrije da je ta politika trik za utrpavanje novca lopatom u troma europska poduzeća, liberalne zemlje pristat će ju podržati. Rezultat će biti europsko gospodarstvo koje se manje oslanja na uvoz.

Drugi aspekt strateške autonomije - obrana i sigurnost - pokazat će se kontroverznijim. EU je podijeljen kada je u pitanju obrana. Tvrdna moć teška je tema i kao rezultat toga obično se ignorira na razini EU-a. Sastanak na vrhu o obrani na čelu s Francuskom u prvoj polovici 2022., s Europskom komisijom kao navijačicom, stavit će temu na vrh dnevnog reda i u središte zbivanja.

Odlučivanje o tome kako se odnositi prema Americi bit će glavna rasprava. Za Francusku, Amerika

Autonomno područje

Nažalost, ne postoji suglasnost o tome što znači strateška autonomija

© European Union 2014 - European Parliament

je nepouzdan prijatelj koji bez upozorenja odbacuje saveznike u Afganistanu i krade ugovore o podmornicama. Za Poljsku i njezine istočne prijatelje, Amerika je jedini održivi bedem protiv ruske agresije. Dopustiti dublju europsku integraciju u području obrane, ali na način koji izbjegava davanje izgovora Amerikancima da odu iz Europe, jedan je od mogućih kompromisa. Vjerojatnija je mogućnost za ograničeniju koaliciju željnih, pri čemu bi se neke zemlje složile s time da dalje spajaju svoje oružane snage, ali ne prilazeći ni blizu uspostavljanju često predviđane a nikad ostvarene vojske EU-a.

Francuska će učvrstiti ulogu najutjecajnije vlade EU-a. Odlazak Angele Merkel ostavlja vakuum moći na vrhu koji će Francuzi rado pokušati popuniti. Francuska prema redosljedu predsjedava EU-om prvih 6 meseci, što joj omogućava oblikovati zakonodavni program bloka. (Zaista, obećala je da će se što više poslova u EU-u voditi na francuskom jeziku.)

Emmanuel Macron, najistaknutiji zagovornik europske strateške autonomije, u prilici je postati

francuski predsjednik u drugom mandatu i učvrstiti se kao najistaknutiji vođa kontinenta. Francuska je pod Macronom povećala utjecaj na europskoj sceni, ali čini se da je „vrhunac Francuske“ još uvijek daleko. Test francuskog utjecaja bit će u predstojećim reformama Pakta o stabilnosti i rastu. Ponovno uspostavljanje pravila koja diktiraju koliko vlade mogu trošiti bit će glavna fiskalna bitka 2022. Francuska, Italija i Španjolska već dugo pozivaju na popuštanje. Njemačka i Nizozemska inzistiraju na tome da stvari funkcioniraju savršeno takve kakve jesu.

Sređivanje pravila za potrošnju bit će odluka s najviše posljedica koju će vođe EU-a donijeti 2022. U maniri Humptyja Dumptyja, savez nije osigurao ni stabilnost ni rast: pojavile su se velike razlike u stopama rasta između sjeverne i južne Europe u posljednja dva desetljeća, zajedno s naknadnom političkom reakcijom. EU ima moć zahvaljujući gospodarskom utjecaju. Usprkos svim pokušajima jačanja utjecaja u inozemstvu, strateška autonomija ovisit će o tome da se stvari srede kod kuće. ●

Praćenje novca

EU će se mučiti s ažuriranjem svojih fiskalnih pravila

TOM NUTTALL voditelj ureda u Berlinu, *The Economist*, Berlin

Europa je na financijsku krizu 2010. - 2012. odgovorila beskonačnim pogrešnim koracima. Europodručje je pristalo kazniti štednju kao cijenu za pakete spasa, a Europska središnja banka podigla je stope u najgorem mogućem trenutku. Rezultat je bila dvostruka recesija, drastično smanjenje ulaganja i, u nekim zemljama, velika nezaposlenost, posebno među mladima. Ovaj put reakcija je bila pametnija. Kada je Covid-19 udario, ESB je pojačao kupovinu obveznica, a EU suspendirao svoja fiskalna pravila, dopuštajući vladama da slobodno troše na odsutnost s posla, socijalna davanja za nezaposlene i druge sheme.

Predstojeća godina testirat će koliko se toga promijenilo. U prvom dijelu 2022. vodit će se velika borba među vladama EU-a oko Pakta o stabilnosti i rastu, fiskalnog pravilnika EU-a. Čak i prije bolesti Covid-19, ograničenja Pakta, sastavljenog 90-ih godina prošlog stoljeća, nisu se činila prikladnima za svijet niskih kamatnih stopa i hitnih ulagačkih potreba. Beskonačni amandmani ostavili su pravnu zavrslamu koju su samo stručnjaci mogli razumjeti. Sada zemlje poput Italije nose teret duga od blizu 160 % BDP-a. Postojeća pravila, koja bi se trebala povući 2023., teoretski bi obvezivala Italiju na ostvarenje primarnog proračunskog viška u vrijednosti od pet postotnih bodova godišnje – što je kazneni oblik štednje koji prkosi zdravom razumu.

Ali vlade moraju pronaći zajednički jezik, a reforma Pakta izaziva podjele. Malo je vjerojatno otvaranje sporazuma EU-a radi izmjene referentnih brojki iz Pakta, čiji je cilj ograničiti fiskalne manjkove vlada i zalihe duga na 3 %, odnosno 60 % BDP-a. Zemlje poput Italije i Francuske zahtijevat će podešavanja koja bi, na primjer, mogla olakšati put prilagođavanja zaduženim zemljama – možda tako što će vladama dati pravo glasa da to sami definiraju. Kako bi pomogle u ispunjavanju klimatskih ciljeva EU-a „Spremni za 55“, neke vlade zalagat će se za „zlatno pravilo“ kako bi se zelena potrošnja isključila iz proračunskog manjka.

Jednoglasnost potrebna za promjenu poreznih pravila EU-a često se pokazala neuhvatljivom

Trome zakonodavne procedure EU-a neće se pokrenuti na vrijeme da bi se promijenila pravila za 2023. U međuvremenu će vlade trebati provjeravati u Bruxellesu hoće li njihovi predloženi proračuni za tu godinu proći. Komisija će zauzvrat morati znati da sjeverne vlade neće vikati „Prekršaj!“ ako pristanu zažmiriti na jedno oko onima koji krše pravila. Ali nekoliko njih već je najavilo da će igrati tvrdo. Ni nova njemačka koalicija neće imati namjeru uskladiti se s europskim jugom.

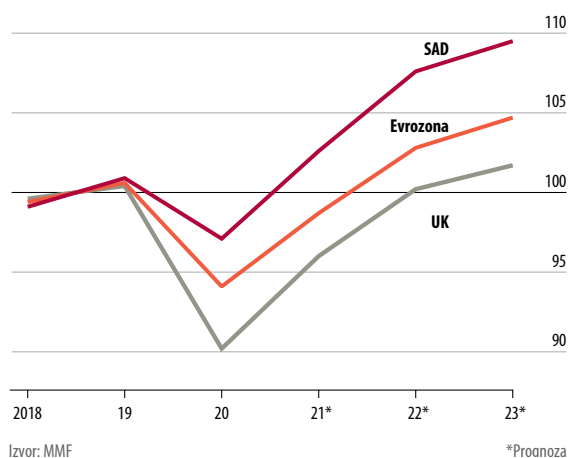
Rasprava će se odvijati usred rizika za oporavak, uključujući kontinuirane poremećaje u opskrbnom lancu na koje su ranjive zemlje s velikim proizvodnim sektorima, poput Njemačke. Ograničenja putovanja i kontakata vezana za pandemiju mogla bi dodatno obuzdati rast. U međuvremenu će ESB 2022. ukinuti dijelove svojih poticaja.

EU sljedeće generacije, plan ulaganja EU-a od 800 milijardi eura, financiran iz duga, olakšat će dio napetosti. Komisija će 2022. isplatiti oko 55 milijardi eura bespovratnih sredstava, a posebno veliki iznosi bit će usmjereni prema Italiji i Španjolskoj. Još više sredstava doći će 2023. i 2024. Da bi otplatile dug, vlade će razmotriti povećanje „vlastitih resursa“ EU-a (zajedničke poreze), možda putem nameta na uvoz iz zemalja koje nemaju poreze na ugljik ili izmjena sheme EU-a za trgovinu emisijama. Ali jednoglasnost, koja je potrebna za takve promjene, općenito se pokazala neuhvatljivom. Ta rasprava ozbiljno će početi 2022.

Ali, i druga će. Bruxelles se dugo mučio odgovoriti vladama država članica za koje misli da potkopavaju pravni poredak EU-a, kao što su Mađarska i Poljska. Godine 2022. povećat će uloge odgađanjem plaćanja iz plana EU sljedeće generacije ili čak iz redovnog proračuna EU-a. To će iznervirati one vlade koje briselske eurokrate smatraju nasilnicima i zabrinjavaju čelnike zadužene za jedinstvo EU-a, ali i uvjeriti porezne obveznike na drugim mjestima da ne plaćaju zato da se klub potkopava iznutra. ●

Povratak u formu

Realni BDP po osobi, prosjek za 2018/19. = 100

ŠTO AKO?

Najistaknutiji ruski opozicijski vođa od veljače je zatvoren u zatvoru visoke sigurnosti, nakon namještenog suđenja po povratku

iz Njemačke u kojoj se liječio nakon pokušaja ubojstva upotrebom nervnog agensa. Štrajkao je glađu i lošeg je zdravlja. Šta ako Aleksej Navaljni umre u zatvoru? Vjerojatno će njegove pristalice

demonstrirati, možda u razmjerima koji su viđeni kada je organizirao prosvjede protiv Vladimira Putina 2011. Kremlj neće htjeti da se to dogodi, pa će budno paziti na svog zatvorenika.

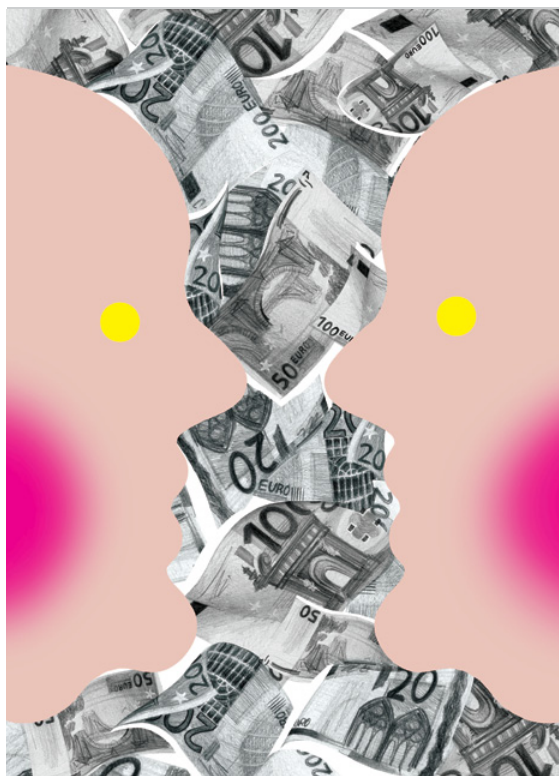
Bu ih murjak sve polovil

Novi tužitelj EU-a počeo će optuživati prevarante

MATT STEINGLASS dopisnik za Europu, *The Economist*, Amsterdam

EU je 2021. dobio nešto što mu je prijeko nedostajalo: agenciju koja će progoniti ljude koji krađu njegov novac. Novi Ured europskog javnog tužitelja (EPPO) može suditi svima umiješanima u zloupotrebe sredstava EU-a u iznosu od 100.000 eura i više. EU već dugo ima ured za istragu prijevara (OLAF), ali da bih ih kazneno progonio, morao je slučajeve predavati državama članicama, koje su ih obično odbacile. U prvim nekoliko mjeseci EPPO je pokrenuo više od 300 istraga koje uključuju ukupnu štetu od 4,5 milijardi eura. Očekuje se da će 2022. godine početi podizati optužnice i osuđivati ljude.

Mnoge istrage EPPO-a usmjerene su na pronevjeru ili provizije pri dodjeli bespovratnih sredstava i ugovora EU-a. Prva je uključivala hrvatskog gradonačelnika koji je navodno uzео mito kada je dodjeljivao ugovor od 562.000 eura za centar za recikliranje. Druge uključuju carine i PDV, za koje je nadležan EU. U rujnu je EPPO talijanskim vlastima pri-

javio shemu za izbjegavanje PDV-a na uvezenu zaštitnu opremu protiv bolesti Covid-19, a one su zaplijenile 11 milijuna eura od vlasnika optuženih kompanija. Nepravilnosti u trgovinskim podacima ukazuju na to da bi prijevare s PDV-om u EU-u mogle iznositi desetke milijardi eura godišnje.

Lažni ugovaratelji i porezni prevaranti glavni su izvor posla za EPPO. Ali njegov je najsloženiji

posao borba protiv korumpiranih političara koji sredstva EU-a stavljaju u vlastiti džep ili ih upotrebljavaju za nagrađivanje prijatelja. Takva sustavna korupcija posebno je česta u zemljama poput Mađarske i Bugarske u kojima je vlada preuzela kontrolu nad pravosudnim sustavom. Tužitelji EPPO-a su neovisni, ali slučajeve se moraju suditi na sudovima država članica. Četiri od 27 država članica EU-a ne planira se pridružiti EPPO-u (Švedska će potpisati 2022.). Među njima je i Mađarska, koja ima najveću stopu prijevara vezanih za fondove EU-a.

Jedan slučaj koji treba promatrati bit će Andrej Babiš, milijarder i češki premijer na odlasku. Godinama je češki sudski postupak za sukob interesa protiv njega bio u zastoju. Riječ je o desetinama milijuna eura subvencija EU-a koje su primile kompanije koje su ranije bile u njegovom vlasništvu. Sada su to sve predali EPPO-u. U posebnom slučaju, istraga „Pandorinih dokumenata“ navodi da je Babiš tajno prebacio 22 milijuna dolara preko lažnih kompanija da bi kupio vilu u blizini Cannesa. On negira bilo kakvu nedoličnost. EPPO je posebno važan jer proračun EU-a dramatično raste. Fond EU-a za oporavak od Covida podijelit će 800 milijardi eura do 2027., stvarajući velike prilike za gospodarstvo – ali i nove prilike za prevarante. Jedan od ciljeva EPPO-a jest državama donatoricama EU-a pružiti sigurnost da će novac koji daju biti potrošen pravilno. ●

Bojna polja Rusije

Obnovljeni fokus je na kontroliranju izbora i interneta

ARKADIJ OSTROVSKI urednik za Rusiju, *The Economist*

Trovanje Alekseja Navaljnog, ruskog opozicijskog vođe, 2020. i utamničenje 2021. označili su preobrazbu režima Vladimira Putina iz konsenzualne autokracije u tiraniju, u kojoj mala skupina ljudi vlada

bez zakonskih ili ustavnih ograničenja. Dok Kremlj konsolidira ovu preobrazbu, na putu mu stoje dva ostatka demokracije naslijeđene iz 90-ih godina prošlog stoljeća. Jedan su izbori, a drugi sloboda interneta. Oba su kao parni valjci.

Počnimo od izbora. Godine 2021. Putin je ukinuo ustavna ograničenja koja su zahtijevala da se povuče 2024. Sada može vladati najmanje do 2036., a vjerojatno i dulje, ali još uvijek mora svoju vlast ogrnuti izbornim ruhom. Ipak, kao što su pokazali parlamentarni izbori održani u rujnu 2021., pad podrške Putinovom režimu nije prepreka za pobjedu.

Da rezultat nije namiješten, Putinova stranka Jedinствена

Rusija dobila bi nešto više od 30 % glasova, prema Sergeju Špilkinu, analitičaru podataka. Umjesto toga, dobila je gotovo 50 % glasova i veliku većinu u Dumi. Stavljanjem Navaljnog u zatvor, progonom njegovih suradnika iz Rusije i obračunom sa svima koji Navaljnog podržavaju, Kremlj je zapravo zabranio sudjelujuću politiku. Cilj je zadržati izbore, ali se osloboditi svake alternative Putinu.

Ipak, fizičko potiskivanje protivnika više nije dovoljno. Najveći izazov za Kremlj dolazi s interneta koji omogućava civilnom društvu da se organizira i koji je uzdigao Navaljnog u vodećeg opozicijskog političara, priznatog u većini zemlje. ►

► Donedavno je ruski internet bio prilično slobodan. Putin je došao na vlast pomoću televizije i smatrao je internet marginalnim. (Voli se hvaliti da nikada ne otvara internet, ne upotrebljava računalo i ne posjeduje mobilni telefon.)

Ali tijekom proteklog desetljeća monopol Kremlja nad televizijom postao je beskoristan zbog širenja interneta. Udio interneta i društvenih medija među svim izvorima informacija porastao je s 18 % od 2013. do 2015. na 45 % u 2021. Navaljnom je zabranjen pristup televizijskim kanalima koje kontrolira država, ali je njegova publika na YouTubeu usporediva po veličini s bilo kojim informativnim programom državne televizije.

Najveći izazov Kremlju dolazi s interneta

Kremlj je zabranio sve internet-ske stranice povezane s Navaljnim, smatrajući ih „ekstremističkim“. Instalirao je opremu i primorao pružatelje usluga da ometaju pristup Twitteru kako se slike i videozapisi ne bi učitali. Zaprijetio je ruskom osoblju Applea i Googlea kaznenim postupkom kako bi uklonio Navaljnovu aplikaciju iz njihovih trgovina. Medijske organizacije i novinari proglašeni su „stranim agentima“, zbog čega im je gotovo nemoguće raditi u Rusiji.

Ali najveći problem koji ima je s YouTubeom, Googleovom platformom za udomljavanje videozapisa. Iako Google sve više ispunjava zahtjeve Rusije za uklanjanjem sadržaja, i dalje udomljava Navalj-

nove filmove koji privlače desetine milijuna pregleda. Blokiranje YouTubea je problematično. Ovu uslugu upotrebljavaju milijuni Rusa koji su slabo zainteresirani za politiku, ali bi bili ogorčeni da bude nedostupna.

Kremlj će povećati pritisak na Google da se uskladi: može usporiti njegov pretraživač i izreći novčane kazne. I nastaviti će razvijati vlastitu platformu za udomljavanje videozapisa, RuTube, na koju može premjestiti popularni sadržaj, a zatim isključiti YouTube ako je potrebno. Povrat monopola nad informacijama ključan je za Putinovu moć. Rat putem interneta definirat će blisku budućnost Rusije. ●

Viktor, gubitnik?

Moćni premijer mogao bi ostati bez funkcije

VENDELIN VON BREDOW
dopisnica za europske poslove i
financije, *The Economist*, Berlin

Pripreme za parlamentarne izbore u Mađarskoj u travnju 2022. izgledaju neočekivano uzbudljivo. Iako se početkom 2021. činilo gotovo nemogućim da premijer Viktor Orbán ne zadrži dvotrećinsku većinu u parlamentu, situacija se promijenila tijekom godine. Šest različitih opozicijskih stranaka uspjelo se ujediniti i izabrati jednog kandidata za borbu protiv Orbána. Izabrali su i zajedničke kandidate za polovicu mjesta u mađarskom parlamentu koja se biraju izravno. Prvi put otkako se Orbán vratio na vlast 2010. godine, suočava se s vrlo realnom perspektivom poraza.

Pomisao o svrgavanju Orbána pokazala se moćnim ujediniteljem stranaka u rasponu od ljevičarskih i liberalnih, kao što je Momentum, do Jobbika, nekadašnje tvrdodesničarske stranke koja je postala umjerenija. Drugi krug izbora koalicijskog kandidata sredinom

Kruna spada

listopada bio je između Kláre Dobrev, potpredsjednice Europskog parlamenta, Gergelya Karácsonya, gradonačelnika Budimpešte i Petera Marki-Zaya, gradonačelnika Vašarelje, grada na jugoistoku zemlje. Karácsony se povukao u korist Marki-Zaya kako bi spriječio Dobrev, koja je pobijedila u prvom krugu, da pobijedi u drugom.

On i mnogi drugi vjerovali su da Dobrev ne može pobijediti Orbána jer je udana za Ferencu Gyurcsánnya, krajnje nepopularnog bivšeg premijera, koji je i dalje ukaljan neredima 2006. nakon što je priznao da je više puta lagao o stanju gospodarstva.

Karácsonyjeva nesebična računica je uspjela: Marki-Zay, neovisni

konzervativac iz malog grada, pobijedio je Dobrev u drugom krugu. Ali može li 49-godišnji katolik, otac sedmero djece, pobijediti Orbána? Marki-Zay je 2018. iznenadio stručnjake i anketare kada je osvojio mjesto gradonačelnika u Vašarelju, carstvu Fidesza, Orbánove stranke. I ponovo je iznenadio promatrače pobijedivši Pétera Jakaba, kandidata Jobbika, u prvom krugu predizbora, osvojivši treće mjesto i plasiravši se u drugi krug.

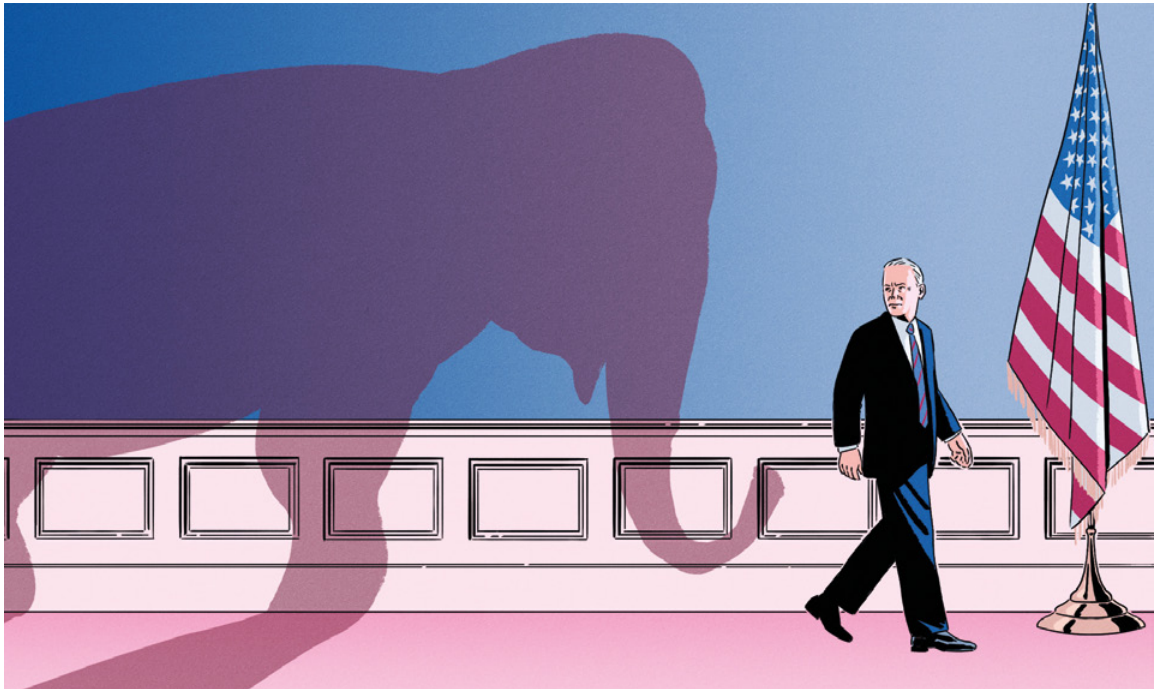
Usprkos tome, Orbán će upotrijebiti sve svoje značajno oružje da pobijedi protivnika. U jesen 2021. najavio je da će obiteljima biti vraćene 2 milijarde dolara poraza na dohodak početkom 2022. Obećao je povećanje minimalne zarade, posebnu isplatu za umirovljenike u studenom i dva tjedna dodatnih državnih mirovina u siječnju. I pokušat će napasti Marki-Zaya osobno, kao što je počeo raditi s Dobrev kada se činilo da će ona najvjerovatnije biti njegov protivnik.

Marki-Zay i njegovi saveznici znaju da je osvajanje premijerskog mjesta samo prvi korak prema promjeni strukture moći koju je Orbán gradió više od desetljeća. A šest opozicijskih stranaka možda neće ostati ujedinjeno ako pobijede. Ali ono što je prije godinu dana izgledalo nezamislivo postalo je realističan scenarij - znak nade za napredak za one koji žele spriječiti Mađarsku da još više sklizne u autoritarizam. ●

SAD

→ Također u ovom odjeljku:

- 43 Srednjoročni blues
- 44 Trumpov drugi dolazak
- 45 Kraj pada kriminala
- 46 Ekonomski oporavak
- 47 Poremećaj granice
- 48 Nazad u školu
- 49 Francis Fukuyama o kraju američke hegemonije

Pad sustava

Bidenovo predsjedništvo vjerojatno će doći u isti zastoј u 2022. kao i predsjedništvo njegovih prethodnika

IDREES KAHLOON dopisnik iz Washingtona, *The Economist*, Washington, DC

Surova je stvarnost da će 2022. vjerojatno biti posljednja upotrebljiva godina Bidenove administracije. Zastoj je endemski za američki sustav. Potječe od oslanjanja ustava na konsenzus koji se čini sve nedostižnijim u doba hiperpolarizacije, uvjeta efektivne supervećine u Senatu i tijesnih većina. Čak i u savršenim uvjetima, kada su Bijela kuća i oba doma Kongresa pod ujedinjenom kontrolom jedne stranke, ozbiljno zakonodavstvo đavolski je teško. Nije slučajno što su i Barack Obama i Donald Trump donijeli najvažnije zakone svojih administracija – reformu

zdravstvene zaštite i veliko rezanje poreza – u prve dvije godine mandata. Obojica su pretrpjela ozbiljne gubitke na izborima na sredini mandata, izgubivši tako kontrolu nad jednim domom, a s njom i mogućnost donošenja zakona kako su se nadali.

Izgleda da će predsjednik Joe Biden slijediti ovaj nezadovoljavajući put. Iako je uspio usvojiti uspješan prijedlog zakona o stimulacijama na početku svoje administracije, njegov zaštitni znak – prijedlog ogromnih izdataka za ublažavanje klimatskih promjena i programi socijalne zaštite u europskom stilu koji bi se financirali iz znatno viših poreza za bogate, zajednički poznati kao „Izgradimo ponovo bolje“ – tonuo je u živi pijesak zakonodavstva većim dijelom 2021. Dok smo izlazili u tisak, zaraćene frakcije njegove Demokratske stranke mučile su se postići dogovor. Nešto bi još moglo proći, iako se čini da će konačni kompromis biti izdatci koji će iznositi tek djelić od 4 bilijuna dolara kojima se Biden nadao. Ipak, čak i djelomično postignuće moglo bi se činiti znatnim u usporedbi s onim što slijedi.

Gubitci na izborima najavljuju izgubljene posljednje dvije godine Bidenovog mandata, barem u zakonodavnom smislu. Demokrati imaju pet rezervnih mjesta u Predstavničkom domu; nemaju nijedno rezervno mjesto u Senatu. Samo je dvaput od 1938. trenutačni predsjednik bio u situaciji da je njegova stranka povećala broj mjesta u Predstavničkom domu – i u oba je navrata predsjednik koji je imao tu sreću uživao potporu iznad 60 %. Na Bidenovu nesreću, njegova je potpora kilavih 44 %. Povijesno gledano, to odgovara gubitku od 33 mjesta – što znači gu-

- bitak kontrole u Kongresu. U Senatu stvari izgledaju bolje za demokrate jer se tamo svake dvije godine bori samo za trećinu mjesta, a obrazac gubitaka vladajućih stranaka je slabiji (pogledajte sljedeću priču). Ali američki sustav zahtijeva suglasnost oba doma, a republikanci neće podržati nijedan od prioriteta za koje se zalažu demokrati.

Optimisti tvrde da bi demokrati još uvijek mogli postići mnogo toga prije studenog 2022. - čak i suočeni s lošim izgledima na izborima. Možda.

Ali ako se i dalje raspravlja o Bidenovom određivanju zakonodavnog programa, to će isisati značajnu energiju za donošenje zakona. Izgledi za predstojeće izbore iscrpit će ono što je preostalo. Problem sa slabom većinom je u tome što je gotovo svako neslaganje unutar četiri zida dovoljno da potopi bilo koji prijedlog. Čak i ako se postigne gotovo jednoglasna suglasnost među demokratskim zastupnicima, složena i teško razumljiva pravila Senata koja omogućuju opstruiranje zakona držanjem maratonskih govora, osim ako se ne okupi 60 senatora da to spriječe, loš su znak za mnoge zakone. Sve dok je dopušteno opstruiranje držanjem beskonačno dugih govora, ne može biti ozbiljne revizije pravila o glasačkim pravima, nema

povećanja minimalne plaće i nema reforme imigracijskog sustava - da navedemo samo neke. Bilo koji prijedlog koji može zaobići ovakvo opstruiranje vjerojatno neće biti posebno važan.

Jedna od prednosti suvremenog imperijalnog predsjedništva jest ta da oblikovanje politike ne mora ovisiti o suradnji beznačajnog Kongresa - iako je ta metoda poželjnija. Kao i njegovi prethodnici koji su bili osujećeni nakon prve dvije godine na dužnosti, i Biden bi mogao usmjeriti pažnju na donošenje opsežne regulative putem administrativnih agencija (posebno one vezane za okoliš) ili putem uglavnom jednostrane moći izricanja trgovinskih ograničenja.

Budući da je pokazao izolacionističke težnje kad se nepopustljivo odlučio povući iz Afganistana, Biden vjerojatno neće pribjegavati drugoj razonodi predsjednika - imperatora, a to je ratovanje. Umjesto toga, predsjednički kalendar mogao bi popuniti sazivanjem sastanaka na vrhu. Nema sumnje da bi predsjednik radije prepravljao Ameriku prateći stope svog idola Franklina Roosevelta. Ali teško je uvoditi ruzveltovske preinake bez ruzveltovske većine. ●

Put u zastoje

Zašto su republikanci u povoljnijem položaju, ali nije potpuno izvjesno da će ponovo osvojiti Kongres

G. ELLIOTT MORRIS novinar za analitiku, *The Economist*, Washington, DC

Malo je jačih obrazaca u američkoj politici od tendencije vladajuće stranke da izgubi prednost na prvim izborima na sredini mandata nakon preuzimanja Bijele kuće. Godine 2018. takav obrazac izazvao je „plavi val“ negativne reakcije na predsjedništvo Donalda Trumpa, a demokrati su republikancima preoteli 40 mjesta. Vjerojatno je da će 2022. Joe Biden promatrati sličan razočaravajući učinak svoje stranke. Takvo je prokletstvo sredine mandata.

Nekoliko je pokazatelja koji na to ukazuju. Prvi je povijest. Od 1934. do 2018., prema podacima Projekta američkog predsjedništva na Sveučilištu Kalifornije u Santa Barbari, stranka koja je kontrolirala Bijelu kuću gubila je u prosjeku 28 mjesta u Predstavničkom domu. Izgubila je mjesta u svima osim u tri od posljednja 22 izborna ciklusa na sredini

mandata, odnosno u 86 % slučajeva. Obrazac je manje primjenjiv na Senat, u kojem je vladajuća stranka gubila u prosjeku četiri mjesta od 1934. Izgubila je mjesta u Senatu u 68 % mjesta na sredini mandata.

Sljedeći pokazatelj je glasanje. Economistova analiza anketa o glasanju u izbornom ciklusu na sredini mandata, u kojima se Amerikance svake dvije godine u studenom pita za koga će glasati u svom kongresnom okrugu, otkriva podršku demokratima od 51,7 % svih glasova za dvije glavne stranke - što je točno udio glasova birača koji su osvojili 2020. To bi predstavljalo dobru sreću da je studeni 2022., ali na nesreću američkih liberala, vladajuća stranka ima tendenciju izgubiti prednost u u godini prije stvarnih izbora. Udio u dvostranačkom glasanju pao je u pro-

Ankete pokazuju da su glasači ideološki udaljeniji nego što su bili

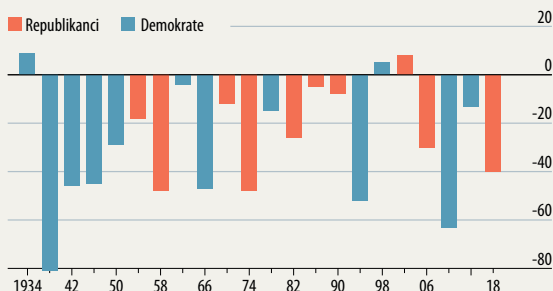
sjeku za 3,4 postotna boda od izbora na sredini mandata 1942.

Samo na osnovu ovog odnosa, očekivalo bi se da će demokrati osvojiti oko 48 % glasova u Predstavničkom domu 2022., a gotovo će sigurno izgubiti sadašnju većinu od četiri mjesta takvim učinkom. Međutim, postoji neizvjesnost u povijesnom odnosu između izbora. Naš model ukazuje na to da bi demokrati mogli osvojiti čak 55 % ili tek 41 % glasova na dan izbora na sredini mandata sljedeće godine. To je otprilike vjerojatnost od jedne trećine da će dobiti dovoljno glasova za pobjedu.

Naposlijetku, oni koji promatraju izbore trebaju uzeti u obzir još jedan pokazatelj: polariziranost. Ankete pokazuju da su glasači ideološki udaljeniji i da je vjerojatnost prelaska između stranaka manja nego prije. Kao rezultat toga, velike promjene u podršci biračkog tijela vladajućoj stranci mogle bi biti manje vjerojatne nego u prošlosti. Dodajte ovaj čimbenik u naš model i predviđeni udio glasova demokrata porast će za otprilike pola postotnog boda na 48,5 % - iako nesigurnost u procjeni također raste. Takav bonus ne bi donio velike promjene ako bi ankete pratile povijesni obrazac poraza demokrata od 3 do 4 boda. Ali to bi moglo biti odlučujuće u tijesnoj utrci. U trenutačnoj eri hiperkonkurentnih izbora u Americi, male promjene poput ove mogu napraviti velike razlike. ●

Prokletstvo sredine mandata

U Sjedinjenim Državama, promjena broja mjesta u Predstavničkom domu za predsjedničku stranku na izborima na sredini mandata

Izvor: The American Presidency Project

Drugi Trumpov dolazak

Mnogi desničari vole svog bivšeg vođu više od demokracije

JAMES ASTILL, voditelj ureda u Washingtonu i kolumnist Lexingtona, *The Economist*, Washington, DC

Za bivše predsjednike uobičajeno je da potonu u drugi plan, ljubazno odbiju kritizirati svog nasljednika i planiraju predsjedničku knjižnicu. Ali Donalda Trumpa ne zanima drugi plan, ljubaznost ili knjige. Na skupovima, u intervjuima i improviziranim govorima na svadbama u Mar-a-Lagu, svom imanju na Floridi, Trump je kritizirao predsjednika Joea Bidena, medije i šačicu republikanaca koji su se usudili priznati da je pretrpio izborni poraz 2020. Više je puta nagovještavao mogućnost povratka. U 2022. to će izgledati sve neizbježnije.

Već se čini da bi samo zdravstvena kriza mogla uskratiti Trumpu drugi pokušaj osvajanja predsjedničke dužnosti za kojom očigledno žudi. Većina republikanskih glasača želi da se on ponovo kandidira. Prikupio je preko 100 milijuna dolara samo nagovještavajući da hoće. A ako republikanski establišment nije pokleknuo pred njim, to može biti samo zato što je već bio previše sklon grčenju. Trumpove vođe navijača, kao što je Lindsey Graham, počele su ga poticati na to da zadrži vodstvo nad strankom od dana kada je napustio predsjedničku dužnost. Jedini ozbiljni protivnici Trumpa za sljedeću predsjedničku nominaciju, kao što su guverner Floride Ron deSantis i bivši državni tajnik Mike Pompeo, njegovi su oponašatelji. Sve ukazuje na to da bi republikanci više voljeli pravu stvar.

Čini se da je Trump unaprijed pripremio svoj povratak tvrdnjom da mu je korumpirani establišment ukrao izbornu pobjedu protiv Bidena. Oko 80 % republikanskih glasača kaže da vjeruje u tu laž. To objašnjava zašto su republikanski zakonodavci ugušili pokušaj održavanja ozbiljne istrage o pobuni 6. siječnja na Capitol Hillu, a također i zašto je šačica republikanaca koja se tome odupirala, kao što je kongresnica Liz Cheney, bila na stupu srama. Republikanski zakonodavci i kandidati na svim razinama u međuvremenu stalno upozoravaju na „izborni integritet“.

Stranku je zahvatila trumpovska zabluda da njezini demokratski protivnici ne mogu legitimno pobijediti - i da su stoga potrebne posebne mjere koje bi spriječile da uopće pobijede. Najmanje 18 državnih zakonodavnih tijela pod kontrolom republikanaca usvojilo je izborne zakone koji će otežati glasanje, od kojih mnogi, čini se, ciljaju na Afroamerikance i druge tradicionalno demokratske skupine. Što je možda još gore, mnoga od tih trumpiziranih zakonodavnih tijela također su preuzela

Čini se da je tek nekolicina od 75 milijuna glasača koji su izabrali Trumpa 2020. zgrožena pobunom 6. siječnja

kontrolu nad održavanjem izbora u svojim savezним državama.

Ovo posebno zabrinjava s obzirom na to koliko su se intenzivnima pokazali Trumpovi naponi da pokrade izbore 2020. Da je šačica državnih službenika poklekla, možda bi proizveo još veći kaos ili bi vjerojatno uspio u pokušaju krađe. I ta je šačica već smanjena. Bred Ruffenberger, republikanski državni tajnik Georgije, od koga je Trump zahtijevao da „pronađe 11.780 glasova“, nije mogao ponoviti svoju ulogu u obrani demokracije, na primjer. Državno republikansko zakonodavstvo oduzelo mu je poziciju da to učini.

Republikanski primarni izbori za Kongres, koji će uglavnom biti zakazani za prvu polovicu 2022., dat će uvid u to kamo ovo vodi. Od 212 republikanskih članova Predstavničkog doma, 10 je glasalo za opoziv Trumpa zbog njegove pobune, od kojih je dvoje već najavilo namjeru napuštanja politike. Ostalih osam, uključujući Liz Cheney, suočit će se s primarnim izazivačima koje podržava Trump. Ako većina njih izgubi, što je vjerojatno, Trumpov stisak nad strankom i usvajanje izbornog skepticizma kao strategije stranke bit će dodatno učvršćeni. (A ako pobijede, trumpisti će tražiti sviranje prekršaja, što bi moglo imati gotovo isti učinak.)

Izbori na sredini mandata u studenom 2022. bit će važniji putokaz. Predstavljat će prvu priliku Trumpovim republikancima da prenesu svoje izborne zavjere širokom biračkom tijelu. Vođeća uloga koju će Trump preuzeti u njihovoj kampanji ohrabrit će ih da to učine. Veliko je pitanje, stoga, hoće li dovoljno glasača desnog centra to smatrati dovoljno odbojnim da bi to postala gubitnička strategija.

Ako hoće, to bi bio ogroman udarac za Trumpove izgleda da ponovo preuzme predsjedničku dužnost. Ali izgleda da je premalo razloga da se tome nadamo. Nevjerojatno, ali čini se da je tek nekolicina od gotovo 75 milijuna glasača koji su izabrali Trumpa 2020. zgrožena Trumpovim negiranjem izbornih rezultata i pobunom 6. siječnja. Ako ne dijele njegove autoritarne instinkte, izgleda da ih i dalje ne uzimaju za ozbiljno. Amerika bi se zbog toga mogla gorko kajati. ●

U potrazi za spasiocem

Kraj opadanju kriminala?

Stopa ubojstava skočila je 2020. Bez obzira na uzrok, malo je vjerojatno da će ubrzo ponovo pasti

JON FASMAN, urednik digitalnih izdanja u SAD-u, *The Economist*, Washington, DC

„Bijeg iz New Yorka“, znanstveno-fantastični film objavljen 1981., a smješten u 1997., sa zvijezdom Kurtom Russelom u ulozi Snakea Plisskena, bivšeg vojnika specijalnih snaga zaduženog za spašavanje otag predsjednika s Manhattana, koji je pretvoren u divovski zatvor najviše sigurnosti. Kao i kod većine znanstvene fantastike, film je projektirao tadašnje brige u budućnost: 1980. godine u New Yorku je ubijeno više ljudi (1.814) nego bilo koje godine otkako je policijska uprava počela voditi evidenciju takvih podataka 1931. Desetljeće kasnije broj je porastao na 2.245.

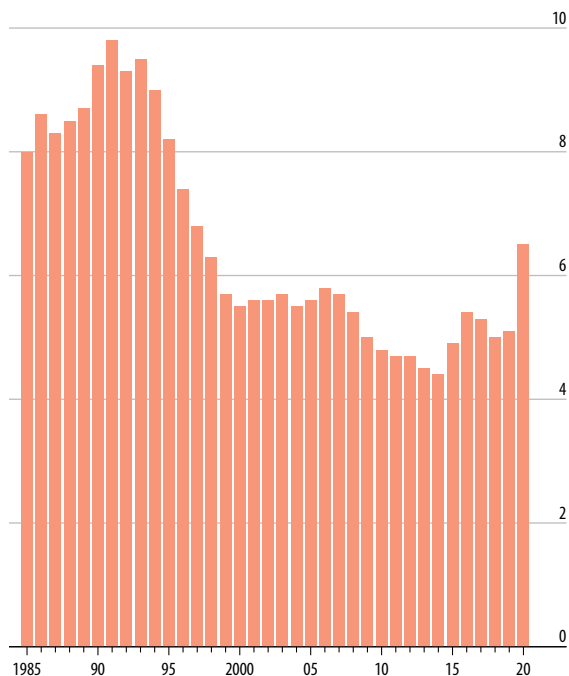
Do ranih 90-ih godina prošlog stoljeća gotovo 25.000 ljudi bilo je ubijeno svake godine diljem SAD-a. Ali onda se dogodilo nešto neočekivano: zemlja je počela postajati sigurnija. Između 1993. i 2019. stopa nasilnog kriminala u Americi gotovo se prepolovila. O razlozima ovog pada i dalje se žestoko raspravlja. Moguća objašnjenja uključuju politiku kažnjavanja, koja je zatvarala ljude koji bi inače počinili zločine, poboljšanu policijsku taktiku, smanjenu upotrebu gotovine, droga i alkohola i kraj olovnog benzina (izloženost olovu u korelaciji je s agresijom). Ono što je manje sporno jest to da su ubojstva skočila 2020. - za gotovo 30 %, što je stopa bez presedana - zbog čega su mnogi počeli strahovati da je dugi pad kriminala završen i da je u procesu preokreta.

Oni koji preporučuju smirenost ističu da je, čak i uz nedavni porast, Amerika i dalje daleko sigurnija nego što je bila. Godine 1980. više od 10 od svakih 100.000 Amerikanaca bilo je ubijeno svake godine; u 2020. bilo ih je samo nešto više od šest, što je porast u odnosu na najnižu stopu sredinom drugog desetljeća ovog stoljeća kad ih je bilo manje od pet. Napominju da je do skoka došlo tijekom pandemije koja je zatvorila škole, društvene centre i druge pružatelje društvenih usluga koji bi inače bili mjesta na koja su mladići mogli otići te tijekom razdoblja masovnih prosvjeda, nakon što je policajac u Minneapolisu ubio Georgea Floyd. (Neki tvrde da se pod takvim okolnostima policija povlači). I primjećuju da je, općenito, kriminal pao u 2020. godini, iako je to lažna utjeha: dobra vijest da je, recimo, opala krađa iz automobila ne nadoknađuje mnogo goru vijest da je broj ubojstava porastao.

Ipak, skok iz 2020. nije bio potpuno izoliran događaj. U nekim gradovima broj ubojstava počeo je rasti prije nego što je udario Covid-19, dok je u drugim mjestima, posebno velikim gradovima, stopa ubojstava ostala povišena tijekom 2021. Ovo otkriva zlosutnu crtu ubojstava: ona su ono što sociolozi nazivaju „prijemčivim“. Ubojstva često nadahnjuju ubojstva iz osvete; rastuća strana skoka ubojstava može biti prilično

Uh-oh

Sjedinjene Američke Države, ubojstva na 100.000 ljudi

Izvor: FBI

strma, ali opadanje obično nije. Amerika je postala sigurnija 90-ih godina prošlog stoljeća i 2000-ih, ne zato što su svi odjednom odložili oružje, već zbog postojanog i postepenog opadanja kriminala. A kada smo već kod oružja, prodaja je oborila rekord 2020., a oružje se, za razliku od maslaca, ne kviri. S većim brojem ljudi koji nose sve smrtonosnije oružje, povećava se vjerojatnost da prepirke prerastu u ubojstva.

Ako zločin - i, što je bitno, strah od zločina - ostane povišen, to će se odraziti u američkoj politici. Na nekim mjestima već je. Kada kriminal raste, ljudi postaju nervozni i glasaju za kandidate zbog kojih se osjećaju sigurnije. New York je prilično liberalan grad, ali na primarnim izborima Demokratske stranke za gradonačelničkog kandidata 2021. lijevo orijentirani glasači, zabrinuti zbog kriminala, izabrali su Erica Adamsa, bivšeg policajca i bivšeg republikanca koji se kandidirao na platformi javne sigurnosti, umjesto niza progresivnih miljenika.

Republikanci, željni preuzimanja kontrole nad Kongresom na izborima na sredini mandata 2022., sigurno će zločin učiniti središnjom temom kampanje. Demokrati će tvrditi da su nasilni zločini porasli posvuda: podjednako u velikim gradovima i malim mjestima, tamo gdje vladaju liberali i konzervativci. To može biti točno, ali istina sama po sebi nije uvijek uvjerljiv politički argument.

Tijekom proteklih nekoliko izbornih ciklusa birači u brojnim gradovima, uključujući Chicago, Philadelphiju i Boston, birali su reformističke okružne tužitelje koji su se zalagali za slanje manjeg broja ljudi u zatvor. Takvi kandidati mogli bi imati problema pobijediti kada su stope nasilnog kriminala visoke. Možda će kriminal početi opadati kako učinci pandemije blijede, a policijske snage nastavljaju ulagati vrijeme i novac u poboljšanje odnosa u zajednici. Ili možda jednostavno postoji prirodna granica koliko nisko stope nasilnog kriminala mogu pasti u zemlji u kojoj ima više oružja nego ljudi. ●

Republikanci će sigurno kriminal postaviti kao središnju temu kampanje 2022.

Oporavak, nastavak

Američko gospodarstvo dokopat će se trenda prije Covida

SIMON RABINOVITCH, urednik za američko gospodarstvo, *The Economist*

Na prvi pogled, brojke američkog rasta za 2021. čine se zapanjujućim dostignućem. BDP SAD-a ide prema povećanju od gotovo 6 % nakon što se bio smanjio za 3,5 % u 2020., što je njegov najoštriji skok od najniže do najviše razine u više od pola stoljeća. Ipak, detalji su dosta zabrinjavajući. Inflacija je skočila, kompanije se bore pronaći voljne radnike, a na tržištu je nedostajalo svega, od pelena do automobila. Predstojeća godina preokrenut će situaciju: brojke na naslovnica bit će manje zadivljujuće, ali ispod poklopca automobila američki gospodarski motor bit će ispravniji.

Nakon velikog oporavka u 2021., rast u 2022. gotovo izvjesno bit će sporiji. Većina analitičara predviđa povećanje od oko 4 %. I zamah će stalno opadati kako mjeseci budu odmicali, jednostavno zato što će uspoređivanja s prethodnom godinom biti sve manje laskava. To, međutim, ne bi trebalo umanjiti šire dostignuće. Rast od 4 % i dalje bi bio snažan prema standardima iz posljednjih nekoliko desetljeća. Nevjerojatno, ukupna veličina američkog gospodarstva na kraju godine tada bi iznosila gotovo točno onoliko koliko je bilo predviđeno 2019.

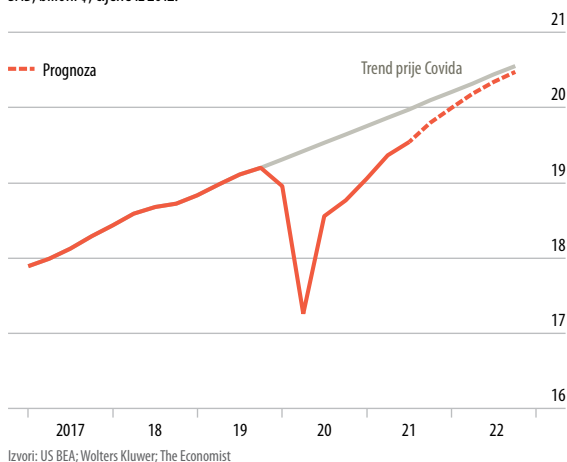
U prvim mjesecima 2022. veliki dio fokusa bit će na Saveznim pričuvama. S obzirom na jaku gospodarsku pozadinu, središnja banka okončat će svoju ultralabavu monetarnu politiku pokrenutu na vrhuncu pandemije. Jerome Powell, predsjednik FED-a, nagovijestio je da će smanjenje – postepeno zaustavljanje mjesečne kupovine obveznica i druge imovine – početi krajem 2021. i biti završeno do sredine 2022. To će biti vjetar u prsa za financijska tržišta. Ali opsežno najavljivanje planova Saveznih pričuva dalo je ulagačima dovoljno vremena da ih uračunaju.

Fokus će se tada prebaciti na to kada bi Savezne pričuve mogle početi povećavati kamatne stope. Neznatna većina njihovog odbora za određivanje stopa smatra da će biti potrebno umjereno pooštavanje prije kraja 2022. Svaki takav potez, naravno, ovisit će o stanju u gospodarstvu, s posebnom zabrinutošću zbog inflacije. Savezne rezerve mnogo se zalažu za ideju da su pritisci cijena posljednjih mjeseci prolazni i da su uglavnom odraz opterećenih svjetskih opskrbenih lanaca. Mnogi se analitičari slažu, očekujući da će se inflacija usporiti na 3 % sljedeće godine, dok će se globalno gospodarstvo nastaviti otvarati. S bolesti Covid-19 za koju se nadamo da će blijediti u pozadini, više će Amerikanaca također ponovo ući na tržište rada, vodeći gospodarstvo korak bliže uobičajenom. Ako se, međutim, pokaže da je inflacija upornija, Savezne pričuve suočit će se sa zahtjevima za brže podizanje stopa.

Hoće li Powell biti perjanica Saveznih pričuva za sve ove odluke? Mandat mu istječe 5. veljače i očekuje se da će ga predsjednik Joe Biden ponovo imenovati za drugi mandat mnogo prije isteka prvog. Progresivno krilo Demokratske stranke želi nekoga tko je strožiji prema banka-

Povratak u normalu?

SAD, bilioni \$, cijene iz 2012.

Savezni deficit smanjit će se s 13 % BDP-a na 5 %

ma, ali Powell je nadgledao snažnu monetarnu reakciju na usporavanje pandemije i zaslužuje drugu priliku na dužnosti.

Za fiskalnu politiku, 2022. bit će važna točka za Ameriku. Istekom divovskih paketa pomoći zbog bolesti Covid-19 u posljednje dvije godine, savezni deficit smanjit će se s 13 % na 5 % BDP-a. To bi, u normalnim okolnostima, predstavljalo naglo fiskalno pooštavanje. Ali kućanstva imaju više od 2 bilijuna dolara viška ušteđevine, djelomično zahvaljujući stimulativnim čekovima koje su primili. Dakle, potrošnja bi trebala ostati solidna.

Najvažnije je to da će 2022. biti prva godina u kojoj će Bidenovi izdatci za „Izgradimo ponovo bolje“ utjecati na gospodarstvo. Njegov program ima dvije etape: obnovu zapuštene američke fizičke infrastrukture i prepravljanje mreže socijalne sigurnosti, uključujući više financiranja obitelji s djecom. Ukupno ulaganje bit će manje od onoga čemu su se Biden i većina demokrata u početku nadali. Ali takva je realnost usaglašavanja zakonodavstva kroz Kongres.

Usprkos tome, bit će osvježavajuće vidjeti da je američka vlada i dalje sposobna prikupiti sredstva za dugoročne prioritete. Izgledi za bilo kakve ambicioznije inicijative u narednim godinama iščeznut će ako demokrati izgube kontrolu nad Senatom i, moguće, Predstavničkim domom na izborima na sredini mandata u studenome. Bidenu će moći žaliti nad ironijom da njegova politička sreća slabi čak i dok predsjedava sve jačim gospodarstvom. ●

Izgrednici na granici

Granica će ostati politička točka usijanja

ALEKSANDRA SUICH BASS Viša dopisnica za politiku, tehnologiju i društvo, *The Economist*, Dallas

Nekoliko je stvari u politici predvidljivo, ali „jesenji okršaj“ svake dvije godine – inače poznat kao izbori u studenome – sigurno će se usredotočiti na južnu granicu Sjedinjenih Američkih Država. Republikanci, koji su svjedočili izbornom uspjehu Donalda Trumpa nakon politizacije ilegalne imigracije 2016., planiraju ponoviti to isto. Očekujte da ćete od njih čuti mnogo o Bidenovoj „politici otvorenih granica“. Crvene države, uključujući Teksas i Arizonu, također će vjerojatno voditi nove pravne bitke sa saveznom vladom oko graničnih programa i njihovog provođenja.

Ako ostavimo političku retoriku po strani, jedna od karakteristika Bidenove administracije koja najviše iznenađuje ustrajnost je nekih Trumpovih tvrdolinijjskih imigracijskih politika, milom ili silom. Na primjer, Bidenova administracija pokušala je trajno ukinuti Trumpov program „Protokoli za zaštitu migranata“ (MPP), koji zahtijeva da migranti ostanu u Meksiku, često u lošim uvjetima, dok čekaju saslušanje pred imigracijskim sudom. Međutim, pravna prepucavanja značila su da Biden nije mogao ukinuti MPP usprkos obećanjima u kampanji da će to učiniti. Sudska borba oko okončanja MPP-a vjerojatno će se nastaviti u 2022.

Tako je i pravna prepirka oko „Glave 42“, kontroverznog zakona o

javnom zdravstvu iz Trumpove ere koji Bidenova administracija još uvek upotrebljava za protjerivanje bez saslušanja mnogih imigranata koji stignu do granice. Bidenova administracija bila je pod pritiskom zagovornika imigracije da obustavi upotrebu Glave 42, uključujući tužbu Američke unije za građanske slobode (ACLU), ali teško je bilo to okončati, dijelom zato što je broj onih koji prelaze granicu toliko velik otkako je Biden preuzeo dužnost. Ta pravna bitka - s Bidenovom administracijom koja tvrdi da treba dopustiti da se zadrži ono što Lee Gelernt iz ACLU-a naziva Trumpovom „najekstremnijom“ graničnom politikom - nastavit će se u narednoj godini.

Broj očajnih ljudi punih nade koji stižu na južnu američku granicu vjerojatno će i dalje biti povećan tijekom 2022. Broj migranata koji su stizali 2021. bio je najveći u posljednja dva desetljeća. Međutim, za razliku od prije 20 godina, kada su granicu većinom prelazili Meksikanci samci, migranti sada stižu iz Srednje Amerike, potisnuti nasiljem, prirodnim katastrofama i siromaštvom.

Također će doći do novih priljeva ljudi na južnu granicu Amerike

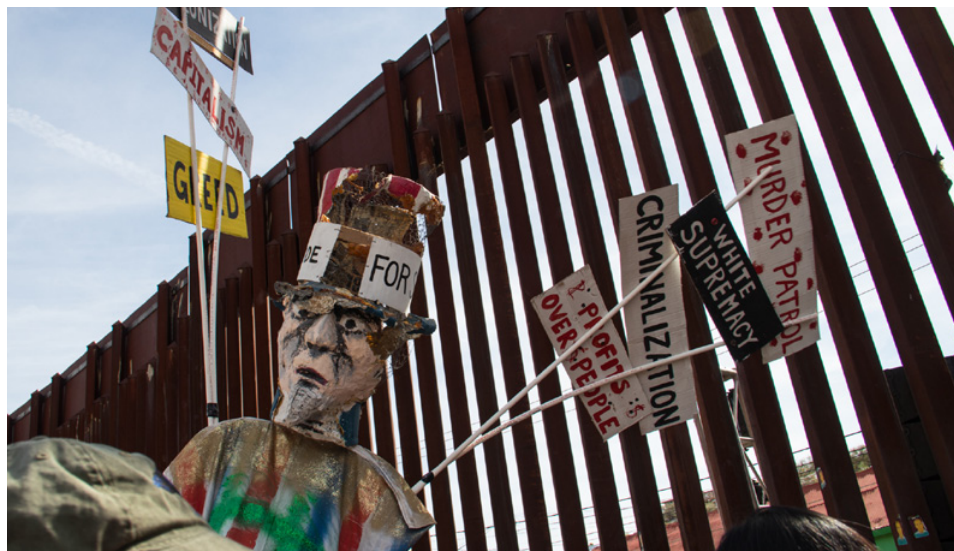
U 2021. broj migranata koji su stizali bio je najveći u posljednja dva desetljeća

iz zemalja koje ranije nisu bile veliki izvor migranata, kao što su Brazil i Venezuela. Sve ovo granicu će učiniti još težim i složenijim problemom za rješavanje, predviđa Andrew Selee, predsjednik Instituta za migracijsku politiku, skupine za strateško promišljanje.

Pitanje kako da Biden brže i pravednije provodi imigracijsku politiku a da pritom ne potakne više ljudi da pokušaju krenuti na opasno putovanje i ilegalan prelazak u Ameriku predstavlja središnji izazov koji je okosnica okončanja nereda na granici. Jedno područje interesa i rada obnovljeni je sustav azila. Davanjem ovlaštenja službenicima za azil da donose odluke o zahtjevima za azil, za razliku od sudova koji su zatrpani neriješenim slučajevima, slučajevi se mogu brže rješavati i a manje je vjerojatno da će ljudi ostati u pravnom limbu.

Bidenov prilagođeni sustav azila bit će uveden 2022. i vrijedi ga pažljivo pratiti jer predstavlja neophodnu promjenu u razvučenom sustavu. Americi - i onima koji traže utočište - potreban je proces azila koji je predvidljiv, brz i pravedan. ●

Prelazak na drugu stranu

ŠTO AKO?

Predviđanje koje se uzima zdravo za gotovo za 2022. jest da će demokrati izgubiti kontrolu nad Predstavničkim domom, a možda čak i Senatom, što će dovesti

do zastoja nakon dvije godine mandata koji je poznat i drugim predsjednicima. Što ako demokrati ustvari zadrže Kongres i Senat ili čak povećaju većinu? U takvim bi okolnostima oslabilo oslanjanje na Joea Manchina i Kyrsten Sinemu,

dvoje senatora koji se ne ravnaaju po partijskoj liniji. Administracija bi mogla donijeti pojačane zakone o socijalnim davanjima i klimatskim promjenama - i zakone o glasačkim pravima koje je njihova baza izričito zahtijevala.

Zadnja klupa

Malo je vjerojatno da će se upisi u javne škole vratiti u normalu

TAMARA GILKES BORR dopisnica za politiku SAD-a, *The Economist*, Washington, DC

Covid-19 izazvao je najveći pad upisa u javne škole od Drugog svjetskog rata. Početkom 40-ih godina prošlog stoljeća mnogi srednjoškolci otišli su na ratište ili se zaposlili. Danas je nejasno kamo su neki otišli - a mnogi se neće vratiti.

Pandemija je početkom 2020. primorala škole diljem svijeta na zatvaranje preko noći. U ožujku je u Americi kući poslano više od 50 milijuna učenika. Tada je malotko mogao zamisliti da će se zatvaranja toliko razvući. Kada su na jesen prosvjetni radnici pokušavali vratiti učenike u učionice, upis za školsku godinu 2020./2021. pao je za 3 %. Nastavnici i administratori zvali su obitelji, pa čak i odlazili kod učenika doma nastojeći ih vratiti u škole ili barem nagovoriti da se prijave putem interneta.

Najveći pad bio je među najmlađim učenicima: upis u vrtić (za petogodišnjake) pao je za 9 %, a u predvrtići uzrast (za četvrogodišnjake) za 22 %. Prelazak na učenje putem interneta najteže je pao najmlađoj djeci. U ranim godinama života poučavanje se obično usredotočuje na životne vještine, poput upotrebe zahoda, i uklapanje s vršnjacima - a to su zadatci koje je teško savladati putem Zooma. Mnoge obitelji odlučile su zadržati djecu kod kuće.

Preliminarne brojke o upisu za tekuću školsku godinu (2021./2022.) ukazuju na to da će se ovi ukupni padovi zadržati i u 2022. Malo je okruga objavilo podatke. Havaji, jedni od rijetkih koji su to učinili, prijavili su gubitak učenika. Prije pandemije (2019./2020.) školski okrug na Havajima upisao je 179.331 učenika. Prijavili su 4.627 učenika manje u pandemijskoj školskoj godini (2020./2021.). A u jesen 2021. prijavilo se 7.731 učenika manje u usporedbi s godinom prije pandemije - što je pad od 4 %.

Neka djeca vjerojatno se nikada neće vratiti. Neki su se upisali drugdje. Župne škole - privatne škole koje podržava crkva - zabilježile su porast u 2021., ali nedovoljno da bi se pokrio cijeli gubitak. Drugi učenici otišli su u druge privatne škole, mada vjerojatno ne u tolikom broju koliko navode mediji. Školovanje kod kuće postalo je popularnije. U Michiganu, područja samo s nastavom na daljinu zabilježila su veći porast upisa u privatne škole, dok su područja s poučavanjem uživo zabilježila veći porast školovanja kod kuće. Različiti aspekti zabrinutosti oko virusa potiču obitelji da na donošenje različitih odluka.

Mnogi učenici prešli su u netradicionalne javne škole. Virtualne (samo na mreži), ugovorne (samostalno vođene) i strukovne (usredotočene na zanimanje) škole prošle su

Zaostajanje u gradivu i dalje će biti problem u 2022., posebno među najmlađom djecom

godine zabilježile porast pohađanja u Massachusettsu. Martha's Vineyard i druga mjesta za godišnji odmor također su zabilježila povećanje broja upisa u svoje tradicionalne javne škole, vjerojatno zato što su imućne obitelji odlučile prebroditi pandemiju u svojim kućama za odmor.

Neki će se učenici možda vratiti u svoje bivše škole kada pandemija završi i nastava se vrati u normalu. Ali neke obitelji neće željeti preseliti svoju djecu iz novih škola na koje su se sretno priviknula. Očekujte da će upisi u privatne, župne i netradicionalne javne škole ostati stabilni. Ali neka djeca sada „nedostaju“. Od onih koji su napustili školski sustav Havaja u akademskoj godini 2020./2021., na primjer, neki su napustili državu ili se počeli školovati kod kuće, a mali dio prešao je u privatne škole. Ali iz evidencije je nestalo 2.665 učenika, kaže Mark Murphy, profesor obrazovanja na Havajskom sveučilištu u Manoi.

Zaostajanje u gradivu i dalje će biti problem u 2022., posebno među najmlađom djecom. Preliminarni podatci o upisu ukazuju na to da su mnogi prošlogodišnji polaznici vrtića potpuno preskočili godinu i krenuli u prvi razred 2021. (vrtić nije obavezan u većini saveznih država). Ovo će vjerojatno imati dugoročni utjecaj: visokokvalitetno rano učenje povezano je s povećanjem uspjeha u srednjoj školi, pohađanjem fakulteta i zaradama odraslih. Ovi polaznici vrtića mogli bi godinama zaostajati za svojim vršnjacima.

Financiranje će također biti predmet zabrinutosti. Ono se u Americi temelji na broju učenika - tako da svako dijete manje znači manje novca za školu. Neke savezne države, kao što je Florida, dopuštaju učenicima da prenesu svoja državna sredstva u bilo koju školu, javnu ili privatnu. Očekujte da će se o takvim shemama „bonova“ više raspravljati 2022.

Nedostatak sredstava mogao bi dovesti do zamrzavanja zapošljavanja nastavnika i smanjenja drugih resursa, kao što su obrazovni materijali, izvanastavne aktivnosti i društveni programi. Sredstva za pomoć u pandemiji za sada zaustavljaju odustajanje, ali to neće trajati vječno. Baš kao što su proračunska smanjenja smanjila rezultate na testovima i stope diplomiranja u Americi nakon globalne financijske krize 2007. - 2009., Covid-19 utjecat će na obrazovanje još dugo nakon kraja pandemije. ●

Bolje nego sjediti kod kuće?

Kraj američke hegemonije

Užasavajuće slike očajnih Afganistanaca koji pokušavaju pobjeći iz Kabula nakon što se u kolovozu srušila vlada koju podržava zapad potaknule su veliku prekretnicu u svjetskoj povijesti, kako je Amerika okrenula leđa svijetu. Ipak, ustvari, kraj američke ere došao je mnogo ranije. Dugoročni izvori američke slabosti i pada više u domaći nego međunarodni. Zemlja će biti velika sila još dugu niz godina, ali koliko će biti utjecajna ovisi o njezinoj sposobnosti da riješi unutarnje probleme prije nego o njenoj vanjskoj politici.

Vrhunac američke hegemonije trajao je manje od 20 godina, od pada Berlinskog zida 1989. do financijske krize 2007. - 2009. Zemlja je bila dominantna u mnogim domenama moći — vojnoj, gospodarskoj, političkoj i kulturnoj. Vrhunac američke oholosti bila je invazija na Irak 2003., kada se nadala da će ponovo izgraditi ne samo Irak i Afganistan (na koji je izvršila invaziju dvije godine ranije) već i cijeli Bliski istok. Amerika je precijenjivala učinkovitost vojne moći za uvođenje dubokih političkih promjena, iako je potcjenjivala utjecaj svog ekonomskog modela slobodnog tržišta na globalne financije. Desetljeće je završilo tako što su njezine postrojbe zaglavile u dva rata protiv pobunjenika i financijskom krizom koja je naglasila nejednakosti koje je donijela globalizacija predvođena Amerikancima.

Termiti u podnim daskama
Stupanj unipolarnosti u ovom razdoblju bio je relativno rijedak kroz povijest i svijet se od tada vraća u normalnije stanje multipolarnosti, s Kinom, Rusijom, Indijom, Europom i drugim centrima koji dobivaju na značaju u odnosu na Ameriku. Krajnji učinak Afganistana na geopolitiku vjerojatno će biti mali: Amerika je preživjela raniji, ponižavajući poraz kada se povukla iz Vijetnama 1975., ali je povratila dominaciju za nešto više od desetljeća. Mnogo veći izazov za globalni položaj Amerike je domaći.

Glavni izazov za globalni položaj Amerike politička je polarizacija kod kuće, kaže *Francis Fukuyama*, viši suradnik na Sveučilištu Stanford

Američko društvo duboko je polarizirano i teško mu je naći konsenzus oko doslovno bilo čega. Polarizacija je započela oko konvencionalnih političkih tema kao što su porezi i pobačaji, ali je od tada metastazirala u ogorčenu borbu oko kulturnog identiteta. Obično velika vanjska prijetnja, kao što je globalna pandemija, treba biti povod da se građani okupe oko zajedničkog odgovora. Ali kriza uzrokovana bolešću Covid-19 prije je poslužila za produbljenje američkih podjela, pri čemu se ograničenje socijalnih kontakata, nošenje maski i cijepjenje ne vide kao mjere javnog zdravlja, već kao politički markeri. Sukobi su se proširili na sve aspekte života, od sporta do marki potrošačkih proizvoda koji kupuju crveni i plavi Amerikanci.

Polarizacija je izravno utjecala na vanjsku politiku. Tijekom Obaminih godina, republikanci su zauzeli jastrebovski stav i grdili demokrate zbog ruskog „preslagivanja“ i na-

vodne naivnosti u vezi s Vladimirom Putinom. Donald Trump preokrenuo je situaciju otvorenim prihvaćanjem Putina, a danas otprilike polovica republikanaca vjeruje da demokrati predstavljaju veću prijetnju američkom načinu života nego Rusija.

Konsenzus u vezi s Kinom je očigledniji: i republikanci i demokrati slažu se da je to prijetnja demokratskim vrijednostima. Ali to može odvesti Ameriku samo do određene točke. Daleko veći ispit za američku vanjsku politiku od Afganistana bit će Tajvan ako ga Kina izravno napadne. Hoće li Sjedinjene Američke Države biti spremne žrtvovati svoje sinove i kćeri radi zaštite neovisnosti tog otoka? I bi li zaista riskirale vojni sukob s Rusijom ako bi Rusija izvršila invaziju na Ukrajinu? To su ozbiljna pitanja na koja nema lakih odgovora, ali će se argumentirana rasprava o američkom nacionalnom interesu vjerojatno voditi prije svega kroz prizmu utjecaja na stranačke borbe.

Najveći politički debakl administracije predsjednika Joea Bidena u prvoj godini mandata bio je njezin neuspjeh da prikladno isplanira brzi kolaps u Afganistanu. Biden je ukazivao na to da je povlačenje neophodno kako bi se usredotočio na suočavanje s većim izazovima iz Rusije i Kine. Nadam se da je ozbiljan u vezi toga. Barack Obama nikada nije uspio uspostaviti „stup oslonca“ prema Aziji jer je Amerika ostala usredotočena na gušenje pobunjenika na Bliskom istoku. U 2022. administracija treba prerasporediti i resurse i pažnju oblikovatelja politike kako bi odvratila geopolitičke protivnike i angažirala se sa saveznicima.

Nije vjerojatno da će Sjedinjene Američke Države vratiti svoj raniji status hegemon, niti trebaju tome težiti. Ono čemu se mogu nadati je da održe, sa zemljama istomišljenicama, svjetski poredak prijateljski nastrojen prema demokratskim vrijednostima. Hoće li to moći učiniti ovisit će o povratku osjećaja nacionalnog identiteta i svrhe kod kuće. ●

Utjecaj Amerike u inozemstvu ovisi o njezinoj sposobnosti da riješi unutarnje probleme

AMERIKE

→ Također u ovom odjeljku:

- 51 Nada za Amazon
- 52 Opasni meksički populist
- 63 Test demokracije
- 64 Claudia Sheinbaum Pardo o pravednom društvu

Kritično vrijeme

Predsjednički izbori bit će test za brazilske institucije

SARAH MASLIN voditeljica brazilskog ureda, *The Economist*, São Paulo

U Brazilu će 2022. godine izbori biti u punom zamahu. To znači manipuliranje javnom politikom ili gospodarskim uvjetima kao strategijama za povećanje profita i cjenkanje – što će raditi više od 30 političkih stranaka u više od tisuću izbornih utrka za zakonodavna tijela i izvršne funkcije. Uslijedit će mjeseci pomno praćenih istraživanja javnog mnijenja, sve do izbora u listopadu. Vlada će pokušati dodatno povećati izdatke za socijalnu zaštitu, nastojeći prikupiti glasove za desničarskog populističkog predsjednika Jaira Bolsonaro koji je u veoma teškoj situaciji. Ali to možda neće

biti dovoljno. Krajem 2021. godine podrška Bolsonaro pala je ispod 30 % jer su gospodarske perspektive Brazila postale sve mračnije. BDP, koji je porastao za 1,2 % u prvom kvartalu, smanjio se za 0,1 % u drugom. Najgori val bolesti Covid-19 doveo je do novih ograničenja kretanja, nestašice kisika i, u jednom trenutku, više od 3000 smrtnih slučajeva dnevno.

Reforme i privatizacije morat će pričekati završetak izbora. Ulagачi koji su se okupili oko Paula Guedesa, ministra gospodarstva, mogli bi izgubiti vjeru u to da on može ostvariti svoj program naklonjen poslovnom sektoru. Krajem 2021. izgledalo je da će Kongres usvojiti razvodnjenu poreznu reformu, ali njegove mnogo važnije reforme javnog sektora izgledaju osuđene na propast. Usred suše, i s javnim dugom od gotovo 100 % BDP-a, tržišta će biti manje sklona opraštanju nego 2021. U odnosu na isto razdoblje lani, inflacija i referentna kamatna stopa, koje su u rujnu iznosile 8 % i 6,25 %, mogle bi nastaviti rasti. Nezaposleno je ok 14 % Brazilaca. Većina nezaposlenih bit će nezaposlena i u 2022., u kojoj je rast BDP-a procijenjen na samo 1 %.

Mnogi će za svoju nesreću kriviti Bolsonara, kao što su ga počeli kriviti početkom 2021. kada su smanjeni iznosi poticaja. Nezadovoljstvo se produbilo nakon što je senatorska istraga otkrila da je predsjednik ignorirao šest ponuda cjepiva za Covid-19 od kompanije Pfizer i da je zažmirio na oko pred korupcijom nakon što su ugovori sklopljeni (on poriče da je počinio prekršaje). Protuvladini prosvjednici izašli su na ulice prvi put od početka pandemije i učinit će to ponovo 2022. Hrpa peticija za opoziv Bolsonara, kojih do sada ima 137, nastavit će rasti. Ali teško da će pokušaji opoziva uspjeti.

► Predsjednik donjeg doma Kongresa, nadležan za otvaranje postupka opoziva, njegov je saveznik. Ankete provedene krajem 2021. pokazale su kako bi, da su tada održani izbori, pobijedio Bolsonaroov glavni protivnik, bivši predsjednik Luiz Inácio Lula da Silva. Ali Lula, čija je ljevičarska Radnička stranka bila dio velikog korupcijskog skandala i paralizirajuće recesije, također je nepopularan. Četvrtina Brazilaca ne želi glasati ni za jednog ni za drugog. Stranke centra pokušat će im predstaviti manje polarizirajuće alternative, među kojima bi mogao biti João Doria, guverner Sao Paula, Luiz Henrique Mandetta, bivši ministar zdravstva i Ciro Gomes, bivši guverner koji je na izborima 2018. bio treći. No većina analitičara predviđa da će takvi kandidati centra podijeliti glasove, kao što su učinili 2018., i utrti put drugom krugu izbora između Lule i Bolsonaroa.

Kampanja će biti napeta. Bolsonaro je već počeo pripremati teren za osporavanje rezultata. „Samo će me Bog ukloniti“, rekao je na skupu u rujnu. Njegove pristaše traže

da se brazilskom elektroničkom sustavu glasanja dodaju papirne potvrde (Bolsonaro tvrdi, bez dokaza, da je elektronički sustav pun prevara) i „vojnu intervenciju“ za zatvaranje vrhovnog suda koji je ovlastio istrage protiv Bolsonaroa i njegovih sinova političara. Provladini protesti također će se nastaviti u 2022. Oni su jedno od rijetkih oružja koje je Bolsonaro ostalo. Također će pokušati pridobiti glasače širenjem Bolsa Famílie, programa novčane pomoći izrazito siromašnima. Ako izgubi izbore, možda će pokušati i dalje ostati na vlasti. Posljedice drugog izbornog kruga u studenom testirat će snagu brazilskih institucija. Brazil će 7. rujna 2022. proslaviti 200. godišnjicu neovisnosti od Portugala. Kongres će glasati o mogućem proširenju rasnih kvota za sveučilišta, a vrhovni sud mogao bi donijeti presudu koja će utjecati na zemljište autohtonih naroda diljem Brazila. Ali budućnost zemlje najviše ovisi o rezultatima izbora. Većina Brazilaca glasat će na osnovi stanja svojih novčanika, ali sudbina demokracije u njihovoj zemlji sada ovisi o svrgavanju Bolsonaroa na izborima. ●

Amazonija u ravnoteži

Izbori u Brazilu pružaju nadu za prašumu

SARAH MASLIN voditeljica brazilskog ureda, *The Economist* Sao Paulo

Predsjednički izbori 2022. ponudit će priliku brazilskoj vladi da preokrene politiku koja je doprinijela globalnim klimatskim promjenama. U ovoj zemlji nalazi se 60 % Amazonske prašume koja je povijesno bila važan ponor ugljika. Ali zabrinjavajuće istraživanje objavljeno 2021. u časopisu *Nature* otkrilo je da je tijekom proteklog desetljeća Amazonija umjesto ponora postala izvor ugljika. Krivci: šumski požari i krčenje šuma, koje je vrtoglavo poraslo za više od 40 % otkako je populistički predsjednik Jair Bolsonaro preuzeo dužnost 2019.

Za njegova mandata, zaštita životne sredine i novčane kazne pale su na rekordno niske razine. To je potaknulo nezakonitu sječu, rudarenje, uzgoj stoke i otimanje zemlje, kažu aktivisti. U srpnju je ministar okoliša Ricardo Salles podnio ostavku nakon što ga je federalna policija počela istraživati zbog navodne umiješanosti u krijumčarenje drvne građe (on poriče da je učinio išta loše).

Zeleniji predsjednik pokušao bi suniti takve zločine. Ankete pokazuju da će Bolsonaro vjerojatno izgubiti izbore. Njegov nasljednik mogao bi uvjeriti Norvešku i Njemačku da odmrznu Amazonski fond, gomilu novca za provođenje i održivi razvoj, zamrznut 2019. uslijed zabrinutosti zbog Bolsonarove politike. Novi predsjednik mogao bi također obnoviti razgovore s Joeom Bidenom koji je ponudio stvaranje fonda od 20 milijardi dolara za prašumu nakon što Brazil počne pokazivati rezultate.

Brazil je jedna od samo nekoliko zemalja koje nisu poboljšale svoj cilj za smanjenje emisija do 2030. Uoči pregovora o klimatskim promjenama pod okriljem UN-a u Glasgowu bilo je nejasno hoće li vlada odustati od inzistiranja na „dvostrukom brojanju“ – povijesnom

*Lijepo šume
lijepo gore*

U proteklom desetljeću Amazonija je od ponora ugljika postala izvor ugljika

zahtijevu da emisijske jedinice koje prodaje drugim zemljama također budu uključene u njeno smanjenje emisija. Ako odustane od ovog stava i iz pregovora proizađe globalno tržište, Brazil bi mogao dobiti milijarde dolara da sačuva dijelove prašume koje prodaje kao emisijske jedinice. Njegovo dobrovoljno tržište doživjelo je procvat posljednjih godina.

Ali čak i prosvijećeni predsjednik morat će se boriti s Kongresom koji je naklonjen farmerima i koji razmatra niz zakona koji ugrožavaju prašumu i njene stanovnike. Među njima su zakon o uređenju zemljišta koji je dobio nadimak „zakon o otimanju zemljišta“ i zakon koji bi legalizirao divlje rudarenje na autohtonim područjima. U kolovozu su tisuće starosjedilaca kampirale u Braziliji, glavnom gradu, dok je vrhovni sud raspravljao o slučaju koji bi ograničio njihove teritorije na zemlju koju su držali kada je donesen novi ustav 1988. Sud je odgodio donošenje odluke, ali Kongres razmatra zakon koji bi imao isti učinak.

Druge zemlje Amazonije, kao što je Kolumbija, pokazale su više spremnosti za borbu protiv krčenja šuma, iako se također suočavaju s pritiskom interesa poslovnog sektora. Bolje vodstvo u Brazilu moglo bi pokrenuti regionalne napore na boljem provođenju i pronalaženju održivih alternativa krčenju šuma za stanovnike prašume. Ali ako Bolsonaro ponovo pobijedi, njegova odlučnost da šumu napuni cestama, branama i rudnicima mogla bi izazvati uništenje koje će se proširiti daleko izvan granica Brazila. ●

Meksička demokracija u opasnosti

**Andrés Manuel López Obrador
i dalje će nanositi štetu
demokraciji zemlje**

SARAH BIRKE voditeljica ureda u Ciudad de México,
The Economist, Ciudad de México

Tijekom protekla dva desetljeća Meksiko je bio važan primjer demokratske tranzicije. Njegova demokracija je manjkava, narušena korupcijom, nasiljem i lošim upravljanjem. Ali to je ipak prepoznatljiva demokracija, s poviješću uspješnih izbora i mirnih prijenosa vlasti između stranaka, prilično dobrom diobom vlasti i skupom neovisnih, iako nesavršenih institucija. Pitanje za 2022. bit će koliko će predsjednik Andrés Manuel López Obrador nastaviti potkopavati taj sustav. López Obrador došao je na vlast 2018. godine, a za njega su glasali obični ljudi privučeni obećanjem da će Meksiko učiniti demokratskijim i da će raditi za većinu Meksikanaca koje je elita dugo zanemarivala.

To je bio, i ostao, hvalevrijedan cilj. Institucionalna revolucionarna stranka (PRI) upravljala je neprekidno Meksikom 71 godinu, do 2000., i ponovo od 2012. do 2018., s dva mandata konzervativne Stranke nacionalne akcije (PAN) između toga. PRI je naročito upravljao stvarima kako je njemu odgovaralo, osnažujući vojsku i u nekim slučajevima pokušavajući napuniti autonomne institucije lojalistima. Ali populistička vladavina López Obradora potkopava meksičku demokraciju umjesto da ju podržava. U prve tri godine favorizirao je visoko personalistički i centralizirani stil upravljanja. López Obrador dao je prioritet svojim omiljenim projektima u odnosu na institucionalne sheme, na primjer tako što je ukinuo izuzetno uspješan program novčane pomoći u korist loše ciljanih novčanih davanja koja se računaju kao osobni pokloni predsjednika.

On se izravno obraća svojim pristalicama na dugim dnevnim konferencijama, osuđujući one koji ga ne podržavaju, uključujući novinare i nevladine organizacije. Voli donositi odluke koristeći se javnim (i često pravno upitnim) „savjetovanjima“ i referendumima, kao što je bio onaj o otkazivanju dovršetka poluizgrađene zračne luke u Ciudad de México (otkazan je) i onaj o tome treba li zakonski progoniti svojih pet prethodnika (odaziv je bio previše nizak da odluka bude obavezujuća). Prijetio je da će ukinuti neke institucije ili ih degradirati tako da će im smanjiti financijska sredstva ili pak tako da će ih napuniti lojalistima, kao što je slučaj sa sudovima.

López Obrador, čiji mandat istječe 2024. godine, vjerojatno neće ublažiti svoje napade u 2022. Novinari i intelektualci i dalje će biti meta njegovih prokazivanja. Jedna od najvažnijih institucija koje treba promatrati bit

Još uvijek
popularan

će INE, izborna agencija, koju je obećao reformirati. INE je opetovano bila meta predsjednikovog gnjeva, uprkos tome što je uspješno vodila najveće meksičke izbore na sredini mandata 2021. godine, tijekom pandemije. Agencija je također nadležna za referendum o opozivu, koji će se održati u prvoj polovici 2022., o tome treba li López Obrador odraditi mandat do kraja. Predsjednik je također izvršio pritisak i na INAI, nacionalno tijelo zaduženo za slobodu informiranja, koje je donijelo povećanu transparentnost Meksiku. Kaže da je to tijelo preskupo i nepotrebno u njegovoj, kako ju on naziva, „administraciji bez korupcije“.

Još jedno pitanje koje izaziva zabrinutost jest koliko će više moći López Obrador dati oružanim snagama. U protekle tri godine drastično je proširio njihovu ulogu, usprkos nedostatku transparentnosti i odgovornosti i prethodnim obećanjima da će ih obuzdati. Oružane snage sada su još više uključene u borbu protiv kriminala, uz kontroliranje granice sa SAD-om i u izgradnju infrastrukturnih projekata, kao što je zračna luka u Ciudad de México koja će zamijeniti staru. Problem je u tome što je malo birača očarano opozicijskim strankama koje nemaju nijednu novu ideju kako vladati drugačije od prošlosti. Dakle, usprkos svim pogreškama, López Obrador vjerojatno će i dalje biti popularan i pobijediti na referendumu o opozivu. Ključno je pitanje mogu li institucije zemlje zadržati neovisnost. Mnogi Meksikanci podržavaju INE, za koju ankete pokazuju da je civilna institucija kojoj se najviše vjeruje u Meksiku (vojsci se i dalje najviše vjeruje od svih institucija, ali većina ljudi ne želi vidjeti vojsku na ulicama). Meksiko je možda nesavršena demokracija, ali podrška javnosti njegovim institucijama je jaka. ●

Ključno je pitanje mogu li institucije zemlje zadržati neovisnost

Test demokracije Latinske Amerike

Više bijesa ili više pragmatizma?

MICHAEL REID BELLO kolumnist,
The Economist

Velika briga za Latinoamerikance 2022. bit će povratak na „staro normalno“ kako se pandemija povlači. To uključuje gospodarsku stagnaciju, socijalno nezadovoljstvo i diskreditaciju demokratske politike. Potaknute pandemijom, ove boljke izazvale su bijes naroda u nekoliko zemalja 2021. Djelomično je to ublaženo hitnom pomoći i fiskalnim i monetarnim poticajima. Kao rezultat, regija je 2021. povratila veliki dio gospodarske proizvodnje koju je izgubila 2020. U 2022. oporavak će se usporiti: porast inflacije potiče središnje banke na podizanje kamatnih stopa dok su mnoge vlade iscrpile svoju ograničenu fiskalnu moć. Stoga će gospodarstvo Latinske Amerike, gledajući u cjelini, imati sreće ako u 2022. poraste za više od 3 %.

Glasanje protiv sadašnjeg predsjednika bilo je glavno obilježje nedavnih izbora u Latinskoj Americi. To će vjerojatno biti slučaj i u Brazilu. Veliko je pitanje hoće li bijes početi ustupiti mjesto pragmatičnijem fokusu na osnove gospodarskog rasta i socijalne zaštite. Čile i Kolumbija bit će glavni testovi za to 2022. Pred Čileom je složena godina. Predsjednički izbori koji će se održati krajem 2021. neizvjesni su. Najvjerojatniji ishod je završnica između Gabrijela Borića s tvrde ljevice i Joséa Antonija Kasta s tvrde desnice. Novi predsjednik i Kongres u početku će biti primorani na suživot s konvencijom za pisanje novog ustava, o čemu su se politi-

čari dogovorili nakon što je eksplozija u društvu krajem 2019. dovela u pitanje nekoć uspješno slobodno tržišno gospodarstvo. Tvrda ljevica neočekivano je dobro prošla u izboru 155 članova konvencije. Konvencija se do srpnja mora dogovoriti o novom nacrtu ustava koji će potom biti stavljen na referendum. To će svakako zahtijevati više državnih sredstava za zdravstvene usluge i mirovine, što bi moglo postati nacrt za novi društveni ugovor za kojim mnogi Latinoamerikanci žude. Nova povelja mogla bi uključiti i mnogo odlučniji zamah uljevo, s ograničenjima rudarstva i skupim popisom socijalnih prava. Ali moguće je da ova velika skupina uspije izraditi tekst koji objedinjuje prava s fiskalnom odgovornošću.

Politički centar u Latinskoj Americi narušen je polarizacijom na nedavnim izborima. Na izborima u Kolumbiji u svibnju mogao bi ponovo oživjeti, pod uvjetom da se ujedini iza jednog kandidata. Dva su jaka kandidata: Sergio Fajardo, bivši gradonačelnik Medellín koji je započeo oživljavanje grada i koji je za dlaku propustio ući u drugi krug na prethodnim predsjedničkim izborima 2018. i Alejandro Gaviria, ekonomist, uspješan pisac, bivši ministar zdravstva i čovjek koji je preživio rak te ima uvjerljivu priču. Tko god pobijedi na primarnim izborima u ožujku, suočit će se s Gustavom Petrom, populističkim ljevičarem. Zanimljivo je da bi on bio prvi ljevičarski predsjednik Kolumbije u povijesti. Desnica bi mogla izbljediti poslije razočaravajućeg predsjedničkog mandata Ivana Duquea. I Kostarika ima izbore u veljači, a drugi krug u svibnju. Od hrpe kandidata, u završnici bi se mogli naći José María Figueres, bivši predsjednik koji pripada političkom centru i Fabricio Alvarada, evangelistički pastor i konzervativni populist. Želi li Kostarika i dalje biti jedna od tih uspješnih priča u regiji, treba

Polarizacija

povećati poreze i istodobno reformirati zemlju kako bi potrošnja bila učinkovitija.

To se odnosi na regiju u cjelini. Latinoamerikanci žele veća izdvajanja za zdravstvenu zaštitu i javne usluge općenito. Ali veći deficiti u protekle dvije godine gurnuli su javni dug regije na više od 70 % BDP-a. Budući da su kamatne stope počele rasti, dug je sve teže servisirati. Međutim, povećanje poreza nosi političko breme, posebno zato što regija očajnički treba pružiti poticaje za privatna ulaganja koja su u zaostatku.

Ne uspije li ovaj pakleni čin postizanja ravnoteže, demokracija će biti u opasnosti od toga da postane plijen puzajućeg autoritarizma, koji je dugo ukorijenjen na Kubi, u Venezueli i Nikaragvi. Godine 2021. Nabyib Bukele, popularni mladi predsjednik El Salvadora, postao je posljednji izabrani vođa koji je uspostavio autokraciju, preuzeo kontrolu nad pravosuđem, maltretirao neovisne novinare i odobrio izbor samog sebe za drugi mandat. Zasad su ove četiri zemlje izuzetci. Ali to bi se moglo promijeniti, posebno ako Jair Bolsonaro uspije potkopati izbore u Brazilu 2022. i ako Andrés Manuel López Obrador u Meksiku iskoristi svoju vjerojatnu pobjedu na referendumu o opozivu za pojačavanje opsade neovisnog izbornog tijela i sudova. Istraživanja javnog mnijenja i dalje pokazuju stabilnu i zabrinjavajuću eroziju podrške demokraciji u Latinskoj Americi. Demokrati su upozoreni. ●

Latinoamerikanci žele veća izdvajanja za zdravstvenu zaštitu i javne usluge

ŠTO AKO?

Rejting podrške brazilskog predsjednika pao je ispod 30 posto i ljudi su na ulicama i pozivaju na njegov opoziv. Šta ako Jair Bolsonaro odluči da se ne kandidira 2022.? On

je već pod istragom Vrhovnog suda. Uz podršku dijela Kongresa, mogao bi se povući kako bi izbjegao istrage nakon što napusti funkciju. To bi širom otvorilo izbore i predstavljalo udarac za Luiza Inácija Lulu da Silvu, bivšeg predsjednika koji se oslanja

na glasovanje protiv odbojnoga gospodina Bolsonaro kako bi dobio glasove. Ali to bi moglo biti dobro za brazilsku demokratiju, jer je gospodin Bolsonaro rekao da će osporiti rezultat ako ne bude u njegovu korist

Kriza i prilika

U prosincu 2021. navršit će se tri godine otkako sam stupila na dužnost kao prva žena koja je izabrana za gradonačelnicu Ciudad de Mexica i dio političkog pokreta koji predvodi predsjednik López Obrador. Nakon 30 godina neuspješne nacionalne neoliberalne politike i šest godina neobuzdane korupcije i sve veće nesigurnosti, građani su velikom većinom glasali za radikalnu preobrazbu kako bi se država blagostanja ponovo izgradila odozdo. Zaklela sam se da ću poboljšati univerzalni pristup kvalitetnom javnom obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, pristojnom stanovanju, poboljšanom javnom prijevozu i sigurnosti. Obćala sam se da ću osigurati ekološku održivost, pomoći u suočavanju s klimatskim promjenama i, što je najvažnije, okončati korupciju. Tri godine kasnije, usprkos zdravstvenoj i gospodarskoj krizi bez presedana koju je prouzročio Covid-19, postigli smo izuzetan napredak prema viziji pravednog i održivog grada. Tijekom pandemije jamčili smo pristup univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti.

Učinkovitom koordinacijom pružatelja zdravstvenih usluga povećan je broj bolničkih kreveta s 2000 na 8246. Osigurali smo 3,5 milijuna besplatnih testova na Covid-19 i dostavili besplatan kisik pacijentima kojima nije bila potrebna hospitalizacija. Ciudad de Mexico ima jednu od najviših stopa procijepljenosti na svijetu. Do kraja rujna 2021., 98,7 % odraslih primilo je najmanje jednu dozu cjepiva, a potpuno je cijepljeno njih 74 %. Izvanredna situacija zbog pandemije poremetila je gospodarsku dinamiku grada. Grad koji u velikoj mjeri ovisi o profesionalnim uslugama, turizmu i trgovini teško je bio pogođen mjesecima zatočeništva. Proširili smo obuhvat socijalnih programa i stvorili nove sustave za podršku prihodima najugroženijih obitelji, osiguravajući da mogu pokriti osnovne potrebe. Oko 300 milijuna dolara potpore dohotku dodijeljeno je tijekom prvih 18 mjeseci krize.

Pandemija pokazuje važnost izgradnje pravednijeg i održivijeg društva, kaže Claudia Sheinbaum Pardo, gradonačelnica Ciudad de México

Podrška je pružena i kroz naš univerzalni program stipendiranja, koji je obuhvatio 1,2 milijuna djece upisane u državne škole, kroz proširenje osiguranja za slučaj nezaposlenosti za 260.000 radnika, uključujući i one u neformalnom sektoru, kroz 105.000 beskatmatnih zajmova malim poduzećima i kroz univerzalnu saveznu mirovinu za osobe stare 65 ili više godina. U Ciudad de Mexico naš odgovor na krizu bila je prilika da ispunimo obećanje da nitko neće biti ostavljen. Prioritet nam je bilo jamčiti pravo na zdravstvenu zaštitu i pravo na osnovne potrepštine za ugrožene obitelji u doba iznimnih teškoća.

Istodobno smo održali posvećenost tome da ispunimo obećanja iz kampanje. Za tri godine osnovali smo dva javna sveučilišta, povećali kapacitet sustava srednjih škola za oko 41.000 učenika više u 2024. godini, osigurali održavanje svih 2.190 javnih škola i otvorili 227

centara u zajednici (cilj je 300) koji će ponuditi besplatno obrazovanje putem interneta i pristup razvoju vještina, sportskim i kulturnim aktivnostima za pripadnike marginaliziranih zajednica. Pravo na digitalnu uključenost osigurava se kroz širenje brzih optičkih mreža. Ciudad de Mexico danas ima najširu pokrivenost besplatnim bežičnim internetom na svijetu.

U gradu od 9,2 milijuna stanovnika koji se nalazi unutar metropolitanskog područja od 22 milijuna, ključna je sposobnost brzog i sigurnog kretanja. Proširenje javnog prijevoza koje smo osigurali uključuje dvije nove linije Cablebusa, inovativnog sustava prijevoza koji osigurava sigurnu, brzu mobilnost milijunima ljudi u najsiriromašnijim dijelovima grada, dodavanje 200 električnih trolejbusa i 300 autobusa s niskim emisijama i izgradnju 180 km novih biciklističkih staza. Sve ove mjere poboljšavaju javni prijevoz, a istodobno smanjuju emisiju stakleničkih plinova i poboljšavaju kvalitetu zraka.

Pristup vodi i javnim prostorima dva su druga područja u kojima se ekološka održivost preklapa s javnim zdravljem. Udvostručili smo ulaganja u modernizaciju vodovoda, čiji su neki dijelovi stari 70 - 100 godina. Poduzeli smo i korake za čišćenje rijeka i močvara diljem grada i pokrenuli shemu za obnovu javnih parkova, ruralnih područja i prirodnih rezervata, koji zajedno pokrivaju polovicu gradskog područja.

Grad za sve

Ova dostignuća, čak i pod najtežim okolnostima, pokazuju koliko se može učiniti u Meksiku na izgradnji uključivih i održivih društava kada postoji politička volja da se iskorijeni korupcija i služi ljudima. Dio sam političkog pokreta koji se bori protiv izborne prevare i korupcije. U 2022. godini i kasnije posvećeni smo jačanju demokracije i izgradnji grada - i zemlje - za sve ljude, i za našu djecu i unuke. ●

Pandemija je bila prilika da ispunimo obećanje da nitko neće biti ostavljen

AZIJA

→ Također u ovom

odjeljku:

- 56 Talibani pokušavaju vladati
- 57 Izbori na Filipinima
- 58 Bijeda u Burmi
- 58 "Novi" odrasli u ostarjelom Japanu
- 59 Turizam u jugoistočnoj Aziji
- 60 Povezivanje najudaljenijih područja Indije
- 61 Ramachandra Guha o kultu Modija

Muzej za demokraciju?

Kako se Indija oporavlja, opozicijske stranke teško će obuzdati Narendru Modiju

MAX RODENBECK voditelj ureda u Delhiju,
The Economist, Delhi

I^{mat}i sedamdeset pet godina može zvuči staro, ali kad su u pitanju zemlje to su tinejdžerske godine. Indija, koja 15. kolovoza slavi 75. godina neovisnosti, neosporno je drevna zemlja, ali još uvijek ljupka mladenačka demokracija. S više energije nego discipline, oscilira između gracioznosti i nespretnosti, plašljivosti i drskosti. Njezinih 1,4 milijarde stanovnika nespretno ulazi u 2022. s osjećajem nelagode slične mješavini straha i nestrpljenja koja dolazi sa bezglavim srljanjem u odraslo doba.

Postoje dobri razlozi za njihovu tjeskobu. Proteklih nekoliko godina bilo je teško, i to ne samo zbog bolesti Covid-19, čija je varijanta delta pokosila zemlju kao tajfun u proljeće 2021. Od bolesti Covid-19 umrlo je više Indijaca - između 3 i 4 mil. - nego građana bilo koje druge zemlje. Neujednačeno vođenje evidencije, prestrogi kriteriji za pripisivanje uzroka smrti i političari koji podcjenjuju krizu znače da pravi broj umrlih možda nikada neće biti poznat.

Ipak, za Indijce je ta emocionalna trauma bila pogoršana posezanjem u njihove džepove koje je bilo mnogo okrutnije od onoga što su preživjele bogatije zemlje. Zbog ograničenja kretanja zatvorene su velike grane gospodarstva, a mnoge manje zauvijek su propale. Zbog toga veličina gospodarstva ostaje ista kao 2019., kada su birači Narendru Modiju omogućili drugi premijerski mandat nakon što se zakleo da će udvostručiti BDP u roku od pet godina. Umjesto toga, kriza je milijune ljudi pogurnula natrag u siromaštvo, smanjila ulaganja i snizila stopu sudjelovanja radne snage na tržištu rada, koja je već bila najniža u Aziji i posebno loša za žene.

Indijsko gospodarstvo je veliko, raznovrsno i otporno. Kako program cijepljenja konačno bude uspješan, vjerojatno će se vratiti zdravim dugoročnim trendovima rasta 2022. Ali bolje stojeći, obrazovani Indijci manje su zabrinuti za BDP i bolest Covid-19 nego za zdravlje svoje demokracije.

U neprekidnom ciklusu lokalnih, državnih i nacionalnih izbora zbog koji se indijski političari nikada ne mogu opustiti, BJP, premijerova hinduističko-nacionalistička stranka, naučila je da je izazivanje straha kod hinduističke većine od muslimanske manjine koja čini 14 % stanovništva lak način za pobjedu. Tijekom prvog mandata, Modi je izbjegavao guranje otvoreno

► sektaškog programa. Ali s dodatno ojačanom većinom, ono što je počelo kao tihi potezi za ubacivanje hinduističko-nacionalističkih ideologa na ključna mjesta pretvorilo se u širi, otvoreniji napor da se višebojna zemlja preobrazu u jednobojniju hinduističku državu. Vladina drska upotreba državne moći radi zastrašivanja kritičara upotrebom poreznih racija, lažnih tužbi i prisluškivanja otuđila je ne samo manjine i interesne skupine, kao što su farmeri, već i mnoge vladine pristalice.

Ipak, napetosti i protesti koji su ovo izazvali nisu važni, osim ako ne nanese štetu Modiju na biralištima. Najmnogoljudnija i politički najvažnija savezna država Uttar Pradesh održava izbore u veljači. Posljednjih pet godina njezinim stanovništvom od 220 milijuna ljudi upravljao je Yogi Adityanath, gorljivi hinduistički svećenik kojeg je izabrao Modi. Siromašnu i sektaškim nasiljem potresenu saveznu državu također je teško pogodio Covid-19. Ako se skupina malih opozicijskih stranki može ujediniti radi svrgavanja Adityanatha, to bi moglo najaviti sličan poraz premijera na sljedećim općim izborima 2024. godine.

Ali to je vrlo veliki „ako“. Lokalne opozicijske stranke drže vlast u mnogim saveznom državama, a jedina nacionalna opozicijska stranka, Indijski nacionalni kongres, ne samo da nije uspjela stvoriti široku koaliciju za borbu protiv Modija već je i sama sklona sukobima i lutanjima. Ako se Kongres ne bude mogao ujediniti u narednoj godini, moglo bi biti prekasno da se Modija spriječi da dobije treći mandat. To bi značilo konsolidaciju njegovog hinduističkog državnog projekta i potpuniju subverziju neovisnih institucija, poput sudova i medija.

Kao da želi naglasiti da bi naredna godina mogla biti sudbonosna, Modi je odredio rok do 15. kolovoza za završetak svog najvećeg omiljenog projekta: preuređenje administrativnog srca Delhija, glavnog grada Indije, koje su projektirali Britanci. Planovi predviđaju izguravanje ministarstava s brda koje sada dijele s premijerovim uredom, premještanje parlamenta s 545 zastupničkih sjedala iz njegove kulturne kružne zgrade u novi troukutasti blok u koji može stati nezgrapnih (ali možda savitljivijih) 888 zastupnika i pretvaranje stare zakonodavne zgrade u Muzej demokracije. Simboliku toga teško je nadmašiti. ●

Tragična, poznata priča

Talibani će otkriti da je vladati teže nego boriti se

BEN FARMER neovisni dopisnik
The Economist, Islamabad

Stanovništvo Afganistana, koje već dugo pati, započeo će 2022. godinu ulaskom u novu, ali nažalost poznatu fazu dugih previranja u zemlji. Povlačenje američkih i NATO-vih snaga izazvalo je zapanjujući slom vlade koju je podržavala međunarodna zajednica, povratak talibana i ponovno uspostavljanje njihovog islamskog emirata.

Talibani su prije pobjede tvrdili da su naučili lekciju iz svog propagandnog represivnog režima 90-ih godina prošlog stoljeća i da su se promijenili. Rane naznake govore drugačije. Stara garda pokreta preuzela je kontrolu. Ženama ponovo nije dopušteno raditi, a obrazovanje žena je na čekanju. Vraćeno je ministarstvo za moralne zločine. Red se ponovo nameće silom.

Pobjedom talibana okončan je rat u kojem su svakog mjeseca ubijane stotine ljudi, ali se zemlja i dalje suočava s ogromnim problemima. Suša, pandemija bolesti Covid-19 i rat udružili su se i stvorili

humanitarnu krizu mnogo prije nego što su talibani preuzeli vlast. Ta kriza sada se ubrzano pogoršava jer je pobjeda talibana izazvala gospodarski krah. Novi emirat nema novca i nema ozbiljnih planova kako da ga namakne. Prethodna administracija financirala je tri četvrtine proračuna stranom pomoći, ali ta je pomoć sada zamrznuta. Ujedinjeni narodi upozorili su na to da je milijun djece u opasnosti od gladovanja. Za međunarodnu zajednicu, koja se suočava i s humanitarnom katastrofom i s neorganiziranim talibanima, izbor će biti između uključenosti i izolacije. I jedno i drugo predstavlja rizik. Napuštanje zemlje prouzročit će ogromnu ljudsku patnju, velike valove migracija i gubitak svake mogućnosti usmjeravanja talibana prema umjerenosti. Međutim, talibani će prihvatiti svaku uključenost kako bi potvrdili svoju vladavinu i ojačali vlast.

Druga stvar kojom će se međunarodna zajednica baviti bit će

Novi tip birokrata

promatranje znakova povratka međunarodnih terorističkih skupina, kao što je Al Qaida. Procjene obavještajnih službi izazivaju sumnju u uvjeravanja talibana da će spriječiti takve skupine da ponovo upotrebljavaju Afganistan kao bazu. Štoviše, pobjeda talibana protiv supersile potaknut će džihadiste diljem svijeta.

Na početku nove vladavine, čini se da talibani imaju potpuni nadzor nad zemljom, ali to se može pokazati prolaznim. Njihova nova uprava vlada je osvajanja i nije prikladna za dugoročni mir. Prethodna klasa političara potpuno je isključena, kao i etničke skupine izvan talibanskog paštunskog srca zemlje.

Otpor ovom nametanju vjerojatno će zaživjeti i rasti. I dok se talibani možda nisu promijenili, zemlja kojom vladaju vrlo je različita od Afganistana iz 90-ih godina prošlog stoljeća. Građanski, društveni, a možda i vojni otpor otežat će vladanje. Sve ovo zauzvrat bi moglo otkriti pukotine unutar samog pokreta. Trebali su samo tjedni nakon pada Kabula da se pojave izvještaji o sukobima između umjerenih, koji su željeli uključiviju vladu, i tvrdolinijsa koji nisu.

Otkad je posljednji američki vojni transportni zrakoplov poletio iz zračne luke u Kabulu i nestao iznad obzora u kolovozu, mnogi u Washingtonu proglasili su rat završenim. Ali za Afganistancima novo poglavlje turbulencija i teškoća možda tek počinje. ●

Čini se da talibani imaju potpuni nadzor nad Afganistanom, ali to se može pokazati prolaznim

Okupimo se

Filipinska opozicija mora surađivati u borbi protiv autoritarizma

DOMINIC ZIEGLER Kolumnist
Banyana, *The Economist*

Teoretski, 2022. je godina u kojoj Filipini ostavljaju Duterteovu eru iza sebe. Ustav ograničava predsjednika na jedan šestogodišnji mandat. Iako potječe iz jedne od političkih dinastija u zemlji, Rodrigo Duterte kandidirao se za dužnost 2016. kao nepristojni branitelj običnog čovjeka. Obećao je trošiti na infrastrukturu i davati prioritet rastu, promijeniti ustav kako bi se ovlasti iz glavnog grada Manile prenijele na regije i voditi vanjsku politiku koja se neće klanjati nijednoj velikoj sili. No što je najvažnije, objavio je rat drogama, kriminalu i korupciji. „Ja sam vaš posljednji adut“, obećao je biračima. „Neću se ustručavati ničega, samo da napravim to što treba.“

U tome je barem „Duterte Harry“ održao riječ. Ipak, u ratu protiv droga, kojim se dokazivao tijekom dva desetljeća kao gradonačelnik Davaa, plaćeni ubojice, često policajci izvan dužnosti, ustrijelili su više od 20 000 Filipinaca. Mnoge žrtve bili su tek sitni preprodavači droge, djeca i druge nevine osobe.

Što se tiče ostalog, do ustavne promjene nije došlo. Predsjednikovo klanjanje Xi Jinpingu potkopalo je filipinsku obranu pomorskih zahtjeva u Južnom kineskom moru, a ostvareno je tek malo od kineskih ulaganja kojima su se nadali. Administracija je loše upravljala pandemijom, nametnuvši teška

ograničenja i ne uspijevši osigurati dovoljno cjepiva.

Duterteov rat protiv droga, proganjanje vlastitih neprijatelja i nagomilavanje sudskih procesa potkopali su institucije više nego tijekom cijelog razdoblja od diktature Ferdinanda Marcosa, čiji je ugled Duterte nastojao oživjeti. On i njegovi najbliži savjetnici podložni su kaznenom progonu kada napuste dužnost – što je snažan poticaj za nastavak dinastije Duterte. Duterteova kći Sara, koja je preuzela dužnost gradonačelnice Davaa, činila se kao savršeno rješenje vladajuće stranke za predsjedničke izbore u svibnju. Bila je daleko najpopularniji potencijalni kandidat.

Ali gospođa Duterte bliska je s majkom, a odnosi s ocem, kojeg krivi za razvod od majke, hladni su. Što je još gore, mrzi Duterteove pristaše i ne želi raditi s njima. U očaju, vladajuća stranka uvjerila je Duterteu da se proglasi kandidat za potpredsjednika, što je ustavno sumnjiv potez od kojeg je odustao kada je loše prošao među biračima.

U međuvremenu, samozvane elite koje predstavljaju „žutu“, odnosno liberalnu struju u fili-

Hoće li Sara podržati Bongbonga?

Podjela otvara teren kandidatu iz autoritarnog tabora

pinskoj politici ne mogu odlučiti kome će dati podršku. Duterte je dugo omalovažavao aktualnu potpredsjednicu Leni Robredo, koja je oličenje establišmenta (predsjednik i potpredsjednik biraju se odvojeno za funkciju). Kandidirajući se za predsjedničku funkciju, Robredo, odvjetnica koja se zalaže za prava žena i potlačenih, izabrala je ružičastu boju kako bi oponašala boju haljina bezbrojnih kipova Djevice Marije. Njezin ružičasti val, čini se, namjerava prekinuti Duterteovu vezu sa zemljom.

Ipak, Robredo nedostaje politički instinkt ubojice. Kandidat kojem to ne nedostaje 46-godišnji je gradonačelnik Manile Isko Moreno. Neuobičajeno za predsjedničku nadu, ne dolazi iz establišmenta ili iz svijeta zabave već iz sirotinjskih četvrti. Čvrst i oštar, kako ga opisuje Karim Raslan, komentator za jugoistočnu Aziju, zadao je udarce predsjednikovoj sposobnosti nošenja s pandemijom i pohlepi njegovih poslušnika. Sve dok se Robredo nije oglasila, mislio je da ima njezinu podršku i, osjećajući se izdanim, napao ju je. To je prijateljima žutog tabora u tisku omogućilo da Morena ocrne Duterteovim kistom.

Ostali kandidati koji se bore za prodemokratski ogrtač su Manny Pacquiao, bivši boksački prvak i Duterteov saveznik i Panfilo „Ping“ Lacson, beskrvni senator. Podjela otvara teren kandidatu iz autoritarnog tabora. Veća je vjerojatnost da će Sara Duterte stati iza „Bongbonga“ Marcosa, sina bivšeg kleptokrata, nego da će sama trčati izbornu utrku. On je ljubaznija verzija Duterteu i profitira od činjenice da mnogi mlađi Filipinci malo znaju o represiji iz Marcosovog doba. Osim ako se žuti tabor ne ujedini oko jakog kandidata, posebno Morena, početkom godine, Bongbong bi mogao vratiti Filipine u prošlost. ●

ŠTO AKO?

Sjeverna i Južna Koreja počele su ratovati 1950., a tri godine kasnije potpisale su sporazum o primirju kako bi okončale borbe. Ali ove dvije zemlje nikada nisu potpisale mirovni sporazum, što

znači da su tehnički i dalje u ratu. Što kada bi dvije Koreje službeno pristale okončati rat? Moon Jae-in, predsjednik Južne Koreje, dugo se zalaže za to. Ako bi dvije Koreje, Amerika i Kina pristale na takav potez, bio bi to važan korak prema manje oštrim odnosima i mogao bi

utrti put boljim odnosima između Sjeverne Koreje i Amerike, čiji su pregovori posljednjih godina završili neuspjehom. A ako bi zatopljenje odnosa na poluotoku postalo trajno, moglo bi čak pomoći ponukati Sjevernu Koreju na to da konačno preispita svoj nuklearni program.

Bitka za dušu Burme

Državni udar uveo je zemlju u nasilje. Neće prevladati ni vojska ni pokret otpora

CHARLIE MCCANN dopisnik za jugoistočnu Aziju, *The Economist*, Singapur

U paralelnom svemiru, Aung San Suu Kyi sada bi već dobro ušla u svoj drugi mandat na funkciji državnog savjetnika Burme (de facto vođa zemlje), nadgledajući cijepjenje protiv bolesti Covid-19 i pokušavajući okončati mnoge pobune koje potresaju zemlju. U stvarnosti provest će 2022. u kućnom pritvoru zbog navodnih zločina koje je izmislila hunta koja je preuzela vlast u veljači 2021.

Min Aung Hlaing, viši general koji je vjerojatni arhitekt puča, krenut će u kampanju uoči izbora koje je raspisao za 2023. Putovat će kratko. Neće se udaljiti daleko od Naypyidawa, divovskog bunkera prerusenog u glavni grad, iz straha da će biti napadnut. Previ-

ranja izazvana državnim udarom zahvatit će veći dio zemlje. Ljuti demonstratori koji su postali gerilci postavljat će bombe i ubijati vojnike i dužnosnike hunte. Ohrabrene policije etničkih manjina, koje su dugo vodile ratove za neovisnost, iskoristit će svoju prednost protiv raspršenih oružanih snaga. Neke će koordinirati svoje napade na vojsku sa stotinama policija koje su nastale od vremena puča. Zemlja će krenuti u građanski rat.

General Min Aung Hlaing uložio je svoj legitimitet djelomično u upravljanje gospodarstvom. Ali pisci njegovih govora neće naći mnogo materijala za svoj rad u ekonomskim podacima. Kabinet takozvane prijelazne vlade pun je

Dama je pobjednica

Mnogi Burmanci postat će siromašniji i gladniji

ljudi u vojnim čizmama umjesto kvalificiranih tehnokrata. Oni će pokušati popuniti iscrpljenu vladinu blagajnu prodajom mjanarskog drveta, žada i rijetkih metala, puneći pritom svoje džepove. Režim će davati ugovore kompanijama u vlasništvu oružanih snaga i malo će učiniti na tome da zaustavi bijeg ulagača. Realni BDP neće se vratiti na razinu prije pandemije do 2026. Kjat će nastaviti padati u odnosu na dolar, a cijene će rasti. Mnogi Burmanci postat će siromašniji i gladniji.

Oni će naći tračak nade u Vladi nacionalnog jedinstva. Sastavljena od svrgnutih i prognanih zastupnika, uključujući one iz Nacionalne lige za demokraciju Suu Kyi, obećava obnoviti demokratsku vladavinu i ukrotiti vojsku. Izuzetno je popularna u javnosti i priznali su je parlament EU-a i francuski Senat kao legitimu vladu Burme. Uz pomoć stotina državnih službenika koji su dali ostavke nakon puča, vlada u sjeni gradi paralelnu državu i pokušava podijeliti humanitarnu pomoć za 200 000 Burmanaca protjeranih iz svojih domova nakon puča. Nije, stoga, ni čudo što se neće pojaviti na glasačkom listiću. ●

Predstarenje, pravo starenje

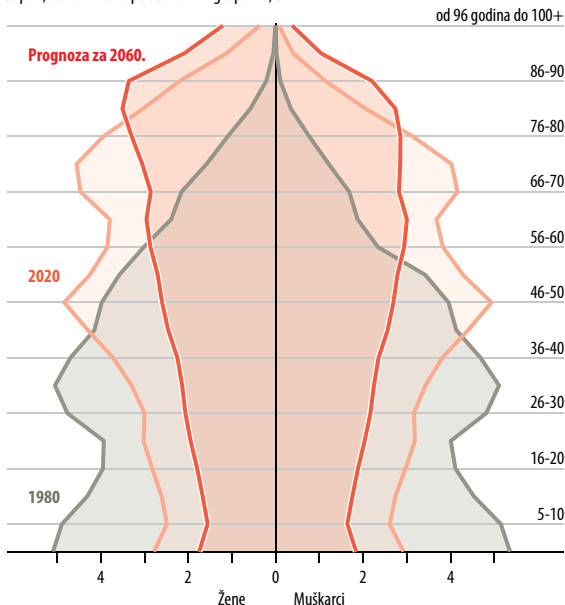
Stvaranje „novih“ odraslih neće preokrenuti brzo starenje Japana

NOAH SNEIDER voditelj ureda u Tokiju, *The Economist*, Tokio

Kako stanovništvo Japana nastavlja starjeti, njegovi najmlađi odrasli bit će mlađi 2022. Zakonska starosna dob smanjit će se sa 20 na 18 godina, počevši od travnja, u skladu s amandmanom na građanski zakonik usvojen 2018. Ustvari, stvara se otprilike 2 milijuna „novih“ odraslih osoba preko noći. To je prva takva promjena od uspostavljanja praga za „odrasle“ 1876. godine i

Invertirana piramida

Japan, stanovništvo po starosnim grupama, u mil

Izvor: National Institute of Population and Social Security Research

uslijed smanjenja starosne granice za glasanje sa 20 na 18 godina 2016.

Ove nove odrasle osobe moći će se baviti raznim aktivnostima za odrasle bez suglasnosti roditelja, od prijavljivanja za kreditne kartice i bankovne kredite do potpisivanja ugovora o zakupu stanova i mobilnih telefona. Možda najvažnije, 18-godišnjaci će se moći vjenčati a da se mama i tata ne oglase. (Trenutačno se žene mogu udati sa 16, a muškarci s 18 godina, ali samo uz odobrenje roditelja.) Na žalost mnogih tinejdžera, ipak im neće biti dozvoljeno legalno piti alkohol ili pušiti cigarete. Za to će prag ostati 20. godina.

Japanska vlada nada se da će ova promjena potaknuti mlade ljude da postanu aktivniji u društvu - a možda, sa svojim novim zakonskim partnerima, i u spavaćoj sobi. (Samo 2 % japanske djece rođeno je izvan braka.) Ali ova skupina novih

▶ odraslih za sada će napraviti malu materijalnu razliku u sivoj demografiji zemlje.

Japan je već najstarija zemlja na svijetu: više od 29 % stanovništva staro je 65 ili više godina (u Italiji, drugoj najstarijoj zemlji, taj postotak iznosi 23 %, u Americi 17 %, u Britaniji 19 %). To je velikim dijelom zahvaljujući ostarjelim baby-boomerima - kohorti od oko 8 milijuna ljudi rođenih od 1947. do 1949. Ti boomeri početak će iduće godine navršavati 75 godina.

Mnogi ljudi u Japanu ostaju aktivni u poznijim godinama života. Gotovo polovica svih u dobi od 65 do 69 godina i trećina u dobi od 70 do 74 godine i dalje su zaposleni. Japansko gerontološko društvo čak je pozvalo na promjenu klasifikacije, predlažući da se osobe od 65

do 74 godina nazivaju „predstarima“. Ali nakon 75 godina, slika se značajno mijenja. Samo 10 % takvih „starih osoba u kasnoj fazi“ ima posao. Troškovi medicinske i dugoročne njege brzo rastu, što je posebno zabrinjavajuća perspektiva za zemlju koja već troši 11 % BDP-a na zdravstvenu zaštitu.

Japanska vlada provodi postupne reforme kako bi smanjila troškove. Počevši od listopada 2022., osobe starije od 75 godina s godišnjim prihodom od najmanje 2 milijuna ¥ (18 000 dolara) morat će plaćati 20 % svojih medicinskih troškova iz svog džepa – dvostruko više od trenutnog iznosa. Vjerojatno će uslijediti temeljitije promjene za ponovno kalibriranje sustava socijalne zaštite za novo „superostarjelo“ društvo. Vlada ta-

Više od 29 % japanskog stanovništva staro je 65 ili više godina

koder pokušava povećati opadajuću stopu nataliteta u zemlji: od travnja 2022. javno zdravstveno osiguranje pokrivat će liječenje neplodnosti.

Ipak, pandemija je bila posebno loša za pravljenje djece. U Japanu se 2020. rodila samo 841 000 djece, što je najmanje od početka vođenja evidencije, a stanovništvo se smanjilo za 532 000, što je najveći pad u povijesti. Broj sklopljenih brakova pao je za 12 %. Demografi procjenjuju da će podatci za 2021., koji će biti objavljeni 2022., pokazati samo 770 000 rođene djece, što je razina koju je Japan očekivao dostići tek za 15 godina.

Za mnoge mlade Japance pandemija je samo pojačala neizvjesnost koja ih odvraća od toga da imaju više djece. Odraslost, kako će nova kohorta uskoro saznati, puna je izazova. ●

Otočje u funkciji izoliranog područja

Turistička mapa jugoistočne Azije izgledat će sasvim drugačije 2022. godine

LEO MIRANI urednik za Aziju, *The Economist*

Plan puta koji je Lonely Planet, izdavač vodiča za putovanja, predložio prije pandemije za putnike koji žele vidjeti „najbolje od jugoistočne Azije“ bio je osmotjedna avantura kroz megagradove regije, gradove pune hramova, skrovišta u džungli i otočnih skloništa od buke.

Pretpostavljena verzija za 2022., posebno za one koji nemaju tu sreću da žive u „zemljama niskog rizika“, mogla bi sadržavati samo nekoliko otoka i čudan veliki grad jer je to sve što će mnogi putnici moći posjetiti.

U 2019., posljednjoj normalnoj godini za putovanja, turizam je podržavao više od 42 milijuna radnih mjesta u jugoistočnoj Aziji, odnosno 13 % ukupne zaposlenosti, i pridonio sa 12 % BDP-u. UN smatra da je regionalni BDP možda opao za čak 8,4 % u 2020. zbog smanjenog turizma. Neke zemlje posebno su teško pogođene. Turizam čini 20 % tajlandskog BDP-a,

uglavnom od međunarodnih putnika. Tijekom 2020. Tajland je posjetilo 83 % manje putnika nego 2019.

Godine 2021., u strahu da će mnoga poduzeća koja su preživjela prvu godinu pandemije propasti u drugoj, Tajland je počeo eksperimentirati s konceptom „pješčanika“ (izoliranog okruženja). Ideja je jednostavna: dopustite potpuno cijepljenim turistima da se vesele bez karantene na rajskom otoku na kojem je većina stanovnika također dvaput cijepljena. Nakon 14 dana na otoku bez bolesti posjetiteljima je dopušteno putovati u druge dijelove zemlje ako žele.

Phuket je 1. srpnja dočekao prve strane turiste u okviru ove sheme. Tjedan dana kasnije, prvi stranac bio je pozitivan na Covid-19. No tajlandska

Dobrodošli u raj

Druge zemlje slijedit će primjer Tajlanda i dopustiti ulazak na određena odredišta određena kao „pješčanici“

je vlada ustrajala, čak i dok je ostatak zemlje bio pogođen ogromnim valom izazvanim delta-sojem. Do kraja 2021. za posjetitelje je otvorila još nekoliko mjesta, uključujući Bangkok, koja mogu posjetiti bez karantene.

Ostale zemlje u jugoistočnoj Aziji slijedit će primjer Tajlanda 2022., do određene točke. Za posjetitelje će biti otvorena samo popularna turistička mjesta, pa čak i samo za državljane određenih zemalja. Indonezija će međunarodnim putnicima olakšati posjet popularnim otočnim odredištima, kao što je Bali, iako zadržava jača ograničenja na drugim mjestima. Vijetnam će poželjeti dobrodošlicu putnicima na otoku Phu Quoc, poznatom po dugim, pješčanim plažama nasuprot planina i džungli. Malezija će proširiti svoj eksperiment na domaćim putnicima na Langkawiju, još jednom tropskom otoku, na druga popularna turistička mjesta i početi dopuštati ulazak i međunarodnim posjetiteljima. Kambodžanski organizatori putovanja zalažu se za koncept pješčanika u Siem Reapu, koji se nalazi duboko u unutrašnjosti, kako bi posjetitelji mogli posjetiti hramove Angkor Wata.

Ako izuzmemo još jednu novu varijantu, odnosno soj, očekujte da će ovi i drugi dijelovi regije ponovo dočekati posjetitelje 2022. To nije nužno ono najbolje u jugoistočnoj Aziji, ali, nakon protekle dvije godine, nije loš početak. ●

Dolazi spori vlak

Željeznice će uskoro stići do gotovo svakog kutka Indije

TOM EASTON voditelj ureda u Bombaju, *The Economist*

Godine 1853. britanski parni stroj sa 14 malih vagona napustio je privremenu postaju blizu vrha poluotoka Bombaj na zapadnoj obali Indije i nastavio prema sjeveru do raskrižja s kopnom u Taneu, put od 34 km koji je mogao potrajati nekoliko dana volovskom zapregom. U roku od samo nekoliko godina, nova bi željeznica osigurala pamuk za rast dinamične tekstilne industrije. No usprkos prednostima koje bi uskoro bile očigledne, izazovi postavljanja početne linije bili su toliko ozbiljni da je pravo čudo da je ikada izgrađena. Čak 10 000 neiskusnih radnika borilo se s novim tehnikama usred brutalnih vrućina i monsunskih poplava kako bi stvorili stabilnu osnovu u močvarama punim otrovnih zmija.

Bio je to početak onoga što će u narednim desetljećima postati nacionalni željeznički sustav. Tijekom 2022. godine taj sustav bit će povezan s nekim od najudaljenijih područja Indije, gotovo dovršavajući veze između svake savezne države. Završni detalji bit će postavljeni na postaje u Imphalu, glavnom gradu Manipura i Aizawlu, glavnom gradu Mizorama, oba u sjeveroistočnoj Indiji između Bangladeša i Mjanmara. U prosincu 2022. bit će otvoren najviši željeznički most na svijetu, koji se uzdiže 360 metara iznad rijeke Chenab, što će prvi put omogućiti željeznički tranzit u dolinu Kašmira.

To će omogućiti prometovanje vlakova od postaje Kanyakumari, koja se nalazi na pješačkoj udaljenosti od plaže na južnom dijelu Indije, do krajnjeg sjevera zemlje. Kada se trenutani niz projekata završi, samo dvije od 28 indijskih saveznih država ostat će nepovezane željezničkom mrežom: mali Sikkim, dijelom zbog posebno teškog terena, i mala Meghalaya, dijelom zbog dugotrajnog političkog otpora.

Rast indijskog željezničkog sustava nikada nije išao glatko. Zamah se ubrzao u prvoj polovici 20. stoljeća, pri čemu se dužina pruga četverostručila na nekih 59 000 km. Nakon neovisnosti, tempo se usporio i ukupna dužina sada je tek 100 000 km. Povezivanje je ometala autonomija saveznih država, što je rezultiralo kolosijecima nekompatibilnih širina, čija je jedina zajednička karakteristika bila zastarjela snaga parnih lokomotiva. Jednom kada je usvojen standardni razmak kolosijeka, upotreba vlakova je eksplodirala. Broj prodanih karata godišnje porastao je s 1,3 milijarde 1950. na 8,4 milijarde 2018., a tonaža tereta sa 73 milijuna na 1,2 milijarde.

Tokom protekle decenije, Kina je postavila kolosijeke koji su po dužini ekvivalentni 90% dužine indijskog sistema

Nastavlja se dorađivanje osnovnih komponenti sustava. Namjenski teretni koridori, započeti 2006., koji povezuju Bombaj s Delhiem i Kalkutu sa Pandžabom, otvorit će se 2022. ili 2023. godine, ublažavajući zagušenja.

Ostala poboljšanja napreduju sporo. (Tijekom proteklog desetljeća Kina je postavila kolosijeke koji su po dužini ekvivalentni 90 % dužine indijskog sustava, i to uglavnom brze linije.) Nekoliko čimbenika objašnjava sporost Indije. Otkup zemlje ide teško. Topografija zemlje - sa širokim rijekama, visokim planinama i teškim vremenskim uvjetima - nije baš ljubazna za površinski prijevoz. Trenutačno se probija oko 200 željezničkih tunela, a most Chenab projektiran je tako da izdrži vjetar od 266 km/h. Sve ovo povećava troškove u siromašnoj zemlji s hitnim konkurentnim potrebama.

Nazire se i filozofska opozicija. U knjizi „Hind Swaraj“ („Indijska samouprava“), Mahatma Ghandi vidio je da željeznica održava britansku vlast i pruža usluge koje su nagrizale atavističku, autarkičnu seosku kulturu koju je zastupao. Željeznice su omogućile širenje kuge i produbile glad olakšavajući izvoz žitarica, tvrdi on. „Dobra putovanja ona su brzinom puža“, slavno je napisao Gandhi. „To, dakle, može imati malo veze sa željeznicom.“

Ostalo je nešto gandijevskog sentimenta. To može objasniti nedostatak veze sa Meghalayom. Ali druge ideje dobivaju na snazi. Originalna nehruovska ideja Indije kao neovisnog naroda sada zahtijeva jačanje logističkih tetiva države, kaže Devesh Kapur sa Sveučilišta Johns Hopkins u Baltimoru. To znači naglasak na povezanosti putem cesta, širokopojasnog pristupa internetu, vodovoda i posebno željeznice.

Sada postoji široka podrška za ovaj pristup. Napadi na željeznice, koji nisu bili neuobičajeni u prošlosti, prestali su. Gandijevsko rezoniranje i dalje ima određenu težinu, ali spor proces izgradnje dao je Indijcima vremena da prijeđu preko njegovih zaključaka i prihvate prednosti željeznice. Usprkos troškovima, mnogi shvaćaju da je raznolik narod, s mnogo biračkih jedinica koje su često u sukobu, zdraviji kada je bolje povezan.

Tijekom prošlog desetljeća Kina je postavila kolosijeke koji su po dužini ekvivalentni 90 % dužine indijskog sistema ●

Povezivanje

Pazite se kulta Modija

Moja je zemlja zemlja mitova i heroja. Obožavanje bogova, boginja, svetaca i ratnika bilo je glavna karakteristika indijske kulture tijekom stoljeća. B. R. Ambedkar (1891. – 1956.), znanstvenik i društveni reformator koji je nadgledao izradu indijskog ustava, prepoznao je da je takvo obožavanje heroja suprotno demokratskoj praksi. U govoru u studenom 1949. primijetio je da je „u politici bhakti ili obožavanje heroja siguran put ka degradaciji i, u konačnici, diktaturi“. Pozivajući se na Johna Stuarta Milla, Ambedkar je upozorio svoje sunarodnjake da „ne polažu svoje slobode pred noge čak ni velikom čovjeku niti da mu povjeravaju moć koja mu omogućava potkopavanje njihovih institucija“.

Indijci su dvaput ignorirali Ambedkarova upozorenja. Prvi put 70-ih godina prošlog stoljeća kada smo, poslije vojne pobjede nad Pakistanom, dopustili da se izgradi kult oko premijerke Indire Gandhi. Klimnuli smo u znak pristanka dok je predsjednica Kongresne stranke proglasila: „Indija je Indira, a Indira je Indija.“ Kada se počeo manifestirati narodni pokret protiv njene loše vladavine, uvela je izvanredno stanje, potisnula tisak, zatvorila opozicijske zastupnike i dala polijepiti svoje portrete diljem zemlje. Neki su Indijci javnu radijsku postaju All India Radio (Sveindijski radio) počeli nazivati All Indira Radio (Sveindirin radio).

Tada i sada

Njezina diktatura trajala je manje od dvije godine. Tijekom sedam godina, koliko je Narendra Modi premijer Indije, nije službeno proglasio izvanredno stanje – ali možda nije ni morao. Jer on je nemilosrdno upotrebljavao instrumente državne vlasti kako bi potkopao funkcioniranje demokratskih institucija. Ukrotio je medije (Indija je trenutačno na 142. mjestu na Svjetskom indeksu slobode medija), nahuškao je porezne vlasti na svoje političke

Obožavanje indijskog premijera poput heroja pojačat će se 2022. godine, piše Ramachandra Guha, povjesničar i biograf

protivnike i zatvorio desetine aktivista za ljudska prava. Također je nastojao, s određenim uspjehom, staviti pod svoju kontrolu prethodno neovisne institucije, kao što su vojska, središnja banka, izborno povjerenstvo i više sudstvo.

Čak i dok uništava indijsku demokraciju, Modi marljivo radi na izgradnji kulta ličnosti oko sebe. U veljači je sportska arena, koja je ranije nosila ime Sardara Patela, velikog heroja naše borbe za slobodu, preimenovana u Stadion Narendra Modija, a svečano su ga otvorili predsjednik i ministar unutarnjih poslova. Po nalogu vlade, na svim certifikatima o cijepljenju protiv bolesti Covid-19 nalazi se Modijeva slika, na sramotu mnogih Indijaca i veselje i užas službenika za imigraciju na drugim mjestima.

A još više – ili još gore – tek slijedi. Indija će 2022. obilježiti 75. godišnjicu neovisnosti od britanske kolonijalne vladavine.

Nastojeći nadmašiti ono što su Moguli i Britanci učinili u Delhiju, Modi planira preoblikovati nacionalnu prijestolnicu nizom neprikladnih novih zgrada, koje će on otvoriti.

Kultovi ličnosti povijesno su bili obilježje totalitarnih režima. Na ljevici imamo kultove Staljina, Maa i Castra; na desnici kultove Hitlera, Mussolinija i Peróna. U ovom slučaju, međutim, stvara se kult ličnosti u najvećoj svjetskoj demokraciji. Zaista, s obzirom na to koliko je Indija mnogoljudna i koji se resursi troše na njegovo stvaranje, kult Narendre Modija možda je najveći u povijesti čovječanstva.

Povijest nam pokazuje da kultovi ličnosti loše djeluju na zemlje koje ih omogućavaju. Kina, Njemačka, Italija i Rusija teško su propatile nakon što su jednom čovjeku dopustile da predstavlja kolektivnu prošlost, sadašnjost i budućnost naroda. Indija sada radi isto. Modi je poništio veliki dio gospodarskog i društvenog napretka postignutog za vrijeme njegovih prethodnika. Čak i prije pandemije stope rasta počele su opadati. Zabrinjavajuće su porasli siromaštvo i nejednakost, a Indija je na 101. mjestu od 107 zemalja u godišnjem Globalnom indeksu gladi, a na 140. mjestu od 156 zemalja u pogledu rodnog jaza. Postala je ekološki izgubljeni slučaj, smjestivši se na 120. mjestu od 122 zemlje po kvaliteti vode i 177. od 180 zemalja po ukupnom ekološkom učinku.

Što je još gore, kult Modija prati produbljivanje majorizacije budući da vladajuća stranka napada i zastrašuje vjerske manjine u nastojanju da stvori teokratsku hinduističku državu. I sam premijer nastoji se odjenuti religioznim vizualnim ogrtačem, fotografirajući se u jednom trenutku kako meditira u pećini, a u sljedećem kako otvara hram. Puštajući dugu kosu i bradu, želi da ga njegovi građani-podanici vide kao jedinstvenu kombinaciju vidovnjaka, gurua i kralja. Ambedkar bi bio zgrožen. ●

Modi je poništio veliki dio gospodarskog i društvenog napretka postignutog za vrijeme njegovih prethodnika

KINA

→ Također u ovom odjeljku:

- 63 Zamrznute Olimpijske igre
- 64 Zatvorene granice
- 65 Tehnološke firme pod palicom
- 66 Ma Jun o saradnji na klimatskim promjenama

Krunidba cara Xija

Kina uživa u prilici da se pohvali većim uspjesima svog političkog sustava u odnosu na američki

DAVID RENNIE voditelj ureda u Peking u i kolumnist Chaguana, *The Economist*

Bude li za Komunističku partiju Kine sve išlo po planu, 2022. bit će godina za proučavanje suprotnosti koje ponižavaju Ameriku. Kineski vođe mrze slobodne izbore, ali znaju čitati ankete. Vide naslove koji predviđaju poraz Demokratske stranke na američkim izborima za Kongres na sredini mandata u studenom, što će osuditi zemlju na neizvjesnost podijeljene vlade, ako ne i na potpuni zastoj. Ako se ankete pokažu točnima, kineski propagandni stroj uživat će u novoj prilici da proglasi kako Kina uživa red i prosperitet zahvaljujući jednostranačkoj vladavini,

dok demokracija u američkom stilu donosi samo kaos, disfunkciju i propadanje.

Nasuprot tome, sljedećom godinom u Peking u dominirat će 20. kongres partije, strogo kontrolirano prikazivanje moći usred mramornih stupova, crvenih tepiha i sjajnih lustera u Velikoj dvorani naroda. Taj skup, koji će vjerojatno biti održan u jesen, obilježit će prvo desetljeće Xi Jinpinga kao vrhovnog vođe Kine. Može naznačiti i koliko dugo Xi namjerava ostati na dužnosti: još pet ili još deset godina ili (manje vjerojatan scenarij) da će radije krenuti u neku vrstu poluumirovljenja, da bi vladao iza kulisa. Zanimljivo, moguće je da će Xijevi budući planovi postati vidljivi tek na kraju kongresa, kada on (ili samo eventualno neočekivani nasljednik na mjestu šefa partije) povede Stalni odbor Politbiroa na tepihom pokriveni podij redoslijedom važnosti članova.

Želi li Xi signalizirati da će se povući nakon idućih pet godina, na pozornici će ga morati pratiti jedan ili dva vjerojatna nasljednika. Zasad nema očiglednih kandidata s pravom kombinacijom iskustva, godina i bliskih veza sa Xijem. Možda će se osjećati obaveznim ostati na čelu bar do kongresa 2032. godine, kada će imati 79 godina. Ta verzija događaja bit će nagoviještena ako Xija u studenom na pozornici bude pratio niz muškaraca koji ne izgledaju tako da vas mogu uplašiti, u tamnim odijelima: dugogodišnji lojalisti ili štićenici koji se brzo uspinju, koji će biti ili prestari ili premladi i neiskusni za nasljeđivanje svog sadašnjeg šefa na partijskom kongresu 2027.

Partijski kongresi održavaju se svakih pet godina. Sastanci se u modernim vremenima upotrebljavaju za ▶

► uprizorenje urednog prijenosa moći između generacija vođa. Budući da se takvi potezi na visokoj razini, po običaju, signaliziraju pet godina prije samog događaja, Xi je tradiciju već prekinuo nedavnim presedanom, odbivši imenovati nasljednika na partijskom kongresu 2017. Odbijanje da se predstavi nasljednik dovodi u pitanje konsenzus uspostavljen nakon smrti Mao Zedonga da nijedan vođa ne bi trebao steći previše moći ili ostati predugo na dužnosti.

U daljnjem napadu na te norme, Xi je 2018. izmijenio kineski ustav kako bi ukinuo ograničenje broja mandata za predsjedničku dužnost – jednu od tri moćne funkcije koje obavlja, pored daleko važnijih funkcija generalnog tajnika partije i predsjednika Središnje vojne komisije, i jedine koja je, do tada, bila vezana ograničenjem od dva mandata. Xijeve pristalice kažu da mora ostati na predsjedničkoj dužnosti sve dok smatra da je sposoban progurati vitalne reforme. Njegovi kritičari, prigušena i uplašena skupina u današnjoj Kini, vide opasno slabljenje institucija potrebnih za sprječavanje vladavine jednog čovjeka.

Koji god put Xi odabrao, sljedeći kongres vjerojatno će sličiti na komunistički ekvivalent krunidbe. Kineski

vođe vide sve više razloga da budu uvjereni u prednosti svog političkog sustava. Donedavno su bili prilično defanzivni u pogledu svog modela upravljanja. Kineski diplomati radili su u tijelima poput Ujedinjenih naroda ili Svjetske trgovinske organizacije kako bi prilagodili međunarodne norme ili globalna pravila tako da svijet lakše prihvati verziju državnog kapitalizma i autokracije njihove zemlje. Danas su kineski izaslanici u ofenzivi, spremni promovirati svoj model kao model koji donosi bolje rezultate većem broju ljudi od razularenog individualizma zapada.

Istodobno, dužnosnici u Pekingu vide prijetnje na svakom koraku. Sigurni su da Amerika i njezini saveznici žele obuzdati Kinu. Nestrpljivi su na svaku kritiku stranaca i brzo tvrde da zapadne vlade grde Kinu samo da bi odvratile pažnju od vlastitih neuspjeha. Raspoloženje u Pekingu čudna je mješavina samopouzdanja, oholosti i paranoje. To jača Xia. Opisujući trenutačni svjetski poređak, voli govoriti o „promjenama koje nisu viđene u 100 godina“. U takvom trenutku, Komunistička partija kladi se na to da je kontinuitet na vrhu najsigurniji smjer. Provalija između Amerike i Kine raste već neko vrijeme. U studenom će zijevnuti šokantno šire. ●

Zamrznute

Kina izbjegava bojkot Olimpijskih igara zabranom prisutnosti stranih gledatelja

GADY EPSTEIN Urednik za kineska pitanja, *The Economist*

Neko vrijeme nije bilo jasno tko će prisustvovati Zimskim olimpijskim igrama koje će se održati u Pekingu i okolici u veljači 2022. Izveštaji o zločinima protiv čovječnosti počinjenima nad Ujgurima – uključujući masovno zatočenje, prisilni rad, razdvajanje obitelji i prisilnu sterilizaciju – potaklo je pozive za otkazivanje ili premještanje igara. Aktivisti su lobirali kod korporativnih sponzora da povuku svoju podršku. Skupine za ljudska prava označile su ove igre kao „Olimpijske igre genocida“. Aktivisti i izabrani dužnosnici diljem svijeta govorili su o bojkotu igara.

Ali teško je bojkotirati nešto čemu ne smijete prisustvovati. U rujnu 2021. organizatori su rekli da neće dopustiti gledatelje izvan Kine jer će se igre odvijati u „mjehuriću“ zbog bolesti Covid-19

koji će biti stroži od onog nametnutog u Tokiju za Ljetne olimpijske igre. Zabrana se ne odnosi na svjetske vođe, koje poziva zemlja domaćin, niti na akreditirane strane medije, kojih će biti mnogo. Ali, ustvari, igre u Pekingu bit će domaći – i pripitomljeni – događaj.

„Sustav upravljanja zatvorenim petljom“ za Olimpijske igre može pomoći vlastima u Pekingu izbjeći onu vrstu propagandne noćne more koju su se aktivisti nadali stvoriti. Prema ugovoru koji zemlja domaćin sklapa s Međunarodnim olimpijskim odborom (MOK), okruženje igara treba biti slobodno i otvoreno. Novinari mogu slobodno raditi i imaju neometani pristup internetu, ne može biti diskriminacije i postoji pravo na

Teško je bojkotirati nešto čemu ne smijete prisustvovati

Puna kuća

slobodno okupljanje i protest. Ali ta obećanja malo znače.

MOK ne može spriječiti Kinu da Ujgurima onemogući dolazak na igre na kojima bi magično doživjeli službeni nediskriminaciju. Strani će mediji posvetiti određenu pažnju ljudskim pravima, ali malo je vjerojatno da će Kina dati vize zapadnim novinarima, osim onima koji će u „mjehuriću“ pokrivati sport.

Nema ozbiljnog govora o tome da se neke zemlje neće natjecati, kao kada je Amerika bojkotirala Olimpijske igre u Moskvi 1980. nakon invazije Sovjetskog Saveza na Afganistan (što je potaklo zemlje sovjetskog bloka da bojkotiraju igre 1984. u Los Angelesu u znak odmazde). A korporativni sponzori MOK-a uglavnom izbjegavaju izravne odgovore na pitanja o postupcima Kine prema Ujgurima i tvrde da šire podržavaju Olimpijske igre.

Očekuje se da će neki svjetski vođe, uključujući predsjednika Joea Bidena, poslati poruku tako što neće prisustvovati. Ali stroga kineska pravila o pandemiji uklonit će neke od žalaca. Time se najvažnijim sudionicima, samim sportašima, daje najbolja prilika da ostave najjači dojam. Ne budite iznenađeni kada neki hrabri osvajači zlatne medalje riskira gnjev Komunističke partije simboličnom protestnom gestom s postolja. ●

Zatvoreno, do daljnjeg

**Malo je vjerojatno da će
Kina ponovo otvoriti svoje
granice 2022.**

SUE-LIN WONG dopisnica,
The Economist

U srpnju 2021. jedan od najuglednijih kineskih znanstvenika provizorno je predložio da bi zemlja možda trebala početi popuštati politiku nulte tolerancije na Covid u 2022. Zhang Wenhong, kojeg su usporedili s Anthonyjem Faucijem, glavnim medicinskim savjetnikom predsjednika Joea Bidena, zbog svojih trezvenih analiza utemeljenih na znanosti bio je na internetu stavljen na stup srama. Službeni mediji objavili su priču bivšeg ministra zdravstva (koji dolazi iz financijskog sektora) u kojoj izražava „začudenost“ idejom o ublažavanju kontrola. Komunistička partija proglasila je potpuno suzbijanje zaraze bolešću Covid-19 glavnim prioritetom. Kina je posljednja velika

zemlja na svijetu s politikom nulte tolerancije na Covid.

Jedan jedini slučaj može dovesti do testiranja i ograničenja za cijeli grad. Lokalni dužnosnici dobili su otkaze zbog nekoliko slučajeva u svojim okruzima. Većina stranaca zadržana je izvan zemlje, a svi koji mogu ući moraju provesti najmanje 14 dana u strogoj karanteni u hotelu.

Mnogi ljudi u Kini vole živjeti bez Covida. To partiji otežava ponovno otvaranje granica. Divljanje delta-soja u drugim zemljama potvrdilo je uvjerenje vođa da bi kretanje prema društvu „tolerantnom na Covid“ bilo pogubno. Domaći propagandni stroj proveo je mjesec hvalači se superiornošću kineskog autoritarnog sustava u suzbijanju virusa.

Iako se nekoliko vodećih znanstvenika u zemlji oprezno zapitalo koliko dugo može trajati kineska politika nulte tolerancije na Covid, nema naznaka da vlada odustaje od ovog stava.

Svaka promjena ove poruke zahtijevala bi mnogo vremena i bila bi neugodna. Bit će teško uvjeriti ljude da život s virusom nije zastrašujuć onoliko koliko je partija tvrdila. Štoviše, Kini je lakše od većine drugih zemalja ostati zatvorena: njezin

**Kina je
posljednja
velika zemlja
na svijetu s
politikom
nulte
tolerancije na
Covid**

*Hajde, probaj
ući, ako smiješ!*

izvoz jedva da je pogođen, a izravna strana ulaganja veća su nego prije pandemije. Strogi uvjeti karantene stoga bi se mogli zadržati veći dio, ako ne i cijelu 2022. Kineske zrakoplovne kompanije priopćile su da očekuju produženje strogih ograničenja na međunarodne letove tijekom prve polovice godine. Partija ima nekoliko važnih događaja koje ne želi poremetiti izbijanjem bolesti Covid-19. Zimske olimpijske igre počinju u Pekingu i okolici u veljači, nakon čega slijedi godišnja sjednica kineskog parlamenta. Očekuje se da će petogodišnji partijski kongres krajem 2022. potvrditi Xi Jinpinga za vođu zemlje na još najmanje pet godina. Partija bi s ublažavanjem graničnih kontrola mogla odlučiti pričekati čak do godišnjeg sastanka skupštine u ožujku 2023., navodi Huang Yanzhong iz Savjeta za vanjske odnose, američkog istraživačkog centra.

Politika cijepjenja donosi daljnje komplikacije. Kina želi cijepiti 80 % svog stanovništva do kraja 2021. Ali nije odobreno nijedno strano cjepivo, a njezina domaća cjepiva, uključujući Sinopharm i Sinovac, nisu baš učinkovita protiv delte. Usprkos tome, ova cjepiva i dalje sprječavaju teške slučajeve bolesti Covid-19 što, u teoriji, smanjuje pritisak na zdravstveni sustav. Ali u Kini su hospitalizirani čak i ljudi koji pate od blagih simptoma. Zato bi otvaranje moglo predstavljati izazov za bolnice, posebno u ruralnim područjima. Kineske kompanije razvijaju nova cjepiva temeljena na tehnologiji mRNA, ali još uvijek nisu objavljeni dokazi o njihovoj učinkovitosti.

Hong Kong bi se mogao pokazati predvodnikom. Gradska vlada očajnički želi otvoriti granicu s kontinentalnom Kinom. Posljednjih mjeseci bilo je svega nekoliko novih slučajeva. No kopnene su vlasti to odbile. Ako se predomisli, bit će to znak da je partija konačno spremna odustati od politike nulte tolerancije na Covid. ●

ŠTO AKO?

Kina je pojačala vojne letove u međunarodnom zrakoplovnom prostoru u blizini Tajvana, što je navelo tajvanske oružane snage da podignu

svoje zrakoplove i izdaju upozorenja. Do sada nije bilo sukoba, ali što ako Kina pošalje borbene zrakoplove iznad samog otoka? Tajvan bi to smatrao izazivanjem, no obaranjem kineskog zrakoplova mogao bi zapaliti

javno raspoloženje u Kini i riskirati odmazdu. Bliski susreti u zraku mogu izazvati nesreće nakon kojih je teško izbjeći eskalaciju napetosti. Amerika bi promatrala uznemireno, pitajući se treba li intervenirati.

Od procvata do negativnih reakcija

Xi Jinpingova tehnološka represija će se nastaviti, mijenjajući cijelu industriju

DON WEINLAND Poslovni i finansijski sektor Kine, *The Economist*, Hong Kong

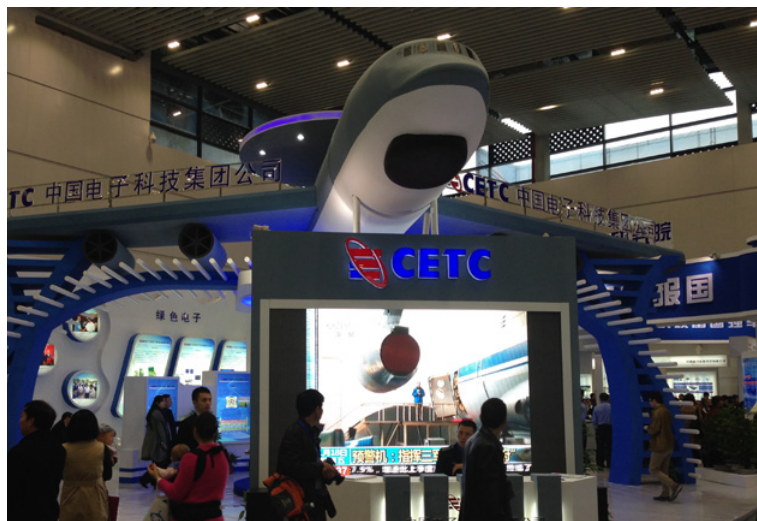
Dok je kineska vlada pojačavala žestoki napad na tehnološke kompanije u zemlji u proljeće i ljeto 2021., poslovni ljudi, analitičari i ulagači opetovano su se pitali: kada će to prestati? Više od milijardu dolara izbrisano je s kolektivne tržišne kapitalizacije nekih od najvećih svjetskih internetskih grupa, kao što su Tencent, gigant za igre i društvene mreže, i Alibaba, kineska e-trgovina. Čitavi poslovni modeli - na primjer, poučavanje putem interneta - bili su izbrisani. Ulagači su morali čuti da se nazire kraj. Ali 8. kolovoza Komunistička partija izdala je petogodišnji plan s ciljem preoblikovanja kineske tehnološke industrije - potvrđujući čak i najoptimističnijim promatračima ove industrije da će se abrazivne promjene nastaviti i duboko u 2022.

Kako je svitala nova godina, veliki dijelovi kineskog gospodarstva bili su pogođeni regulatornim udarima. Xi Jinping, kineski predsjednik, iznova piše pravila o tome kako funkcionira gospodarstvo i kako se postupa s podacima koje kompanije prikupljaju. To je značilo uništavanje nekih od najistaknutijih tajkuna u zemlji, kao što je Jack Ma, osnivač Alibabe, i prisiljavanje drugih grupa, kao što je DiDi Global, gigant za naručivanje prijevoza, da se pokore. Brzina reformi znači da kompanije u područjima od finansijsko-tehnološkog kreditiranja i e-trgovine do samovozećih automobila, društvenih medija i videoigara moraju preispitati način na koji zarađuju novac i rukuju podacima.

Sve ovo dovest će do dvije velike promjene u 2022.

Osjećaj gnječenja

Aktivni globalni fondovi, % ponderiranja

Kad si sretan, pljesni rukama tad ti

Prva će biti pad profitabilnosti kineskog tehnološkog sektora. Internetski i e-trgovinski divovi u zemlji godinama su bili zlatni rudnik za ulagače. To će se usporiti jer se neke od reformi provedenih 2021. odražavaju na zarade u 2022. Ali ne postupa se prema svim sektorima jednako. Jedna su krajnost neki pružatelji poučavanja putem interneta poslije škole koji su bili primorani pretvoriti se u neprofitne organizacije. Videoigre su također nemile na udaru. U rujnu su regulatori gejmerskim kompanijama, uključujući Tencent, rekli da se trebaju prestati usredotočavati na zaradu i umjesto toga usmjeriti na smanjenje ovisnosti adolescenata o igranju. Industrija kratkih videa, u kojoj dominiraju kompanije kao što su ByteDance, Kuaishou i Bilibili, mogla bi proći slično. Očekujte slabi povratke ulaganja od kompanija u ovim područjima u 2022.

U međuvremenu, najveće kineske grupe za e-trgovinu - Alibaba, Pinduoduo i jd.com - prisiljene su suprotstaviti se mnogim monopolističkim praksama koje su im povećavale zaradu u prošlosti. Meituanu, superaplikaciji za dostavu hrane, naređeno je da pruži bolju podršku svom ogromnom broju vozača. Takve promjene narušit će zaradu kompanija i srušiti cijene njihovih dionica. Očekuje se da će Tencentov odnos cijene i zarade pasti s oko 32 u 2020. na 24 u 2022., prema brokerskoj kući Bernstein.

Druga promjena bit će u načinu na koji kineske tehnološke grupe prikupljaju kapital. Ni kineski ni američki regulatori ne žele izlazak kineskih kompanija na burzu u New Yorku. Čak su i prve javne ponude u Hong Kongu sadržavale novu razinu rizika. Kineski regulatori bunili su se protiv „neurednog širenja kapitala“ koji rade tehnološke kompanije. Na sastanku ključnog tijela za donošenje odluka održanom 30. kolovoza utvrđeno je da je početni obračun pokazao znakove uspjeha. Malo je vjerojatno da će se apetit američkih ulagača za kineske tehnološke kompanije s velikim procijenjenim vrijednostima oporaviti 2022. Ali očekujte da nekoliko velikih kompanija izađe na burzu u Hong Kongu, iako po nižim procjenama.

Analitičari banke Morgan Stanley nazivaju ovo „mijenjanjem“ čitave industrije. Kako se kineske tehnološke kompanije prilagođavaju realnosti strože državne kontrole, njihova vrijednost za ulagače neizbježno će biti niža. ●

Kineski predsjednik ponovo piše pravila za funkcioniranje gospodarstva

Klimatske promjene zahtijevaju globalnu suradnju

U kolovozu 2021. generalni tajnik UN-a nazvao je šesti izvještaj o procjeni Međuvladinog panela o klimatskim promjenama „zvonom za uzburu za čovječanstvo“. Da bi se izbjegle katastrofalne klimatske promjene na globalnoj razini, 120 zemalja pridružilo se utrci za nultu emisiju, uključujući Kinu, koja sada proizvodi najviše stakleničkih plinova na svijetu. Kina izrađuje nacionalne smjernice za najvišu razinu ugljika i ugljičnu neutralnost te vremenske rokove i planove za svoje različite regije i industrije.

Postojale su velike nade da će 2022. tako postati prava polazna točka za pretvaranje klimatskih ambicija u konkretno djelovanje diljem svijeta. Ali neočekivani energetska udar nedavno je bacio sjenu na izgleda za smanjenje emisija u bliskoj budućnosti. Cijene prirodnog plina i ugljena dramatično su porasle u posljednjih nekoliko mjeseci, što je jasan znak povrata potražnje za fosilnim gorivima. Kina - koja je još uvijek glavna svjetska tvornica - doživljava najveću nestašicu električne energije u posljednjem desetljeću, s racionaliziranom opskrbom električnom energijom diljem zemlje, pa čak i nenajavljenim prekidima u iznimnim slučajevima.

Globalne klimatske ambicije stavljene su na ozbiljnu kušnju. Britanija je ponovo pokrenula elektrane na ugljen, a Amerika povećava proizvodnju nafte. Sa svoje strane, Kina dogovara povećanje proizvodnje ugljena i povećanje uvoza ugljena i prirodnog plina. Očekuje se da će se takvi potezi nastaviti i 2022. Sve ovo izrazito negativno utječe na globalni klimatski program, što zahtijeva dramatično i trenutno smanjenje upotrebe fosilnih goriva.

Borba protiv emisija pomoću podataka

Sa svim očima uprtim u COP26, konferenciju UN-a o klimatskim promjenama, kako bi se postigao stvarni napredak u djelovanju u području klime, došlo je vrijeme za koordinirano djelovanje. U IPE-u vjerujemo da se borba protiv klimatskih promjena

Kina i zapad mogu surađivati na rješavanju problema klimatskih promjena, kaže Ma Jun, osnivački direktor Instituta za javne i ekološke poslove (IPE) u Pekingu

može oslanjati na iskustvo suočavanja s lokalnim zagađenjem. Kao programer baze podataka o zagađenju „Plave mape“, vidjeli smo kako transparentnost informacija o životnoj sredini može informirati i osnažiti zainteresirane strane na poduzimanje mjera za poboljšanje kvalitete zraka i vode, smanjujući zagađenje zraka u Kini za više od pola za samo osam godina. To je otprilike vremenski okvir u kojem svijet mora prepoloviti emisiju ugljika da bi ograničio zagrijavanje na 1,5 °C.

U 2022. širimo isti pristup klimatskim promjenama, izradom „Plave mape“ za nultu ugljični otisak, baze podataka o stakleničkim plinovima slične našoj bazi podataka o zagađenju, za različite regije i industrije. Također omogućavamo lakši pristup i lakšu razumljivost podataka o emisijama kroz vizualizaciju i mapiranje i razvijamo regionalni indeks klimatskih djelovanja, s Kineskom akademijom za znanost o životnoj sredini,

da bismo pratili i procijenili lokalne klimatske ambicije, učinkovitost i trendove dekarbonizacije u glavnim kineskim provincijama i gradovima. Sve ovo olakšat će utvrđivanje žarišta korištenja energije i emisije ugljika, a samim tim i utvrđivanje najboljih mogućnosti za očuvanje energije i smanjenje emisija diljem zemlje.

Istodobno, procenjujemo i kvalitetu i integritet mnogih ambicioznih obveza u pogledu smanjenja emisija koje su preuzele multinacionalne kompanije diljem svijeta. To radimo putem našeg indeksa korporativnih klimatskih djelovanja, koji prepoznaje one koji vode i proziva one koji zastoju. Najveći dio proizvodnog ugljičnog otiska mnogih od ovih kompanija leži u lancima opskrbe kineskih tvornica - a te tvornice, zauzvrat, znatno doprinose emisijama koje je Kina obećala eliminirati. Vjerujemo da ozelenjavanje globalnih lanaca opskrbe na taj način može stvoriti korisnu sinergiju između Kine i zapada.

Jedan od očitih nedostataka koje smo utvrdili jest nedostatan kapacitet industrije kada je reč o mjerenju, izvještavanju i verifikaciji emisija. Shodno tome, zajedno s partnerima pokrenuli smo platformu za digitalno računovodstvo kako bismo pomogli kompanijama da ih bolje prate, mjere i smanjuju. Neke velike robne marke već su prihvatile ove alate kako bi poboljšale računovodstvo i izvještavanje svojih dobavljača. Jedna od najvećih kineskih državnih banaka upotrebljava ovaj alat na probnoj osnovi za mjerenje ugljičnog otiska potencijalnih zajmoprimaca, kako bi se pridržavala vladine politike zelenog financiranja.

Usprkos poteškoćama s kojima se svijet suočava zbog globalne pandemije i nestašice električne energije, od 2022. godine nadalje nadamo se da će više kompanija, banaka i ulagača upotrebljavati naš sustav „Plave mape“ koji već prati ekološki učinak 10 milijuna kompanija, kako bi donijeli zelene alternative u svoje prakse nabave i ulaganja. Nema vremena za gubljenje. Rijetko kada je u povijesti neko desetljeće bilo toliko kritično za budućnost čovječanstva. ●

Vjerujemo da ozelenjavanje globalnih lanaca opskrbe može stvoriti korisnu sinergiju između Kine i zapada

BLISKI ISTOK

→ Također u ovom
odjeljku:

- 68 Tunis na rubu
- 69 Saudijska Arabija
koja se bolje
ponaša
- 70 Bennett protiv
Bibija
- 71 Gidon Bromberg,
Nada Majdalani i
Yana Abu Taleb o
klimi i politici

Još uvijek želite dogovor?

Obračun s Iranom mogao bi eskalirati

NICK PELHAM dopisnik za Bliski istok, *The Economist*

U prkos razgovorima tijekom 2021., čini se da Iran i Amerika nisu bliže oživljavanju multinacionalnog nuklearnog sporazuma, poznatog kao Zajednički sveobuhvatni akcijski plan (ZSAP), iz kojeg je Donald Trump povukao Ameriku 2018. Obje strane izjavile su da su voljne vratiti se na prvobitni dogovor ako to druga strana prva učini. Ali svijet se od tada značajno promijenio, a izgledi za ostanak na mrtvoj točki tijekom 2022. znače sve veću mogućnost za eskalaciju.

Jedna velika promjena je to što Iran ima novog, tvrdog predsjednika, Ebrahima Raisija. On je ignorirao zapadne napore za obnavljanjem ZSAP-a i, nakon mjeseci izbjegavanja,

globalne sile mogle bi zaključiti da on i njegov sponzor, vrhovni vođa ajatolah Ali Hamenei, više nisu zainteresirani za potpuni nuklearni sporazum.

Iranski tvrdolinijaši sumnjičavi su prema ZSAP-u. Vjeruju da bi ga Zapad iskoristio za ograničavanje regionalnog dometa Irana i njegovog raketnog programa te za utjecanje na Iran iznutra, pod izgovorom zaštite ljudskih prava. Bolje veze sa Zapadom također bi potakle iranske reformatore u borbi s unutarnjom jezgrom režima i povećale njihove nade u razvodnjavanje iranskog klerikalnog žara. Tako da bi tvrdolinijaši mogli odlučiti da je dogovor najbolje izbjeći. Hamenei također neće htjeti poremetiti planove svog nasljednika, najvjerojatnije svog sina Mojtabe.

Stoga će zapadni diplomati provesti početak 2022. pokušavajući osmisliti kreativne alternative. „Više za više“ donijelo bi Iranu ukidanje većeg broja sankcija od predviđenog prvobitnim sporazumom u zamjenu za dugoročnu suspenziju iranskog nuklearnog programa. „Manje za manje“ donijelo bi postepeno oslobađanje 100 milijardi dolara imovine zamrznute u inozemstvu u zamjenu za poništavanje obogaćivanja uranija. Iran će zahtijevati da Amerika poništi sve sankcije koje je uveo Trump i obeća da nikada više neće odstupiti od dogovora. Amerika će inzistirati na tome da Iran najprije smanji svoje nuklearne operacije.

Vjerojatni ostanak na mrtvoj točki razveselit će tvrdolinijaše u Teheranu. Oni će tvrditi da američke sankcije prema bankarskom i naftnom sektoru jačaju otpornost Irana i ubrzavaju diverzifikaciju zemlje što dalje od fosilnih goriva. Raisi će se nastojati približiti Kini i poboljšati trgovinske veze sa Šangajskom organizacijom za suradnju, klubom kojem se Iran pri-

- ▶ družio 2021. godine, a koji uključuje Rusiju, Kinu i Indiju. Iran je prošle godine udvostručio prodaju nafte Kini i ta će prodaja nastaviti rasti. Javno mnijenje u Iranu o Americi moglo bi se još više ohladiti.

Kako vrijeme ističe, zapadne sile također se mogu umoriti od ZSAP-a. Dogovor iz 2015. bio je pun odredbi o vremenskom ograničenju valjanosti kojima se ograničava trajanje nuklearnih ograničenja. Zabrana prodaje oružja Iranu već je istekla. Prva ograničenja iranskog nuklearnog programa otpadaju 2024. i potpuno prestaju do 2031. Neki zapadni diplomati otvoreno brinu da dogovor nije vrijedan truda.

Otuda i vjerojatnost za eskalaciju. Prvo poprište sukoba bio bi razvoj iranskog nuklearnog oružja. U rujnu 2021. Iran je imao pet tona uranija obogaćenog na 3,67 % fizijske čistoće u odnosu na 200 kg dogovorenih u okviru ZSAP-a. Također je imao 85 kg obogaćenih na 20 % i još 10 kg obogaćenih na 60 %, što je daleko više od potrebnog za civilne svrhe. Parlament je odobrio novu generaciju centrifuga koje bi trebale početi s radom u prosincu 2021. i koje će proširiti obogaćivanje na čistoću potrebnu za proizvodnju oružja, od 90 % ili više.

Drugo poprište bit će regionalno. Iran bi mogao organizirati vojne vježbe na granici s Azerbajdžanom koji ima bliske

vojne veze s Izraelom. Izrael bi, sa svoje strane, mogao pojačati operacije sabotiranja iranskih nuklearnih postrojenja i napade dronovima na njegove brojne saveznike, povećavajući prijetnju od regionalnog rata. Iran bi mogao ponuditi kineskoj mornarici da upotrebljava njegove otoke u Perzijskom zaljevu. Neki promatrači smatraju da bi prvi vojni obračun Kine i Zapada mogao biti u Omanskom zaljevu, a ne u Južnom kineskom moru.

Strah od ovakvih scenarija mogao bi navesti neprijatelje da se odmaknu s ruba sukoba. Nitko ne želi rat. Zapad bi mogao ponuditi bolje uvjete, dozvoljavajući tvrdolinijsima da sačuvaju obraz. Bez obzira na svu goropadnost, tvrdolinijsi žele bolje gospodarstvo. Raisiju nedostaje 600 milijardi dolara rezervi koje su pomogle Iranu ublažiti štete od sankcija prije deset godina i djelomično oslobađanje zamrznutih sredstava koje je Zapad dao njegovom prethodniku. Tečaj rijala prema dolaru pao je deset puta od 2015. Pad je pogodio plaće i uštedevine. Nedostupne su osnovne namirnice poput riže, a nestanci struje i vode izazivaju gnjev baš u vrijeme kada Hamenei priprema nasljednika. Ali starac bi mogao izračunati da je njegov režim ipak sigurniji bez miješanja Zapada. ●

Demokracija na rubu

Tunis se sprema za autokratsku budućnost

ROGER MCSHANE urednik za Bliski istok, *The Economist*

Nekoliko dana nakon što je smijenio premijera, suspendirao parlament i preuzeo izvršnu vlast u srpnju 2021., predsjednik Tunisa Kais Saied pozvao je novinara New York Timesa u svoj ured. Predsjednikovi protivnici njegove su postupke nazivali državnim udarom. Saied je želio odagnati svaku pomisao na to da se ponaša autoritarno. „Zašto mislite da bih sa 67 godina započeo karijeru kao diktator?“ upitao je, citirajući riječi francuskog državnika Charlesa de Gaullea iz 1958. godine.

Saied, kojemu su 63 godine, mora vidjeti malo de Gaullea u sebi. Godine 1958., kada je Francuska bila potresena političkom nestabilnošću i na rubu građanskog rata, od de Gaullea se tražilo da reformira političke institucije zemlje. To je dovelo do stvaranja Pete republike, s moćnim predsjednikom. Prva osoba izabrana na tu funkciju bio je de Gaulle.

Tunižani su se obratili Saiedu 2019. godine, kada ih je gotovo tri četvrtine glasalo za njega kao predsjednika. Mnogi su bivšeg profesora ustavnog prava vidjeli kao poštenog reformatora koji će popraviti sustav. Tunis, rodno mjesto arapskog proljeća, često se pozdravlja kao usamljena priča o uspjehu koja je proizašla iz revolucionarnih prosvjeda koji su zahvatili regiju 2011. Ali desetljeće demokracije nije donijelo prosperitet, a Tunižani su se razočarali u politiku.

Tu se pojavio Saied, koji je svoju pobjedu pozdravio kao „novu revoluciju“. Tek 2021. godine postalo je jasno kako će ta revolucija izgledati. Dva mjeseca nakon što je preuzeo

Novi degolizam?

Saied, koji izgleda kao redovnik, uglavnom se smatra časnom osobom

vlast, Saied je izjavio da će vladati dekretom, zaobilazeći ustav. Kaže da će na kraju predložiti izmijenjeni ustav — nesumnjivo sa snažnijim predsjednikom. Sve veći broj kritičara upozorava ga da ne koncentrira previše moći u svojim rukama. Ali javnost je manje zabrinuta za demokraciju, a više za radna mjesta.

Saied bi mogao imati problema osigurati ih. Njegovi bi potezi, barem privremeno, trebali okončati političku paralizu koja je osakitala dosadašnje napore na reformiranju gospodarstva. Političari su se dugo žalili na hibridni politički sustav — dijelom predsjednički, dijelom parlamentarni — koji je otežavao da se nešto napravi. Stoga, u tom pogledu, izravniji predsjednički aranžman možda i nije loša stvar. Ali Saied nema nikakvog ekonomskog iskustva, a ni mnogo iskustva u pogledu razvojnog plana.

Štoviše, predsjednik bi mogao pripremati Tunis za nešto gore. Iako se njega uglavnom smatra časnim i nepotkupljivim, to ne vrijedi za one koji ga žele naslijediti. Uzmite, na primjer, Abir Moussi, populističku demagoginju koja se razbacuje teorijama zavjere. Demokracija u Tunisu možda neće opstati ako netko poput nje postane predsjednik. Bez obzira na to želi li Saied biti diktator ili ne, čini se da mnogi drugi tuniski političari uživaju u toj ulozi. ●

Lijepo se ponaša

Saudijska Arabija obuzdava svoju katastrofalnu vanjsku politiku kako se gospodarski izazovi povećavaju

GREGG CARLSTROM, dopisnik za Bliski istok, *The Economist* Dubai

Za Mohammeda bin Salmana nijedna vijest nije dobra vijest. Od 2015. godine, kada je započeo streloviti uspon od slabo poznatog saudijskog princa do de facto vladara, stoji iza dugačkog popisa odluka koje su ga dovele na glas kao podlog i nasilnog. Radi se o katastrofalnom ratu u Jemenu (koji još traje), blokadi Katara, bizarnoj otmici Saada Haririja, tadašnjeg premijera Libanona i ubojstvu Jamala Khashoggija, saudijskog novinara. Kod kuće je u zatvor slao aktiviste pod sumnjivim optužbama i iznuđivao novac od prinčeva i poslovnih ljudi, držeći potonje u pozlaćenom pritvoru u hotelu Ritz-Carlton u Rijadu.

Ništa od ovoga nije pomoglo privući strana ulaganja, koja su princu Mohammedu potrebna da odmakne saudijsko gospodarstvo od pretjeranog oslanjanja na naftu. Ubojstvo Khashoggija dogodilo se nekoliko tjedana prije ulagačke konferencije čiji je domaćin bio glavni državni fond kraljevstva; neki su izvršni direktori odustali od konferencije. Zatvaranje poslovnih ljudi u luksuzni hotel nije poslalo umirujuću poruku o poslovnoj klimi. Izravna strana ulaganja smanjila su se sa 8,1 milijarde dolara 2015. na 1,4 milijarde dolara 2017. godine.

Tijekom 2021. bilo je mnogo manje katastrofalnih novinskih naslova. Djelomično zato što je Saudijska Arabija odustala od vanjske politike koja je bila oštra, ali beskorisna. Blokada Katara nije dovela do većih ustupaka, a otmica Haririja nije promijenila

Prestolonasljednik se prilagođava

Saudijska Arabija odustala je od vanjske politike koja je bila oštra, ali beskorisna

libanonsku politiku prema Saudijskoj Arabiji. Saudijska Arabija će 2022. nastaviti dijalog s Iranom, koji je u po-voju. To neće zatopli odnose između dugogodišnjih neprijatelja, ali može smanjiti rizik od otvorenog sukoba (kao što je bio napad na saudijska naftna postrojenja 2019. pod sponzorstvom Irana).

Saudijski će se nastaviti udaljavati od Amerike, svog dugogodišnjeg jamca sigurnosti, jer tri uzastopna američka predsjednika nisu izgledala zadovoljna tom ulogom. Saudijski ministar obrane u kolovozu je potpisao sporazum o vojnoj suradnji s ruskim kolegom. Očekujte više takvih sporazuma - ali odnosi s Rusijom su složeni, korisni uglavnom kao način da se iznervira Amerika. Veze s Kinom, vojne i gospodarske, postat će još važnije.

Kod kuće, oni koji brane princa kažu da je postigao što je htio. Kada zasjedne na tron, predstavljat će smjenu generacija u zemlji kojom od 1953. godine vladaju ostarjeli sinovi njenog osnivača, kralja Abdulaziza. S obzirom na veličinu kraljevske obitelji, bit će mnogo suparnika i oštećenih, nezadovoljnih rođaka. Neki i dalje gundaju u sebi, ali prinčev položaj prijestolonasljednika izgleda

siguran. Kod kuće je popularan jer od Saudijske Arabije radi manje sumorno mjesto za život slabljenjem utjecaja vjerskih vođa. Međutim, da bi ostao popularan, mora otvarati radna mjesta. Nezaposlenost je visoka i iznosi 12 %, dijelom zbog pandemije. U televizijskom intervjuu u travnju rekao je da polovica zaposlenih Saudijsaca radi na „lošim radnim mjestima” koja nisu dovoljno plaćena.

Priestolonasljednikov pristup gospodarskoj reformi do sada se svodio na to da omogućiti procvat tisuću cvjetova (doslovno: u svibnju je najavio plan za sadnju 10 milijardi stabala u pustinji). Očekujte još grandioznih planova u 2022. godini, ali i opipljive napore u oponašanju i natjecanju s uspješnim susjedima.

Jedan očigledan pristup je preotimanje poslova iz Ujedinjenih Arapskih Emirata, najraznolikijeg gospodarstva Zaljeva. Nove tarife nametnute na robu iz Emirata u srpnju smanjile su saudijski uvoz za 33 %. U rujnu je kraljevstvo naredilo dvjema državnim televizijskim kućama, sa sjedištem u Dubaiju, da presele zaposlene u Rijad. Saudijske multinacionalne kompanije suočit će se s pritiskom da učine isto. Konkurencija će se pojačati 2022. Ali barem ne bi trebalo biti krvi. ●

ŠTO AKO?

2022. iranski vrhovni vođa, ajatolah Ali Khamenei, puni 83 godine. On je navodno lošeg zdravlja. Šta ako gospodin Khamenei umre? Skupština stručnjaka, koju čine

desetine klerika, izabraće njegovog nasljednika. Potencijalni kandidati se već bore za poziciju. Postoje glasine da gospodin Khamenei favorizira ili svog sina Mojtabu ili predsjednika Ebrahima Raisija. Obojica su konzervativci. Umjerenije

moćnosti, kao što je Hassan Rouhani, bivši predsjednik, imaju veće šanse. Revolucionarna garda, najmoćnija iranska vojna sila, također će željeti da se izjasni. Ko god preuzme vlast vjerovatno će zadržati Iran na konzervativnom putu.

Bennett protiv Bibija

Suparništvo koje se nadvija nad izraelskom politikom

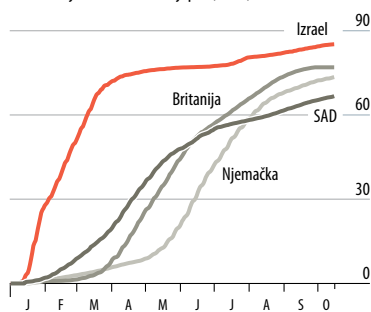
ROGER MCSHANE urednik za Bliski istok, *The Economist*

„Ne dopustite da vam raspoloženje splasne“, rekao je Benjamin Netanyahu svojim pristalicama u ljeto 2021. Izraelski premijer s najdužim stažem spremio se prepustiti vlast vladi na čelu s Naftalijem Bennetom. Netanyahu (poznat kao Bibi) bio je bijesan što se Bennett, njegov bivši pomoćnik i kolega nacionalist, udružio s ljevičarima i arapskim konzervativcima u zajedničkom cilju da ga istisnu. Zarekao se da će srušiti novu vladu. „I, uz Božju pomoć, to će se dogoditi brže nego što mislite“, rekao je Netanyahu.

Možda je Bog zauzet ili putuje ili spava budući da se vlada premijera Bennetta pokazala iznenađujuće otpornom. Nadovezala se na neke od Netanyahuovih uspjeha, produbljujući veze s arapskim zemljama koje su uspostavile odnose s Izraelom 2020. i brzo cijepljivši stanovništvo dodatnom dozom protiv bolesti Covid-19. S obzirom na to da je vlada ideološki raznolika, ostavila je po strani pitanja koja izazivaju podjele, poput pitanja što učiniti s Palestincima, i usredotočila se na svakodnevne izazove. Izglasavanje proračuna (Izrael ga nema više od dvije godine) vjerojatno bi Bennettu

Vođa čopora

Udio osoba preko 11 godina starosti koje su dobile dvije doze kovid-19 cjepiva, 2021, %

Izvor: Our World in Data

osiguralo ostanak na vlasti do kraja 2022. godine.

Veće je pitanje može li Netanyahu toliko dugo ostati u Knesetu (izraelskom parlamentu). Vođa je opozicije, predsjednik najveće stranke (Likud) i željan povratka. Sa svjetskim vođama i istaknutim Izraelcima razgovara kao da je još uvijek premijer. Veliki dio javnosti ga podržava. Ali većina Izraelaca ne traži njegov povratak. Budući da se novo vodstvo lijepo uhodalo, Netanyahu više ne izgleda nezamjenjiv. Koliko će dugo biti sretan s ovom manje važnom ulogom?

Postoji i nešto što Netanyahu odvlači od politike: novac. Kao članu Kneseta, zabranjeno mu je primati vanjska plaćanja. Pa ipak, dok je bio premijer, on i njegova obitelj imali su raskošan ukus. Bilo je skandala oko trošenja na frizere, sladoled, jela slavnih kuhara i putovanja prvim razredom, između ostalog. Nakon što je napustio funkciju, vlada je od Netanyahua tražila da vrati desetke poklona od svjetskih vođa (negirao je da ih je zadržao). Netanyahuu se, također, sudi zbog navodnog primanja poklona od bogatih suradnika.

Da napusti Kneset, Netanyahu se ne bi suočavao s takvom kontrolom. Mogao bi, na primjer, otići na odmor na privatni otok na Havajima koji je gotovo u cijelosti

Uvijek je on tu

u vlasništvu Larryja Ellisona, tehnološkog milijardera, i ne bi morao odgovarati na pitanja o tome tko je što platio (kao što se dogodilo u rujnu). Mogao bi zarađivati milijune dolara držeći govore, pružajući savjetodavne usluge ili sjedeći u odborima trgovačkih društava (šuška se da mu je Ellison ponudio unosno mjesto u upravnom odboru svojeg društva, Oracle). I mogao bi prikupljati sredstva za svoju pravnu obranu, čija cijena raste: suočava se s tri slučaja, po optužnicama za prijevaru, kršenje povjerenja i primanje mita dok je bio premijer. Sve optužbe poriče.

Netanyahu bi mogao pokušati ostati uključen u politiku i istodobno malo više zarađivati. Ima takvu vlast nad Likudom da bi mogao podnijeti ostavku u Knesetu, ostati vođa stranke i nadati se povratku na vlast na sljedećim izborima. Vlada bi mogla pokušati blokirati bilo kakav povratak tako da konačno zatvori rupu u zakonu koja osobi pod optužnicom omogućuje obavljanje premijerske funkcije. Taj bi im se plan, međutim, mogao obiti o glavu. Suprotstavljanje Netanyahuu jedna je od rijetkih stvari koja ujedinjuje stranke koalicije. Kada više ne bi postojala opasnost od povratka Netanyahua na vlast, povećale bi se mogućnosti za raspad koalicije. ●

Suprotstavljanje Netanyahuu jedna je od rijetkih stvari koja ujedinjuje stranke koalicije

„Zeleno-plavi dogovor“ za Bliski istok

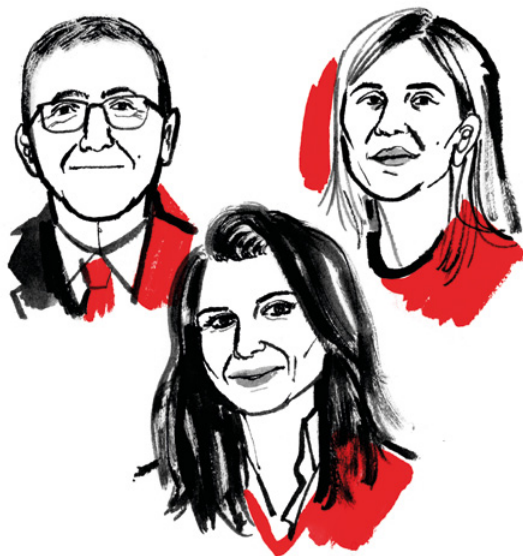
Iako bi bliskoistočni mirovni proces mogao biti blokiran, i dalje je otvoren put za izgradnju povjerenja postizanjem napretka u okolišu 2022. godine. Izraelci, Palestinci i Jordanci mogu se ujediniti u borbi protiv zajedničkog Armagedona - klimatskih promjena.

Nazovite to „zeleno-plavim dogovorom“. Klimatske promjene snažno pogađaju Bliski istok. Temperature rastu - od 50-ih godina prošlog stoljeća porasle su duž istočne mediteranske obale za više od 2 °C, a do kraja stoljeća predviđa se dodatno zagrijavanje od 4 °C. „Zeleni“ dio našeg zeleno-plavog dogovora usmjeren je na čišćenje bliskoistočnih zaliha energije radi smanjenja emisija koje uzrokuju klimatske promjene. Dotle u regiji ima malo vode i bit će je sve manje. Klimatski modeli upozoravaju na smanjenje padalina za 40 % do kraja stoljeća. A kada kiša bude padala, pljuštati će, uzrokujući potencijalno smrtonosne i štetne poplave. „Plavi“ dio našeg zeleno-plavog dogovora želi osigurati sigurnu opskrbu vodom u našoj isušenoj regiji.

Za početak, nekoliko informacija. Mnogim ljudima na Bliskom istoku život izvan kuće tijekom dugih ljetnih mjeseci već je sada nepodnošljiv. Ako ponovno pogledamo klimatske modele, vidimo da se do kraja stoljeća predviđa povećanje broja dana s visokim ljetnim temperaturama za 50 %. Naše vlade već sada gube bitku. Ne uspijevaju osigurati najosnovniju opskrbu vodom, strujom i hranom prevelikom broju ljudi u našoj regiji. S obzirom na političku nestabilnost Bliskog istoka, lako je shvatiti zašto se klimatska kriza u regiji često opisuje kao multiplikator prijetnji koji potiče sukobe i neuspjeh države.

Među tim prijetnjama, međutim, mi vidimo priliku. Naše iskustvo pokazuje da je moguće surađivati na suočavanju s ovim ekološkim prijetnjama. Naša organizacija, EcoPeace Middle East, okuplja Izraelce, Palestince i Jordance. Od osnivanja 1994. godine, radili smo na privlačenju ulaganja ključnih za obnovu rijeke Jordan. Pomogli smo prikupiti ula-

Klima može biti adut u politici, kažu
Gidon Bromberg, Nada Majdalani i
Yana Abu Taleb, izraelski, palestinski
i jordanski suvoditelji organizacije
EcoPeace Middle East

ganja od više od 100 milijuna dolara za pročišćavanje otpadnih voda kako bi rijeka bila čista i bili smo glavni zagovornik zaslužan za ponovno puštanje svježije vode u rijeku iz Galilejskog jezera.

Nadahnuti sudjelovanjem mladih ljudi u nastojanju da očiste rijeku Jordan, sastali su se izraelski, palestinski i jordanski lokalni vođe. Jedan od trenutaka na koji smo najponosniji bio je sastanak na kojem su se gradonačelnici iz svih zajednica držali za ruke i stajali u kupaćim gaćicama u očišćenom dijelu rijeke. Gradonačelnici nisu najbolji prijatelji. Ali unatoč međusobnom neprijateljstvu, ovi lokalni vođe shvatili su da bi svi bili gubitnici kada bi dozvolili nastavak pustošenja rijeke.

Sada je pravo vrijeme za veće, odvažnije akcije. Zato pozivamo na zeleno-plavi dogovor 2022. godine u cijeloj regiji. Nedavna tehnološka dostignuća u području solarne energije i desalinizacije vode nude dobre

izglede i pružaju prostor za dogovor koji će koristiti svim stranama. Jordan, s ogromnim pustinjanskim područjima, ima usporedivu prednost pred Izraelcima i Palestincima u proizvodnji solarne energije. Izraelci i Palestinci, s druge strane, u prednosti su u odnosu na Jordan u pogledu proizvodnje slatke vode desalinizacijom s obzirom na pristup obali Sredozemnog mora. Osim zadovoljavanja domaćih potreba, jordanska solarna energija mogla bi se prodavati izraelskim i palestinskim mrežama. Istodobno, izraelska i palestinska postrojenja za desalinizaciju vode na solarni pogon mogla bi povećati lokalne zalihe i ujedno pomoći ublažiti nestašice vode u Jordanu. Prvi će put svaka strana sudionica dogovora imati nešto za kupiti i nešto za prodati.

Umjesto da se Palestinci bore oko oskudnih zaliha, desalinizirana voda može im pomoći da crpe pravedan udio u prirodnoj vodi i poboljšaju životne uvjete. Nova palestinska i jordanska postrojenja za pročišćavanje otpadnih voda, farme solarne energije i klimatski pametne poljoprivredne tehnike mogle bi dovesti do dramatičnog povećanja proizvodnje hrane.

Kako dobro ova ideja vodi k vodi!

Ovakav dogovor od kojeg svi imaju koristi zahtijevat će ulaganja i suradnju. Napredak koji smo postigli u dolini Jordana pokazuje da stanovnici Bliskog istoka mogu surađivati na praktičnim rješenjima. Surađujući u borbi protiv klimatskih promjena, možemo izgraditi povjerenje odozdo prema gore i održati na životu dvodržavno rješenje. Iz svojih ureda u Tel Avivu, Ramali i Amanu pozivamo javnost, a posebno mlade ljude diljem Bliskog istoka, od Rabata do Teherana i od Bejruta do Abu Dhabija, da se pridruže našim aktivistima 2022. godine i pozovu na odgovornost vlade Bliskog istoka. Potreban nam je zeleno-plavi dogovor u cijeloj regiji. O tome ovisi naš zajednički opstanak.

Kroz suradnju na klimatskim promjenama, možemo izgraditi povjerenje odozdo prema gore i održati na životu dvodržavno rješenje ●

Kroz suradnju na klimatskim promjenama možemo izgraditi povjerenje odozdo prema gore i održati rješenje o dvije države živim

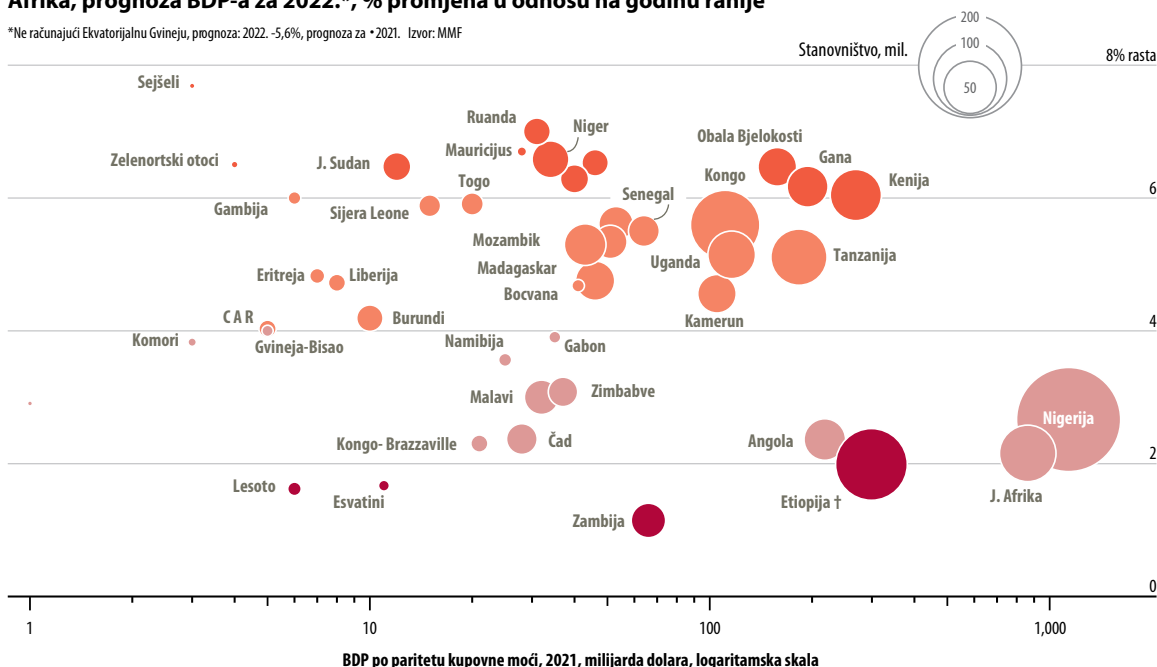
AFRIKA

→ Također u ovom odjeljku:

- 73 Godina ratova i državnih udara
- 74 Glasačka listića za promatranje
- 75 Afrička moda
- 76 Cyril Ramaphosa o aparthejdu

Afrika, prognoza BDP-a za 2022.*, % promjena u odnosu na godinu ranije

*Ne računajući Ekvatorijalnu Gvineju, prognoza: 2022. -5,6%, prognoza za 2021. Izvor: MMF

Male, okretne i ne ovise o nafti

Najveća afrička gospodarstva mučit će se dok njihovi manji susjedi jure naprijed

KINLEY SALMON Dopisnik za Afriku,
The Economist, Dakar

Na prvi pogled čini se da će 2022. konačno donijeti nekoliko dobrih vijesti supsaharskoj Africi. Za razliku od većine svijeta, očekuje se ubrzanje gospodarskog rasta. Djelomično je to odraz teške 2021. godine u regiji. Dok se većina svijeta oporavljala od bolesti Covid-19 zahvaljujući cjepivima, do listopada 2021. potpuno se cijepilo manje od 5 % Afrikanaca. Stoga, dok će u 2022. većina drugih dijelova svijeta prirodno usporiti, Afrika ima puno prostora za poboljšanje.

Međutim, MMF za supsaharsku regiju općenito predviđa povećanje rasta od samo 0,1 postotni bod na 3,8 % u 2022. Iza toga se kriju duboke podjele. Južna Afrika, Nigerija i Angola, koje zajedno čine oko polovice BDP-a supsaharske Afrike, bile su u velikim problemima prije bolesti Covid-19. Njihova tromost nastavit će se i u 2022. Zemlje koje će se oporaviti bit će relativno „sitne ribe“, poput Ruande i Sejšela, koje će zabilježiti znatno veći rast od predviđenih 3,8 % za regiju te srednje velika gospodarstva, poput Côte d'Ivoire i Gane.

Što je tako pošlo po zlu u velikim gospodarstvima supsaharske Afrike? U Nigeriji, kako ljudi stanovnici jadikuju, gotovo sve. Najveće gospodarstvo regije opterećeno je dubokom sigurnosnom krizom. Boko haram i druge džihadističke skupine teroriziraju sjeveroistok. Na sjeverozapadu, bande naoružanih razbojnika otimaju ljude i ucjenjuju poljoprivrednike blokiranjem pristupa poljima. Vlada je zatvorila škole i tržnice, pa čak i blokirala telekomunikacijske mreže na većem dijelu sjeverozapada dok pokušava bombardirati razbojnička skrovišta. U međuvremenu, separatisti na jugoistoku učestalo zahtijevaju od ljudi da ostanu kod kuće u znak protesta protiv savezne vlade. Sve to izaziva poremećaje u radu poljoprivrednicima, trgovcima i svima drugima koji pokušavaju poslovati.

Gospodarstvo Nigerije, osim toga, snažno ovisi o nafti. BDP po stanovniku mogao bi ponovo pasti 2022., kao što je pao svake godine od 2015. kada je jako pala cijena sirove nafte. Izrazito loše ceste, nestanci električne energije i pogrešno oblikovane politike pogoršavaju probleme. Rastuće cijene nafte mogle bi spasiti Nigeriju 2022. ako njezine škripave platforme uspiju ispumpati dovoljno nafte. Ali povratak lake za- ▶

► rade od nafte smanjit će pritisak na nigerijske političare da se ozbiljno pozabave diverzifikacijom gospodarstva.

Angola je također uvelike ovisna o nafti. Predsjednik João Lourenço, koji je preuzeo vlast 2017., želi diverzificirati gospodarstvo, ali to će potrajati. Zasad bi rastuća cijena nafte mogla pomoći konsolidirati oporavak nakon pet godina recesije. No zemlja se muči ispumpati dovoljno barela da bi iskoristila ovu priliku. Angola je opterećena velikim dugovima, posebno prema Kini, i među stanovništvom koje jedva preživljava raste bijest jer se elita prvih godina naftnog procvata kupala u šampanju dok su oni vidjeli samo mrvice tog novca.

Nafta nije kriva za muke Južne Afrike. Umesto toga, „rodijački kapitalizam“, nestanci električne energije i oskudna ulaganja gurnuli su zemlju u drugu recesiju u dvije godine prije početka pandemije. Virus je zatim pogurnuo nezaposlenost iznad 30 %. Bijest zbog korupcije koja traje desetljećima i posrnulog gospodarstva pridonio je neredima u srpnju. S obzirom na veliku rudarsku industriju, nade Južnoafrikanaca u svijetliju gospodarsku situaciju 2022. djelomično počivaju na visokim cijenama njihovih ruda. Ali bit će potrebno više vremena za otklanjanje dubljih problema.

Ipak, ima i dobrih vijesti. MMF kaže da će Ruanda 2022. godine dosegnuti rast od 7 %. Benin bi trebao zabilježiti 6,5

%. Sejšeli, kojima se vraćaju turisti, mogli bi doseći 8 %. Gana, Côte d'Ivoire i Senegal trebali bi se približiti brzim stopama rasta iz razdoblja prije pandemije. Ova gospodarstva imaju jednu veliku zajedničku stvar: nijedno se ne oslanja na naftu ili rudarstvo. Mnoga su, također, nedavno ulagala u infrastrukturu, poput cesta i kablova za širokopojasni internet, posvećena su daljnjoj diverzifikaciji i spremna rasteretiti privatni sektor.

I dalje se suočavaju s problemima, od političkih sukoba do rastuće razine duga. I njih je pogodila pandemija. Bez pomoći u popunjavanju rupa u financiranju, dugoročna šteta po zdravlje i obrazovanje mogla bi biti „ogromna i zastrašujuća“, zabrinut je 2021. Ken Ofori-Atta, ministar financija Gane. Ipak, ove će zemlje barem gospodarski snažno rasti 2022., što će se osjetiti u svim područjima, od upravljanja dugom do smanjenja siromaštva.

Južna Afrika, zemlja gornjih srednjih prihoda, ponekad voli misliti da iskače od ostatka kontinenta. Međutim, njezin je BDP posljednji put ostvario rast od 6 % prije više od 40 godina. Nigeriji vole isticati da je gospodarstvo samo jedne njihove savezne države, Lagosa, veće od gospodarstva cijele Gane. Pa ipak, MMF Gani u 2021. godini predviđa gospodarski rast od 4,7 %, dok će Nigerija ostvariti samo 2,6 %. Nije sve u veličini. U 2022. godini, a i kasnije, velikim dečkima pametno bi bilo učiti iz snage i diverzifikacije nekih svojih manjih susjeda. ●

Spremaju se nevolje

Godina ratova, građanskih ratova i državnih udara

JONATHAN ROSENTHAL Urednik za Afriku, *The Economist*

Sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća mladi humanitarni radnik brusio je zanat pregovarajući između zaraćenih strana u Etiopiji da dopuste kamionima s hranom prelazak bojišnice kako bi se ljudima olakšala patnja tijekom prve gladi na svijetu koju su pratile televizijske kamere. Katastrofu je velikim dijelom izazvala vlada, marksistička diktatura koja je natjerala seljake na kolektivne farme na kojima su gladovali i zaustavila opskrbu hranom područja pod kontrolom pobunjenika. To je ubilo od 400 000 do 700 000 ljudi.

Više od 35 godina kasnije, taj isti humanitarni radnik zapadni je diplomatski veteran koji ponovo pokušava pregovarati s vladom Etiopije da dopusti hrani prelazak bojišnice građanskog rata kako bi spriječio novu glad kojom je pogođeno više od milijun ljudi. „Ovo mi je početak i kraj

karijere“, govori s očiglednim bolom u glasu. Brza propast Etiopije, od jedne od najbrže rastućih afričkih zemalja do zemlje koju razdire građanski rat, dominirat će u interakcijama Zapada s ovom regijom.

Usred gladi, sve brojnijih zvjerstava i etničkog čišćenja manjinskih skupina, Amerika i EU pritišću vladu i pobunjenički Narodnooslobodilački front Tigraja da okončaju rat koji nijedna strana ne želi okončati, ali i u kojem nijedna nije dovoljno jaka da pobijedi. Diplomati javno govore o upotrebi sankcija i embarga na oružje kako bi potaknuli pregovore. Privatno su izgubili nadu i zabrinuti su da je, što duže traje borbe, veći rizik od raspada Etiopije, poput Jugoslavije, na etničke države koje čine sadašnju federaciju. Mnogi su

Od 15 najnestabilnijih država na svijetu, 11 ih je u supsaharskoj Africi

Na jugu ništa novo

zabrinuti i za to da bi se sukob mogao preliti preko granica te uvući Somaliju i državnim udarima sklon Sudan u rat u koji su već uvučene postrojbe iz Eritreje.

Etiopija nije jedina problematična afrička točka koju će svijet promatrati 2022. Od 15 najugroženijih zemalja na Indeksu nestabilnih država koji je sastavio Fond za mir, američki istraživački centar, samo četiri nisu u supsaharskoj Africi. Te najugroženije zemlje uključuju zemlje koje su dugo u problemima, poput Južnog Sudana u kojem se veći dio desetljeća od osnivanja vodi rat, Srednjoafričku Republiku koju na okupu uglavnom drže mirovne snage UN-a i Somaliju u kojoj džihadisti al-Shabaaba kontroliraju većinu ruralnih područja i koja se nakon 15 godina izgradnje države nalazi u opasnosti od potonuća u građanski rat nakon što je predsjednik Mohamed Abdullahi Mohamed odgodio održavanje izbora.

Jednako zabrinjava i polagani kolaps država u Sahelu, pustinjskom pojasi koji se proteže južno od Sahare, te širenje džihadista iz Malija u susjedne zemlje, poput Nigera i Burkine Faso. Iako su francuske snage uspješne u likvidiranju džihadističkih vođa, Francuska želi početi smanjivati broj vojnika na tom području. Ali nakon dva državna udara u Maliju i udara u obližnjem Čadu i Gvineji, budućnost u Sahelu i dalje izgleda tmurno. ●

Glasačke kutije koje zaslužuju pozornost

Malobrojni izbori koji će se održati predvodnici su demokracije

JOHN McDERMOTT Glavni Dopisnik za Afriku, *The Economist*, Johannesburg

Devedesete su bile dobro desetljeće za afričku demokraciju. Jedna za drugom, zemlje su odbacile jednostranačje i prigrlile višestranačke izbore. Do 2000. godine, gotovo svaka zemlja održala je izbore. Od tada je napredak neujednačen. Češći su mirni prijenosi vlasti, ali oni učestalo odražavaju „muljanje“ vladajućih elita, a ne volju naroda. Aktualni dužnosnici često namještaju izbore. Iako velika većina ljudi u većini zemalja kaže da želi više demokracije, otprilike polovica supsaharskih Afrikanaca nezadovoljna je demokracijom koju ima, što je porast u odnosu na otprilike četvrtinu prije dva desetljeća.

U Africi će se 2022. održati relativno mali broj izbora. No ti malobrojni predsjednički izbori koji će se održati ilustrirat će zašto su Afrikanci frustrirani jazom između onoga što demokracija obećava i stvarnosti.

U Maliju, izbori bi trebali obilježiti povratak na civilnu vlast nakon državnih udara u kolovozu 2020. i svibnju 2021. Nakon prvog udara, pučisti su rekli da će održati izbore do kraja veljače 2022. Nakon drugog, nova hunta, predvođena pukovnikom Assimijem Goitom, potvrdila je taj rok. Ali Malijci su nepovjerljivi prema nekome tko je pomogao izvesti jedan državni udar i, nezadovoljan ishodom, predvodio još jedan. Čini se da su vojna lica koja upravljaju Malijem uglavnom zainteresirana za iskorištavanje ratnog gospodarstva koje je eksplodiralo kao rezultat borbe protiv džihadista na

Afrikanci su frustrirani zbog jaza između onoga što demokracija obećava i stvarnosti

Glasanje za onog drugog

sjeveru zemlje koju podržava Zapad. Ako odgode izbore, to će dovesti do još veće nesigurnosti i nestabilnosti.

U Angoli, izbori će biti prvi pravi test popularnosti predsjednika Joãoa Lourença. Postavljen je za vođu Narodnog pokreta za oslobođenje Angole (MPLA) 2017., zamijenivši Joséa Eduarda dos Santosa, koji je tijekom 38 godina na vlasti učinio mnogo za bogatstvo svoje obitelji, ali malo za većinu Angolaca. Lourenço je selektivno progonio osobe optužene za korupciju pod starim režimom i predlagao načine za diverzifikaciju gospodarstva ovog, drugog po veličini proizvođača nafte u Africi. No zemlja je zbog niske cijene nafte i pandemije ostala u recesiji, a ukidanje subvencija za struju, vodu i prijevoz, što je bio dio sporazuma s MMF-om, dodatno je uzrujalo mnoge Angolce.

MPLA će se prvi put suočiti s ujedinjenom opozicijom. Nova koalicija, poznata kao Domoljubna fronta, koju predvodi Adalberto da Costa Junior iz Nacionalne unije za potpunu neovisnost Angole (UNITA), pokazat će se privlačnom za glasače iz srednje klase u urbanim sredinama. No malo je vjerojatno da će pobijediti. MPLA vodi Angolu od proglašenja neovisnosti od Portugala 1975. i ne namjerava popustiti stisak: otežala je Domovinskoj fronti registraciju kandidata i izmijenila izborni zakon kako bi vladi dala veću kontrolu nad prebrojavanjem glasova.

Politička arena u Keniji bit će sve konkurentnija. Bliži se kraj drugog, i ujedno posljednjeg, predsjedničkog mandata Uhuru Kenyatte. Ali nije jasno tko će ga zamijeniti. Kenyatta je 2018. dogovorio zbližavanje s Railom Odingom, svojim bivšim protivnikom koji također potječe iz političke obitelji. Dogovor je doveo do niza ustavnih promjena pod inicijativom poznatom kao Inicijativa za izgradnju mostova (BBI). Kenyatta je tvrdio da će te promjene ublažiti staru politiku po načelu „pobjedniku sve, gubitniku ništa“ koja se temeljila na etničkoj pripadnosti. Kritičari su tvrdili da se radi o paktu elita koji bi u konačnici trebao dovesti do toga da Odinga postane predsjednik, a Kenyatta vuče konce iz pozadine.

Šta god da je istina, BBI je pretrpio ozbiljan udarac u svibnju 2021. kada je Visoki sud rekao da su promjene nezakonite, a presuda je kasnije potvrđena i u žalbenom postupku. Presuda je oduševila kenijsko civilno društvo, koje vidi ustav dogovoren 2010. godine kao bedem protiv zloupotrebe položaja. Zadovoljan je bio i William Ruto, zamjenik predsjednika, koji je rekao da zahvaljuje Bogu (a ne vrlim sudcima) za oslobođenje od BBI-ja.

Ruto, koji nije bio poznat kao netko tko se načelno protiviti ustavnim promjenama, svejedno je imao koristi od štete koju su promjene nanijele njegovim protivnicima, Kenyatti i Odingu. To će mu pomoći u natjecanju za najvišu funkciju — argument da su „muljatori“ poput njega, koji su sve postigli sami, bolji od pripadnika političkih „dinastija“. Hoće li se ozbiljno pozabaviti suzbijanjem korupcije, klijetelizma i protekcije koji razdiru kenijsku politiku, kudikamo je manje jasno.

Najpoticajniji predsjednički izbori u Africi 2022. mogli bi se održati u zemlji koja službeno nije država. Suverenitet Somalilanda, koji je proglasio neovisnost od Somalije, ne priznaje nijedna druga država. Njegova politika daleko je od savršene: odanost klanu utječe na glasovanje većine ljudi, a žene teško dobivaju dovoljno glasova da budu izabrane. Ali tamošnja predsjednička utrka, u kojoj će se Musa Bihi Abdi kandidirati za novi mandat, trebala bi biti podsjetnik na to da je Somaliland, unatoč nedostatku državnosti, demokratskiji od mnogih drugih dijelova Afrike. ●

Održivi chic

Afrički dizajneri bit će u središtu pozornosti

GEORGIA BANJO Dopisnica za vanjske poslove, *The Economist*

U lipnju 2022. Muzej Viktorije i Alberta u Londonu održat će izložbu o povijesti afričke mode, od neovisnosti do danas. Zadatak je ambiciozan: nijedna izložba nikada nije uspjela dobro prikazati modu cijelog kontinenta. Ali s 250 izložaka, kustosi se nadaju da će pokazati kako je afrička moda mnogo više od resica, perli i otisaka voska.

Izložba u Muzeju Viktorije i Alberta skrenut će pozornost na afričke dizajnere, poput Lagos Space Programmea, koji postaju sve prepoznatljiviji u svjetskim modnim prijestolnicama. Nadareni afrički dizajneri natječu se za neke od najvećih nagrada u modnoj industriji, kao što je LVMH-ova nagrada za mlade umjetnike – nedavno ju je osvojio Thebe Magugu iz Južne Afrike.

Emmanuel Okoro osvojio je glavnu nagradu za svoje zapadno-afričke tehnike tkanja na prvom izdanju „Africa Fashion Up“, pokazne revije za afričke dizajnere održane u rujnu u Parizu. Sponzor je bila Balenciaga, španjolska luksuzna modna kuća. Ako je suditi po osnovnim komadima odjeće koje je njegov kolega, nigerijski dizajner Kenneth Ize, dizajnirao za Karla Lagerfelda, 2022. obećava više suradnji s afričkim dizajnerima.

Mnogi afrički gradovi imaju vlastite raznolike modne scene koje cvjetaju. Tjedni mode koji se svake jeseni održavaju u Johannesburgu, Dakaru i Lagosu željno se iščekuju. Bogate supkulture, od dandy sa-

Hodaj sad kao panter

peursa („otmjehani ljudi“) iz Kinshase do afropunka u Johannesburgu, i dalje će cvasti. No u Americi će dizajneri dobiti poklonike ako budu odijevali afričke zvijezde – primjerice, odjenu li pjevačicu afričkih ritmova na dodjeli nagrade Grammy ili dizajniraju haljinu koju će Chimamanda Ngozi Adichie nositi na predstavljanju svoje najnovije knjige. Kada na ljeto bude objavljen nastavak „Crne pantere“, holivudskog hit-filma smještenog u izmišljeno afričko kraljevstvo, očekujte poplavu modnih revija nadahnutih Afrikom, kao i gundanje o kulturnom prisvajanju.

Afrička moda predugo se svodila na kratke „trenutke“ ili trendove. Nova generacija dizajnera dovoljno je snažna da se dulje zadrži na sceni. Njihovi svježiji pogledi na tradicionalne afričke stilove savršeni su za doba koje slavi autentičnost. Usredotočenost na održivost – tkanine nabavljene od lokalnih zanatlija, nakit od recikliranih materijala – odgovara rastućoj potražnji za „sporom modom“ koja će odrediti sljedeće desetljeće.

Mnogi afrički gradovi imaju vlastite raznolike modne scene koje cvjetaju

Dizajnere sve više podržavaju afrički poduzetnici. U listopadu 2021. Roberta Annan, poslovna žena iz Gane, pokrenula je fond vrijedan 100 milijuna eura sa sjedištem u Luksemburgu koji će davati bespovratna sredstva malim i srednje velikim afričkim kreativnim i modnim poduzećima. Internet im također pruža globalni izlog. Industrie Africa, internetski katalog novih dizajnera sa sjedištem u Tanzaniji, nedavno je svojem mrežnom mjestu dodao platformu za e-trgovinu. Dizajnerima nikada nije bilo lakše doprijeti do milenijalaca koji imaju novca za trošenje i društvenu svijest o potrebi angažiranosti.

Izazovi ostaju. Većina dizajnera imać će problema prevladati logistička i financijska uska grla koja otežavaju afričku trgovinu. Unatoč pokušajima da se modno obrazovanje proširi na širu publiku, najnoviji stilovi ostat će uglavnom domena obrazovane elite koja mnogo putuje. Ali ova će mala kohorta biti sve uspješnija. Afrička je moda u uzletu i neke od vodećih svjetskih modnih kuća šlepat će se uz njih. ●

ŠTO AKO?

Neki afrički lideri dugo su sanjali o otvaranju neba na kontinentu kako bi omogućili slobodan pristup avio-kompanijama iz drugih afričkih zemalja. Drugi su insistirali na

neometanju svojih nacionalnih avio kompanija i brinuli se o konkurenciji iz inostranstva. Afrička unija je 2018. godine pokrenula projekat za ostvarenje sna. Šta ako Afrika otvori svoje nebo? Putovanje od, na primjer, Alžira do Lagosa bi trebalo

da traje manje od pet sati direktno, ali sada traje nešto više od 10 sati, jer je najbliža veza u Istanbulu. Više letova potaknulo bi turizam, ubrzalo oporavak nakon pandemije i poduprlo bi afrički plan za stvaranje najveće zone slobodne trgovine na svijetu.

Svijet mora okončati aparthejd s cjepivima

Priča o Trojanskom ratu sadrži savršenu alegoriju o nemoći čovječanstva protiv prirodnih sila. Upravo su nepovoljni vjetrovi, a ne nedostatak ljudstva ili opreme, nasukali grčku flotu u maloj obalnoj luci, a njen plan za napad na Troju pretvorili u rasulo.

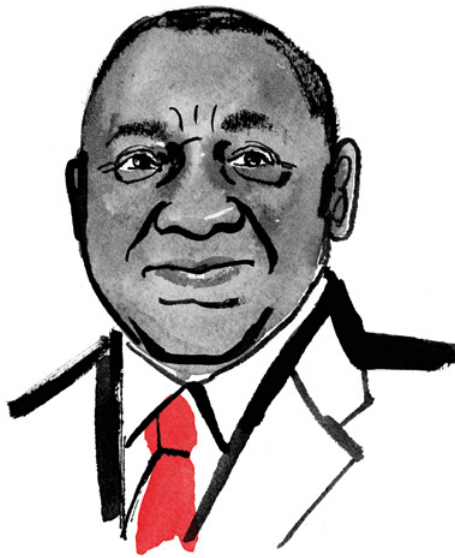
Najgora globalna zdravstvena kriza ovog stoljeća, pandemija bolesti Covid-19, na sličan nas je način sve zatekla nespemne. Baš kao što su vjetrovi zarobili stare Grke u Aulidi, pandemija je skrenula s puta naše planove za okončanje siromaštva, jačanje uključivog gospodarskog rasta i smanjenje nejednakosti.

Pandemija je razotkrila krhkost globalnog gospodarstva i društva. Uzdrmla je mišljenje da se bogatije zemlje mogu uspješno izolirati od nevolja zemalja u razvoju. Iako je razvoj cjepiva protiv koronavirusa povećao nadu u održivi globalni oporavak, neravnomjerna raspodjela cjepiva znači da će oporavak biti neujednačen i, potencijalno, kratkotrajan. Ako svijet želi prevladati pandemiju 2022. godine, mora okončati aparthejd s cjepivima.

Za to će biti potreban napredniji pristup intelektualnom vlasništvu u pogledu cjepiva. Osiguranje dostupnosti medicinskih potrepština za sve ljude zathijevat će, između ostalih mjera, omogućavanje i proširenje proizvodnje cjepiva u gospodarstvima u razvoju. Pandemija bolesti Covid-19 povećala je siromaštvo, nezaposlenost i nerazvijenost u ogromnim dijelovima svijeta. Za učinkoviti odgovor na to, morat ćemo povećati izdatke za zdravstvenu zaštitu i socijalnu skrb, ojačati zdravstvene sustave, pokrenuti programe masovnog otvaranja radnih mesta i izgraditi otpornost u zajednicama.

Vlade u zemljama s niskim i srednje visokim prihodima morat će postati predvodnice po pitanju agresivnih infrastrukturnih ulaganja, ubrzanja industrijalizacije i provođenja reformi koje potiču rast. Budući da se brzina globalne trgovine nastavlja oporavljati, ze-

Svi narodi moraju surađivati na prevladavanju pandemije i postizanju pravednog i uključivog oporavka, kaže Cyril Ramaphosa, predsjednik Južne Afrike

mlje i poduzeća bit će u potrazi za ulagačkim i poslovnim prilikama izvan svojih granica. Gospodarstva u razvoju, posebno ona na afričkom kontinentu, moći će se pozicionirati kao nova područja za rast, posebno u izgradnji infrastrukture, rudarstvu, obnovljivim izvorima energije, informacijskim tehnologijama, poljoprivredi i zelenom gospodarstvu.

Uspostava kontinentalnog područja slobodne trgovine u Africi dobit će na zamahu stavljanjem najvećeg područja slobodne trgovine na svijetu u stanje potpune funkcionalnosti. Gospodarstva u razvoju nastaviti će pokazivati kako službena razvojna pomoć nije zamjena za povećanje izravnih stranih ulaganja koja su održivija, stvaraju više prilika i donose korist i ulagačima i zemljama primateljicama.

Ponovo će se posvetiti pozornost ciljevima održivog razvoja i mobilizaciji resursa kako bi se po-

moglo siromašnijim zemljama da ih ispune. Intenzivirat ćemo napore na prilagođavanju i ublažavanju utjecaja klimatskih promjena. Zemljama s niskim i srednje visokim prihodima potrebno je pružiti mnogo više podrške jer su najosjetljivije na utjecaje klimatskih promjena, a snose najmanju odgovornost za njih.

U svijetu koji je međuovisan, hitno je potrebna poboljšana suradnja između sjevera i juga oko spremnosti za neku buduću pandemiju i sustava ranog upozorenja. Pandemija bolesti Covid-19 razotkrila je strašne materijalne uvjete siromašnih, marginaliziranih i potlačenih ljudi. Za uspješan izlazak iz ove krize, društveni dogovor između građana i države mora se provoditi i produbiti. U upravljanju kako pandemijom tako i gospodarskim oporavkom, vlade će morati dokazati da zaslužuju povjerenje svojih građana.

Na globalnoj razini, produbiti će se altruizam koji je ujedinio zajednice i društva u prvim danima pandemije dok radimo na prevladavanju nacionalnih i globalnih izazova, uključujući rodno uvjetovano nasilje, rasizam i ksenofobiju. Da bismo ostvarili svoje ciljeve, društvena solidarnost mora prevladati pred uskim osobnim interesima. Ta solidarnost mora biti nedjeljiva i bezuvjetna. Mora se zasnivati na međusobnom poštovanju i međusobnoj odgovornosti.

Moć solidarnosti

Više ne možemo odvrćati pogled od nejednakosti koje sprječavaju sva ljudska bića da žive dostojanstveno i u blagostanju. Godina 2022. mora biti prekretnica, kada ćemo ne samo prevladati razornu pandemiju već i postići održiv, pravedan i uključiv globalni oporavak. Neka to bude godina u kojoj ćemo iskoristiti snagu solidarnosti za ostvarenje ravnopravnije i otpornije budućnosti – budućnosti koja ne ostavlja iza sebe nijednu zemlju, zajednicu ili osobu. ●

Neravnomjerna raspodjela cjepiva znači da će oporavak biti neujednačen i, potencijalno, kratkotrajan

GLOBALNO

→ Također u ovom odjeljku:

- 86 Gojaznost kod djece
- 87 Ekstremno siromaštvo ponovo pada
- 88 Sve veći domet autokrata
- 88 Naši pogoci i promašaji u 2021
- 89 Ilegalni ribolov
- 90 Digitalna pandemija
- 91 Audrey Tang o tehnologiji i demokraciji

Teži dio

Borba protiv klimatskih promjena sada zahtijeva djelovanje, a ne samo obećanja

CATHERINE BRAHIC Urednica za okoliš, *The Economist*

Tradicionalno, nakon velikog UN-ovog sastanka na vrhu o klimi, zamah iza klimatske politike ulazi u zatišje. To je najuočljivije u godinama nakon godišnjih sastanaka na vrhu koji su izazvali mnogo pompe uoči sastanka i očekivanja koja je bilo gotovo nemoguće ispuniti. Takav je bio slučaj 2010., nakon što je katastrofalni sastanak na vrhu COP15 u Kopenhagenu u prosincu 2009. obećao novi globalni sporazum o klimi i donio porazno odgađanje.

Bez obzira na okus u ustima koji je ostavio COP26, održan u studenome 2021. u Glasgowu, 2022. neće imati

taj luksuz. U prva tri meseca 2022. Međuvladin panel o klimatskim promjenama objavit će sljedeća dva velika pregleda znanosti o klimi, podrobno navodeći najnovija saznanja o načinima na koje su društva i ekosustavi osjetljivi na učinke klimatskih promjena i potrebne mjere za smanjenje emisija stakleničkih plinova.

Zajedno, ova dva izvještaja poslužiti će samo za naglašavanje žurne potrebe za donošenjem nacionalnih klimatskih ciljeva koji su predstavljeni u Glasgowu s nacionalnim politikama. Očekujte da će prvi izvještaj navoditi pojedinosti o tome koliko klimatske promjene već utječu na živote kako u bogatim tako i u siromašnim zemljama. To će naglasiti važnost ograničenja globalnog zagrijavanja na ne više od 1,5 °C iznad predindustrijskog prosjeka, u skladu s najambicioznijim ciljem Pariškog sporazuma iz 2015. Drugi izvještaj vjerojatno će pokazati koliki će to biti izazov.

Smanjenje emisija dovoljno brzo i temeljito radi ograničenja globalnog zagrijavanja na 1,5 °C znači da ukupne buduće emisije za koje su odgovorni ljudi ne smiju premašiti 400 - 450 milijardi tona – otprilike desetljeće emisija po sadašnjim godišnjim stopama. Žalosno je, ali predvidljivo da obećanja dana u Glasgowu neće biti dovoljna za ispunjenje tog cilja.

Kao rezultat toga, 2022. na vladama i privatnom sektoru bit će pritisak da drže nogu na (dekarboniziranoj) papučici gasa. „Primjena“ je popularna riječ, koja se odnosi na stvarne, mjerljive napore koje zemlje i kompanije ulažu ili ne ulažu kako bi ispunile svoja obećanja o smanjenju emisija ili dostizanju neto nule u određenom vre-

- menskom okviru. Ono što zabrinjava jest to da će porast potrošnje energije koji je počeo u drugoj polovici 2021. i s njim povezani strahovi da će se stariji ljudi smrzavati tijekom zime ohladiti odlučnost umornih političara. „Prekretnica [za 2022.] je ovo“, kaže Li Suo, analitičar politike za Greenpeace East Asia. „Možemo li do lipnja 2022. vidjeti tri nove politike ili aktivnosti koje bi nove ciljeve učinile dostižnima?“

Kako sve više kompanija usvaja ciljeve nulte emisije, postojat će pritisak za boljim podacima i većom transparentnošću kako bi se osigurao istinski napredak prema dekarbonizaciji. Američka komisija za vrijednosne papire vjerojatno će uvesti pravila koja će primorati kompanije da otkriju kako će klimatske promjene i napor u borbi protiv njih utjecati na njihovo poslovanje. Druga regulatorna ti-

jela, uključujući ona unutar Europske unije, razmišljaju o strožijim pravilima o otkrivanju podataka. Kako se dobrovoljna tržišta ugljika šire, moraju se uspostaviti smjernice tako da, na primjer, vrijedi da je „imovina zapravo imovina i može se otkriti bilo pogledom iz zraka ili pomoću strojnog učenja“, kaže Rachel Kate, dekanica Škole prava i diplomacije Fletcher na Sveučilištu Tufts, koja je veteranka klimatskih pregovora.

U pozadini vrebaju sljedeća palica, iako meka, koju nudi Pariški sporazum, kako bi se potaklo smanjenje emisija. Strane sporazuma prijavile su se za globalnu vježbu popisivanja zaliha, u okviru koje moraju pokazati napredak koji su postigle u ispunjavanju svojih nacionalnih ciljeva. Prikupljanje podataka za prvo popisivanje zaliha počinje 2022. Vrijeme je za početak primjene. ●

Rast u visinu – i širinu

Pretila djeca brojčano će nadmašiti neuhranjenu

SLAVEA ČANKOVA dopisnica za zdravstvenu zaštitu, *The Economist*

U Španjolskoj nisu mogli izaći van šest tjedana. U Wuhanu su bili zatvoreni 76 dana. Najgore je bilo na Filipinima, na kojima je djeci više od godinu dana bilo zabranjeno izlaziti van iz kuće. Ovo su bila neka od najdrakonskih pandemijskih ograničenja kretanja koja su mladi morali podnijeti. Ali čak i kraće i manje ograničavajuće mjere ostavile su ožiljke na životima djece – s posljedicama koje će postati sve očiglednije 2022.

Jedan od trendova koji najviše deprimira porast je pretilosti kod djece koji se ubrzao u mnogim zemljama tijekom pandemije jer su djeca duže sjedila kod kuće, često ispred zaslona nekog uređaja. Svjetsko istraživanje objavljeno 2017. u časopisu *Lancet* predviđa da će, nastave li se tadašnji trendovi, pretila djece i adolescenti u dobi od 5 do 19 godina 2022. prvi put premašiti udio pothranjenih. Čini se da će se to predviđanje sada sigurno ostvariti.

Mnogi ljudi misle da se djeca s prekomjernom težinom nalaze samo u bogatim zemljama, a da u siromašnim zemljama prehrambena kriza poprima samo oblik brojne mršave

djece. Ustvari, 27 % svjetske populacije djece s prekomjernom težinom mlađe od pet godina živi u Africi, a 48 % u Aziji. Zaista, u nekim dijelovima Afrike i Azije broj djece s prekomjernom tjelesnom težinom dva je do četiri puta veći od broja djece koja su premršava za svoju visinu (što je mjerilo akutne pothranjenosti poznato kao „propadanje“).

Posljednjih deset godina udio djece s prekomjernom težinom potihlo raste, dok udio neuhranjene djece opada. Godine 2020. 5,7 % djece mlađe od pet godina bilo je pretilo, a 6,7 % je propadalo.

Pandemija je sve zabrinula. Poremećaji u siromašnim zemljama najteže su pogodili obitelji koje su preživljavale od danas do sutra. Mnogima od njih bilo je teže osigurati hranu – pa su im djeca vjerojatno postala mršavija. Ali gubitak mišićne i mase i sala kod djece može se brzo preokrenuti kada se prehrana poboljša.

Kao rezultat toga, za svaki gubitak tjelesne težine povezan s pandemijom koji je primijećen kod većeg broja pothranjene djece očekuje se da će biti kratkog vijeka.

Kod pretilosti to nije slučaj. Loša

prehrana i loše navike u pogledu tjelesne aktivnosti koje se stvore u ranom djetinjstvu imaju tendenciju zadržati se u adolescenciji i odraslom dobu. Za milijune male djece zatvorene po kućama tijekom pandemije 2020. – 2021. ove su se ključne navike promijenile na gore. U Njemačkoj, na primjer, 28 % djece u dobi od tri do pet godina imalo je manje tjelesne aktivnosti, a 20 % je konzumiralo više slatkih užina tijekom pandemije.

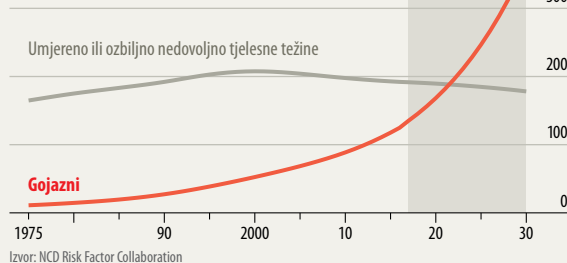
U bogatim zemljama pretilost djece koncentrirana je u siromašnim obiteljima. U siromašnim zemljama, međutim, to je problem srednje klase – tako da, kako prosječni prihodi rastu, sve više djece prelazi u stratum s prekomjernom težinom. Stvari su pogoršane činjenicom da gladovanje u ranoj životnoj dobi povećava rizik od brzog dobivanja na težini kod djeteta kasnije, za što znanstvenici smatraju da se zbiva djelomično uslijed metaboličkih promjena. Mnoge siromašne zemlje sada se suočavaju s „dvostrukom epidemijom“ neuhranjenosti i pretilosti, koje često postoje usporedno u istoj zajednici, pa čak i u istom kućanstvu.

U 2022. i kasnije očekujte da će se više zemalja truditi primijeniti „pretilotvorno“ okruženje u kojem djeca žive. Donositelji politika uvest će veće poreze na slatke napitke i užine, preurediti školske programe tjelesne i zdravstvene kulture i prehrane i početi gledati pretilost kao bolest (što ona jest, prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji) umjesto kao osobni neuspjeh.

Za najmlađe oboljele, što se ranije stvari mogu preokrenuti, veći su izgledi da odrastu i uživaju u dužem, zdravijem i sretnijem životu. ●

Suvremeni problem

Broj djece uzrasta 5-19, globalno, mil.

Sirotinja i pandemija

Broj ljudi koji žive u krajnjem siromaštvu ponovo opada, nakon vrhunca pandemije

AVANTIKA CHILKOTI Međunarodna dopisnica, *The Economist*

U Nairobiu će se taksist na motociklu, koji je proveo mjesec skrivajući se od stanodavca tijekom ograničenja kretanja zbog bolesti Covid-19, vratiti na cestu 2022. i početi otplaćivati svoj dug. Farmerica u ruralnoj Zambiji odahnut će jer je lokalni koledž ponovo otvoren i otkupljuje njezine usjeve za gladne studente. U Delhiju, urbani migranti koji su pobjegli u svoja rodna sela kada je grad bio zatvoren, vratit će se i tražiti posao.

Covid-19 je gurnuo milijune u siromaštvo kad su u zemljama uvedena ograničenja kretanja, radna mesta su nestajala, a ljudi koji su živeli u skučenom, nehygieničkom smještaju borili su se da zadrže virus pod kontrolom. U godini koja dolazi, kako se ograničenja kretanja ukidaju i gospodarske aktivnosti ponovo pokreću, mnogi će ponovo graditi svoje živote. Krajem 2020. broj ljudi koji žive s manje od 1,90 dolara dnevno porastao je na skoro 750 milijuna, prema Svjetskom satu siromaštva Svjetskog laboratorija podataka (WDL), alatu za predviđanje koji uključuje podatke Svjetske banke i MMF-a. Do kraja 2022. očekuju da će se taj broj smanjiti na vrijednost prije pandemije, na oko 685 milijuna.

Napredak će biti spor. MMF procjenjuje da će se gospodarski rast u 2022. uspostaviti brže u nekim bogatim zemljama nego u siromašnim. A nešto od štete učinjene u protekle dvije godine bit će nemoguće poništiti. Preskakanje obroka utječe na rast i razvoj kod djece. Propušteni zdravstveni pregledi mogu dovesti do dugotrajnih bolesti. Oni koji su u panici prodali kozu ili hladnjak morat će godinama štedjeti da bi ih ponovo kupili.

Globalno, pandemija je mnoge ljude u zemljama sa srednjim prihodima, od kojih su mnogi živjeli neposredno iznad granice siromaštva, vratila u besparicu. Tijekom 2020. i 2021. ekonomisti su upozoravali na „ponovnu azijaciju“ siromaštva jer su se ponajviše milijuni Indijaca suočili s novim poteškoćama. No kako oporavak bude stabilniji, siromaštvo će ponovo postati koncentrirano u najsirašnijim dijelovima supsaharske Afrike i osjetljivim državama. Do 2030., preko 60 % onih koji žive s manje od 1,90 dolara dnevno bit će u tim državama. U međuvremenu, stabilne zemlje idu ka okončanju krajnjeg siromaštva.

Među narodima raste zabrinutost zbog siromaštva u gradovima. Svaka deseta siromašna osoba 2022. godine bit će u urbanim sredinama. Mnogi će tražiti posao, raditi poslove poput čišćenja domova i prodaje hrane na ulici. Ali posao će biti teško naći sve dok je povjerenje potrošača i dalje slabo,

Najmanji od njihovih problema

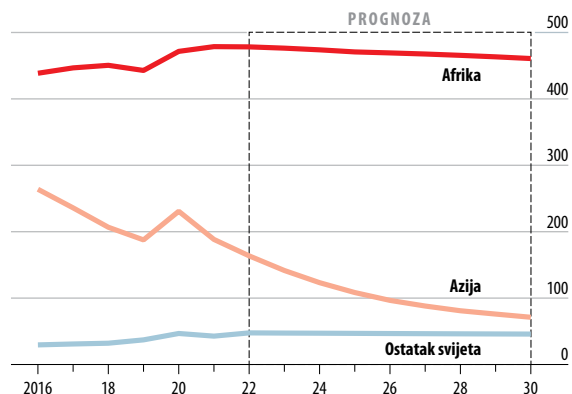
a opasnost od bolesti traje. Do kraja listopada 2021. neke zemlje poput španjolske i Singapura uspjele su cijepiti tri četvrtine stanovništva. Ali u drugim zemljama, poput Etiopije i Ugande, manje od 1 % stanovništva u potpunosti je cijepljeno. Taj nerazmjer trajat će do 2022. godine i kasnije.

Na pojedinačnoj razini, jaz među spolovima nastavlja se širiti. Žene, za koje je veća vjerojatnost da imaju nesigurne poslove, teško su pogođene ograničenjem kretanja uslijed bolesti Covid-19. Pandemija je žene diljem svijeta koštala najmanje 800 milijardi dolara u izgubljenim prihodima 2020., prema Oxfamu, dobrotvornoj organizaciji. Mnoge koje su napustile školu ili izgubile posao neće se vratiti na staro. Neke su postale žene i majke ranije nego što su planirale. Na svakih 100 muškaraca do 2030. bit će 121 žena u siromaštvu, prema agenciji UN Women, u odnosu na 118 u 2021.

Ipak, nije sve crno i beznadno. Vlade diljem svijeta uvele su više od 3.300 mjera socijalne zaštite od ožujka 2020. do svibnja 2021., prema podacima Svjetske banke, uključujući programe novčane pomoći namijenjene siromašnima. Bogaće zemlje privremeno obustavljaju otplate javnog duga kako bi pomogle zaštititi takve napore. Okončanje krajnjeg siromaštva nije nemoguće. Hipotetski, bilo bi potrebno 100 milijardi dolara da bi svi na Zemlji imali više od 1,90 dolara dnevno. Pomoć i privatna filantropija mogli bi dvaput pokriti taj iznos, i još bi ostalo novca. ●

Nadajmo se samo bljesak

Broj ljudi koji žive u ekstremnom siromaštvu, mil.

Izvor: World Data Lab

Dio štete učinjene u protekle dvije godine bit će nemoguće poništiti

Diktatori bez granica

Autokrati će nastaviti ciljati disidente u inozemstvu

GEORGIA BANJO dopisnica za vanjske poslove, *The Economist*

Prije 2021. malotko je mislio da bi nacionalni vođa mogao narediti otmicu stranog zrakoplova kako bi uhvatio disidenta. Ali to je upravo ono što je Aleksandar Lukašenko, predsjednik Bjelorusa, učinio prošlog svibnja da ušutka Romana Protaseviča. Neustrašivi izgnanik autokratu može predstavljati posebnu vrstu glavobolje, izazivajući svakoake probleme s imidžem u zemlji i inozemstvu. Ušutkavanje izgnanika koristeći se klevetama, zastrašivanje i nasiljem, čak i ako to znači prelazak granice i kršenje zakona, također služi širenju straha i razbijanju svake iluzije dijaspore.

U 2022. bit će više ovakvih izljevaja bijesa i veći broj počinitelja. Manje države kopirat će veće. Lukašenko je mnogo naučio od ruskog predsjednika Vladimira Putina.

Azija će i dalje biti u središtu. Iran, koji je ubijao svoje državljane u inozemstvu i otimao druge, bit će u dobrom društvu kada se pridruži

Šangajskoj organizaciji za suradnju (SCO). Ovaj azijski sigurnosni savez održava zajedničku crnu listu disidentata.

Druga članica SOC-a, Indija, jedina je „slobodna“ država koja se bavi „transnacionalnom represijom“, navodi Freedom House, skupina za strateško promišljanje. Najbrojnija svjetska demokracija vjerojatno će pritvoriti više aktivista u inozemstvu uoči izbora 2022. Nepal, koji je dugo maltretirao Tibetance i deportirao ih u susjednu Kinu, mogao bi to učiniti u većoj mjeri uoči svojih izbora.

Otmice i trovanja privlače veliku pažnju. Manje je upadljivo postepeno zastrašivanje i uznemiravanje koje je tehnologija učinila lakim i jeftinim. Bez zakonskih ograničenja, kontrole izvoza ili sankcija, države će nastaviti upotrebljavati špijunski softver da bi špijunirale svoje građane u inozemstvu i vojsku trolova na društvenim medijima da bi ih blatile. Nakon toga je lako iskoristiti to znanje za zastrašivanje ili ušutkavanje. Posljednjih su godina Mađarska, Meksiko i Maroko upotrebljavali špijunski softver Pegasus za ciljanje novinara, aktivista za ljudska prava i običnih građana (iako je Maroko to negirao). U 2022., pod pravim okolnostima, mogli bi doći u iskušenje da odu korak dalje.

Poriv za represijom najjači je u trenucima povećane političke osjetljivosti. Međunarodni sportski događaji 2022. - Zimske olimpijske igre u Pekingu u veljači, Svjetsko nogometno prvenstvo u Kataru u studenome

Države će nastaviti upotrebljavati špijunski softver za špijuniranje svojih građana u inozemstvu

- prilike su kada će domaćini biti svjesni vanjskih kritika i nestrpljivi zaustaviti ih. Disidenti iz Hong Konga u inozemstvu bit će izloženi najvećem riziku od uznemiravanja prije nego što u ožujku bude izabran novi šef izvršnog vijeća.

Vlade će nastaviti upotrebljavati takve metode sve dok misle da mogu proći nekažnjeno. Američka obavještajna zajednica vjeruje da je Mohammed bin Salman, saudijski prijestolonasljednik, izravno odobrio ubojstvo Jamala Khashoggija, kolumnista Washington Posta, u Turskoj 2018. Ali neće ga spriječiti američka „zabrana zbog Khashoggija“, kojom su navodno uvedene sankcije protiv ljudi umješanih u takva djela, ali je malo vjerojatno da će se primijeniti na samog princa.

Nakon 11. rujna 2001., Amerika i njezini saveznici iskoristili su globalni „rat protiv terorizma“ da prekrše međunarodno pravo koje zabranjuje „obradu“ i mučenje i da osumnjicima „teroristima“ uskrate njihova prava. Režimi diljem svijeta vjeruju da im to daje pravo da rade slične stvari, ili gore. Četvrtina svih „crvenih tjeratica“ koje je Interpol, međunarodno policijsko tijelo, izdao za bjegunce sadrži riječ „terorist“.

Sve dok zapadne demokracije odobravaju takvo izokretanje pravila, bit će teško natjerati ostale da prestanu. U 2022. one mogu biti primjer ostalima, pokazujući veće poštovanje međunarodnog prava i bolje štiteći izgnanike iz represivnih režima. ●

Vid 20/21

Kako su se naša predviđanja za 2021. poklopila sa stvarnošću

TOM STANDAGE urednik *Svijeta* u 2022.

Poslije iskustva 2020. koje zaslužuje ukor - kao i svi ostali, zaslijepila nas je pandemija - bolje smo se iskusili 2021. Iako smo pogodili u širem smislu, u retrospektivi neka od naših predviđanja nisu išla dovoljno daleko.

Kombinacija cjepiva i jeftinih, brzih testova počela je preokretati tijek pandemije. Kao što se i očekivalo, došlo je do sukoba između i unutar zemalja oko pristupa cjepivima. A skepticizam i teorije zavjere naveli su neke ljude da odbiju primiti cjepivo. Međutim, propustili smo predvidjeti koliko će odbijanje cjepiva postati široko rasprostranjeno i u kojoj će mjeri postati znak političkog identiteta. Nismo predvidjeli ni značaj „sojeva“ koronavirusa - riječi koja se nije pojavila u Svijetu u 2021.

U politici smo bili u pravu jer je Donald Trump držao republikance u šaci i nastavio potkopavati vjeru u američke izborne procese. Ukazali smo na rizik od poslijeizbornog nasilja. Ali pobuna 6. siječnja pokazala je

koliko je daleko Trump bio spreman ići da bi zadržao vlast - mnogo dalje nego što je većina ljudi očekivala.

Mislili smo da bi Japan mogao dobiti novog premijera, ali nismo naveli Fumiju Kishidu kao kandidata. Pogriješili smo kada smo pretpostavljali da će potražnja za naftom ostati na niskoj razini. Iako smo mislili da talibani imaju „dobre izgleda za povratak na vlast“ u Afganistanu, očekivali smo da će to biti rezultat političkog dogovora, a ne vojne pobjede. I bili smo šokirani Xi Jinpingovim brutalnim pritiskom na tehnološke kompanije. Ali za promatrače budućnosti iznenađenje je ono što čini stvari zanimljivima. ●

Popisivanje zaliha

Svijet će se probuditi usred pošasti nezakonitog ribolova

DOMINIC ZIEGLER kolumnist Banyana, *The Economist*

Vrijeme je da prestanemo razmišljati o staromodnom gusarstvu kao najgoroj pošasti među svim ljudskim aktivnostima koje se događaju na oceanu. U Indijskom i Tihom oceanu i šire, tu sumnjivu čast lako osvajaju oni koji sudjeluju u ilegalnom ribolovu. Ono što je poznato kao nezakoniti, neprijavljeni i neregulirani (NNN) ribolov čini 20 – 50 % globalnog ulova (s udjelom vjerojatno najvećim u nekada bogatim vodama Indo-Pacifika).

NNN ribolov, kod kojeg operateri nemaju dozvole, tragaju za zaštićenim vrstama ili upotrebljavaju previše guste mreže, glavni je pokretač pada ribljeg fonda - samo petina komercijalnih vrsta lovi se na održiv način. To označava nagli pad koji obalnim državama oduzima preko 20 milijardi dolara godišnje i ugrožava opstanak milijuna malih ribara.

Što je još gore, NNN ribokradice vjerojatno će biti umiješane u druge zločine, od rezanja peraja morskim psima do preprodaje droge. Desetine tisuća posada iz jugoistočne Azije i Afrike rade u uvjetima dužničkog ropstva Tajvancima, Kinezima i drugim beskrupuloznim operaterima velikih flota. U Pacifiku promatrači na plovilu koji nadgledaju ulov rutinski se ubijaju. Pipci organiziranog kriminala sežu duboko u ribarsku industriju. NNN operateri novi su pirati.

Srećom, 2022. će označiti svojevrsnu prekretnicu. Neposredno prije početka godine u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO) bit će postignut dogovor da se zemlje primoraju ukinuti većinu štetnih subvencija za svoje ribarstvo. Taj cilj do sada je izmicao globalnom tijelu, usprkos pregovorima koji traju 20 godina. Ali, kako ističe Santiago Wills, predstavnik Kolumbije u STO-u, za 20 godina neće biti ribe oko koje bi se mogli prepirati.

Oni koji se drže po strani, Kina i Indija, osjećajući da je ugled u pitanju, popustit će. Ukidanje subvencija za gorivo i drugih subvencija moglo bi zatvoriti polovicu ribolova na pučini, predviđa Enric Sala, istraživač Nacionalnal Geographica. To bi uključivalo kinesko ekološki razorno pridneno kočarenje nedaleko zapadne obale Afrike. Subvencije se mogu preusmeriti u zaštitu ribljeg fonda i sredstava za život, tako da 2022. bude godina, kaže Sala, „kada počinjemo puniti ocean umjesto da ga praznimo“. Postoje i drugi znaci nade. Raste zamah na međunarodnoj razini da se zaštiti i očuva 30 % oceana do 2030.

Mark Zimring iz organizacije za očuvanje prirode The Nature Conservancy (TNC) naglašava konvergenciju napredne tehnologije koja omogućava bolje praćenje ribarskih flota, budući da trgovci nastoje zadržati ribu

Uhvaćeni u mrežu

ulovljenu u NNN ribolovu izvan svojih opskrbnih lanaca. Tehnologija - od satelitskih snimaka koje otkrivaju „mračne flote“ do ugrađenog e-nadgledanja ulova pomoću velikih podataka – postat će komercijalno izvodljiva u velikim razmjerima 2022., predviđa Zimring.

Više svjetla bit će bačeno i na mutne globalne opskrbe lance. TNC se već udružio s malim, ali ribom bogatim Maršalovim Otocima kako bi stvorio marku konzervirane tune besprijekorno održivog podrijetla. Krajem 2021. Walmart, američki lanac supermarketa, pridružio se inicijativi, predstavljajući je kao svoju robnu marku tunjevine. U 2022. više će trgovaca svojiti takav model. Sally Yozell iz Centra Stimson, američke skupine za strateško promišljanje, kaže da će pristup koji naglašava sljedivost i transparentnost u lancima opskrbe morskom hranom od trenutka kada je riba ulovljena do trenutka kada stigne u Ameriku primorati cijelo globalno tržište morskih plodova da se dovede u red.

Konačna sjajna točka rastući je međunarodni napor da se progone počinitelji na kopnu odgovorni za organizirani kriminal na moru. Krajnji korisnici oceanskog kriminala lako izbjegavaju preopterećene inspektore ribarstva u lukama jer se kriju iza mjedenih pločica u zakukuljenim poreznim jurisdikcijama.

Odatle važnost međunarodnih napora kao što je Inicijativa za plavu pravdu koju podržava UN, koja potiče suradnju u borbi protiv transnacionalnog kriminala. Emma Witbooi, stručnjakinja za pomorsko pravo, kaže da bi trećina svih primorskih država mogla potpisati Deklaraciju iz Kopenhaga koja podupire inicijativu do kraja 2022. To je dug put povratka do zdravih mora, ali bi naredna godina mogla obilježiti obećavajući početak. ●

Nezakoniti, neprijavljeni i neregulirani ribarski čamci novi su pirati

Uzvratanje udarca kiberkriminalu

Dok kompanije ne nauče osnove, digitalna pandemija će bijesniti

SHASHANK JOSHI urednik za obranu, *The Economist*

Digitalna pandemija zahvatila je svijet 2021. Čuveni napadi ucjenjivačkim softverom pogodili su Colonial Pipeline, operatera najvećeg naftovoda na istočnoj obali Amerike, kao i najveću kompaniju za prerađivanje mesa u Sjevernoj Americi i zdravstveni sustav Irske. Napadači zaključavaju datoteke organizacije i zahtijevaju plaćanje otkupnine da bi ih otključali. Američke kompanije izgubile su stotine milijuna dolara zbog ovog problema 2021., prema Ministarstvu unutarnje sigurnosti. Ta je tema čak dominirala i na prvom sastanku na vrhu između predsjednika Joea Bidena i Vladimira Putina u srpnju. Vlade i kompanije će 2022. uzvratiti, ali će pandemija bijesniti i dalje.

Umorne od gospodarskih poremećaja izazvanih ucjenjivačkim softverom, vlade će uzvratiti udarac. Mnoge zemlje razvile su ofenzivne kibersnage kojima upravljaju vojne i obavještajne agencije. Te su snage osmišljene imajući na umu protivnike države, ali su savršeno sposobne uključiti se i za manje prioritetne potrebe.

U ožujku 2021. osam zapadnih zemalja, uz koordinaciju policijske agencije Europske unije, napalo je i rasturilo Emotet botnet, mrežu oštećenih servera koje koriste kiberkriminalci. FBI je proveo slične operacije. Takve agresivne taktike postat će sve češće. Zaista, neke države možda će shvatiti da je pokazivanje mišića protiv kriminalaca niskorizičan način da pokažu svoje kibersposobnosti svojim protivnicima.

Ako vlade ne mogu uhvatiti napadače, onda je povrat otkupnine sljedeća najbolja stvar. U većini slučajeva otkupnine se plaćaju u kriptovaluti koja se drži na anonimnim računima koje je teško razotkriti. Usprkos tome, američka vlada uspjela je povratiti većinu otkupnine koju je Colonial Pipeline platio tako što je nekako došla do lozinke za napadačevu zalihu bitcoina, kriptovalute u kojoj je otkup plaćen. Ovaj uspjeh potaknut će druge agencije za provođenje zakona da pažljivije prate kriptovalute.

U većini slučajeva, međutim, otkupnine će nestati zauvijek. Dakle, neke kompanije traže druga sredstva za obeštećenje. Više od trećine viših rukovoditelja koje je u ožujku 2021. anketirao Munich Re, društvo za reosiguranje, razmišlja o sklapanju police kiberosiguranja koja nadoknađuje štetu vezanu za ucjenjivački softver. Globalno tržište kiberosiguranja vrijedilo je 7 milijardi dolara u bruto premijama u 2020. Očekuje se da će premašiti 20 milijardi dolara do 2025., prema analitičkoj kompaniji GlobalData, dok se kompanije žure osigurati protiv katastrofalnih gubitaka.

Ali granica između kiberkriminala i kiberrata nije jasna – jedni su napadači slobodni agenti, drugi imaju podršku dr-

žava, a treći su negdje između. Dakle, žrtve riskiraju gubitak oštete bude li se napad smatrao ratnim činom, koji je tradicionalno izuzet od pokrića. Mnoge vlade smatraju da isplate osiguranja bogate kiberkriminalce i potiču više ucjenjivačkih softvera.

Neki napadači čak iskorištavaju tržište tako što precizno utvrđuju za koliko je kompanija osigurana, a zatim prilagođavaju svoje zahtjeve u ucjenjivačkom softveru prema tom iznosu, primjećuje James Sullivan iz Kraljevskog instituta sjedinjenih službi, skupine za strateško promišljanje. Kaže da se osiguratelji moraju dogovoriti oko minimalnih sigurnosnih standarda tako da kompanije ne mogu jednostavno birati slabije pružatelje usluga osiguranja. Ovo bi, također, trebalo potaknuti osiguranike da pojačaju obranu.

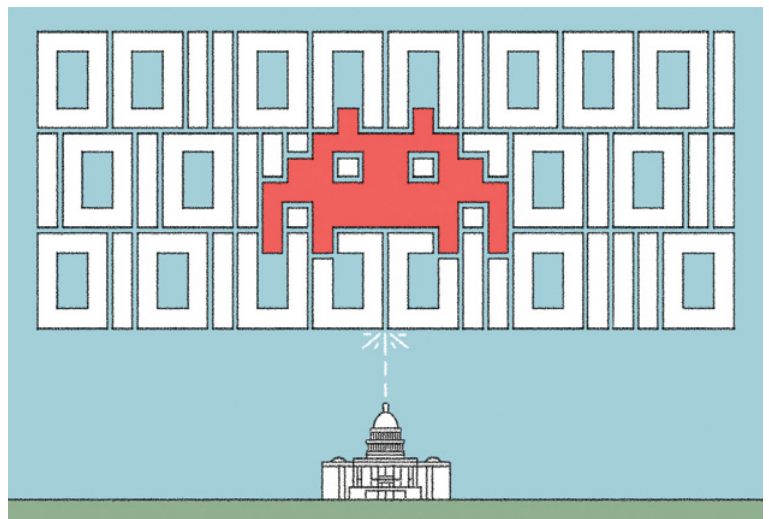
Vlade mogu čak razmotriti i drastičniju opciju: potpunu zabranu digitalnih otkupnina, na isti način na koji mnoge zemlje kriminaliziraju plaćanje terorističkih otkupnina za otmicu. Trenutačno poduzeća uglavnom mogu raditi kako žele; neke kiberotkupnine čak se odbijaju od poreza. U nekoliko američkih saveznih država u postupku je donošenje zakona koji bi zabranili takve otkupnine. Bit će ih još.

Ipak, malo je vjerojatno da će zabrane otkupnina funkcionirati. Kažnjavat će manje kompanije kojima nedostaju resursi i stručnost da ojačaju svoje mreže i dovesti do zloupotreba oko isplate otkupnina. Korisniji pristup bio bi da kompanije budu obvezne prijaviti i proboje i isplate otkupnine, što bi dovelo do iznošenja ovog problema na vidjelo. S vremenom će sve više kompanija shvatiti i da plaćanje otkupnine ne jamči povrat njihovih podataka.

Ucjenjivački softver dio je većeg problema. Kiberkriminalci su svestrani, a njihove metode promjenjive. Neovlašteni pristup sustavu može se upotrebljavati za držanje podataka kao taoca, kao kod ucjenjivačkog softvera ili za pokretanje digitalne pljačke. Bande koje se koriste ucjenjivačkim softverima shvaćaju da bacanje na koljena američkog cjevovoda nije najbolji način za ostati neprimijećeni. Ako ucjenjivački softver postane previše rizičan ili manje profitabilan, hakeri se mogu baciti na, recimo, krađu kriptovalute.

Suzbijanje kiberkriminala u konačnici zahtijeva da se nauče osnove: zaposlenike treba educirati da budu oprezniji prema sumnjivoj elektroničkoj pošti, ažuriraju softver i izrađuju rezervne kopije podataka. Ta vrsta prozaične kulturne promjene nije tako seksi kao kiberotkaz ili tako zadovoljavajuća kao zabrana otkupnine, ali je jedino dugoročno rješenje. ●

Granica između kiberkriminala i kiberrata je zamagljena

Kako tehnologija može osnažiti demokraciju

Pandemija bolesti Covid-19 i dalje ima duboki utjecaj na svijet. U mnogim smo zemljama vidjeli širenje dezinformacija, rastuću zabrinutost javnosti i sve veću političku polarizaciju – često potaknutu društvenim medijima. Izazov suočavanja sa virusom i društveni problemi koje je izazvao opterećuju sposobnosti vlada diljem svijeta. Na Tajvanu, međutim, vidimo da u svakom zlu ima i nešto dobro. Pandemija je ojačala naš model suradnje između ljudi, vlade i privatnog sektora, produbljujući ono što ja zovem „ljudsko-javno-privatno” partnerstvo (3P). To je zato što smo izgradili digitalnu infrastrukturu koja omogućava ljudima slobodno izražavanje mišljenja o političkim reformama.

Naš sustav za praćenje kontakata, 1922 SMS, primjer je toga. Bilo je to rješenje koje su zajednički predložile građansko-tehnološke zajednice na Tajvanu kako bi se osigurala zaštita privatnosti i učinkovito praćenje kontakata. Kada je Tajvan u svibnju 2021. prolazio kroz prvi val zaraze od bolesti Covid-19, zajednica gov (piše se s nulom umjesto „o” i izgovara „gov-nula”), decentralizirana skupina „građanskih hakera” na Tajvanu, krenula je u akciju. Građanski tehnolozi s entuzijazmom su raspravljali o tome kako poboljšati postojeće sustave registracije, koji su se uglavnom oslanjali na papir i olovku, ili primitivne oblike na internetu, i često su bili zbunjujući ili kontraproduktivni u odnosu na mjere suzbijanja virusa.

Moć naroda

Nadahnuti ovim raspravama, radili smo s pet glavnih tajvanskih kompanija za telekomunikacije na razvoju SMS-a 1922. Skeniranjem QR koda pomoću kamere pametnog telefona i slanjem tekstne poruke na besplatni broj 1922 izrađuju se i čuvaju zapisi o prijavi - bez potrebe za aplikacijom. Kada je potrebno, tragači kontakata mogu preuzeti podatke iz sustava za brzo i učinkovito praćenje. Od rasprave do upotrebe, sustav SMS 1922 izrađen je za tjedan dana. To ne bi

Digitalni prostori u kojima građani, kompanije i vlada mogu raditi zajedno imaju mnoge prednosti, objašnjava Audrey Tang, ministrica za digitalne tehnologije Tajvana

bilo moguće bez snažnog partnerstva između javnog i privatnog sektora i građana.

Ovo je samo jedan nedavni primjer tajvanskog saveza između javnih službenika i građanskih tehnologa. Od osnivanja 2012. zajednica gov postupno je prerasla u jednu od najvećih građansko-tehnoloških zajednica otvorenog koda na svijetu. U 2017. gov je uspostavio sustav bespovratne financijske pomoći za nagrađivanje prijedloga zajednice koji potencijalno mogu biti od javnog interesa. Ovo nas je, zauzvrat, nadahnulo da 2018. pokrenemo godišnji događaj „predsjednički hakaton”, u kojem građanski tehnolozi i javni službenici formiraju timove i natječu se u razvijanju inovativnih načina za unaprjeđenje državnih usluga.

Na primjer, skupina inženjera, dizajnera i zagovornika NVO-a primijetila je 2019. ograničenja u državnoj platformi otvorenih podataka, data.gov.tw. Kao dio predsjedničkog

hakatona, osnovali su tim pod nazivom Gov Data Opener (otvarač javnih podataka) i surađivali s nadležnom državnom agencijom, Nacionalnim savjetom za razvoj, kako bi olakšali praćenje napretka zahtjeva za informacijama. Godine 2020. tim sastavljen od stručnjaka za pejzažne i geoprostorne podatke, nazvan Patch by Planting (zakrpi sadnjom), predložio je shemu za identifikaciju urbanih područja u kojima bi drveće moglo biti zasađeno, upotrebljavajući satelitske podatke za mapiranje korištenja zemljišta i distribucije drveća.

Druga shema, projekt Spasilačka akcija mladih, nudi prilike za studente. Od 2017. moj ured svakog ljeta okuplja studente iz tog projekta da pregledaju državne digitalne usluge. Studenti su podijeljeni u skupine kako bi se usredotočili na nadogradnju mrežnih stranica pojedinih odjela. Kroz studije dizajna i upotrebljivosti, stvaraju prototipove koji pokazuju prijedloge za poboljšanja. Ovaj pristup upotrijebljen je za nadogradnju mrežnih stranica usluge Hike Smart Taiwan koju upotrebljavaju planinari i hodači i Uprava za razvoj mladih, između ostalih.

Mnogo je drugih primjera. Otvorena platforma pod nazivom vTaiwan, koju su izradili volonteri, okuplja predstavnike javnog, privatnog i društvenog sektora kako bi osmislili i raspravljali o političkim rješenjima za probleme vezane za digitalno gospodarstvo, od prodaje alkohola putem interneta do naručivanja prijevoza. Povezana platforma koju održava vlada, pod nazivom Join, domaćin je raspravama i pomaže u stvaranju konsenzusa u drugim područjima politike. Od pokretanja 2015., platformi Join pristupala je gotovo polovica stanovništva Tajvana.

Demokracija - kombinacija demosa (naroda) i kratosa (vladavine) - znači „vladavina naroda”. „Tajvanski model” pokazuje kako upotreba digitalnih platformi može ojačati demokraciju, dajući svima glas i omogućavajući vladu koja radi ne samo za ljude već i sa ljudima. ●

Pandemija je ojačala naš model suradnje između ljudi, vlade i privatnog sektora

ŠTO JE SLJEDEĆE?

Zapanjujuće brzi razvoj cjepiva protiv koronavirusa i stavljanje cjepiva u promet podsjećaju nas na to da znanost i tehnologija imaju moć mijenjati svijet. Iako se čini da je cjepivo na bazi mRNA stvoreno odjednom, istina je da se na njemu radilo desetljećima, počevši od 70-ih godina prošlog stoljeća. Kao što izreka u tehnološkoj industriji kaže: potrebne su godine da biste postigli uspjeh preko noći. U odnosu na ovo postignuće, što bi drugo moglo doći do izražaja? Na primjer, još 22 novonastale tehnologije koje vrijedi pogledati u 2022.

Sastavili dopisnici o znanosti i tehnologiji *The Economist*

Solarni geoinženjering

Ideja zvuči djetinje jednostavno. Ako se svijet već pregrijava, zašto mu ne priuštiti malo hlada? Poznato je da prašina i pepeo koji se oslobađaju u gornju atmosferu nakon vulkanskih erupcija imaju učinak hlađenja: erupcija na planini Pinatubo koja se dogodila 1991. ohladila je Zemlju za 0,5 °C za četiri godine. Solarni geoinženjering, poznat kao upravljanje sunčevim zračenjem, radi to isto, ali ciljano.

Ova kontroverzna tehnologija otvara mnoga pitanja: hoće li funkcionirati? Kako će utjecati na prašume i vremenske prilike? Neće li potkopati napore usmjerene na smanjenje emisija stakleničkih plinova? Napori testiranja ove ideje nailaze na veliki otpor političara

i aktivista. Međutim, skupina znanstvenika s Harvarda nada se da će konačno uspjeti provesti dugo odgađani eksperiment pod nazivom SCoPEX. Eksperiment se zasniva na tome da se u stratosferu lansira balon koji će otpustiti 2 kg čestica (vjerojatno kalijeva karbonata) nakon čega će se izmjeriti njihova disperzija i način na koji reagiraju na solarnu energiju.

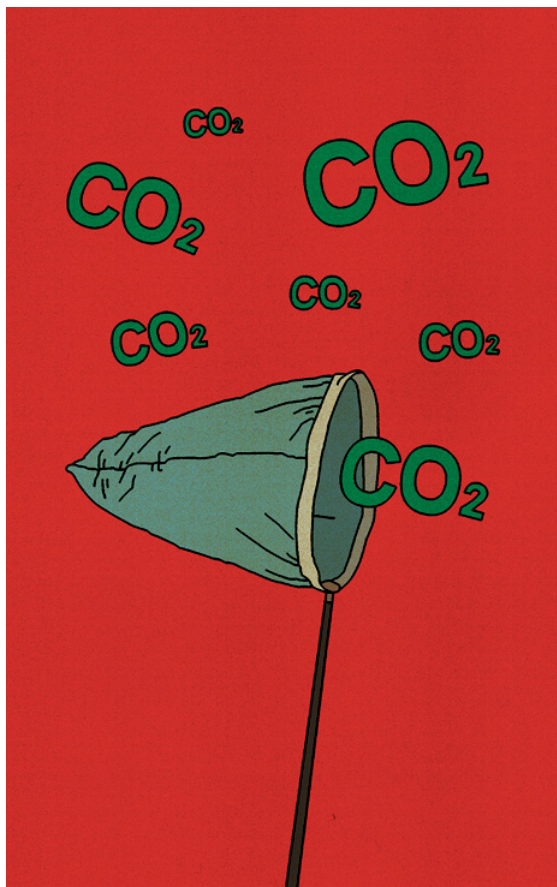
Zagovornici tvrde da bi nam ova metoda mogla kupiti više vremena u borbi za smanjenje emisije štetnih plinova. Znanstveni tim s Harvarda uspostavio je neovisno savjetodavno tijelo koje bi trebalo razmotriti moralne i političke posljedice eksperimenta. Kako god da test prođe, očekujte kontroverzu.

Toplinske pumpe

Potrošnja toplinske energije koja se upotrebljava za zagrijavanje zgrada zimi računa se kao četvrtina globalnog energetskog utroška. Ova se energija uglavnom dobiva sagorijevanjem ugljena, plina ili maziva. Ako svijet planira ostvariti ciljeve vezane za klimatske promjene, ovo se mora promijeniti. Alternativa koja najviše obećava jest upotreba toplinskih pumpi koje funkcioniraju po načelu „obrnutog hladnjaka“.

Umjesto da ispumpava toplinu hladice zgradu, toplinska pumpa izvlači toplinu iz vanjskog zraka, istodobno ju zagrijavajući. S obzirom na to da ona postojeću toplinu samo premješta uokolo, može se smatrati visoko učinkovitom: na svaki potrošeni kilovat električne energije, ona proizvede 3 kW topline, što ju čini jeftinijom od električnih radijatora. Pored toga, reverzibilan proces rada ove pumpe ljeti omogućava jeftino hlađenje.

Gradient, kompanija sa sjedištem u San Franciscu, jedna je od nekoliko kompanija koje u ponudi imaju pumpe koje su istodobno i grijače i rashladne. Proizvodi ove kompanije neupadljivog su dizajna, a montirani u prozore podsjećaju na metalne bisage. Naći će se na tržištu 2022.

Izravno pročišćavanje zraka

Ugljikov dioksid u atmosferi izaziva globalno zagrijavanje. Pa zašto ga onda ne bismo usisavali pomoću strojeva? Nekoliko razvojnih kompanija razvija izravno pročišćavanje zraka, tehnologiju koja čini upravo to. Kanadska kompanija Carbon Engineering započet će 2022. u Teksasu izgradnju najvećeg pogona za izravno pročišćavanje zraka na svijetu, kapaciteta 1 milijun prerađenog ugljikovog dioksida godišnje. Švicarska kompanija ClimeWorks otvorila je 2021. na Islandu tvornicu koja godišnje zakopa 4000 tona CO₂ u zemlju pretvarajući ga u minerale. Tu je i Global Thermostat, američka kompanija koja ima dvije probne tvornice. Tehnologija izravnog pročišćavanja zraka mogla bi biti od vitalnog značaja u borbi protiv klimatskih promjena. U ovoj utrci cilj je smanjenje troškova i veća primjena ove tehnologije.

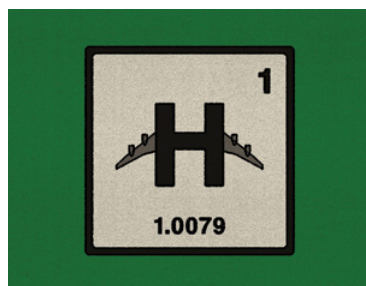
Vertikalne farme

Vertikalne farme novi su koncept poljoprivrede koji se širi, a podrazumijevaju uzgoj biljaka u zatvorenoj, kontroliranoj sredini. Iako LED žaruljice omogućavaju jeftiniji proces vertikalne proizvodnje, troškovi potrošene energije i dalje predstavljaju opterećenje. Vertikalne farme mogu se smjestiti blizu konzumenata, čime se smanjuju troškovi prijevoza i distribucije. Upotreba vode je minimalna, a s obzirom na to da nema štetnoća, nema ni potrebe za pesticidima.

Jones Food Company sljedeće će godine u Britaniji otvoriti najveću vertikalnu farmu na svijetu (13,750 četvornih metara). Američka kompanija AeroFarms otvorit će svoju najveću vertikalnu farmu u Danevilleu u Virginiji. I druge će se kompanije širiti. Nordic Harvest proširit će svoj pogon izvan Kopenhaga i izgraditi novi u Stockholmu. Plenty, kompanija iz Kalifornije, otvorit će novu farmu u zatvorenom, blizu Los Angelesa. Na vertikalnim farmama uglavnom se uzgaja visokokvalitetno zeleno lisnato povrće i začinsko bilje, iako se neke upuštaju i u proizvodnju rajčice, paprike i bobičastog voća. Novi izazov za njih je postizanje ekonomske isplativosti.

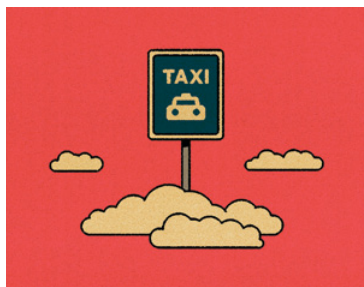
Teretnjaci s jedrima

Brodovi proizvode 3 % emisije stakleničkih plinova i sagorijevaju pogonsko gorivo koje doprinosi stvaranju kiselih kiša. Ovi problemi nisu postojali u vrijeme kada su brodovi imali jedra - što je i razlog zašto se jedra vraćaju u upotrebu, doduše ovog puta u visoko tehnološkom obliku, kako bi smanjili troškove i emisiju štetnih plinova. U 2022. francuski Michelin opremiti će jedan teretnjak jedrima na napuhavanje, što će prema očekivanjima smanjiti potrošnju goriva za 20 %. MOL, japanska brodska kompanija, planira postaviti teleskopsko krilno jedro na brod u kolovozu 2022. Očekuje se da talijanski Naos Design opremi osam brodova rotirajućim preklopnim „krilnim jedrima“. Drugi pristupi uključuju zmajevе, „usisna krila“ na kojima se nalaze ventilatori i ogromni rotirajući cilindri koji se zovu Flettnerovi rotori. Do kraja 2022. broj teretnih brodova s jedrima učetvorostručit će se na 40, tvrde iz Međunarodnog udruženja jedrenjaka. Ako u 2022. Europska unija uvrsti i brodarstvo u svoj program za trgovinu emisijama, kako je planirano, to će biti dodatni vjetar u leđa ovoj tehnologiji.

Zrakoplovi na vodik

Elektrificirani cestovni prijevoz jedna je stvar, dok je elektrificirani zračni promet - sasvim druga. Baterije mogu napajati samo male letjelice na kratkim letovima. Ali mogu li baterije s vodikovim ćelijama, koje u atmosferu ispuštaju samo vodu, uspjeti? Dvosjed konstruiran na Tehnološkom sveučilištu Delft u Nizozemskoj putnički je zrakoplov s pogonom na vodik koji će imati probni let 2022. ZeroAvia, kompanija smještena u Kaliforniji, planira dovršiti ispitivanja na letjelici s 20 sjedala kako bi svoj sustav s pogonom na vodik pripremila za testiranje do kraja godine. Iz Universal Hydrogena, još jedne kalifornijske kompanije, nadaju se da će njihov zrakoplov sa 40 sjedala poletjeti u rujnu 2022.

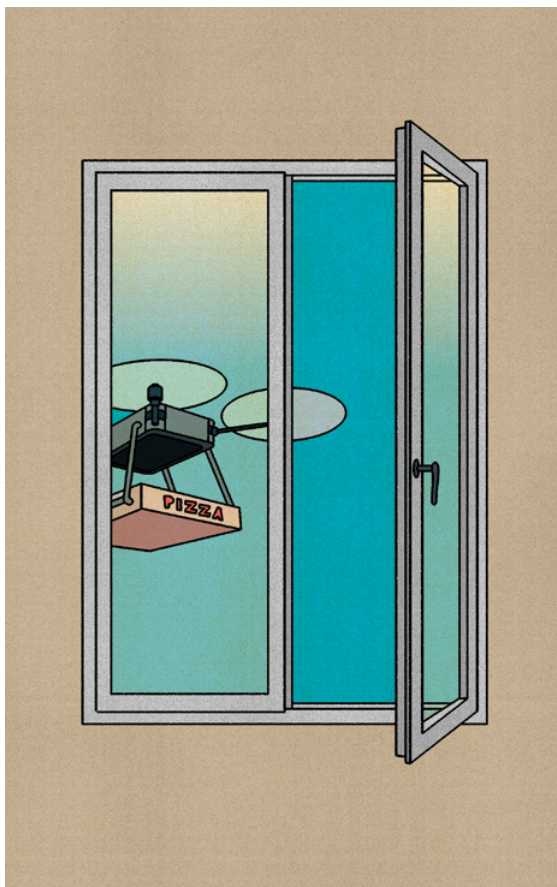

Električni leteći taksiji

Leteći taksiji ili letjelice s vertikalnim uzlijetanjem i slijetanjem, kako ih nova industrija naziva, dugo su bili plod mašte. Međutim, ova priča postaje ozbiljna. Nekoliko kompanija diljem svijeta obavljat će probne letove 2022. s ciljem testiranja ovih letjelica i puštanja u komercijalnu upotrebu za godinu ili dvije. Kompanija Joby Aviation, sa sjedištem u Kaliforniji, planira proizvesti desetine vozila s pet sjedala i dometom od 150 milja. Njemački Volocopter planira tijekom Olimpijskih igara u Parizu pružati usluge zračnog taksi prijevoza. Tu su i drugi konkurenti poput eHanga, Liliuma i Vertical Aerospacea. Držite se neba.

Svemirski turizam

Nakon 2021. koja je bila izuzetna za svemirski turizam, zahvaljujući ustrajnim naporima milijardera da ispalje civile u nebo, nade za 2022. godinu su velike. Sir Richard Branson u srpnju se vinuo u svemir svojom letjelicom Virgin Galactic, pretekavši Blue Origin i Jeffa Bezosa koji se nešto kasnije provozao suborbitalnim prostorom. U rujnu je SpaceX, kompanija Elona Muska, poslala četvero ljudi na višednevno krstarenje oko Zemlje. Sve tri kompanije nadaju se da će u 2022. povesti više turista - ovo će ujedno postati i prva godina u kojoj će u svemir putovati obični putnici, a ne državni službenici. Međutim, Virgin Galactic modificira svoje vozilo kako bi bilo jače i sigurnije te se ne očekuje da će poletjeti prije druge polovice 2022., pri čemu bi se komercijalni letovi mogli obavljati tek u četvrtom kvartalu. Blue Origin planira još putovanja, ali nisu precizirali kada i koliko. Što se tiče SpaceX-a, oni su svoju pogodbu ispunili time što su poslali turiste na međunarodnu Svemirsku stanicu. Što je sljedeće? Mjesec.

Dronovi za dostavu

Trebalo im je duže nego što se očekivalo da se podignu sa zemlje. Ali nova pravila, koja su stupila na snagu 2021., pomoći će dronovima za dostavu povećati visinu. Manna, irska razvojna kompanija koja se bavi dostavom knjiga, hrane i lijekova u grofoviji Golvej, planira uslugu proširiti na cijeli teritorij Irske i Britanije. Wing, sestrinska kompanija Googlea, obavila je probne dostave u Americi, Australiji i Finskoj i proširit će svoju dostavnu službu koja se na tržištu pojavila krajem 2021. Dronamics, bugarska razvojna kompanija, početak će s upotrebom krilnih dronova koji će raznositi teret između 39 europskih zračnih luka. Pitanje je hoće li brzina dronova za dostavu vinuti ovaj posao u vis ili će ga spustiti?

Tiša supersonična letjelica

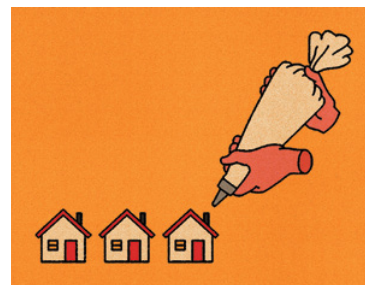
Već pola stoljeća znanstvenici se pitaju bi li promjena u obliku supersonične letjelice mogla smanjiti intenzitet zvučnog zida. Tek su nedavno računala postala dovoljno jaka da izvedu simulaciju koja će teorije o smanjenju zvuka pretvoriti u praksu.

U 2022. NASA-ina X-59 (Quiet Supersonic Technology) obavljat će prvi probni let. Ono što je važno, test će se odvijati iznad Zemlje - točnije, u zrakoplovnoj bazi Edwards u Kaliforniji. Concorde, prvi i jedini supersonični komercijalni zrakoplov na svijetu - nema dozvolu letjeti brže od svjetlosti iznad Zemlje. Očekuje se da će X-59-ov zvučni zid biti tek za osminu glasniji od Concordeovog. Zvuk jačine 75 decibela ekvivalentan je onome koji proizvodi udaljena grmljavina. Dakle, to će više biti sonični „udar“. Ako ovo bude funkcioniralo, NASA se nada da bi regulatori mogli ukinuti zabranu leta supersoničnim zrakoplovima iznad Zemlje, što bi najavilo novo doba za komercijalne letove.

3D ispis kuće

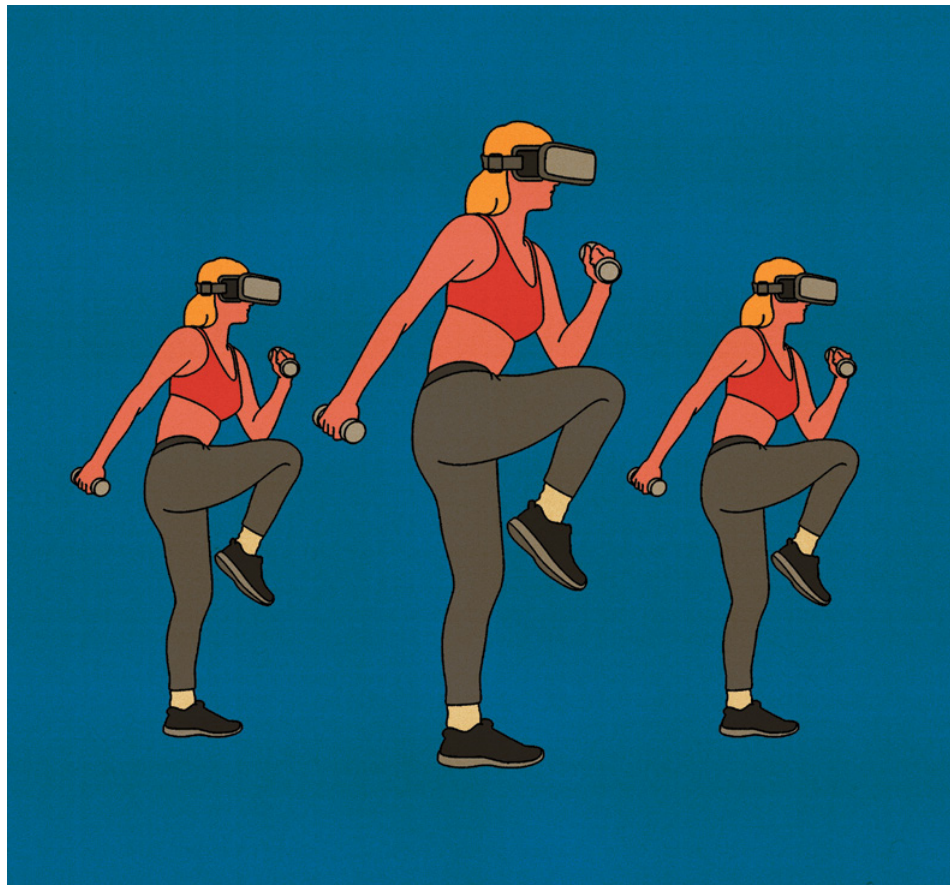
Arhitekti često koriste 3D ispis kako bi izradili skalne modele zgrada. Ali tehnologija se može proširiti i iskoristiti za izgradnju realnog modela. Materijali se raspršuju kroz mlaznicu poput pjene koja se potom stvrdnjava. Sloj po sloj i kuća je ispisana - ili iz jednog dijela ili kao višestruki dijelovi koji se potom prevoze i sklapaju.

Mighty Buildings, kompanija smještena u Kaliforniji, dovršiti će razvoj 15 3D ispisanih kuća prihvatljivih za okoliš u Rancho Mirageu. A ICON, kompanija iz Teksasa, planira započeti izgradnju zajednice od 100 3D ispisanih kuća blizu Austina, što bi bio najveći projekt ovog tipa.

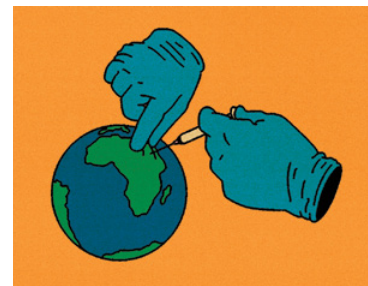
Vježbanje u virtualnoj stvarnosti

Mnogi ljudi ne vježbaju dovoljno. Željeli bi, ali im nedostaje motivacija. Slušalice za virtualnu stvarnost omogućuju ljudima da u isto vrijeme igraju igrice i sagorijevaju kalorije, dok udaraju i komadaju geometrijske oblike koji se pred njima pojavljuju ili se provlače i puze ispod zamišljenih prepreka. Vježbanje u virtualnoj stvarnosti postalo je popularno tijekom pandemije. U vrijeme kada su zbog ograničenja kretanja teretane bile zatvorene, na tržištu su se pojavile jeftine slušalice, Oculus Quest 2. Unaprijeđeni model i nove karakteristike za vježbanje pojavit će se 2022. A Supernatural, visoko cijenjena aplikacija za vježbanje u virtualnoj stvarnosti, koja je trenutačno dostupna samo u Sjevernoj Americi, možda će se pojaviti u Europi. Hoće li ubojita aplikacija za virtualnu stvarnost biti fizička tjelovježba?

Cjepiva protiv HIV-a i malarije

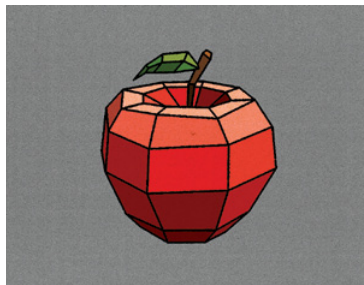
Zadivljujući uspjeh cjepiva protiv koronavirusa zasnovanog na glasničkom RNA (mRNA) glasnik je zlatne ere u razvoju cjepiva. Moderna razvija cjepivo protiv HIV-a bazirano na istoj tehnologiji mRNA koja se pokazala visoko učinkovitom kod cjepiva protiv koronavirusa. U ranu fazu kliničkih ispitivanja ušla je u 2021., a rezultati se očekuju u 2022. Kompanija BioNTech, koja je u suradnji s Pfizer-BioNTechom radila na razvoju cjepiva protiv koronavirusa, sada radi na cjepivu protiv malarije na bazi mRNA, a očekuje se da će klinička ispitivanja započeti u 2022. Cjepiva protiv malarije i HIV-a razvijena na Sveučilištu Oxford također obećavaju, iako nisu zasnovana na tehnologiji mRNA.

3D ispis koštanih implantata

Već godinama istraživači razvijaju tehnike kojima bi mogli izraditi umjetne organe koristeći se 3D ispisom biološkog materijala. Konačni cilj je uzeti nekoliko stanica od pacijenta i napraviti potpuno funkcionalni organi za transplantaciju, čime bi se smanjile duge liste čekanja, izbjegao test podudarnosti i rizik od odbacivanja.

Ova tehnologija još uvijek je daleko od mekih tkiva jer su kompliciranija od kostiju. Dvije razvojne kompanije, Particle3D i ADAM, nadaju se da će 3D ispisane kosti biti dostupne za transplantaciju u 2022. Obje firme upotrebljavaju minerale zasnovane na kalciju za ispis kostiju napravljenih prema mjerama dobivenim putem pacijentovog CT snimka. Kompanija Particle3D obavila je testiranje na svinjama i miševima koje je pokazalo da se koštana srž i venski sustavi formiraju za osam tjedana. Iz ADAM-a tvrde da njihovi 3D ispisani implantati stimuliraju prirodan rast kostiju i postepeno se razgrađuju, da bi na kraju bili zamijenjeni koštanim tkivom pacijenta. Ako se sve bude dobro odvijalo, znanstvenici tvrde da su na redu vene i srčani zalisci.

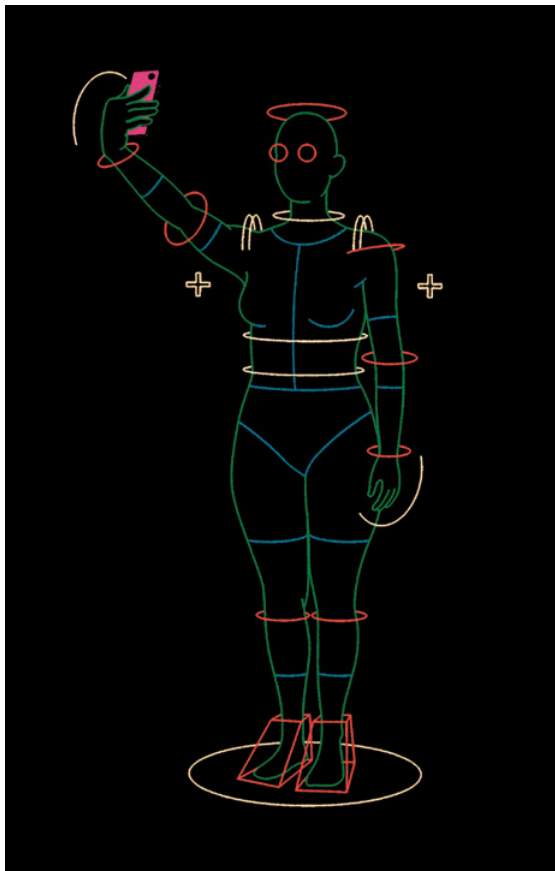
Metaverzum (Metasvemir)

Pojam metasvemir ili metaverzum prvi put je upotrijebio Neal Stephenson u romanu „Snježni pad“, a odnosio se na konstantno virtualan svijet u koji se ulazi pomoću specijalnih naočala i u kome se ljudi upoznaju, flertuju, igraju igrice, kupuju i prodaju stvari i rade još mnogo drugih stvari. U 2022. ova se riječ odnosi na fuziju videoigara, društvenih mreža i zabave koja stvara novo, dublje iskustvo, kao da plivate uz omiljenu pjesmu na koncertu putem interneta. Ovaj novi medij u nastajanju poslužio je kao odskočna daska igricama kao što su Minecraft, Roblox i Fortnite. Facebook je već promijenio naziv u Meta ne bi li iskoristio priliku - ili skrenuo misli s nekih drugih problema.

Kvantno računalstvo

Ideja koja je 90-ih godina prošlog stoljeća postojala samo na školskim pločama, izrasla je u nadmetanje između zemalja, tehnoloških divova i razvojnih kompanija, vrijedno nekoliko milijardi dolara. Cilj ovog natjecanja bio je da se kontrainstitutivne osobine kvantne fizike iskoriste za izgradnju nove vrste računala. Što se nekih matematičkih proračuna tiče - onih koji se upotrebljavaju u kriptografiji, kemiji i financijama - kvantno računalno moglo bi nadmašiti bilo koje nekvantno.

Ali kada će takva računala stići? Jedan parametar kojim se mjeri sposobnost kvantnog računala je broj kubita (qubit). Kineski tim sklopio je računalno sa 66 kubita. Američka kompanija IBM nada se da će u 2022. doći do 433 kubita, a u 2023. do 1000. Ali postojeći strojevi imaju jednu fatalnu manu: delikatno kvantno stanje o kojem ovise traje samo djelić sekunde. Trebat će godine da bi se to popravilo. Ako se u međuvremenu postojeći uređaji pokažu korisnima, kvantno računalstvo moglo bi postati komercijalna stvarnost mnogo ranije nego što bi se očekivalo.

Virtualni influenceri

Za razliku od ljudskog influencera, virtualni influencer nikada neće zakasnuti na snimanje, neće se napiti niti ostariti. To je zato što su virtualni influenceri računalno stvoreni likovi koji reklamiraju proizvode na Instagramu, Facebooku i TikToku.

Najpoznatija je Miquela Sousa ili „Lil Miquela“ (Mala Miquela), izmišljena devetnaestogodišnja Amerikanka brazilskog podrijetla s 3 milijuna pratitelja na Instagramu. Uz poticaj od 15 milijardi dolara, koliko se očekuje da će biti uloženo u influencersko tržište u 2022., virtualni influenceri će se umnožiti. Aya Stellar - međuzvezdana putnica koju je napravila marketinška agencija Cosmiq Universe - spustit će se na Zemlju u veljači. Već je objavila pjesmu na YouTubeu.

Moždano sučelje

U travnju 2021. neukrotivi poduzetnik Elon Musk uzbuđeno je tvitao da je makaki majmun „doslovno telepatiski igrao videoigru pomoću moždanog čipa“. Njegova kompanija, Neuralink, ubacila je dva mala snopa elektroda u mozak majmuna. Signali koji su se iz elektroda bežično prenosili do računala koji ih je dekodirao omogućili su majmunu da samo pomoću misli pomiče reket u igri Pong.

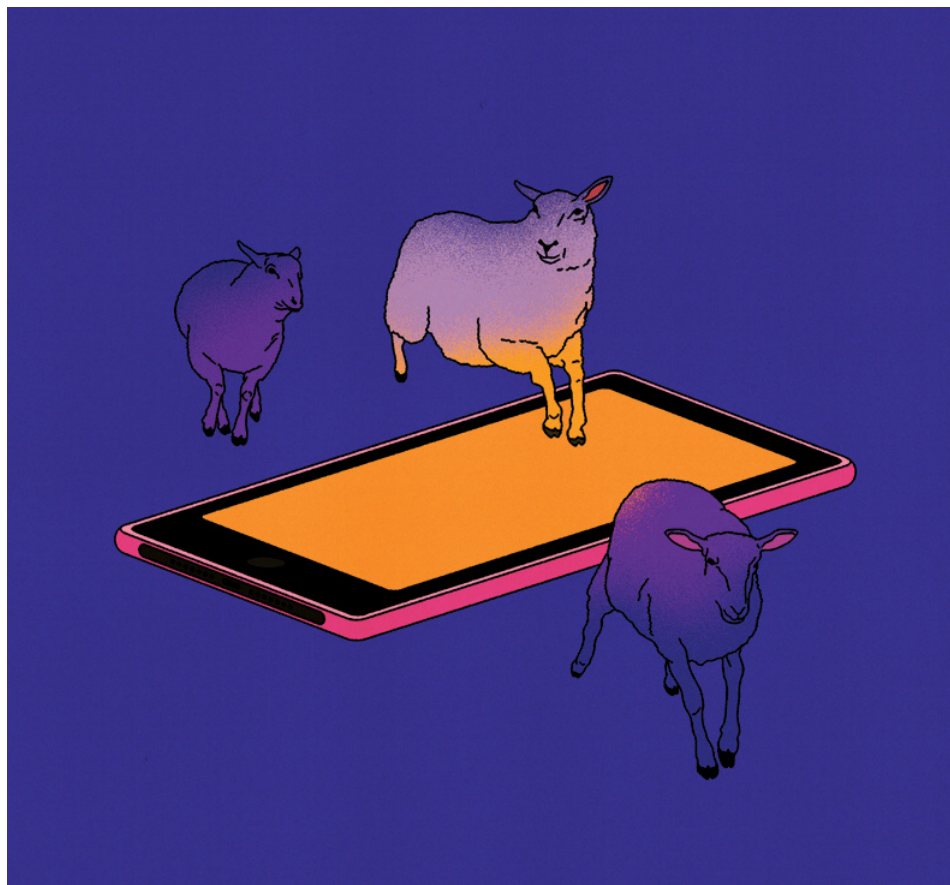
U 2022. Neuralink se nada da će ovu napravu upotrebljavati na čovjeku kako bi paraliziranim ljudima omogućili upotrebu računala. Još jedna kompanija, Synchron, već je dobila odobrenje američkih regulatora da započne testiranje na ljudima pomoću sličnog uređaja. Ova „minimalno invazivna“ neuralna proteza ubacuje se u mozak kroz venu na vratu. Kao što pomaže paraliziranim ljudima, može pomoći i u dijagnostici i liječenju bolesti živčanog sustava, poput epilepsije, depresije i hipertenzije.

Umjetno meso i riba

Winston Churchill nekada je razmišljao da je „apsurdno uzgajati cijelo pile da biste pojeli samo prsa i krila“. Gotovo stoljeće kasnije, oko 70 kompanija „uzgaja“ meso u bioreaktorima. Stanice izvađene iz nepovrijeđene životinje ubacuju se u juhu bogatu proteinima, šećerima, vitaminima i mineralima. U 2020. razvojna kompanija Eat Just, smještena u San Franciscu, postala je prva ovlaštena kompanija za prodaju svojih proizvoda u Singapuru. Očekuje se da će im se u 2022. pridružiti mnogo više kompanija. U narednoj godini izraelska razvojna kompanija SuperMeat očekuje da će dobiti dozvolu za komercijalnu prodaju pljeskavica od umjetnih pileća - uzgoj svakog pileta košta 10 dolara, što je znatna razlika u odnosu na 2500 dolara koliko je koštao 2018., kažu iz ove kompanije. U kompaniji Finless Foods, sa sjedištem u Kaliforniji, nadaju se da će dobiti dozvolu za prodaju pljeskavica od plavorepe tune - uzgoj kilograma sada košta 440 dolara dok je 2017. koštao 660.000 dolara. U tijeku je proizvodnja šunke, pileline i drugog umjetnog mesa. Ekološki osviješteni mesoljupci uskoro će moći napraviti svoj odrezak - i pojesti ga.

Tehnologija spavanja

Ovo je postala moda u Silicijskoj dolini. Nezadovoljni produktivnošću i učinkom koji ostvaruju tijekom radnog dana, štreberi su počeli optimizirati i san, uz upotrebu brojnih tehnologija, uključujući prstenje i rajfove za kosu koji prate i bilježe kvalitetu sna, zvučne uređaje za uspavljivanje, naprave koje mogu zagrijati ili rashladiti plahte, kao i pametne alarme koji će vas probuditi u pravi čas. Google je 2021. izbacio tablet za praćenje sna. Očekuje se da će Amazon učiniti isto u 2022. Ovo sve i ne zvuči toliko ludo ako se zna da loš san izaziva razne poremećaje, uključujući srčane bolesti i prekomjernu težinu. A ono što Silicijska dolina radi danas, sutra će raditi ostatak svijeta.

Personalizirani plan prehrane

Dijete nisu učinkovite. Sve je više dokaza o tome da je svaki metabolizam priča za sebe, pa bi takav trebao biti i izbor hrane. Prijavite se za personalizirani plan prehrane: aplikacije koje vam, koristeći se algoritmima, govore što i kada da jedete na osnovu vaše krvne slike, crijevne flore, podataka o životnom stilu i razine šećera u krvi koji će vam izmjeriti pomoću spravice veličine novčića. Nakon uspješnog izlaska na američko tržište, kompanije koje se bave personaliziranim planom prehrane mjerkat će i tržišta sa strane u 2022. Neki će tražiti dozvolu da plan prehrane upotrebljavaju kao tretman u liječenju bolesti poput dijabetesa i migrene.

Nosivi uređaji za praćenje zdravstvenog stanja

Savjetovanje na daljinu s medicinskim službama postale su uobičajene i mogle bi preobraziti perspektivu nosivih uređaja za praćenje zdravstvenog stanja, kao što su Fitbit ili Apple Watch. Trenutačno se oni upotrebljavaju uglavnom kao uređaji za tjelovježbu koji mjere broj koraka, brzinu kojom ste pretrčali ili preplivali neku udaljenost, broj otkucaja srca tijekom vježbanja i tako dalje. Linija između široke i medicinske upotrebe ovih uređaja polako blijedi, kaže analitičar iz Gartnera, konzultantske kuće.

Pametni satovi već mogu mjeriti zasićenost kisika u krvi, raditi EKG ili otkriti fibrilaciju atrijsa. Sljedeća verzija Apple Watcha koja se očekuje u 2022. mogla bi uključiti nove senzore koji će moći mjeriti razinu glukoze ili alkohola u krvi, kao i krvni tlak i tjelesnu temperaturu. Rockley Photonics, kompanija koja opskrbljuje tržište senzorskom tehnologijom, ovaj sustav naziva „klinikom na ručnom zglobu“. Možda će proći neko vrijeme dok zakon ne odobri ove funkcije, ali u međuvremenu će i liječnici, a ne samo korisnici, više pažnje obraćati na podatke dobivene putem ovih uređaja.

SVIJET U BROJKAMA: ZEMLJE

EUROPA

90 Austrija
90 Belgija
90 Bugarska
90 Hrvatska
90 Češka
90 Danska
90 Estonija
90 Finska
90 Francuska
90 Njemačka
91 Grčka
91 Mađarska
91 Irska
91 Italija
91 Latvija

91 Litva
91 Nizozemska
91 Norveška
91 Poljska
91 Portugal
92 Rumunjska
92 Rusija
92 Slovačka
92 Slovenija
92 Španjolska
92 Švedska
92 Švicarska
92 Turska
92 Ukrajina
92 Ujedinjena Kraljevina

AZIJA

93 Australija
93 Bangladeš
93 Kina
93 Hong Kong
93 Indija
93 Indonezija
93 Japan
93 Kazahstan
94 Malezija
94 Novi Zeland
94 Pakistan
94 Filipini
94 Singapur
94 Južna Koreja
94 Šri Lanka

94 Tajvan
94 Tajland
94 Uzbekistan
94 Vijetnam

SJEVERNA AMERIKA

95 Kanada
95 Meksiko
95 Sjedinjene Američke Držve

LATINSKA AMERIKA

95 Argentina
95 Bolivija

95 Brazil
95 Čile
95 Kolumbija
95 Kuba
96 Ekvador
96 Paragvaj
96 Peru
96 Urugvaj
96 Venezuela

BLISKI ISTOK & AFRIKA

96 Alžir
96 Angola
96 Kamerun
96 Egipat

96 Etiopija
97 Iran
97 Irak
97 Izrael
97 Jordan
97 Kenija
97 Libanon
97 Libija
97 Maroko
97 Nigerija
97 Saudijska Arabija
97 Južna Afrika
97 Sirija
97 Zimbabve

Prognoza rasta BDP-a 2022.

% promjena u odnosu na godinu ranije

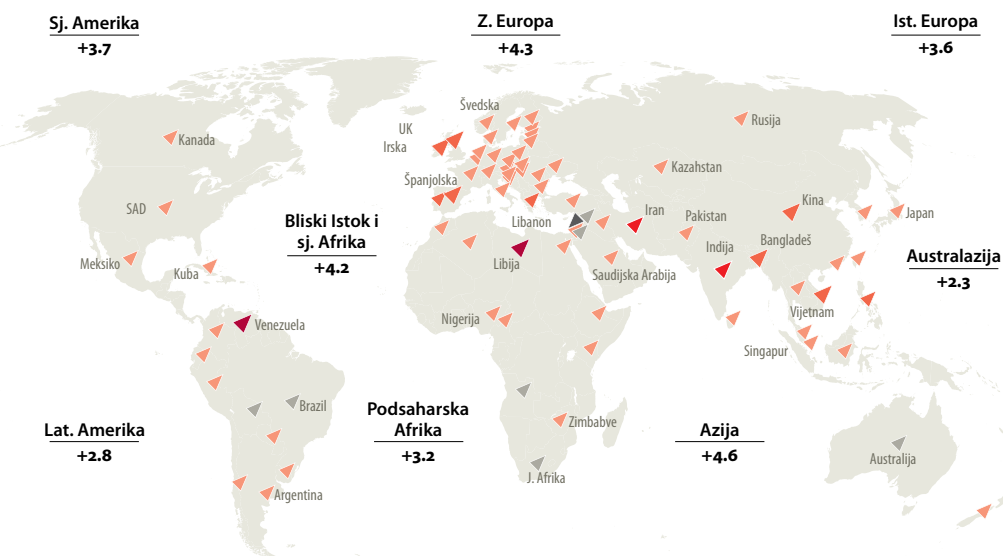

Makao	Gvajana	Maldivi	Aruba	Venezuela	Sveta Lucija	Libija	Curaçao	Kambodža	Anguila
+39.8	+32	+19.5	+15.0	+13.0	+12.1	+11.8	+11.5	+10.2	+9.2

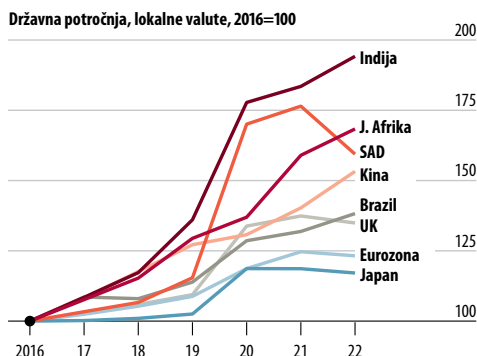
Dok se velika svjetska gospodarstva bore za oporavak od bolesti Covid-19, poretom zemalja s najbržim rastom 2022. dominiraju manja tržišta. Zaista, da se gospodarstva koja zauzimaju prvih deset mjesta objedine, zauzela bi tek 66. mjesto u svijetu, između Iraka i Kuvajta. Oni koji ulaze u prvih deset ili su mali ili izlaze iz još dubljih kriza od pandemije - Venezuela, na primjer (najveće gospodarstvo u toj skupini), oporavlja se od kronično lošeg ekonomskog upravljanja, a Libija od osakaćenosti unutarnjim sukobima. Makao, koji ima najbrži rast, oporavlja se od prepolovljenja gospodarstva 2020. godine nakon što je Covid-19 uništio turizam i kockanje. Većina kockara koji se vraćaju bit će iz Kine, usprkos predloženim ograničenjima iz Pekinga; nekinezi se neće vratiti u velikom broju do 2023. Kambodža, treće po veličini i deveto po brzini rasta gospodarstvo, dobit će poticaj od novih regionalnih trgovinskih sporazuma, a Gvajana od neočekivanih prihoda od nafte. Maldivi, Aruba, Sveta Lucija, Curaçao i Angvila bit će na dobitku kako se turisti vraćaju.

Prognoze za 2022., osim ako nije drugačije naznačeno. BDP u dolarima izračunat je primjenom predviđenog tečaja dolara u 2022. (BDP po PKM-u, odnosno paritetu kupovne moći, prikazan u zagradama). Sve su brojke pojednostavljene zaokruživanjem.

Top deset zemalja sa najbržim rastom

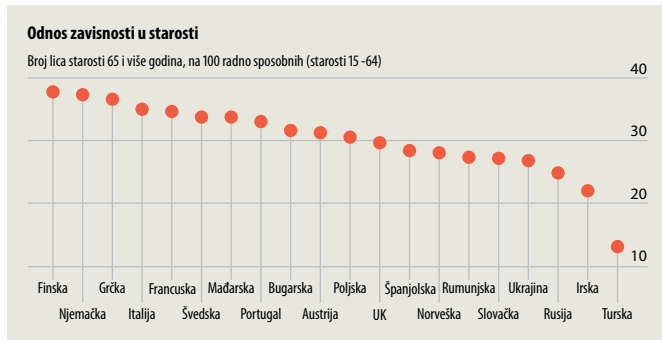
Cijena pandemije

Obnova radne snage

Europa

Austrija

Rast BDP-a	4,7 %
BDP po stanovniku	57.740 \$ (PKM: 63.870 \$)
Inflacija	1,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,2
Broj stanovnika	8,7 mil.

Sebastian Kurz podnio je ostavku na mjesto kancelara u listopadu 2021. nakon korupcijskog skandala, ali njegova zamjena, Alexander Schallenberg, njegov je saveznik i Kurz će ostati na čelu njihove Narodne stranke. Koalicijska vlada, prva u Europi koja je kombinirala desni centar i ekološku stranku, preživjet će skandal i voditi zemlju u gospodarski oporavak zahvaljujući velikodušnom odgovoru na pandemiju njenog prethodnika. Jedna od „štedljive četvorke“ EU-a (s Danskom, Nizozemskom i Švedskom), oduprijet će se pozivima južnih članica EU-a za više zajedničkog duga nalik na obveznice koje su izdane u krizi bolesti Covid-19. Austrija će se suprotstaviti pozivima EU-a za popuštanje stega oko imigracije, iako su stranci potrebni za poboljšanje ponude radne snage koja stari.

Belgija

Rast BDP-a	3,5 %
BDP po stanovniku	55.045 \$ (PKM: 58.190 \$)
Inflacija	1,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,4
Broj stanovnika	11,7 mil.

Koalicijska vlada od sedam stranaka formirana je nakon 495 dana pregovora, ali je isključila separatistički Novi flamanski savez koji je osvojio najveći udio glasova na izborima 2019. U Vladi će se sada sudarati glave zbog suprotstavljenih ideologija. Na čelu s premijerom Alexanderom De Crooom, Vlada će većinu od 6 milijardi eura koje će dobiti iz Fonda za oporavak i otpornost EU-a u godinama koje dolaze potrošiti na infrastrukturu, preokrećući uporni deficit javnih ulaganja. Gospodarstvo će se vratiti na veličinu prije pandemije.

OBRATITE PAŽNJU: Na Boom, bubnjeve i gitare. Grad Boom u srpnju će ugostiti Tomorrowland, najveći svjetski festival elektronske glazbe.

Bugarska

Rast BDP-a	4,1 %
BDP po stanovniku	12.000 \$ (PKM: 27.610 \$)
Inflacija	2,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,3
Broj stanovnika	6,8 mil.

Zemlja je krenula u treće izbore u godinu dana krajem 2021., nakon što Slavi Trifonov, televizijsko lice i vođa mlade protestne stranke „Ima takvih ljudi“, nije uspio osigurati podršku manjinskoj vladi. Nova administracija, bez obzira na sastav, imat će koristi od nekih 10 milijardi eura u bespovratnim sredstvima i zajmovima EU-a u narednih nekoliko godina, ali nestabilne institucije i popustljivo pravosuđe ograničit će učinkovitost potrošnje. Snažne trgovinske veze s EU-om ojačale su ekonomski utjecaj pandemije, ali će također pomoći u oporavku.

OBRATITE PAŽNJU: Na ironiju. Bugarski međunarodni festival maskenbalskih igara, koji se održava svake godine u Perniku u siječnju, privući će maskirane natjecatelje iz cijelog svijeta poslije dvogodišnje pauze.

Hrvatska

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	16.420 \$ (PKM: 30.990 \$)
Inflacija	1,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,9
Broj stanovnika	4,1 mil.

Koalicijska vlada koju predvodi Hrvatska demokratska zajednica desnog centra pod premijerom u drugom mandatu Andrejom Plenkovićem, ima većinu od tek tri mjesta u parlamentu, ali bi

trebala ostati stabilna još godinu ili dvije. Neposredni prioritet bit će distribucija cjepiva i konsolidacija oporavka od pandemije. Dugoročni izazovi, kao što je starenje stanovništva, morat će pričekati. Gospodarski rast, iako niži nego 2021., oporavit će se poptuno od pandemijske recesije. Oživjet će domaća potrošnja potrošača i kompanija, a vitalna turistička industrija postupno će se vratiti u život.

Češka

Rast BDP-a	4,6 %
BDP po stanovniku	28.640 \$ (PKM: 47.410 \$)
Inflacija	2,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,3
Broj stanovnika	10,7 mil.

Vladajuća stranka ANO tijesno je poražena na izborima u listopadu 2021. Koalicijski desni centar Zajedno dobila je najviše glasova i vjerojatno će se pridružiti Piratima i Gradonačelnicima kako bi formirala novu vladu. Petr Fiala, vođa koalicije Zajedno, glavni je kandidat za premijera. Ideološke razlike unutar vlade obećavaju neizvjesna vremena. Gospodarski će se rast povećati 2022. kako se poremećaji na strani ponude smanjuju.

OBRATITE PAŽNJU: Na povećane ambicije. Češka preuzima rotirajuće predsjedavanje Vijećem EU-a u srpnju i upotrijebit će svoj mandat za pritisak na proširenje EU-a na zapadni Balkan.

Danska

Rast BDP-a	3,0 %
BDP po stanovniku	69.700 \$ (PKM: 67.000 \$)
Inflacija	1,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-0,2
Broj stanovnika	5,8 mil.

Socijaldemokratskoj vladi lijevog centra nedostaje zakonodavna većina, ali uživa podršku saveznika lijevog centra, a rascjepkana opozicija pomoći će joj da ostane na vlasti. Fokus će biti na smanjenju broja slučajeva bolesti Covid-19, ali će se pojaviti dugoročniji problemi. Neslaganje oko migracijske politike, sa socijaldemokratima koji jačaju svoj stav kako bi potkopali pritisak s desnice, izazvat će trzavice s parlamentarnim saveznicima stranke. Ako virus dopusti, gospodarstvo će ojačati.

Estonija

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	28.340 \$ (PKM: 44.730 \$)
Inflacija	2,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-1,8
Broj stanovnika	1,3 mil.

Koalicijska vlada pod premijerkom Kaja Kallas objedinjuje njezinu Reformsku stranku desnog centra sa Strankom centra. Ideološke razlike, međutim, znače da je ljepilo među njima slabo i da bi savez mogao krenuti putem svog prethodnika, koji se raspao nakon dvije godine. Kako se izvanredno stanje zbog bolesti Covid-19 smiruje, fokus politike vratit će se na stabilnu integraciju s EU-om i NATO-m i

zagovaranje proturizičnih reformi, o čemu postoji nacionalni konsenzus. Visoki udio uvezene robe u izvozu zemlje znači da će oporavak trgovine donijeti mali gospodarski poticaj.

Finska

Rast BDP-a	2,6 %
BDP po stanovniku	53.820 \$ (PKM: 55.270 \$)
Inflacija	1,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,4
Broj stanovnika	5,6 mil.

Vladajuća koalicija lijevog centra koju predvodi premijerka Sanna Marin uživa snažnu podršku naroda, iako će pitanja poput imigracije podijeliti biračko tijelo i pružiti pomoć krajnjoj desnici, posebno ako iz Afganistana stigne novi val izbjeglica. Kako se pandemija povlači, vlada će se usredotočiti na reformu socijalne zaštite i jačanje javnih financija. Gospodarstvo će potaknuti rast izvoza visoke tehnologije i proizvodnje.

Francuska

Rast BDP-a	4,0 %
BDP po stanovniku	46.170 \$ (PKM: 54.960 \$)
Inflacija	1,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,2
Broj stanovnika	65,6 mil.

Emmanuel Macron, predsjednik, u dobroj je poziciji osvojiti drugi mandat na čelu svoje stranke Republika u pokretu u travnju, iako će smanjena većina smanjiti njegov manevarski prostor. Vlada će pokrenuti program oporavka na strani ponude od 100 milijardi eura, osmišljen da postavi gospodarstvo na produktivnije dugoročne temelje. Fiskalni poticaj osmišljen da podrži kratkoročni oporavak povećat će omjer duga i BDP-a koji je već peti po veličini u europskom području. Nepopularne reforme mirovina i naknada za nezaposlene čekat će u kutu barem dok ne počne drugi mandat. Gospodarstvu će trebati veći dio godine da popuni rupu koju je ostavila pandemija.

Njemačka

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	53.200 \$ (PKM: 61.000 \$)
Inflacija	1,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,1
Broj stanovnika	82,9 mil.

Zemlja će iskusiti život bez Angele Merkel na čelu prvi put u 16 godina, nakon izbora u rujnu 2021. Glasanje je rezultiralo malom prednošću Socijaldemokratske partije (SPD) nad Kršćansko-demokratskom unijom; za formiranje vlade bit će potrebni koalicijski pregovori koji bi mogli potrajati. Očekuje trostranačku koaliciju predvođenu SPD-om sa Zelenima i Slobodnim demokratima i Olafom Scholzom kao kancelarom. Politika nakon pandemije okrenut će se prema zelenom, s električnim automobilima u prvom planu. Veliki proizvodni sektor ograničio je usporavanje zbog bolesti Covid-19. Gospodarstvo će se oporaviti brže od većine zemalja članica EU-a.

Grčka

Rast BDP-a	5,0 %
BDP po stanovniku 20.960 \$ (PKM: 34.550 \$)	
Inflacija	1,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,7
Broj stanovnika	10,3 mil.

Pandemija je prekinula sporo oživljavanje zemlje nakon katastrofe koju je donijela kriza državnog duga desetljeće ranije, ali fondovi EU-a za oporavak potaknut će gospodarstvo kako se više novca troši. Sustizanje gospodarskog zaostajanja odražavat će putanju pandemije, s turizmom i pomorstvom, koji su ključni za grčko gospodarstvo koje se u ogromnoj mjeri oslanja na usluge, osjetljivima na nova ograničenja putovanja i trgovanja.

Mađarska

Rast BDP-a	4,7 %
BDP po stanovniku 20.170 \$ (PKM: 39.290 \$)	
Inflacija	3,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,3
Broj stanovnika	9,6 mil.

Najneizvjesniji izbori od onih 2010. koji su doveli stranku Fidesz na vlast, zakazani su za travanj. Fidesz je od tada dva puta ponovo izabran i mogao bi ponovo pobijediti usprkos jedinstvenoj listi opozicije. Pod premijerom Viktorom Orbánom vlada je gušila drugačije mišljenje kroćenjem medija i pravosuđa. EU se usprotivio, ali neće ostvariti prijetnje o ograničenju financiranja. Gospodarstvo će napredovati nakon velikog oporavka 2021.

OBRATITE PAŽNJU: Na anketu o Povorci ponosa. Vlada planira do početka 2022. održati referendum o novim pravilima koja pooštavaju poučavanje o homoseksualnosti i transrodnim pitanjima u školama.

Irska

Rast BDP-a	5,5 %
BDP po stanovniku 107.490 \$ (PKM: 115.480 \$)	
Inflacija	2,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,1
Broj stanovnika	5,0 mil.

Jedna od rijetkih zemalja čije je gospodarstvo raslo tijekom pandemije, Irska će uživati u produženom rastu nakon pandemije. Ali izvor dijela tog rasta - prisutnost multinacionalnih korpo-

racija namamljenih niskim porezima - mogao bi biti ugrožen planiranim međunarodnim sporazumom o oporezivanju. Vlada taoiseacha (premier) Micheála Martina, koalicija suparnika Fine Gael i Fianna Fail te Zelene stranke, postat će sve nestabilnija. Može potrajati godinu dana, ali ne mnogo duže.

OBRATITE PAŽNJU: Na zamjenu mjestu. Leo Varadkar, vođa Fine Gaela i bivši taoiseach, ove će godine preuzeti dužnost od Martina prema sporazumu o koalicijskoj zamjeni mjesta.

Italija

Rast BDP-a	4,4 %
BDP po stanovniku 36.330 \$ (PKM: 47.760 \$)	
Inflacija	1,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,1
Broj stanovnika	60,3 mil.

Vlada nacionalnog jedinstva pod premijerom Mariom Draghiem uživat će podršku u parlamentu svih stranaka osim krajnje desničarske Braće Italije i trebala bi do ekati kraj mandata koji završava 2023. Unutarnje podjele, međutim, odgodit će gospodarsko restrukturiranje koje Draghi predlaže. Italija je bila teško pogođena pandemijom, a njezino gospodarstvo ometaju dugogodišnji problemi poput utaje poreza i starenja stanovništva. Ipak, u 2022. trebalo bi se vratiti na veličinu od prije pandemije.

OBRATITE PAŽNJU: Na pozornicu. Italija će biti domaćin Eurovizije, europskog peripatetičnog pop-natjecanja, pred punim gledalištem nakon što je događaj otkazan 2020., a prisutnost publike ograničena 2021.

Latvija

Rast BDP-a	4,5 %
BDP po stanovniku 20.260 \$ (PKM: 25.410 \$)	
Inflacija	1,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,3
Broj stanovnika	1,9 mil.

Četvorostranačka koalicijska vlada desnog centra pod premijerom Krišisom Karinšom inherentno je nestabilna: njegova stranka Novo jedinstvo ima samo osam od 100 mjesta u parlamentu i suočit će se sa sve većim pritiskom kako pandemija bliziji. Izbori u listopadu 2022. rezultirat će još jednom kaotičnom koalicijom. Politika će pratiti proturadni, fiskalno razborit konsenzus koji je dominirao od neovisnosti 1991.

Litva

Rast BDP-a	3,9 %
BDP po stanovniku 25.020 \$ (PKM: 46.080 \$)	
Inflacija	2,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,7
Broj stanovnika	2,7 mil.

Koalicijska vlada konzervativne Domovinske unije - Litvanskih

OSOBA GODINE 2022.

Stranka krajnje desnice Braća Italije (FDI) postigla je zavidan uspjeh izbjegavajući vlast tako što se protivila formiranju prethodne tri vlade, ali to bi se uskoro moglo promijeniti. FDI je gotovo učestvovala podršku od općih izbora 2018., nadmašivši desničarsku Sjevernu ligu i postala najpopularnija stranka u Italiji. Vođa stranke, **Giorgia Meloni**, koja se pridružila omladinskom

krilu neofašističkog talijanskog Socijalnog pokreta s 15 godina i postala vođa FDI-ja 2014., sada ima priliku učvrstiti poziciju šefice talijanske desnice. Politički će joj se udvarati Matteo Salvini, vođa Lige, ali ona je u dobroj poziciji da ga zasjeni kako bude počinjalo političko manevriranje prije izbora koji se trebaju održati do lipnja 2023. Ona će imati dobre izgleda postati prva talijanska premijerka.

demokršćana i dva liberalna partnera podržava reforme obrazovnog sustava i druge promjene osmišljene za smanjenje jaza u odnosu na bogate europske zemlje. Gospodarstvo je relativno dobro prošlo kroz pandemiju budući da su jake veze s Rusijom i Poljskom osigurale izolaciju od teže pogođenih područja Europe.

OBRATITE PAŽNJU: Na žicu. Dovořit će se ograda duž 480 km duge granice s Bjelarusom kako bi se blokirao sve veći broj migranata koji bježe od autokratske vladavine bjeloruskog predsjednika Aleksandra Lukašenka.

Nizozemska

Rast BDP-a	3,9 %
BDP po stanovniku 58.050 \$ (PKM: 66.810 \$)	
Inflacija	2,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,7
Broj stanovnika	17,5 mil.

Dvije stranke s najviše glasova na izborima 2021., Narodna stranka za slobodu i demokraciju desnog centra (VVD) i Demokratska 66 s lijevog centra, borile su se da regrutiraju koalicijske partnere te bi zemlja mogla ući u 2022. i dalje pod privremenom upravom premijera Marka Ruttea iz VVD-a koji trenutačno odrađuje četvrti mandat kao premijer. Čak i ako se koalicija formira ranije, bit će krhka i možda neće trajati ni godinu dana.

Norveška

Rast BDP-a	2,9 %
BDP po stanovniku 85.420 \$ (PKM: 68.560 \$)	
Inflacija	2,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,5
Broj stanovnika	5,5 mil.

Laburistička stranka lijevog centra bila je spremna preuzeti uzde nakon izbora krajem 2021., u koaliciji s populističkom i protuimigrantskom Strankom centra. Laburisti će se zalagati za redistributivniju poreznu politiku i veću potrošnju na zdravstvo, dok će Stranka centra težiti pooštavanju imigracije. Rastuća potrošnja u zemlji i inozemstvu u potpunosti je oporavila zemlju od

plitke recesije nastale zbog bolesti Covid-19, a gospodarstvo će nastaviti trend rasta tijekom 2022.

Poljska

Rast BDP-a	4,9 %
BDP po stanovniku 19.400 \$ (PKM: 39.880 \$)	
Inflacija	3,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,9
Broj stanovnika	37,7 mil.

Stranka Pravo i pravda (PiS), koja dominira vladajućom koalicijom, žrtva je pritiska manjih stranaka nakon odlaska konzervativne grupe Sloga u 2021. PiS i njezin predsjednik Jarosław Kaczyński tražit će ad hoc dogovore kako bi zadržala svoju nacionalističku politiku na izabranom putu, ali vlada neće odslužiti puni mandat. Umjesto toga, nastojat će pokrenuti izvanredne izbore kada ankete budu povoljne, iako oživljavanje konzervativne opozicije predstavlja rizik. Gospodarstvo će napredovati nakon blage recesije 2021.

OBRATITE PAŽNJU: Na novu cijev. Plinovod za prijenos plina iz Norveške počet će s punim radom, smanjujući ovisnost Poljske o Rusiji.

Portugal

Rast BDP-a	5,1 %
BDP po stanovniku 25.730 \$ (PKM: 39.220 \$)	
Inflacija	0,9 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-1,8
Broj stanovnika	10,3 mil.

Manjinska vlada Socijalističke stranke (PS) koju predvodi António Costa, premijer u drugom mandatu, podijelit će bespovratna sredstva i zajmove EU-a u okviru Instrumenta za oporavak i otpornost kako bi oživjela ekonomiju. Portugal je bio teško pogođen pandemijom zbog ranih i visokih stopa zaraze i oslanjanja na turizam, koji će ostati prigušen tijekom 2022. Strukturna pitanja, kao što je uporno niska produktivnost, dodatno će utjecati na oporavak.

OBRATITE PAŽNJU: Na prijevremeno glasanje. Administracija PS-a vlada bez formalne podrške koalicijskog

partnera u ovom drugom mandatu i podložna je glasanju o poverenju. Moglo bi doći do izbora.

Rumunjska

Rast BDP-a	4,7 %
BDP po stanovniku 15.580 \$ (PKM: 37.930 \$)	
Inflacija	3,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,2
Broj stanovnika	19,0 mil.

Koalijska vlada desnog centra na čelu s Nacionalno-liberalnom strankom (PNL) i premijerom Florinom Cîtuom srušila se u listopadu 2021. kada je izgubila parlamentarno glasanje o nepovjerenju. Nova vlada predvođena PNL-om trebala bi biti imenovana krajem 2021. Kriza će ugroziti napore vlade da obuzda proračunski deficit. Tekući račun također je u debelom deficitu, što je rezultat viših cijena nafte i rastućeg računa za uvoz koji potiče oporavak. Ovi dvostruki deficiti ograničit će rast. Ipak, gospodarstvo je u potpunosti nadoknadilo gubitak nastao tijekom pandemije.

Rusija

Rast BDP-a	2,7 %
BDP po stanovniku 12.310 \$ (PKM: 30.840 \$)	
Inflacija	4,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-1,2
Broj stanovnika	148,8 mil.

Pritisnuta sankcijama zapada i nestabilnošću na globalnim tržištima nafte, vlada je radila na zaštiti od vanjskih šokova. To znači da će reforme u korist gospodarskog rasta biti podržane obrambenim mjerama kao što je očuvanje deviznih rezervi. Ustavne promjene omogućavaju predsjedniku Vladimiru Putinu da ostane na vlasti do 2036. godine, ali će za očuvanje kontrole biti potrebna sve čvršća omča oko unutarnjeg neslaganja i stalni oprez protiv vanjskih neprijatelja, stvarnih ili proizvedenih. Gospodarstvo će izgubiti brzinu nakon oporavka nakon pandemije i nastaviti će bljedunjaviti trend rasta.

OBRATITE PAŽNJU: Na kasni dolazak. Letjelica Luna 25 sletjet će na južnu polutku Mjeseca u svibnju, sedam mjeseci kasnije nego što je planirano.

Slovačka

Rast BDP-a	3,8 %
BDP po stanovniku 22.170 \$ (PKM: 36.020 \$)	
Inflacija	2,0 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,9
Broj stanovnika	5,5 mil.

Divergentna četvorostранаčka koalicija, postavljena 2021. godine na platformi borbe protiv korupcije, posrnula je tijekom pandemije i ostatak će nestabilna, ali će se održati na okupu taman dovoljno dugo da spriječi povratak na vlasti dugotrajno vladajuće koalicije predvođene Smer-SD-om koju je naslijedila. Spora kampanja cijepljenja usporila je napredak u borbi protiv pandemije, ali bi gospodarstvo trebalo dovršiti oporavak 2022., predvođen snažnim proizvodnim sektorom (Slovačka je najveći svjetski proizvođač automobila po stanovniku). Vlada će se usredotočiti na privlačenje stranih ulaganja.

Slovenija

Rast BDP-a	4,1 %
BDP po stanovniku 29.170 \$ (PKM: 44.130 \$)	
Inflacija	1,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,3
Broj stanovnika	2,1 mil.

Četvorostранаčka koalicija desnog centra pod premijerom Janezom Janšom, koja je i sama nasljednica koalicije lijevog centra koja se raspala 2020., šepat će prema izborima u srpnju usred narodnih protesta i usklađene političke opozicije. Postoji nezadovoljstvo, posebno zbog neliberalnih sklonosti vlade, uključujući poteze protiv tiskovina i neovisnosti pravosuđa. Iako Janšina Slovenska demokratska stranka vodi u anketama, izbori će donijeti produženo pregovaranje i još jednu nestabilnu koaliciju. Povezivanje s ojačanim njemačkim gospodarstvom potaknut će oporavak, ali će sporo oživljavanje turizma stvoriti prepreke.

OBRATITE PAŽNJU: Na istomišljenike. Ljubljana će u srpnju biti domaćin 17. Europskog kongresa psihologije.

Španjolska

Rast BDP-a	5,9 %
BDP po stanovniku 32.430 \$ (PKM: 45.280 \$)	
Inflacija	1,4 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,7
Broj stanovnika	46,7 mil.

Nakon jedne od najdubljih pandemijskih recesija u Europi, gospodarstvo će se boriti za oporavak, što je otežano strukturnim problemima kao što su oslanjanje na kratkoročne ugovore o radu i prihode od turizma. Tržište rada, koje se i dalje oporavlja desetljeće nakon financijske krize, pretrpjelo je štetu tijekom pandemije, ali će nezaposlenost ove godine nastaviti opadajući trend. Premijer Pedro

Sánchez i njegova koalijska vlada lijevog centra - prva u Španjolskoj - usredotočit će se na izlazak iz zdravstvene krize i iskorištavanje sredstava EU-a za oporavak.

OBRATITE PAŽNJU: Na katalonski poticaj. Manjinska vlada bit će ojačana jačom podrškom katalonskih separatista nakon što je pomilovala sponzore neodobrenog referenduma o nezavisnosti 2017.

Švedska

Rast BDP-a	2,9 %
BDP po stanovniku 61.690 \$ (PKM: 61.920 \$)	
Inflacija	1,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-0,6
Broj stanovnika	10,3 mil.

Manjinska vlada, glomazna koalicija četiri lijevo orijentirane stranke i jednog neovisnog zastupnika, posrnut će do kraja mandata u rujnu i malo će toga suštinskog napraviti. Koalicija desnog centra najvjerojatniji je izborni ishod, uključujući nacionalističke i protuimigrantske Švedske demokrate, ali nedostajat će joj većina. Njezin program uključivat će strožu kontrolu imigracije i poteze za hlađenje tržišta nekretnina koje se pregrijava.

Švicarska

Rast BDP-a	2,9 %
BDP po stanovniku 87.880 \$ (PKM: 79.230 \$)	
Inflacija	0,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	0,1
Broj stanovnika	8,8 mil.

Odnos s EU-om dobit će na važnosti nakon što je sedam godina pregovora prekinuto 2021. i stranke se spremaju za izbore 2023. Desničarska Švicarska narodna stranka, koja ima najveći udio u zastupničkim mjestima, isticat će da je najvažniji suverenitet, dok će sindikati i lijeva isticati važnost slobode kretanja i prava radnika. Zeleni, najbolji akteri na izborima 2019., vodit će kampanju za ponavljanje izbora budući da se prosjek mjesta u Saveznom vijeću (vladi) od sedam članova određuje prema udjelu glasova na dvama uzastopnim izborima. Gospodarski rast bit će i dalje iznad prosjeka, iako ispod stope iz 2021.

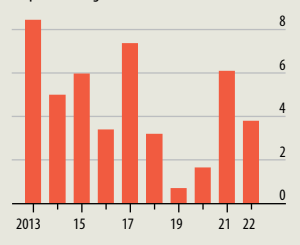
Turska

Rast BDP-a	3,6 %
BDP po stanovniku 8.180 \$ (PKM: 34.570 \$)	
Inflacija	14,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,3
Broj stanovnika	85,6 mil.

Predsjednik Recep Tayyip Erdoğan i njegova konzervativna Stranka pravde i razvoja započeo će treće desetljeće na vlasti s malim izgledima da ih opozicija uspješno poremeti tijekom narednih nekoliko godina, usprkos rastućim gospodarskim problemima i pogoršanju vanjskih odnosa. Gospodarstvo je usporilo, ali je i dalje

Turska

Realni BDP, % promjena u odnosu na prethodnu godinu

raslo tijekom pandemije, djelomično zahvaljujući trošenju kredita povodljive središnje banke. Gospodarski rast oporavio se u 2021. i krenut će održivijom stopom tijekom 2022. ako to dopuste inflacija i nestabilna valuta.

OBRATITE PAŽNJU: Na neograničeni mandat. Počele su rasprave o novom ustavu, koji bi Erdoganu mogao omogućiti ostanak na vlasti i poslije 2028., pod pretpostavkom da, kako se čini vjerojatnim, bude ponovo izabran 2023.

Ukrajina

Rast BDP-a	4,1 %
BDP po stanovniku 4.970 \$ (PKM: 14.760 \$)	
Inflacija	7,2 %
Budžetski bilans (% BDP-a)	-3,8
Broj stanovnika	41,6 mil.

Početni nalet popularnosti predsjednika Vladimira Zelenskog i njegove stranke Sluga naroda je oslabio, a kako se pandemija povlači, ponovna pojava unutarnjih podjela dodatno će oslabiti vladu. Zapadni saveznici radit će pritisak za dublju reformu opstruktivnog i pristranog pravosuđa, ali napredak će biti prolazan. Gospodarstvo će se polako oporaviti od recesije, ali će gospodarski rast ostati znatno ispod prosjeka tempa postignutog nakon Narančaste revolucije 2004. - 2005.

Ujedinjena Kraljevina

Rast BDP-a	5,6 %
BDP po stanovniku 50.590 \$ (PKM: 51.050 \$)	
Inflacija	2,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,3
Broj stanovnika	68,5 mil.

Konzervativna vlada pod premijerom Borisom Johnsonom preusmjerit će fokus sa zdravstvene krize na uvjete trgovanja s EU-om nakon Brexita i na vladin domaći plan „Izgradimo ponovo bolje“. Johnson će odbiti pozive škotskih vođa na referendum o neovisnosti, dok će tenzije oko statusa Sjeverne Irske nakon Brexita i dalje trajati. Vlada želi ponovo uspostaviti pravila koja dopuštaju prijevremene izbore i možda će raspisati izvanredne izbore, ali to neće biti 2022. Posljedice bolesti Covid-19 i Brexita otežavat će robnu razmjenu. Gospodarstvo će dovršiti povratak iz recesije.

Azija

Očekivani datum šireg cijepljenja*

2021	2022		2023	2024	2025
Q3	Q1	Q2	Q2	Q4	ili kasnije
● Butan	Australija	Brunej	Indonezija	Afganistan	Burma
● Mongolija	Japan	Kambodža	Q4	Laos	Sjeverna Koreja
Kina	Makao	Indija	Bangladeš	Vanuatu	Papua Nova Gvineja
Maldivi	Novi Zeland	Nova Kaledonija	Nepal		Solomonovi otoci
Singapur	Južna Koreja	Samoa	Pakistan		
Q4	Tajvan	Tonga	Filipini		
Kong Kong		Q3	Šri Lanka		
Malezija	Tajland	Q4	Istočni Timor		
Fidži	Vijetnam				

● Postignuto široko rasprostranjenije cijepljenje

* Preko 60% stanovništva
Predviđanje od 11. oktobra 2021.

Australija

Rast BDP-a	2,2 %
BDP po stanovniku	62.910 \$ (PKM: 57.530 \$)
Inflacija	1,9 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,9
Broj stanovnika	25,9 mil.

Premijer Scott Morrison borit će se da izdrži na izborima koji će se održati do svibnja, dok se njegova Liberalno-nacionalna koalicija rastače, ali i dalje ima prednost u odnosu na opoziciju Laburističke stranke. Podrška će mu pasti, posebno među ženama, koje nisu zadovoljne reakcijom na optužbe za spolno zlostavljanje unutar vlade. Administracija se također može suočiti s negativnim reakcijama na odgovor na pandemiju, koji je dobro počeo, ali je kasnije postao grub. Gospodarstvo će nastaviti trend rasta nakon snažnog oporavka.

Bangladeš

Rast BDP-a	5,7 %
BDP po stanovniku	2.360 \$ (PKM: 5.850 \$)
Inflacija	5,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,9
Broj stanovnika	167,9 mil.

Vlada Lige Awami pod premijerkom Sheikhom Hasinom Wazed započeo će posljednju godinu trećeg uzastopnog mandata uz podršku mreže pokrovitelja i lojalne vojske. Ipak, opozicija, uglavnom Nacionalistička stranka Bangladeša, organizirat će prosvjede. Novčane doznake radnika iseljenika iz zapadnih zemalja podići će gospodarstvo. Napori da se stanovništvo cijepi produžit će se i u 2023., iako će radnici u tekstilnoj industriji imati prioritet.

Kina

Rast BDP-a	5,3 %
BDP po stanovniku	12.460 \$ (PKM: 20.280 \$)
Inflacija	2,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,6
Broj stanovnika	1,43 mlrd.

Predsjednik Xi Jinping učvrstit će vlast tako što će si produžiti mandat nakon uobičajenog desetogodišnjeg razdoblja na 20. partijskom kongresu krajem 2022., na kojem će također u Politburo

biti imenovana šesta generacija partijskih vođa. Vlada će tražiti samodostatnost u područjima od poljoprivrede do mikročipova kako se odnosi sa zapadnim silama pogoršavaju. Strane vlade i velike kompanije bit će prinuđene birati stranu. Gospodarstvo je usporilo tijekom pandemije, ali se nije smanjilo i nastaviti će trend rasta nakon naglog oporavka 2021.

OBRTATE PAŽNJU: Na postignuti dogovor. Regionalno sveobuhvatno gospodarsko partnerstvo, trgovinski sporazum koji uključuje 15 azijsko-pacifičkih zemalja, počeo će s radom u prvoj polovici 2022.

Hong Kong

Rast BDP-a	3,1 %
BDP po stanovniku	51.790 \$ (PKM: 66.670 \$)
Inflacija	2,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-0,8
Broj stanovnika	7,5 mil.

Teritorij će početi godinu pod novim Zakonodavnom savjetom nakon izbora u prosincu 2021. S novim zakonom o nacionalnoj sigurnosti koji guši narodne prosvjede i novim izbornim pravilima koja ostavljaju po strani opozicijske skupine, široko rasprostranjena antipatija prema vladi koju je odobrio Peking neće imati mnogo prostora da se iskaže. Napad na građanske slobode pokvarit će međunarodne odnose, ali čvrste veze s deltom kineske Biserne rijeke, više političke stabilnosti i regulatorne preciznosti očuvat će ulogu Hong Konga kao financijskog središta.

OBRTATE PAŽNJU: Na ono što govorite. Cenzura, uključujući i autocenzuru političkog diskursa, postat će sve raširenija kako kineski vođe guše svako neslaganje.

Indija

Rast BDP-a	7,8 %
BDP po stanovniku	2.270 \$ (PKM: 7.750 \$)
Inflacija	5,0 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,9
Broj stanovnika	1,41 mlrd.

Otključavajuća reakcija na pandemiju umanjila je popularnost vlade Stranke

Bharatiya Janata u drugom mandatu pod premijerom Narendrom Modijem. To će utjecati na rezultate izbora u sedam saveznih država zakazane za 2022., nanoseći štetu položaju vlade u gornjem domu parlamenta. Javni prosvjedi protiv poljoprivrednih reformi također će pogoditi vladu. Pogoršanje odnosa s Kinom učvrstit će poziciju Indije u „kvadratu“ s Amerikom, Australijom i Japanom, ali tradicionalni nesvrstani stav Indije ograničit će dubinu ove nove suradnje. Gospodarska aktivnost blago će oslabiti nakon snažnog oporavka 2021., ali vladin pritisak na kapitalnu potrošnju i lakši pristup kreditima za privatne investicije omogućit će gospodarstvu da i dalje raste brže od uobičajenog tempa.

Indonezija

Rast BDP-a	5,0 %
BDP po stanovniku	4.220 \$ (PKM: 13.710 \$)
Inflacija	3,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,0
Broj stanovnika	272,0 mil.

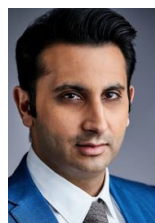
Ograničenje socijalnog kontakta bit će potrebno do duboko u 2022. kao odgovor na sporadične epidemije bolesti Covid-19, a sporo cijepljenje utjecat će na potrošačke i poslovne aktivnosti sve do 2023. Predsjednik Joko Widodo odvrtać će pažnju naroda od loše reakcije svoje vlade na pandemiju obnavljajući kampanju protiv korupcije. Ulaganja u javnu infrastrukturu i jačanje potražnje u inozemstvu za sirovinama nadoknadit će slabu domaću potrošnju, potičući gospodarstvo.

OBRTATE PAŽNJU: Na kraj njegovih dana. Ustav zabranjuje Widodoju treći mandat. Potencijalni nasljednici počeo će se prestrojati prije izbora 2024.

Japan

Rast BDP-a	3,0 %
BDP po stanovniku	41.360 \$ (PKM: 45.800 \$)
Inflacija	1,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-7,0
Broj stanovnika	125,6 mil.

Odlazak Suge Yoshihide s mjesta premijera otvorio je vrata Kishidi

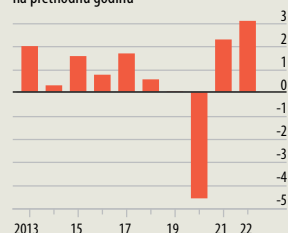

OSOBA GODINE 2022.

Dok bogate zemlje osiguravaju treće doze cjepiva protiv bolesti Covid-19 ugroženima, mnogi u siromašnijim zemljama još uvijek čekaju prvu. Kada će ju dobiti moglo bi ovisiti o **Adaru Poonawalleu**, izvršnom direktoru Instituta za serum Indije (SII). U svijetu podijeljenom između onih koji imaju cjepivo i onih koji nemaju, Indija se jednom nogom nalazi u jednom, a drugom u drugom taboru. U

Japan

Realni BDP, % promjena u odnosu na prethodnu godinu

Fumiu, bivšem ministru vanjskih poslova, da preuzme mjesto šefa vlade. Pobijedio je na natjecanju za vodstvo u vladajućoj Liberalno-demokratskoj stranci u rujnu, što mu je jamčilo premijersku fotelju. Kishida je imenovao kabinet pun lojalista Abeu Shinzu, bivšem premijeru. Vjerojatne su velikodušne politike javne potrošnje. Polovica mjesta u gornjem domu bit će popunjena na izborima 2022., a vladajuća koalicija zadržat će većinu. Masovno cijepljenje bit će postignuto početkom 2022.

Kazahstan

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	11.230 \$ (PKM: 29.220 \$)
Inflacija	6,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,7
Broj stanovnika	19,2 mil.

Predsjednik Kasim-Žomart Tokajev zadržat će kontrolu pod budnim okom Nursultana Nazarbajeva, svog prethodnika, osamdesetogodišnjaka koji je zadržao značajne ovlasti nakon povlačenja 2019. Manjinska stranka Ak Žol će, međutim, popuniti novostvorenu ulogu parlamentarne opozicije, ali budući da podržava vladu, stvarno protivljenje bit će minimalno. Dobro opskrbljen državni fond osigurava gorivo za obilje potrošnje.

OBRTATE PAŽNJU: Na svijetli tretutak. Na izožbi Light & Sound Kazakhstan u svibnju i lipnju u glavnom gradu Alma-Ati bit će izložena profesionalna rasvjeta i ozvučenje iz cijelog svijeta.

potpunosti je cijepila manje od 20 % ljudi do početka listopada 2021. i malo je vjerojatno da će dostići 60 % prije sredine 2022., što je svrstava među one koji zaostaju. No Poonawalleov SII je najveći svjetski proizvođač cjepiva i obećao je više od 1 milijarde doza za Covax, program cjepiva za siromašne zemlje. Problemi u lancu opskrbe i zabrana izvoza obuzdali su kampanju inokulacije, ali bi se dotok cjepiva do ramena trebao ubrzati 2022.

Malezija

Rast BDP-a	4,0 %
BDP po stanovniku	11.780 \$ (PKM: 30.690 \$)
Inflacija	1,9 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,4
Broj stanovnika	33,2 mil.

Ismail Sabri Yaakob iz Ujedinjene malajiske nacionalne organizacije (UMNO) imenovan je za premijera u kolovozu 2021., nakon što je njegov prethodnik izgubio podršku nekih poslanika iz UMNO-a, i vjerojatno će raspisati izvanredne izbore početkom 2022. kako bi оформio stabilniju većinu. Prije toga će pokušati suzbiti epidemiju bolesti Covid-19 ubrzavanjem spore kampanje cijepljenja. Politička nestabilnost odgodit će šire političke ciljeve, kao što je ratifikacija trgovinskih sporazuma s regionalnim partnerima. Gospodarska aktivnost će se povećati, dovršavajući oporavak od pada nastalog zbog pandemije.

OBRATITE PAŽNJU: Na prevarante. Nastavit će se suđenja osobama iz UMNO-a povezanim s korupcijskim skandalom koji je zbacio stranku s vlasti 2018., prvi put od neovisnosti 1957.

Novi Zeland

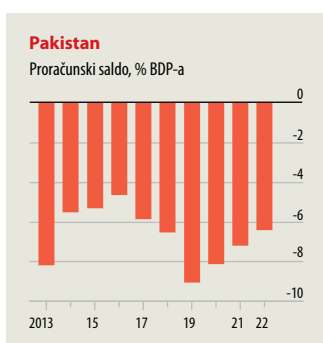
Rast BDP-a	2,9 %
BDP po stanovniku	50.200 \$ (PKM: 49.680 \$)
Inflacija	2,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,8
Broj stanovnika	5,1 mil.

Premijerka Jacinda Ardern odstupa od svoje strategije za eliminaciju koronavirusa nakon što se pokazalo da je delta soj nemoguće iskorijeniti. Novi Zeland stoga će se ponovo zauvijek otvoriti kada stanovništvo dostigne stopu procijepljenosti od 90 %, što je jedna od najviših stopa na svijetu. Ipak, cilj bi trebao biti ispunjen početkom 2022. Gospodarstvo se zagrijalo 2021., dijelom zato što su ograničenja kretanja zbog virusa bila kratka. Središnja banka redovno će podizati kamatne stope, dok će tržište nekretnina također zahtijevati pažnju regulatora.

Pakistan

Rast BDP-a	3,2 %
BDP po stanovniku	1.340 \$ (PKM: 5.190 \$)
Inflacija	7,0 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,4
Broj stanovnika	229,5 mil.

Pakistan će preuzeti vodeću ulogu u koordinaciji međunarodnog odgovora na novi talibanski režim u susjednom Afganistanu, uspostavljen nakon naglog povlačenja zapadnih snaga u kolovozu 2021. Generalno podržavajući talibane, pakistanski vođe svejedno će biti oprezni u pružanju pomoći savezničkoj skupini Tehrik-i-Taliban Pakistan koja se protivi vladi u Islamabadu. Valovi bolesti

Covid-19 usporit će gospodarski oporavak, a pooštavanje proračunske politike pojačat će utjecaj pandemije.

Filipini

Rast BDP-a	5,1 %
BDP po stanovniku	3.580 \$ (PKM: 9.360 \$)
Inflacija	3,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,9
Broj stanovnika	112,5 mil.

Popularni, ali mandatom ograničeni predsjednik Rodrigo Duterte kaže da se povlači iz politike, ali da će možda pokušati zadržati kontrolu nakon izbora u svibnju tako što će biti sila koji stoji iza trona svoje kćerke, Sare Duterte, trenutačno gradonačelnice grada Davao, koja se tek treba uključiti u izbornu bitku. Mnogo toga ovisit će o povodljivosti njegovog nasljednika. Sporo napredovanje cijepljenja ometat će gospodarstvo.

OBRATITE PAŽNJU: Na boksačke rukavice. Umirovljeni boksač Manny Pacquiao najavio je planove za kandidiranje za predsjednika, riskirajući da nokautira Duterteovu kandidatkinju.

Singapur

Rast BDP-a	3,7 %
BDP po stanovniku	70.340 \$ (PKM: 111.540 \$)
Inflacija	1,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,2
Broj stanovnika	5,7 mil.

Grad-država nastojat će privući tehnološke kompanije nervozne zbog kineske restriktivne politike u Hong Kongu, ali napredni proizvođači koje bi također željela namamiti odbit će visoki operativni troškovi. Izbori u centralni izvršni komitet Stranke narodne akcije koja dugo vlada pružit će priliku onima koji se nadaju iz takozvane četvrte generacije da smijene sadašnjeg premijera Li Hsien Loonga.

OBRATITE PAŽNJU: Na dobrodošlicu. Singapur će ukinuti većinu prepreka za putovanja u inozemstvo do sredine 2022., prije Hong Konga.

Južna Koreja

Rast BDP-a	2,7 %
BDP po stanovniku	36.340 \$ (PKM: 48.680 \$)
Inflacija	1,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,5
Broj stanovnika	51,3 mil.

Liberalno orijentirana stranka Minjoo drži predsjedničku poziciju i snažnu većinu u zakonodavnom tijelu, ali će predsjedničku poziciju izgubiti na izborima u ožujku na kojima će Yoon Seok-youl, pretpostavljeni kandidat za konzervativnu Stranku moći naroda (PKM), imati koristi od frustracije javnosti zbog vladinog sporog uvođenja cijepljenja. Konfrontacija koja je nastala između sklonosti Minjooa ekspanzivnom proračunu i fiskalnog konzervativizma PKM-a zaustavit će napredak u politici. Nakon potpunog oporavka 2021., gospodarski rast će se usporiti, ali će ostati iznad prosjeka.

Šri Lanka

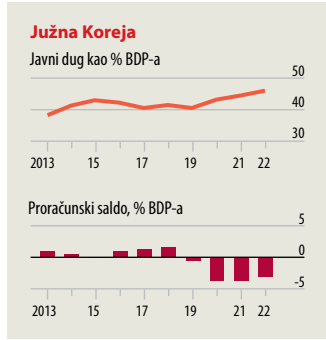
Rast BDP-a	4,1 %
BDP po stanovniku	3.930 \$ (PKM: 15.000 \$)
Inflacija	5,7 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-9,2
Broj stanovnika	21,6 mil.

Podujana Peramuna kontrolira zakonodavnu vlast, uključujući predsjedničku funkciju pod Gotabayom Rajapaksom i premijersku pod njegovim bratom Mahindom Rajapaksom – ostavljajući opoziciji malo prostora da zaustavi pomak zemlje prema autoritarizmu. Etnički i vjerske manjine tražit će ravnopravnost sa sinhaleškom budističkom većinom, ali bez većeg učinka. Covid-19 izazvao je najgoru recesiju u zemlji, ali poboljšanje domaće potražnje i skok u turizmu kako se ograničenja putovanja povlače, podići će gospodarstvo.

Tajvan

Rast BDP-a	3,2 %
BDP po stanovniku	33.530 \$ (PKM: 66.360 \$)
Inflacija	2,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-0,6
Broj stanovnika	23,5 mil.

Epidemija koja je ponovo izbila narušila je popularnost vladajuće Demokratske progresivne stranke (DPP) i predsjednika Tsai Ing-wena. Opozicijski Kuomintang pojačat će opstrukcije uoči lokalnih izbora u studenom 2022. DPP bi do tada mogao biti dodatno oslabljen, oviseci o ishodu referendumu u prosincu 2021. Politički status Tajvana bit će žarište vojnih tenzija između Amerike i Kine.

Usprkos porastu broja zaraza, gospodarstvo je nadoknadilo zaostatak zbog bolesti Covid-19.

OBRATITE PAŽNJU: Na sretni povratak. Trogodišnji program vladinih poticaja za domaće kompanije koje prebacuju proizvodnju iz kontinentalne Kine bit će produžen na četvrtu godinu.

Tajland

Rast BDP-a	3,1 %
BDP po stanovniku	7.840 \$ (PKM: 19.810 \$)
Inflacija	1,0 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,1
Broj stanovnika	70,1 mil.

Premijer, bivši vođa državnog udara Prayuth Chan-ocha, uživat će podršku rojalista i vojske, ali je poštovanje koje je narod imao prema prethodnom monarhu oslabilo pod njegovim često odsutnim sinom, kraljem Mahom Vajiralongkornom. Kao rezultat toga, oslabit će legitimitet vojnog upravljanja. Nema neposredne prijetnje za vladu koja će svoj mandat završiti 2023., ali borba za utjecaj na nasljednika poremetit će politiku. Gospodarski oporavak od duboke recesije izazvane pandemijom ostat će nepotpun.

Uzbekistan

Rast BDP-a	5,8 %
BDP po stanovniku	2.060 \$ (PKM: 9.910 \$)
Inflacija	9,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,0
Broj stanovnika	34,4 mil.

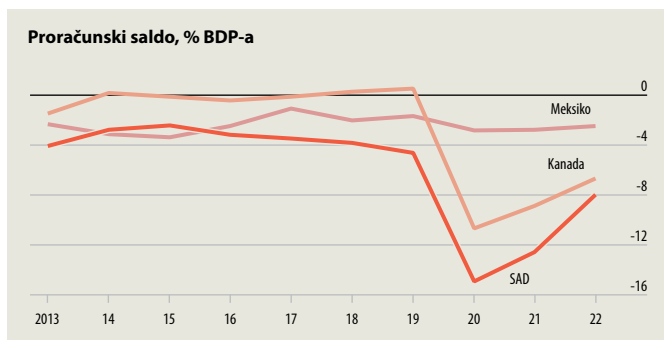
Predsjednik Šavkat Mirzijojev počeo je 2022. potaknut uvjerljivom pobjedom na izborima u listopadu 2021. koji, poput onih pet godina ranije na kojima je dobio prvi mandat, nisu bili ni slobodni ni poštenji. Dok sprječava političke slobode, provodit će liberalne gospodarske reforme, uključujući povlačenje novca iz državnih poduzeća i banaka, kako bi privukao privatni kapital. Sektor prirodnih resursa će napredovati, a gospodarstvo, koja je izbjeglo recesiju tijekom pandemije, imat će koristi od globalnog oporavka.

Vijetnam

Rast BDP-a	6,6 %
BDP po stanovniku	3.180 \$ (PKM: 9.700 \$)
Inflacija	3,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,6
Broj stanovnika	99,0 mil.

Nguyen PhuTrong imenovan je generalnim tajnikom Komunističke partije Vijetnama treći uzastopni mandat (što je bez presedana) 2021.; njegov osobni autoritet i prevlast partije ostat će neosporni. Vlada će voditi kampanju protiv korupcije kako bi ohladila nezadovoljstvo javnosti. Niske plaće, vladini poticaji i jaki trgovinski odnosi privući će strana ulaganja u radno intenzivnu proizvodnju, podržavajući održivi gospodarski rast.

Sjeverna Amerika

Kanada

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	52.670 \$ (PKM: 54.600 \$)
Inflacija	2,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,7
Broj stanovnika	38,4 mil.

Vlada Liberalne stranke premijera Justina Trudeaua ponovo je izabrana na izvanrednim izborima u rujnu 2021., ali opet nema većinu u parlamentu. Opozicijski konzervativci udvarali su se neuobičajenim glasačima neuobičajenim obećanjem veće državne potrošnje, ali nisu se uspjeli probiti do njih. Trudeauova nepopularna odluka da raspiše izbore dok pandemija i dalje bijesni, smanjila mu je podršku. Vlada će nastaviti s progresivnim socijalnim programom, uključujući borbu protiv klimatskih promjena i smanjivanje troškova skrbi o djeci.

Meksiko

Rast BDP-a	2,8 %
BDP po stanovniku	10.180 \$ (PKM: 21.020 \$)
Inflacija	3,8 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-2,5
Broj stanovnika	131,6 mil.

Potrošnja potrošača i kompanija oporavljat će se polako, odražavajući skroman tempo cijepjenja i ograničeni fiskalni odgovor na pandemiju, ali će se gospodarstvo 2022. vratiti na razinu prije pandemije. Predsjednik Andrés Manuel López Obrador, koji dolazi s ljevice, iz stranke Morena,

sporo će napredovati u borbi protiv korupcije i planu za redistribuciju, ali birači će imati razumijevanja s obzirom na nezadovoljstvo glavnim opozicijskim snagama. Snažna provladina većina u oba zakonodavna doma ojačat će njegov autoritet. Gospodarski rast bit će blizak onom koji je postojao nakon oporavka 2021.

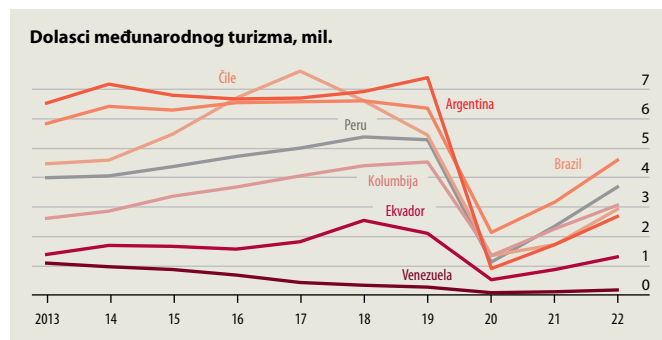
OBRATITE PAŽNJU: Na nedostatak energije. López Obrador dodatno će centralizirati svoju vlast, ali neće doći do ustavne reforme kojom se nadao ponovo nacionalizirati energetske politiku.

SAD

Rast BDP-a	3,8 %
BDP po stanovniku	73.110 \$ (PKM: 73.110 \$)
Inflacija	3,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-8,0
Broj stanovnika	334,8 mil.

Izbori za Kongres u studenom 2022. bit će referendum o prve dvije godine predsjedavanja Demokratske stranke Joea Bidena, kao i o javnom apetitu za više trumpističke politike. Glasanje će donijeti gorke plodove; stranka na vlasti često gubi mjesta na izborima na sredini mandata, što je rezultat koji bi mogao osakati Bidenovo predsjedništvo. Gospodarstvo će održati stopu rasta iznad uobičajene razine nakon naglog i potpunog oporavka 2021., vođeno snažnom fiskalnom podrškom i znatnim infrastrukturnim programom.

Latinska Amerika

Argentina

Rast BDP-a	2,9 %
BDP po glav i	9.840 \$ (PKM: 22.310 \$)
Inflacija	46,9 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,4
Broj stanovnika	46,0 mil.

Za ljevičarsku koaličijsku vladu pod predsjednikom Albertom Fernándezom nije izgledalo vjerojatno da će dobiti većinu koju priželjkuje na parlamentarnim izborima zakazanim za studeni 2021., oslabljena neučinkovitim odgovorom na pandemiju. Politika će se vratiti na umereniji put nakon zaokreta u populizam, a vlada će tražiti novi dogovor s MMF-om kako bi spriječila krizu platne bilance. Međutim, iskrušenje pribjegavanja trikovima koji gode publici potkopat će posvećenost uvjetima sporazuma, povećavajući izgleda za gospodarsku nestabilnost i društvene nemire.

Bolivija

Rast BDP-a	2,2 %
BDP po stanovniku	3.420 \$ (PKM: 8.600 \$)
Inflacija	3,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,0
Broj stanovnika	12,0 mil.

Dugoročni problemi poput strukturnog pada proizvodnje plina pogoršat će kratkoročne učinke krize uzrokovane bolešću Covid-19 i zaustaviti rast. Ljevičarska vlada predsjednika Luisa Arcea uživa većinu u zakonodavstvu, ali će se suočiti s otporom regionalnih i gradskih administracija koje drži opozicija. Društveni pokreti koji čine njezinu izbornu bazu također će početi gubiti vjeru budući da vlada ustraje u stezanju fiskalnog remena.

Brazil

Rast BDP-a	1,8 %
BDP po stanovniku	8.120 \$ (PKM: 16.470 \$)
Inflacija	5,0 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-6,0
Broj stanovnika	214,8 mil.

Desničarski populistički predsjednik Jair Bolsonaro tražit će drugi mandat na izborima u listopadu 2022., kada će mu glavni suparnik biti Luiz Inácio

Lula da Silva iz ljevičarske Radničke stranke, koji će tražiti treći mandat (vidi u Osoba godine 2022.). Bolsonaro je izjavio da namjerava ignorirati rezultat ako ne pobijedi. Napetosti će biti visoke uoči izbora. Posustat će proturizne reforme dok će sadašnji predsjednik nastojati pridobiti glasače čekovima socijalne pomoći, a gospodarstvo će nastaviti skromni put rasta nakon oporavka 2021.

OBRATITE PAŽNJU: Na nedostatak struje. Electrobras, nacionalna elektroprirodna kompanija, bit će privatizirana u prvoj polovici 2022. Država će zadržati manjinski udio.

Čile

Rast BDP-a	3,3 %
BDP po stanovniku	15.760 \$ (PKM: 28.900 \$)
Inflacija	3,4 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,7
Broj stanovnika	19,3 mil.

Dugogodišnji ortodokсни politički konsenzus bit će narušen, odražavajući izradu novog ustava koji je 2021. započela skupština kojom dominira krajnja ljevica. Pomak ulijevo na općim izborima koji će se održati u studenome 2021. također je vjerojatna mogućnost. Budući da je brzo preuzeo vodstvo u cijepjenju, Čile će gospodarski nadmašiti regiju, a jačanje domaće potrošnje i snažna kineska potražnja za robama koje on izvozi brzo će izbrisati trag pandemije.

OBRATITE PAŽNJU: Na nacrt ustava. Nacrt ustava bit će stavljen na referendum u drugoj polovici 2022.

Kolumbija

Rast BDP-a	3,8 %
BDP po stanovniku	6.530 \$ (PKM: 16.820 \$)
Inflacija	3,5 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,8
Broj stanovnika	51,5 mil.

Predsjednik Iván Duque iz desničarske stranke Demokratski centar, oslabljen prosvjedima i suočen s ambicijama potencijalnih nasljednika, borit će se da provede svoj gospodarski program kako se izbori budu pribli-

OSOBA GODINE 2022.

Bivši predsjednik Brazila **Luiz Inácio Lula da Silva** akumulirao je više osuda za korupciju nego mandata, ali kako su ključne presude poništene tijekom 2021., možda će se uskoro vratiti na dužnost. Suočiti će se s aktualnim predsjednikom Jairom Bolsonarom na izborima zakazanim za listopad, a ako je vjerovati predizbornim anketama, pobijedit će. Velike kompanije oprezno promatraju Da Silvina

Radničku stranku, ali nakon prve izborne pobjede 2002., ovaj bivši sindikalni vođa, kojem je uvijek nedostajalo glasova za pobjedu na trima prethodnim izborima zbog radikalno lijeve politike, krenuo je pragmatičnim smjerom što je potaklo gospodarski rast dok je novac istodobno usmjeravao prema siromašnima. Iako je njegova stranka skrenula ulijevo za vrijeme njegova boravka u zatvoru, on će je povući nazad prema centru ako dobije treći mandat.

žavali svibnju; očekujte da ga zamenjeni kandidat s lijevice. Provođenje mirovnih sporazuma s raspuštenim pobunjenicima iz FARC-a odvijat će se sporo. Sukob s ljevičarskim gerilcima prođubit će osjećaj nestabilnosti.

OBRATITE PAŽNJU: Na naseljavanje doseljenika. Vladin prijedlog da se odobri pravni status oko milijunu venezuelanskih imigranata prođubit će društvene pukotine.

Kuba

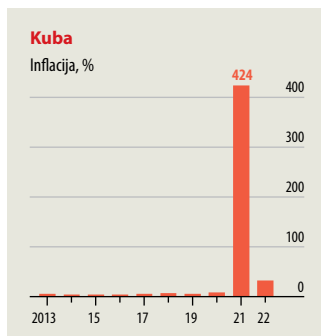
Rast BDP-a	4,0 %
BDP po stanovniku	2.760 \$ (PKM: 13.770 \$)
Inflacija	32,3 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-13,2
Broj stanovnika	11,3 mil.

Aktivnost privatnog sektora postupno će se povećavati nakon reformi zakona o malim poduzećima i samozapošljavanju, poboljšavajući produktivnost i gušeći dio bijesa izraženog na ulicama 2021. Gospodarstvo će se polako oporaviti od učinaka sankcija iz Trumpove ere i utjecaja bolesti Covid-19, dok će ujednačavanje dvostrukih deviznih tečajeva u 2021. stvoriti nestabilnu inflaciju, što će utjecati na životni standard. Miguel Díaz-Canel, prvi predsjednik nakon revolucije koji nije Castro, primijenit će represivne mjere ako njegov osobni autoritet oslabi.

Ekvador

Rast BDP-a	4,1 %
BDP po stanovniku	5.870 \$ (PKM: 11.900 \$)
Inflacija	1,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-0,2
Broj stanovnika	18,0 mil.

Predsjednik Guillermo Lasso iz stranke desnog centra Stvaranje mogućnosti napredovat će u proturizišnom gospodarskom programu koji je odobrio MMF, ali slaba pozicija u zakonodavnom tijelu i sjećanje na nedavne ozbiljne socijalne nemire zahtijevaju oprez. Vlada može staviti svoj gospodarski paket na referendum ako se zakonodavna vlast protivi. Plan daje prioritet poreznim reformama i reformama rada, uz promjene u državnim poduzećima i na tržištima kapitala. Gospodarstvo će se oporaviti nakon slabih rezultata u 2021.

Paragvaj

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	5.780 \$ (PKM: 14.540 \$)
Inflacija	5,1 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-3,2
Broj stanovnika	7,3 mil.

Kasni porast bolesti Covid-19 potkopao je javnu podršku predsjedniku Mariju Abdu Benítezu. Frustracija je tinjala jer su kašnjenja u nabavci ometala kampanju cijepljenja, pa iako Abdo uživa snažnu zakonodavnu većinu, sve više će gubiti podršku ulice. Rastuća marksistička pobuna Paragvajске narodne vojske dodatno će pojačati stres.

Peru

Rast BDP-a	3,0 %
BDP po stanovniku	6.870 \$ (PKM: 13.740 \$)
Inflacija	3,2 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,4
Broj stanovnika	33,5 mil.

Stranka Slobodnog Perua Pedra Castilla, krajnje ljevičarskog predsjednika, najveća je skupina u jednomnom Kongresu, ali ima samo 37 od 130 mjesta, a na obzoru je sukob između dva ogranka - ili će biti riječ o opozivu predsjednika ili će se dogoditi „dvorski prevrat“ protiv zakonodavne vlasti. Posustat će dva središnja plana politike, ustavna reforma i nacionalizacija ključnih ekstraktivnih sektora, ali će vlada težiti višim porezima i većoj javnoj potrošnji.

Urugvaj

Rast BDP-a	3,3 %
BDP po stanovniku	18.120 \$ (PKM: 24.620 \$)
Inflacija	6,6 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-4,1
Broj stanovnika	3,5 mil.

Predsjednik Luis Lacalle Pou bori će se protiv pokušaja opozicije da veliki dijelovi njegovih proturizišnih reformi budu ukinuti referendumom, i trebao bi pobijediti. Politika će se usredotočiti na reformu sustava socijalnog osiguranja i sužavanje proračunskog deficita. Razgovori sa sindikatima bit će nezgodni jer radnici nastoje vratiti pozicije izgubljene tijekom pandemije, a štrajkovi su neizbježni.

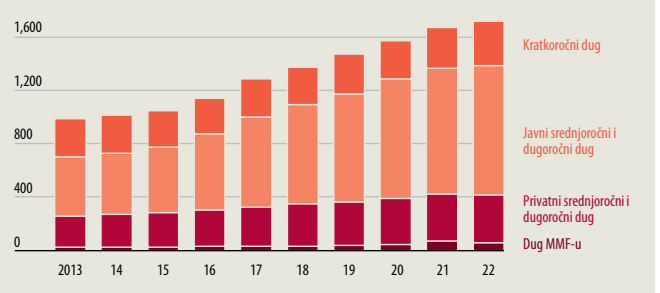
Venezuela

Rast BDP-a	13,0 %
BDP po stanovniku	2.000 \$ (PKM: 5.250 \$)
Inflacija	1.069 %
Proračunski saldo (% BDP-a)	-5,8
Broj stanovnika	28,8 mil.

Predsjednik Nicolás Maduro oslanjat će se na sigurnosni aparat da zadrži vlast i neće ustupiti značajne ovlasti svojim kritičarima. Gospodarstvo će se konačno oporaviti kada se proizvodnja nafte počne oporavljati, ali stopa rasta od 13 % je obmanjujuća: zemlja se neće približiti oporavku od razornog gospodarskog sloma 2016 - 2020.

Bliski istok i Afrika

Vanjski dug, mlrd. \$

Alžir

Rast BDP-a	3,3 %
BDP po stanovniku	3.310 \$ (PKM: 11.990 \$)
Inflacija	6,1 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-7,7
Broj stanovnika	46,1 mil.

Covid-19 pomogao je ugušiti javne prosvjede zbog dugotrajnog nezadovoljstva, ali će se oni nastaviti kako se budu ukinula ograničenja kretanja, što će pogoršati poslovno okruženje. Vlada predsjednika Abdelmadjida Tebboune bit će ravnodušna i neuklonjiva sve dok on uživa podršku vojske. Nezadovoljstvo javnosti bit će dodatno pogoršano lošim gospodarskim izgledima, s naglom inflacijom, ograničenim proračunom i stalnom nezaposlenošću.

Angola

Rast BDP-a	2,4 %
BDP po stanovniku	2.410 \$ (PKM: 6.460 \$)
Inflacija	17,0 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	2,4
Broj stanovnika	35,0 mil.

Gospodarstvo će ponovo početi rasti nakon šest godina smanjivanja kako se povećavaju isporuke nafte - koja je izvor oko 90 % prihoda od izvoza. Ali izostat će potezi za poboljšanje slabog poslovnog okruženja. Vlada predsjednika Joãa Lourença i njegova stranka MPLA zadržat će vlast na temelju dobro podmazanog represivnog establišmenta. Obećanje da će iskorijeniti korupciju među dužnosnicima neće dovesti ni do čega. Novi trogodišnji sporazum s MMF-om preokrenut će zemlju.

Kamerun

Rast BDP-a	3,5 %
BDP po stanovniku	1.710 \$ (PKM: 3.960 \$)
Inflacija	2,6 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-3,8
Broj stanovnika	27,9 mil.

Loš odgovor na pandemiju i optužbe za zloupotrebu sredstava povezanih s pandemijom potaknut će javne prosvjede, ali će predsjednik Paul Biya prijeći polovicu sedmog sedmogodišnjeg mandata s neugroženom

kontrolom vlasti. Separatisti na anglofonom zapadu i islamistički militanti na sjeveru pokušat će oslabiti stisak vlade u spornim područjima. Gospodarstvo zasnovano na nafti oporavit će neke od prethodnih padova.

OBRATITE PAŽNJU: Na kasni početni udarac. Zemlja će u siječnju i veljači biti domaćin odgođenog nogometnog natjecanja Afrički kup nacija 2021.

Egipat

Rast BDP-a	4,4 %
BDP po stanovniku	4.150 \$ (PKM: 13.900 \$)
Inflacija	5,5 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-7,1
Broj stanovnika	104,3 mil.

Vojna podrška i iscrpljenost javnosti političkim preokretima održat će na vlasti predsjednika Abdela Fattaha el-Sisija, dok učvršćuje svoju vlast postavljajući temelje za produženi boravak na vrhu. Gospodarstvo je prebrodilo epidemiju bolje od većine zemalja i nastavit će trend rasta od prije Covida. Zemlja će uživati znatn vanjsku financijsku podršku, financirajući infrastrukturna ulaganja radi povećanja produktivnosti. Rastući dug na kraju će napraviti udar na gospodarstvo, ali ne tijekom 2022.

Etiopija

Rast BDP-a	4,6 %
BDP po stanovniku	880 \$ (PKM: 2.610 \$)
Inflacija	24,3 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-3,4
Broj stanovnika	120,8 mil.

Politička nestabilnost i etnički sukob sa središtem u sjevernoj regiji Tigraj prijetu uplašiti strane ulagače i izbaci iz kolosijeka snažan put rasta koji je posljednjih godina održavala vlada premijera Abiya Ahmeda. To će povećati štetu koju nanose Covid-19 i razorna pošast skakavaca. Gospodarstvo će imati koristi od rasta globalnih cijena roba i oporavka potražnje među izvoznim partnerima, ali za sada je nestao trend rasta prije Covida.

OBRTITE PAŽNJU: Na zračne prijevoznike i valove u zraku. Privatizacija dva glavna koncerna, Ethiopian Airlines i Ethio Telecom, osigurat će dobrodošlu injekciju deviza.

Iran

Rast BDP-a	8,8 %
BDP po stanovniku	3.710 \$ (PKM: 15.710 \$)
Inflacija	23,5 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-5,4
Broj stanovnika	86,0 mil.

Tvrdolinijaši dominiraju strukturom moći, ali narodno razočaranje raste i izrazit će se na ulicama. Vlada predsjednika, tvrdolinijaškog svećenika Ebrahima Raisija, izabranog 2021. uz rekordno nisku izlaznost, može otupiti nešto neslaganja ako postigne novi dogovor sa zapadom oko iranskih nuklearnih ambicija, ali obje će strane zahtijevati ustupke. Gospodarska politika usredotočit će se na jačanje domaće proizvodnje.

OBRTITE PAŽNJU: Na nasljeđivanje. Vrhovni vođa ajatolah Ali Hamenei stari pa će rasti spekulacije o neizvjesnom nasljedniku.

Irak

Rast BDP-a	3,6 %
BDP po stanovniku	4.480 \$ (PKM: 10.190 \$)
Inflacija	5,4 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	5,8
Broj stanovnika	40,6 mil.

Koalicije na čelu s Muktaadom al-Sadrom, utjecajnim šiitskim svećenikom, i Nurijem al-Malikijem, bivšim premijerom, zadržale su svoje pozicije najvećih skupina u zakonodavnom tijelu nakon izbora u listopadu 2021. Ali izlaznost je bila mala, a razočaranje veliko. Formiranje vlade trajat će mnogo mjeseci i sve predložene reforme na kraju će biti blokirane. Gospodarstvo će se ubrzati, uz pomoć sve veće potražnje za naftom.

Izrael

Rast BDP-a	4,2 %
BDP po stanovniku	51.120 \$ (PKM: 46.630 \$)
Inflacija	2,2 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-4,3
Broj stanovnika	9,6 mil.

Premijer Naftali Bennett iz krajnje desničarske stranke Yamina trebao bi predati uzde Yairu Lapidu iz stranke desnog centra Yesh Atid krajem 2023., ali njihova osmostranačka koalicijska vlada možda neće izdržati tako dugo. Izrael je navikao na takve turbulencije, ali proturadni, fiskalno razboriti konsenzus će se održati. Rani uspjeh u cijepjenju dao je poticaj gospodarstvu, ali se pokazao neočekivano slabom obranom od virulentnije delta verzije bolesti Covid-19. Ipak, oporavak sektora maloprodaje, turizma i aktivnosti u slobodno potaknut će gospodarski oporavak.

Jordan

Rast BDP-a	1,9 %
BDP po stanovniku	4.120 \$ (PKM: 9.610 \$)
Inflacija	2,3 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-7,4
Broj stanovnika	11,2 mil.

Kralj Abdulah II bin al Husein i njegove lojalne oružane snage držit će na okupu razjedinjeno stanovništvo, suzbijajući socijalne nemire zbog gospodarske stagnacije mnogo prije nego što postanu prijetnja režimu. Gospodarstvo, koje je pretrpjelo relativno malo smanjenje aktivnosti, završit će oporavak od pandemije kako prihodi od turizma i doznake iz inozemstva rastu.

Kenija

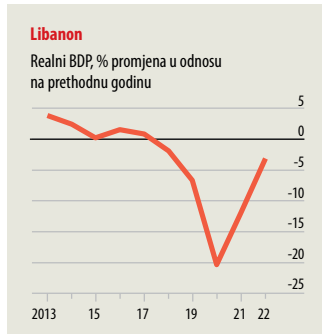
Rast BDP-a	4,3 %
BDP po stanovniku	2.030 \$ (PKM: 4.930 \$)
Inflacija	6,0 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-7,7
Broj stanovnika	56,2 mil.

Vladajuća Jubilara stranka podijelit će se na frakcije lojalne predsjedniku Uhuru Kenyatti i njegovom zamjeniku Williamu Rutu uoči izbora u kolovozu, s time da će Kenyatta podržati Railu Odingu, vođu Narančastog demokratskog pokreta, kao svog nasljednika (vidi Osoba godine). Ta bi podrška trebala pomoći Odingi da pobijedi, iako će mu možda trebati drugi krug. Javna će ulaganja zaostajati kako se fiskalna disciplina pooštrava.

Libanon

Rast BDP-a	-3,1 %
BDP po stanovniku	4.560 \$ (PKM: 11.280 \$)
Inflacija	127 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-2,3
Broj stanovnika	6,6 mil.

Privremena vlada premijera milijardera Najiba Mikatija usredotočit će se na neometan tijek izbora u svibnju, s produženim razdobljem pregovora prije nego što se uspostavi nova vlada. Ta će administracija nastojati obnoviti gospodarstvo uništeno bolešću Covid-19 i eksplozijom u kolovozu 2020. koja je uništila luku u Bejrutu te poremetila uvoz osnovnih dobara. Dobra je vijest da će se gospodarstvo smanjiti manje nego 2020. i 2021.

OSOBA GODINE 2022.

Nakon što četiri puta nije uspio osvojiti predsjednički mandat, Kenijac **Raila Odinga**, koji je bio zastupnik, ministar u vladi i premijer, ali nikada nije bio na najvišoj dužnosti, udružio se 2018. sa svojim neprijateljem Uhuruom Kenyattom, sadašnjim predsjednikom. Nada se da će ga ovaj savez konačno uzdignuti do mjesta predsjednika na izborima

zakazanim za kolovoz, na kojima će se natjecati protiv Kenyattinog odbačenog zamjenika Williama Rute. Glasači mogu Ruti honorirati to što se zauzeo protiv neuspješne promjene ustava koju su pokušali Kenyatta i Odinga, ali budući da je član Kikuyu, manjeg od dva kenijska plemena, protiv sebe će imati moć većinskog plemena Kalenjin. Odinga, konačno, jednom rukom već drži prijestolje.

Libija

Rast BDP-a	11,8 %
BDP po stanovniku	2.670 \$ (PKM: 15.490 \$)
Inflacija	19,2 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	10,3
Broj stanovnika	7,1 mil.

Zemlja mora riješiti sukob između vlade na zapadu, koju je priznao UN i koja ima vojnu podršku koalicije predvođene Turskom, i odmetničke vlade na istoku, koju podržava Rusija. Izbori su zakazani za prosinac 2021., ali bi mogli biti odgođeni do 2022.

Maroko

Rast BDP-a	3,8 %
BDP po stanovniku	3.530 \$ (PKM: 8.400 \$)
Inflacija	1,4 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-5,7
Broj stanovnika	37,8 mil.

Novi premijer, Aziz Akhannouch iz centrističkog i sekularnog Nacionalnog skupa neovisnih, označava novi politički smjer nakon desetljeća pod umjerenom islamističkom Strankom pravde i razvoja, koja se razvodnila na izborima 2021. Povezan s kraljem, Akhannouch je čvrste proturžišne orijentacije.

Nigerija

Rast BDP-a	3,3 %
BDP po stanovniku	2.290 \$ (PKM: 5.400 \$)
Inflacija	13,3 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-3,4
Broj stanovnika	216,7 mil.

Suočen s visokom inflacijom, masovnom nezaposlenošću i vrelom separatističkom i sektaškom nasilja, predsjednik Muhammadu Buhari borit će se da osigura stabilnost i rast. Nadmetanje uoči izbora 2023. dominirat će politikom. Porast cijena nafte pomoći će izvozu.

Saudijska Arabija

Rast BDP-a	3,6 %
BDP po stanovniku	22.780 \$ (PKM: 48.980 \$)
Inflacija	1,9 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	1,4
Broj stanovnika	36,7 mil.

Mohammed bin Salman al-Saud, de facto vladar, dat će prioritet planovima koji diverzificiraju gospodarstvo dalje od nafte, uključujući velike gra-

devinske projekte. Također će nastojati okončati iscrpljujući rat sa snagama koje podržava Iran u Jemenu, dok će ugušiti neslaganje kod kuće – kako u javnosti tako i u svojoj obitelji. Rastuća proizvodnja nafte potaknut će rast gospodarstva.

Južna Afrika

Rast BDP-a	2,4 %
BDP po stanovniku	7.000 \$ (PKM: 14.930 \$)
Inflacija	4,8 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-7,2
Broj stanovnika	60,8 mil.

Predsjednik Cyril Ramaphosa i njegova vlada Afričkog nacionalnog kongresa (ANC) napredovat će u cijepjenju, dok će fokus vratiti na neuređenu mrežu moći i ukorijenjenu korupciju. Kampanja protiv korupcije omogućit će Ramaphosi da marginalizira rivale u ANC-u. Gospodarstvo se oporavilo tijekom 2021., ali će se rast u 2022. usporiti.

Sirija

Rast BDP-a	1,9 %
BDP po stanovniku	1.330 \$ (PKM: 3.770 \$)
Inflacija	49,2 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-5,3
Broj stanovnika	16,6 mil.

Dobivši četvrti sedmogodišnji mandat u dijelovima zemlje koje kontrolira, predsjednik Bašar al-Asad bit će opterećen napetostima u onim dijelovima koje nema pod kontrolom. Rusija i Iran podržavat će njegov režim dok Turska gradi tampon-zonu na sjeveru. Oslabljeno gospodarstvo ponovo će početi rasti.

Zimbabve

Rast BDP-a	3,5 %
BDP po stanovniku	1.020 \$ (PKM: 3.150 \$)
Inflacija	19,0 %
Proračunski saldo (% GDP-a)	-2,5
Broj stanovnika	15,3 mil.

Gospodarstvo pogođeno pandemijom će rasti, ali ne toliko da uguši prosvjede zbog strašnog životnog standarda. Predsjednik Emmerson Mnangagwa može izgubiti funkciju ako ne plati cijenu koju oružane snage traže za svoju podršku. Vizija rastućih ulaganja i rasta potaknutog izvozom daleki je san.

SVIJET U BROJKAMA: INDUSTRIJE

99 Automobilska industrija
99 Obrana i aeronautika
100 Energija
100 Zabava

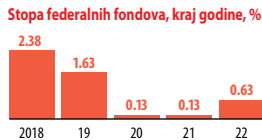
100 Financijske usluge
100 Hrana i poljoprivreda
101 Zdravstvo
101 Infrastruktura

101 IT
101 Mediji
102 Metalurgija i rudarstvo
102 Nekretnine

102 Maloprodaja
102 Telekomunikacije
102 Turizam i putovanja

Deset poslovnih trendova za 2022.

01 Povlači se izrazito labava monetarna politika. Američke Savezne pričuve smanjuju poticaje za kupnju obveznica i blago povećavaju kamatne stope do kraja 2022.

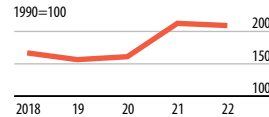
02 Epidemije bolesti Covid-19 uzrokuju poremećaje u zdravstvenim sustavima, a virus mutira u nove sojeve. Međutim, na sreću, kapacitet proizvodnje cjepiva može se upotrebosti, na 22 milijarde doza.

03 Maloprodaja putem interneta čini 17 % ukupne maloprodaje, u odnosu na 10 % u 2019. Ali rast e-trgovine usporava kako se mjere ograničenja protiv virusa ukidaju i potrošači vraćaju u prodavaonice.

04 Turizam ima još jednu tešku godinu. Međunarodni odlasci rastu za više od 50 %, ali ukupan broj posjetitelja ne dostiže brojku iz 2019. jer se zabrane putovanja mijenjaju zajedno sa slučajevima zaraze bolešću Covid-19.

05 Naftni kartel OPEC+ povećava proizvodnju, ali će cijene u 2022. prosjeku biti oko 10 % više. Cijene prirodnog plina ostat će povišene, posebno u Europi.

Indeks cijena roba

06 Indeks cijena roba Obavještajnog odjela Economista blago opada. Ali zahvaljujući dobroj potražnji, cijene ostaju lagano iznad razine prije pandemije.

07 5G telekomunikacijske mreže stižu na 41 od 60 najvećih tržišta početkom 2022., a Latinska Amerika i Azija predvode u aukcijama spektra. Amerika pokreće probne 6G mreže.

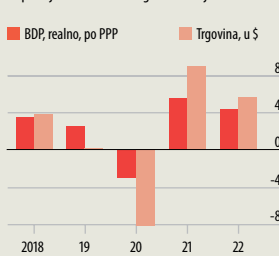
08 Joe Biden ulaže ogromne svote novca u građevinarstvo u okviru svog plana od 1 bilijuna dolara; Kina se također razbacuje. Potrošnja na infrastrukturu diljem svijeta raste za 5 % na 25 bilijuna dolara.

09 NATO prebacuje fokus na Aziju. Amerika, koja najviše troši na obranu, povećava izdatke za 1,6 % kako bi se suprotstavila Kini koja povećava vlastitu potrošnju za gotovo 7 %.

10 Dugo očekivani holivudski filmovi mame gledatelje na povratak u kina. Američki filmovi ponovno bilježe najveću zaradu od prodaje kinoulaznica, kolača vrijednog 9 milijardi dolara, obranivši se od još veće kineske konkurencije.

Svjetski BDP i trgovina

% promjene u odnosu na godinu ranije

Poslovno okruženje

Svjetski BDP povećat će se za 4,4 % u 2022., ali će napredak biti neujednačen. Azija i Sjeverna Amerika počet će godinu na razini proizvodnje iz 2019. ili iznad nje, dok će Europa, Latinska Amerika, Bliski istok i Afrika tu razinu dostići tek kasnije tijekom godine. Kako će vlade i središnje banke povlačiti poticaje, dolar će rasti i inflacija će se ublažiti. Neke središnje banke počet će povećavati kamatne stope.

Prognoze su za 2022., osim ako nije drugačije naznačeno. Ukupni iznosi za svijet temelje se na 60 zemalja koje čine više od 95 % svjetskog BDP-a. london@eu.com

ECONOMIST
INTELLIGENCE

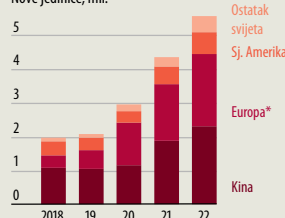
Automobilska industrija

U 2022. prodaja novih vozila neće dostići razine prije pandemije (odnosno iz 2019.). Prodaja novih automobila porast će za 6 %, a prodaja komercijalnih vozila za 7 %. Zapadna Europa zabilježit će najveći oporavak, a u stopu će ju slijediti obje Amerike. Azijska tržišta, kojima treba manji oporavak, jurit će naprijed kako bi preuzela gotovo polovicu ukupne globalne kupitne prodaje. Kinesko-američki tehnološki rat i dalje će bijesniti, a nestašice poluovodica ograničavat će proizvodnju vozila.

Najveća je vijest uspon električnih vozila, potaknut standardima za smanjenje emisija i velikodušnošću država. Amerika će uložiti 174 milijarde dolara u električna vozila, ali će Europljani i Kinezi kupiti više od 4 milijuna od 5,6 milijuna prodanih vozila. Ta će vozila činiti 9 % novih automobila u 2022., što je povećanje

Prodaja električnih vozila

Nove jedinice, mil.

Izvori: Međunarodna agencija za energiju;
*EU, Britanija, EFTA i EU

nje u odnosu na 4 % iz 2019., kako potražnja raste. Japanska Toyota predstaviti će svoj prvi potpuno električni automobil; rast će broj većih vozila, kao što je Fordov električni kamionet F-150. Među pridošlicama na tržištu bit će vijetnamski VinFast i Zhiji koji podržava Alibaba. Proizvođači će trošiti ogromne svote na centre za proizvodnju: Renault na ElectricCity u Francuskoj, Tesla na odgođenu tvornicu u Berlinu i Hyundai na indonezijsku tvornicu. Sredstva će se slijevati u infrastrukturu za punjenje i proizvodnju baterija. No zalih baterija bit će ograničene zbog nestašice sirovina.

Autonoma vozila također će ubaciti u višu brzinu, mada sporo. Volkswagen će nadograditi softver u sklopu poticanja samovozećih automobila. Kineski Pony. ai pokrenut će robotske bez vozača u Kaliforniji, pridružujući se Waymou i Cruiseu. Katar će uvesti autonomni javni prijevoz. EU će, međutim, pooštriti pravila o sigurnosti na cestama kako bi uvjerio ljude koji se boje samovozećih strojeva.

Obrana i zrakoplovna i svemirska industrija

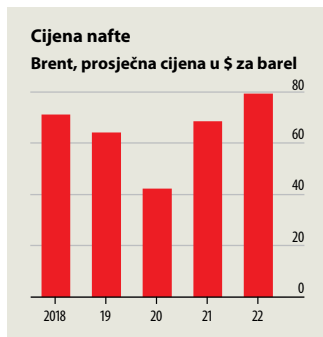
Komercijalna zrakoplovna i svemirska industrija polako će dobivati na visini 2022. godine kako se zračne luke budu ponovo popunjavale. Airbus i Boeing povećat će proizvodnju, usredotočujući se na uskotrupne zrakoplove. Boeingovi prizemljeni zrakoplovi 737 Max ponovo

će ući u normalnu upotrebu. Takvi zrakoplovi kratkog dometa imaju bolje izgleda od širokotrupnih zrakoplova: potrajat će kušnje s putovanjima na velike udaljenosti izazvane pandemijom. Komercijalno zrakoplovstvo neće povratiti visine iz 2019. do 2024. – 2025., smatra agencija za kreditni rejting Moody's.

Nasuprot tome, obrambena će tržišta rasti. NATO će, nakon što je napustio Afganistan, preusmjeriti fokus na Kinu i zamijeniti svoj desettletni „strateški koncept“, izjavu o svojoj svrsi i ciljevima. Amerika, koja daleko najviše troši na obranu, povećat će proračun kako bi se suprotstavila konkurenciji iz Kine – ali za samo 1,6 %. Ostale članice NATO-a povećat će troškove za obranu za 3 – 10 %. Japan će premašiti ograničenje za vojnu potrošnju od 1 % BDP-a, ispunjavajući obećanje Americi da će utvrditi svoju obranu. Kina će u međuvremenu povećati svoj budžet za obranu za gotovo 7 %.

Saudijska Arabija bit će domaćin prvog Svjetskog sajma obrane u pokušaju da izgradi vlastite vojne kapacitete. Zabrinuta je da bi joj strane sile mogle ograničiti isporuku oružja uznemirane zbog stanja ljudskih prava u toj zemlji.

Obratite pažnju: Kruha i ometanja. Kompanije koje proizvode naoružanje procjetat će zbog zabrinutosti vlada oko kibernetičkih napada. Uz Boeingovu pomoć, Amerika će zaštititi vojne satelite od kibernetičkih napada. Britanski BAE Systems ugradit će tehnologiju protiv ometanja u vojni GPS sistem.

Energetika

Cijene energenata skočile su 2021., posebno u Europi, a ne nazire se neko olakšanje. Cijene su vrtoglavo porasle kako je skočila potražnja u gospodarstvima koja su se ponovo pokrenula, dok su zalihe ostale niske. Mješavina sirove nafte Brent, referentna vrijednost za cijene nafte u svijetu, prodat će se 2022. u prosjeku za oko 79 dolara po barelu, oko 10 % više nego godinu dana ranije. Neće biti gore jer će skupina OPEC+ i drugi proizvođači nafte postepeno povećavati proizvodnju. Prirodni plin posebna je priča. Cijene su dostigle rekord u Europi 2021., i dok će prosječna cijena blago pasti 2022., ostat će dva do tri puta viša nego 2019. Hladno vrijeme samo bi pogoršalo stvari, uzrokujući još veće skokove cijena.

Zemlje proizvođačice nafte žele diverzificirati gospodarstvo i odmaknuti se od crne stvari koja zagađuje – ali, ironično, planiraju financirati tranziciju tako da iz fosilnih goriva izvuku sav novac koji mogu. U 2022. globalna potrošnja nafte i plina, nakon pada tijekom najgore pandemije, ponovo će porasti, povećavajući emisije ugljika. No sve jeftiniji obnovljivi izvori energije postaju sve prihvatljiviji.

Zaista, pod Joeom Bidenom, najveće svjetsko gospodarstvo postat će zelenije. Potrošnja obnovljive energije u Americi premašit će 200 milijuna tona ekvivalenta nafte – 11 % više nego prije pandemije – zahvaljujući novim solarnim panelima i vjetroturbinama. Ali obnovljivi izvori energije zadovoljit će manje od desetine američke potražnje za energijom 2022. U Kini, drugom po veličini gospodarstvu, situacija će biti slična, s rastućim brojem zelenih dijelova zemlje, ali i dalje će dominirati prljavi izvori energije. Znak koji ulijeva nadu je to da čak i naftni supergiganti, kao što je TotalEnergies, pokušavaju očistiti svoje poslovanje (Total će 2022. graditi solarne elektrane, a od svih mogućih mjesta odabrao je baš Irak). Ali sve ovo možda i dalje neće zauzavati nagli porast temperature.

OBRTATE PAŽNJU: Postaje vruće. Nuklearna fuzija velika je nada za održivu energiju – i to već dugo. Spajanjem jezgara oslobađaju se ogromne količine energije, ali je potrebno jako mnogo spajanja za pokretanje reakcije pri astro-nomskim tlakovima i temperaturama.

Najnovija dostignuća, međutim, ponovo izazivaju zanimanje. Američka kompanija Helion Energy očekuje da će 2022. završiti svoj sedmi prototip tvornice, „Polaris“. Helion smatra da već sada može proizvesti temperature od 100 milijuna °C, što je važna prekretnica na putu do komercijalno izvodljive fuzije.

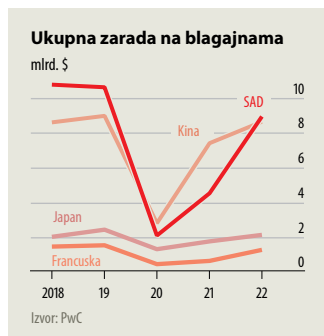
Industrija zabave

Amerika će u 2022. ponovo biti najveće svjetsko kinematografsko tržište, nakon što ju je Kina pretekla 2020. i 2021. Globalni prihodi kinoblagajni porast će za 58 %, kaže konzultantska kuća PwC, kako se sve više ljudi cijepi, a dugo očekivana holivudska izdanja, poput „Batmana“, mame gledatelje da se maknu s kauča. Ali prihodi će biti 10 % ispod razine iz 2019., dijelom zato što se filmovi istodobno objavljuju i na servisima za strujanje videosadržaja i u kinima. Globalno gledano, broj prikazivanja u kinima neće se vratiti na visoku razinu na kojoj je bio prije pandemije.

Servisi za strujanje videosadržaja u 2022. ulagat će novac u proizvodnju originalnog sadržaja – samo će Netflix uložiti 17 milijardi dolara. Sve više će proizvodnja sadržaja biti skrojena prema lokalnim ukusima. Nedostatak skupih američkih filmova produbio je ovaj trend, pogotovo u Aziji (a osobito u Japanu i Južnoj Koreji). Servisi za strujanje nadaju se zaraditi na tome kako bi kompenzirali manji broj novih kupaca na zrelih tržištima, poput Amerike, zbog ponovnog otvaranja drugih aktivnosti za slobodno vrijeme. Gledatelji će umjesto kablovske televizije, čiji će se udio smanjiti, radije birati servise za strujanje koji nude ogroman broj naslova.

Videoigre idu u suprotnom smjeru i dostići će prihod od 168 milijardi dolara – ili 32 % više nego 2019. – unatoč službenim ograničenjima u igranju igara za kinesku djecu. Borba za prevlast bijesni između velikih tehnoloških kompanija uključujući Amazon, Apple, Google, Microsoft, Sony i Tencent. Netflix će se pridružiti borbi nudeći svojim pretplatnicima i videoigre. Ali svi će se plašiti Facebookovog širenja „metaversa“ – virtualnog svemira u kojem građani mreže (netizens) mogu raditi, kupovati i igrati se.

OBRTATE PAŽNJU: Ugovori o strujanju. Očekujte još drame u industriji strujanja

Što ako?

Svi virusi mutiraju – neki brže od drugih. Srećom, Covid-19 mijenja se upola sporije od gripe i većina mutacija nestaje. Ali vrlo zarazne varijante bolesti Covid mogu brzo ostvariti dominaciju: delti su bila potrebna dva mjeseca da preplavi svijet početkom 2021. A Covid-19, zna se, daleko je smrtonosniji od gripe. Što ako se pojavi soj koronavirusa koji je istodobno izuzetno zarazan i može izbjeći postojeća cjepiva? Uvjet je za ovo drugo ispunjava kolumbijski soj mu. Iako je i dalje „zanimljiv“, nadmašila ga je delta koja se brže širi – ali oba soja mogu izgubiti od onog koji ispunjava oba uvjeta. Pojava takvog soja primorala bi proizvođače cjepiva na prilagodbu svojih cjepiva. Kompanije već ispituju verzije skrojene tako da se bore sa sojevima. Regulatori također ozbiljno

shvaćaju zastarjelost cjepiva: Europska agencija za lijekove spremna je ažurirati odobrena cjepiva, bez potpunih kliničkih ispitivanja. Uvođenje ovih cjepiva, i kao osnovnih i kao docjernih cjepiva, bit će utrk a s vremenom. Za gripu se godišnje prilagođava do 1,5 milijardi cjepiva kako bi odgovarala dominantnom soju; s Covidom bilo bi potrebno oko 12 milijardi doza svake godine za obuhvat svih starijih od 15 godina. Prilagodba cjepiva traje oko 100 dana, a pokretanje globalne proizvodnje nekoliko mjeseci. A što se dešava sa starijim dozama? Čak i bez širenja otpornih novih mutacija, mnogi Afrikanci vjerojatno neće biti cijepljeni do 2023. Nije ni čudo što znanstvenici pokušavaju osmisлити cjepiva koja mogu spriječiti sve koronavirus odjednom. Uspjeh bi bio veliki korak prema okončanju ove pandemije – i sprječavanju budućih.

nja videosadržaja kako se dovršavaju megaspajanja. Discovery i WarnerMedia stvorit će još jednu veliku platformu za strujanje videosadržaja; Amazonovo preuzimanje kompanije MGM Studios za 8,5 milijardi dolara obogatit će stvaranje sadržaja. Disney, Hulu i Netflix, pazite se.

Financijske usluge

Financijske kompanije će 2022. pročešljati vlastite financije, kako vlade budu smanjivale podršku vezanu za pandemiju. Ako inflacija potraje, kamatne stope mogle bi porasti, zajedno s rizicima kod slabijih zajmodavaca. U najgorem slučaju, loši dugovi u Europi mogli bi dostići 1,4 bilijuna eura, a u Indiji bi mogli prijeći 11 % aktive. U najboljem slučaju, vlade će postupno smanjivati podršku i ukupna globalna bankarska aktiva porast će za 6%, na 187 bilijuna dolara.

Bankne će u velikoj mjeri izbjeći novu regulativu, osim kraja Libora pogođenog skandalom. Regulatori će se usredotočiti na financijsku tehnologiju dok se bore uhvatiti korak s procvatom finansijsko-tehnoloških kompanija. Kina će primijeniti nova pravila o solventnosti na zajmodavce putem interneta, kao što je Ant Group, primoravajući ih da srede svoju kreditnu sposobnost. EU i Japan će obuzdati prikupljanje digitalnih podataka. SAD će obuzdati trgovanje putem interneta. Sve četiri zemlje usredotočit će se na digitalne valute, posebno stabilne kriptovalute (kriptovalute vezane za konvencionalni novac), zbog straha da bi mogle ugroziti financijsku stabilnost.

Unatoč tome, vlade će iskoristiti priliku da ponovo uspostave kontrolu izdavanjem licencija za digitalno bankarstvo. Središnje banke razvit će vlastite digitalne valute kako bi se obranile od stabilnih kriptovaluta. Procvat privatnih finansijsko-tehnoloških kompanija također će se nastaviti. „Superaplikacije“ će se proširiti, omogućavajući potrošačima upravljanje

novcem u okviru jedne jedine platforme. Usluge po načelu „kupite sada, platite kasnije“ stvorit će alternative kreditnim karticama na internetu.

Procvat privatnih finansijsko-tehnoloških kompanija financirat će se izlaskom na burzu. Hong Kong će računati na učinkovitiji sustav poravnanja kako bi namamio kineska poduzeća koja je Amerika odbacila. Japan i Singapur će se okrenuti prema kompanijama utemeljenima s ciljem preuzimanja da se uključe u akciju. Britanija, koja se probija izvan EU-a, također će se htjeti ubaciti u područje finansijske tehnologije, kao i u zeleno financiranje.

OBRTATE PAŽNJU: Aplikacije. Dok Kina obuzdava superaplikacije, one su u porastu u drugim zemljama u Aziji. U 2022. južnokorejski Toss uložiti će u širenje. Do tada bi singapurski Grab mogao vrijediti 40 milijardi dolara na američkoj burzi Nasdaq. Indonezijski GoTo planira uvrštenje na američku i lokalnu burzu.

Hrana i poljoprivreda

Indeks cijena hrane, stočne hrane i pića Obavještajnog odjela Economista past će 2022. za 1 %, ali će ostati znatno iznad razine prije pandemije. Cijene uljarica, žitarica i šećera porasle su 2021. zbog velike potražnje za stočnom hranom i loših uvjeta za uzgoj na pojedinim mjestima. Cijene će se umiriti kako tržišta budu reagirala na sporiji gospodarski rast i manji broj poremećaja u ponudi. Među žitaricama, porast će zalihe kukuruza pa će cijene pasti za 5 % – ali i dalje će biti visokih 45 % iznad razine iz 2019.

Nestabilnost će s vremena na vrijeme biti vrtoglava. Nakon porasta od 43 % u 2021., cijene uljarica past će za 3 % kako proizvodnja raste. Soja će oponašati isti obrazac. Uzgajivači svinja u Kini (na koje otpada trećina potražnje za sojom) obnavljaju svoja stada nakon izbijanja svinjske kuge. Gladni ljubitelji svinjetine pripomoći će povećanju

globalnog apetita za sojom od 3 % u žetvenoj sezoni 2021./2022.

Čaj je najomiljenije piće na svijetu (osim vode), ali okusi se mijenjaju. Alternative crnom čaju - kao što su voćni čajevi i rooibos - postat će popularne, potpomognute navodnim zdravstvenim prednostima i jakim marketin- gom. Globalna konzumacija čaja porast će za 4 % u 2022., a cijene za 8 %. Cijene kave porasle su za više od petine 2021. kada su vremenske prilike u Brazilu, glavnom uzgajivaču, postale čudnovato brtanske. Pod većim nebo 2022. cijene će se spustiti. Kako se svjetska klima mijenja, poznati usjevi ukorijenjeni će se na ne tako poznatim lokacijama: svjedočimo uzgoju avokada u Italiji.

OBRATITE PAŽNJU: Oporaba hrane. Svake godine svijet baca 1,6 milijardi tona hrane vrijedne 750 milijardi dolara, prema UN-u. Grupica uglavnom američkih razvojnih poduzeća pokušava to popraviti, često surađujući s divovima kao što je Nestlé. Oporabljen hrana upotrebljava mrvicu koje propadaju kroz sito prehrambenog sustava da bi stvorila nešto novo. Novonastali oporabljeni proizvodi kreću se od alternativa za mlijeko proizvedenih od žita iz pivarstva do aroma izdvojenih iz ljuske lješnjaka.

Zdravstvena zaštita

Daljnja izbijanja epidemije bolesti Covid-19 poremetit će zdravstvenu zaštitu i povećati rizik od pojavljivanja opasnih novih sojeva (pogledajte kućicu Šta ako?). Dok bogate zemlje osiguravaju dočepne doze cjepiva, siromašne će se mučiti s cijepljenjem ugroženih. Međutim, ublažit će se nedostatak cjepiva: proizvodni kapaciteti mogli bi se upotrijebiti na gotovo 22 milijarde doza. Azija će se odmaknuti od svoje strategije „nula Covida“ kako se cijepljenje ubrza. S više cjepiva i boljim liječenjem, smrtnost od Covida će opasti.

Koronavirus nije jedina briga. Smrtnost od raka rast će kako se bolnice suočavaju s gomilanjem pacijenata. Bolnice će također pokušati nadoknaditi odgođene operacije, poput zamjena kuka. Potreba za brigom o psihičkom zdravlju povećat će se kako se ljudi suočavaju s posljedicama Covida. Tehnologija će biti blagodat: algoritmi

će pomoći u određivanju prioriteta pacijenata, dok će tekuće biopsije upotrebljavati testove krvi za rano otkrivanje raka. Telemedicina će pomagati kod rutinske skrbi, ali će regulatori paziti na kvalitetu usluge i pokušaje prevare.

Pacijenti će primijetiti da je pandemija poboljšala neke aspekte zdravstvene zaštite. Klinička ispitivanja će se transformirati, s većim brojem ispitanika koji će iznjedrati bolje odgovore. Lipidne nanočestice i mRNA, tehnologije koje stoje iza nekih od cjepiva protiv Covida, mogle bi se ponovo primijeniti u borbi protiv raka i drugih bolesti. Lekcije iz sljedećih i praćenja mogle bi se upotrebljavati kod antibiotika (budući da EU zabranjuje upotrebu antibiotika na životinjama).

S tako velikom potražnjom za zdravstvenom zaštitom, svjetska potrošnja na zdravstvo povećat će se za 5 % u američkim dolarima. U Americi će rasti još brže, potaknuta proširenom pokrivenošću u okviru saveznog plana za spašavanje od pandemije. Ako se uključe sve savezne države, dodatnih 7 milijuna ljudi prijavit će se za Medicaid, program zdravstvenog osiguranja za siromašne.

Infrastruktura

Infrastrukturni program Joea Bidena vrijedan tri milijuna dolara trebao bi potaknuti američko gospodarstvo 2022. Vlada će izdvojiti 269 milijardi dolara za prijevoz, 73 milijarde dolara za čistu energiju i punjenje električnih vozila i 65 milijardi dolara za širokopojasni internet. U 2022. prva tranša sredstava povećat će američka bruto fiksna ulaganja, svojevrsnu infrastrukturnu potrošnju, za 4,3 % na 4 milijuna dolara. Globalno, ulaganja će porasti za 6 % na 25 milijuna dolara.

Od toga će 12 milijuna dolara biti u Aziji. Kina će se usredotočiti na razvoj tri urbana klastera (po jedan za jug, istok i sjever) i pripreme za Zimske olimpijske igre 2022. u Peking. Kineskoj inicijativi „Pojas i ceste“ suprotstaviti će se plan „Izgradimo bolji svijet“ skupine G7; obje strane žele povećati održiva ulaganja i politički utjecaj. Sredstva će privući i telekomunikacijske mreže, logistika i čista energija. Željeznički projekti izgubiti će na zamahu, iako će Indija završiti izgradnju svojih željezničkih teretnih koridora.

Prometna će infrastruktura posustati kako se navike putovanja poslije pandemije mijenjaju. Stari projekti će završiti – u Londonu će biti otvoren Crossrail, Lisabon dobiva novu zračnu luku, a Hong Kong treću pistu – ali novi će tapkati u mjestu. Europa će se oslanjati na svoj Zeleni plan za poticanje zelenih obveznica vrijednom više od 1 milijuna dolara, ali će također dobiti i novi balistički plinovi.

Što ako?

Kineski vođe pokazuju nultu toleranciju prema odustajanju od svoje politike „nula Covida“, bez obzira na cijenu. Kada je jedan jedini radnik u luci Ningbo-Zhoushan, trećoj najprometnijoj na svijetu, u kolovozu 2021. dobio Covid-19, vlada je odmah zatvorila ključni terminal. Ovo je, zajedno s protupandemijskim mjerama u drugim gradovima, dovelo do najniže razine aktivnosti u kineskom građevinskom i uslužnom sektoru od veljače 2020. Što ako široko rasprostranjena epidemija koronavirusa 2022. potakne Kinu na uvođenje drakonskog ograničenja kretanja u cijeloj zemlji? Takav bi se scenarij mogao dogoditi ako se Zimske olimpijske igre u Pekingu u veljači pokažu žarištem zaraze i ako kineska manje učinkovita cjepiva ne uspiju zaustaviti širenje zaraze. Nastale muke proširile bi se diljem svijeta. Na kraju krajeva, daleko

ograničenije kineske mjere u 2020. uzrokovale su smanjenje njezinog gospodarstva za 6,8 % na godišnjoj razini u prvom kvartalu. Kada bi se nešto slično ponovilo, trgovci na malo (posebno strane luksuzne marke) koji računaju na to da će kineski kupci nadoknaditi usporenost na drugim mjestima bili bi vrlo razočarani. Zastoji u proizvodnji u Kini mogli bi dovesti do globalne krize u ponudi, od igračaka do računalnih čipova – baš kad su se poduzeća ponadala da će probleme s ponudom u 2021. ostaviti iza sebe. Ekonomski učinci zavrzame bili bi ogromni. Nastašice bi potaknule rast potrošačkih cijena u Americi za više od 3 % koliko je prognozirao Obavještajni odjel Economista, potkopavajući široko rasprostranjene nade da je rast inflacije u 2021. bio samo privremen. Uslijedilo bi povećanje kamatnih stopa, što bi smanjilo poslovna ulaganja. U konačnici, globalni oporavak bi se usporio, a zatim i zaustavio.

OBRATITE PAŽNJU: Nije priviđenje. Godine 2022. Javni ulagački fond Saudijske Arabije dat će poticaj od 1 bilijuna dolara domaćim „gigaprojektima“. Projekt Crveno more, skup luksuznih odmarališta veličine Belgije, otvorit će prve hotele. Kao i Neom, održivi futuristički grad bez automobila na sjeverozapadu.

Informacijske tehnologije

Pandemija je sigurno uvjerila sve kompanije koje ranije nisu bile uvjerenice u vrhunsku važnost ulaganja u IT. Potakla je kompanije na ulaganja u tehnologije u rasponu od podrške radu na daljinu do praćenja prekomorskih posiljki.

U 2022. godini tržište IT-a porast će za 4 %. Kompanije će ograničiti potrošnju na hardver nakon što su se 2021. istrošile na nove uređaje za rad radnika od kuće. Ali softver će se brzo širiti. Gartner, istraživačko poduzeće, očekuje da će najbrže rasti softver namijenjen poduzećima, za gotovo 12 %. S porastom hibridnog rada, kompanije će htjeti osigurati učinkovit i siguran rad tehnologijama. Vlade, koje zaziru od kibernetorizma, također će se baciti u trošak: Amerika je izdvojila 9,8 milijardi dolara za kibersigurnost u 2022.

Razvoj novih tehnologija - bilo da se radi o dronovima za nadgledanje usjeva ili ulančanim blokovima za bilježenje podrijetla robe - bit će potaknut širenjem brzih 5G mreža. U velikim tvornicama, skladištima i lukama te će mreže poboljšati sigurnost jer će znatno povećati broj uređaja povezanih na internet. Hvaljeni „internet stvari“ steći će naklonost i vlada bogatog svijeta. Mogu ga upotrebljavati za bilježenje i analizu nadzornih podataka za bilo koju svrhu, od boljeg upravljanja prometom do

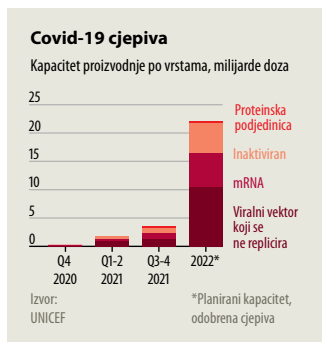
suočavanja s prirodnim katastrofama. Globalno gledajući, Gartner očekuje da će vlade potrošiti 21,3 milijarde dolara na internet stvari u 2022.

Mediji

Covid-19 manje je naštetio potrošnji na oglašavanje nego što su se mnogi pribijavali. Prihodi od oglasa trebali bi porasti za 7 % u 2022., smatra japanski medijski div Dentsu, nakon povratka na razinu iz 2019. u 2021. Velika potrošačka tržišta (Amerika, Britanija, Indija i Rusija) ostvarit će brzi rast u 2022. dok kompanije pokušavaju vratiti klijente. Potrošnja će porasti za 8 % u Sjevernoj Americi i 6 % u Azijsko-pacifičkoj regiji, uz snažnu pomoć Kine. Ali obeshrabrajući podatci o gledanosti Olimpijskih igara u Tokiju 2021. mogli bi utjecati na to da oglašivači ne budu tako široke ruke na Zimskim olimpijskim igrama u Pekingu.

Pandemija je jako pogodila vanjsko oglašavanje. Ali kako cijepljeni budu izlazili van iz kuće 2022., izdatci za plakate velikog formata, obične plakate i slično porast će za 19 %, kaže konzultantska kompanija PwC. Trećina takvih oglasa bit će digitalna jer kompanije traže uočljive načine da privuku pažnju. Digitalne instalacije također proizvode podatke koji će kompanijama pomoći izbrusiti njihov marketing. Dentsu očekuje da će 51 % ukupne potrošnje na oglase biti namijenjeno digitalnoj varijanti oglasa.

Mobilni oglasi činit će više od 64 % potrošnje na internetske oglase jer prodavači imaju koristi od kupnje putem interneta i društvenih medija, podebljavajući tako novčanike tehnoloških divovima. Amazon, koji je 2020. kontrolirao 10 % američkog tržišta digitalnih oglasa, prema eMarketeru, pokušat će ugrabiti više. Kao i njegov protivnik, Walmart, koji je osvežio svoje brzorastuće poslovanje s oglašima. Izdavači tiskanih medija manje su oduševljeni pomakom prema digitalnim oglašima. Oglašivači koji i dalje troše na novine i časopise davat će prednost njihovim digitalnim verzijama.

OBRTITTE PAŽNJU: Vrući potezi. ByteDance jedini je veliki kineski igrač u području digitalnih oglasa sa znatnom publikom na zapadu. Kroz TikTok, svoju platformu za kratke videosnimke, ByteDance se bori sa Snapchatom za naklonost tinejdžera; nedavna kupnja studija za igre i trećeg po veličini proizvođača slušalica s mikrofonom za virtualnu stvarnost donijet će mu prednost. Na vidiku je uvrštenje na burzu u Hong Kongu 2022.

Metalurgija i rudarstvo

Skok cijena industrijskih roba od gotovo 40 % u 2021. bio je najbrži u desetljeću. U 2022. cijene će se malo povući jer se tempo globalnog rasta usporava, a ograničenja u ponudi povezana s pandemijom popuštaju. Ali bit će razlike među pojedinih prirodnih resursima. Cijene metala će pogurati rast od 1,1 %, ali će neke, uključujući čelik, pasti kada se malo ispuše procvat poslije pandemije.

Kinesko gospodarstvo diktira će tržište mnogih metala. Oduševljenje ozelenjavanjem i urbanizacijom potaći će potražnju za bakrom i aluminijem. Ali odlučnost dužnosnika da se pozabave zagađenjem mogla bi smanjiti proizvodnju aluminija i čelika; tarife za struju za talionice aluminija već su povećane. Globalna proizvodnja aluminija – koja emitira 16,5 tona ugljikovog dioksida po toni u usporedbi s 2,3 tone za čelik – svejedno će rasti.

Tako je i s proizvodnjom bakra. U Peruu će početi s radom rudnik Quellaveco s iskopom od 300.000 tona godišnje, u vlasništvu kompanija Anglo American i japanskog Mitsubishija. Peru je drugi najveći proizvođač metala, s proizvodnjom od 2,4 milijuna tona godišnje, iza Čilea s 5,8 milijuna. Ali nadzemni su rizici ogromni. Pedro Castillo, predsjednik, obećao je da će nacionalizirati mineralne resurse i povećati poreze na rudarstvo. Globalno, vrtoiglavice cijene bakra porast će za još 4 % kako se ulaganja budu slijevala u poduhvate s čistom energijom, kao što je proizvodnja električnih vozila – bakar je glavni sastojak baterija.

OBRTITTE PAŽNJU: Zeleniji aluminij. Ulagачi i regulatori potiču poduzeća koja se bave robom da očiste svoje poslovanje. U 2022. Rusal, drugi najveći proizvođač aluminija, izdvojiti će u zasebna poduzeća svoju najpljrljaviju imovinu. Ovaj ruski div usredotočit će se na aluminij s niskim sadržajem ugljika, istaljen pomoću anode koja oslobađa kisik a ne CO₂. Alkoo i Rio Tinto čekaju na ovaj potez Rusala na rastućem tržištu.

Nekretnine

Globalna tržišta nekretnina dobro su prebrodila pandemiju, ali u 2022. vlade će ukinuti dobre stvari: zbogom privremeno neplaćanje najamnina i poreza, zdravo deložacije. Kompanije će smanjiti broj ureda jer mnogi radnici nerado putuju na posao, dok se trgovine zatvaraju kako raste prodaja putem interneta. Povećanje kama-

ta smanjit će kreditiranje. Kina će ograničiti kredite, ali neki od njenih najvećih ulagača, poput Evergrande, opasno su prezađuženi. Ponovo uvedena administrativna pristojba u Britaniji snizit će cijene kuća. Tamo i u Americi bogatiji kupci mogli bi se suočiti s porezom na kapitalnu dobit – i porezom na bogatstvo u Španjolskoj i Kanadi. Škotska i dijelovi Amerike ograničit će objekte za iznajmljivanje po modelu Airbnb, odvrćajući ulagače.

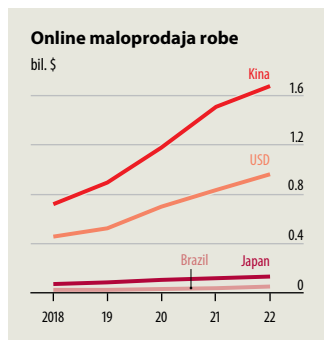
Kako se prioriteti budu mijenjali, stvarat će se prilike. Odmarališta od Bahama do Mauricijusa privući će radnike koji rade na daljinu, uključujući tehnološke stručnjake iz San Francisca. Globalni gradovi s visokom stopom procijepljenosti i dobrom infrastrukturom – kao što su London, Frankfurt i Singapur – proći će bolje, kao i kineski gradovi. Udio stranih ulagača na tržištu najma nekretnina u ovim gradovima povećat će se na 47 %, kaže Savills, savjetnik za nekretnine, budući da financijska tržišta privlače fondove za ulaganje u nekretnine. Postotak praznog uredskog prostora će pasti, a cijene rasti krajem 2022. jer izbirljive kompanije priželjkuju luksuznije ili zelenije prostore.

Internetskim trgovcima možda neće trebati prodavaonice, ali će im biti potreban skladišni prostor: samo će Europa dodati preko 4 milijuna četvornih metara skladišnog prostora. Azija će dobiti logistička čvorišta kako se trgovina bude oporavljala; podatkovni centri će se umnožiti. Zakoni o planiranju prilagodit će se promjenjivoj potražnji, potičući više stambenih jedinica u gradskim središtima i zelenim pojasevima.

OBRTITTE PAŽNJU: Neka jedu organsko. Francuska vlada planira upotrebljavati zemljište na održiviji način. Od 2022. godine nove javne zgrade moraju biti najmanje napola izgrađene od drveta ili drugih prirodnih materijala. Također je naredila procvat sto urbanih farmi koje će voditi pravi poljoprivrednici.

Maloprodaja

Udio maloprodaje putem interneta u ukupnoj prodaji ponovo će porasti 2022., na više od 17 %, s 10 % u 2019. Rast u odnosu na prethodnu godinu, međutim, usporit će se na 13 % budući da vlade ublažavaju ograničenja kretanja građana. Regulatori će se usredotočiti na internetske divove zbog straha od praksi koje narušavaju kon-

kurenciju i nepošteno upotrebe podataka. Ali internetski trgovci sve će više prelaziti granice. Međunarodna prodaja činit će 22 % e-trgovine do 2022., a Azija će predvoditi u tome. Suočeni s rastućim logističkim problemima, veliki trgovci dostavljat će više robe pomoću komercijalnih dronova: njemačka kompanija Hellmann Logistics pokrenut će flotu dronova 2022.

Euroljani su manje zainteresirani za e-trgovinu nego Azijci i Amerikanci, ali ih je pandemija učinila ciljanom skupinom, posebno za poduzeća koja isporučuju namirnice. Neki od ovih trgovaca na malo usredotočeni na Europu udružiti će se 2022., slijedom pojave brojnih novih trgovaca, a neki će se uputiti preko bare. Nakon što je proširio svoje usluge brze dostave namirnica diljem Europe, turski Getir poželjet će američko tržište. Američki igrači također će tražiti prilike u Europi: Gopuff je 2021. kupio britansko razvojno poduzeće za dostavu, a mogao bi kupiti još koje.

Poželjna jeftina rabljena roba bit će u modi. Imućni milenijalci više brinu o održivosti od starijih tako da bi se preprodaja mode mogla više nego udvostručiti u odnosu na 2019., na ukupno 20 milijardi dolara u 2022., smatra internetski prodavač jeftine rabljene robe ThredUp. Čak će i luksuzni brendovi prihvatiti tržište pretihodno upotrebljavane robe kako bi privukli mladuncu. Promjenljivi ukusi mladih potaknut će i fizičke i internetske trgovine na prihvaćanje plaćanja u kriptovalutama.

OBRTITTE PAŽNJU: Nije u modi. U 2022. godini 1,4 milijarde kineskih potrošača potrošit će 437 milijardi dolara na odjeću i obuću. Ali zapadne marke gube od kineskih početnika, kao što su Shein (brza moda) i Li-Ning (sportska odjeća). Strana poduzeća žele se iz svojih opskrbenih lanaca riješiti pamuka iz Xinjianga koji je možda proizveden upotrebom prisilnog rada. Kinesku nacionalističku mladež dodatno će uznemiriti pozivanja grupa za ljudska prava i zapadnih političara na bojkot Zimskih olimpijskih igara u Pekingu.

Telekomunikacije

Pokrivenost 5G mrežama brzo će se širiti i doprijeti do najmanje 41 od 60 najvećih tržišta do početka 2022. Još 13 zemalja, uglavnom u Latinskoj Americi i Aziji u razvoju, požurit će podijeliti 5G spektar. Znatno kaska Indija, koja vjerojatno neće održati aukciju do najmanje drugog kvartala jer se bori protiv koronavirusa. Kina je, nasuprot tome, prošla bolje u utrci za 5G od mnogih razvijenih zemalja. Najveće svjetsko tržište telekomunikacija pojačat će se s više od 600.000 baznih stanica za 5G s kojima započinje 2022., nadajući se da će to omogućiti daljnji napredak u umjetnoj inteligenciji, računalstvu u oblaku i proizvodnji čipova.

Nastojeći ne zaostajati, Amerika (kao i dijelovi sjeverne Azije) započet će probnu primjenu 6G mreže. Kupci iz bogatog svijeta razgrabit će 5G usluge, naoružavajući se novim uređajima s 5G tehnologijom – za koje istraživačka kompanija Canalsy predviđa da će činiti preko polovice svih pametnih

telefona isporučenih 2022. Ipak, početak prodaje nekih uređaja mogao bi biti odgođen zbog globalne nestašice poluvodičkih čipova koja bi mogla potrajati do sredine 2022., zbog čega će uređaji biti skuplji. U međuvremenu će Latinska Amerika i sjeverna Afrika predvoditi rast pretplata na mobilne i fiksne širokopojasne mreže jer države rade na poticanju svojih gospodarstava.

OBRTITTE PAŽNJU: Pametna oklada. Apple je izgubio prednost pred azijskim protivnicima kad su u pitanju pametni telefoni, ali vodi u nosivim uređajima. U 2020. nosivi uređaji i srodni proizvodi, njegova najprofitnija linija proizvoda, donijeli su 31 milijardu dolara od prodaje – tri puta više nego 2015. Pametni satovi imaju vrijednost novotarije koju su pametni telefoni izgubili te će privući potrošače opsjednute zdravljem koji žele pratiti svoju temperaturu ili krvni tlak. Apple će nastojati uvjeriti više vlasnika iPhonea da kupe i sat.

Putovanja i turizam

Turizam neće uspjati poletjeti 2022. jer zabrane putovanja variraju ovisno o broju slučajeva bolesti Covid-19. Međunarodni turistički odlasci porast će za više od 50 %, na 1,1 milijardu, ali se neće vratiti na brojku od 1,5 milijardi iz 2019. Kina, nekada najveći izvor turista, zaostajat će za Amerikom i otvorit će svoje granice samo prema Hong Kongu i Makau. Globalno, smanjit će se poslovna putovanja jer kompanije smanjuju troškove i emisije ugljika tako što organiziraju virtualne sastanke.

Zrakoplovne kompanije, koje gube novac, povećat će cijene da bi se pokrile. Neke će se možda spojiti (zaostajajući Norse Atlantic bit će rijetka nova kompanija). Svi će biti pod pritiskom da smanje onečišćenje u okviru sustava za neutralizaciju i smanjenje emisija ugljika za međunarodne zrakoplovne kompanije – ali s olabavljenim ciljevima zbog pada izazvanog pandemijom. Neki će se brodovi također suočiti s novim pravilima o emisijama od travnja.

Bit će i svijetlih točaka usred sumraka. Dubai će mamiti turiste na odgođenu izložbu Expo. Saudijska Arabija izgradit će nova odmarališta i omogućiti cijepljenim hodočasnicima da sudjeluju na hadžu. Čak će i Novi Zeland otključati svoje granice kako se sve više Novozelanzana cijepi; Australija će to isto učiniti kada stopa procijepljenosti dostigne 80 %. U Americi i drugdje domaći turisti pomoći će popuniti jaz. Zarada od stranih posjetitelja bit će smanjena, iako će hoteli i restorani privući 3 % veću potrošnju nego 2019. zahvaljujući odmorima u blizini kuće i višim cijenama.

OBRTITTE PAŽNJU: U mjehuriću. Kada je stigao Covid-19, krstarenje s tisućama stranaca izgubilo je na privlačnosti. Ali 2022. godine kompanije koje nude krstarenja žele da njihovih 450 brodova postanu divovski plutajući mjehurići za cijepljene turiste. Ponudit će 31,7 milijuna rezervacija – više nego što je bilo potrebno putnicima u 2019. Čak će se i Arktik ponovo otvoriti.

BIZNIS

→ **Takođe u ovom odeljku:**

- 104 Godina radnika
- 105 Korporativno zelenilo
- 106 Trka za reguliranje tech-a
- 107 Nova strategija kompanije China Inc
- 108 Ratovi čipova
- 109 Nogomet se vraća
- 110 Tareq Amin na otvorenim mrežama
- 111 Putovanje (konačno) kreće
- 112 Li Jin o ekonomiji kreatora

Pidžame ili odijela

**Ljudi žele raditi od kuće.
Šefovi ih žele vratiti u ured**

CALLUM WILLIAMS, Ekonomski pisac,
The Economist, San Francisco

Potpuna karantena (ograničenje kretanja) u 2020. godini bila je za uredski život šok bez presedana. Kompanije diljem svijeta preko noći su bile uvučene u pokus divovskih razmjera, za koji bi se u normalnim okolnostima rijetko koja odlučila: rad od kuće. Na vrhuncu epidemije, u proljeće 2020., 60 % ukupnog radnog vremena u Americi odvijalo se u dnevnim sobama, kuhinjama i - u slučaju nekolicine sretnika - kućnim uredima. Rezultati ovog pokusa obrađeni su i pokazuju da će mnoge nove radne navike zaživjeti - ali poboljšane. Što se radnika tiče, veliki pokus s radom od kuće prošao je prilično dobro. Iako prilagođavanje

na novi način rada nije svima bilo lako (pogotovo ne onima koji žive u malim stanovima ili s djecom koja su pohađala nastavu na daljinu), manje-više svi radnici prijavili su veću razinu zadovoljstva i sreće za vrijeme rada od kuće. Ispitanici u jednom istraživanju tvrde da bi voljeli 50 % radnog vremena raditi od kuće (prije pandemije bilo je samo 5 %), a ostatak u uredu. Ponašanje zaposlenih ukazuje na to da bi oni zapravo najviše voljeli više vremena provoditi u pidžamama. Kako drugačije objasniti činjenicu da su uredi samo trećinu popunjeni, čak i u mjestima u kojima je rizik od zaraze bolešću Covid-19 nizak?

Mali je broj rukovoditelja koji su oduševljeni idejom o radu na daljinu u tako velikom obujmu. Prema istraživanju koje je provelo troje ekonomskih stručnjaka - Maria Barrero, Nick Bloom i Steven Davis - očekivanja kompanija potpuno su drugačija. One očekuju da će se u poslijepandemijskom svijetu oko 20 % ukupnog radnog vremena odvijati na daljinu, što je upola manje od onoga što radnici žele. Ova beskompromisna očekivanja dijelom odražavaju viđenje po kom previše vremena provedenog izvan ureda znači manju produktivnost i slabiju kompanijsku kulturu. Neki dokazi očigledno ukazuju na to da ljudi mogu postati manje učinkoviti ako rade puno radno vrijeme od kuće.

Neslaganja je manje kada je riječ o koristi koja se dobiva „hibridnim“ pristupom. Istraživanje ukazuje na to da bi mješavina rada od kuće i u uredu mogla biti najbolje rješenje za postizanje produktivnosti. Ona bi omogućila mnogo učinkovitiju podjelu rada između „dubokog rada“ (onog koji zahtijeva mnogo veću koncentraciju i najbolje se obavlja kod kuće) i suradničkog rada (onog koji ima najbolje rezultate kada se radi s kolegama, uživo i u uredu). U tom slučaju piće poslije posla s

- ▶ kolegama ili sastanci izvan ureda mogli bi također pomoći u održavanju kompanijske kulture.

Međutim, učinkovitost nije jedini motiv koji će kompanije dovesti u situaciju da ponude „hibridni“ rad. Neki će shvatiti koliki je njegov značaj u borbi za zaposlenike. Čak i najprestižnije investicijske banke, koje su dosad isključivo naglašavale korist od rada u uredu, uskoro će se vjerojatno suočiti s odljevom ljudi ako ne postanu fleksibilnije.

Prelazak na „hibridni“ način rada imat će velike učinke. Jedan od njih je i taj da će direktori od zaposlenih zahtijevati sasvim drugačije vještine. Umjesto da zaposle i unaprijede karizmatične vođe, kompanije bi mogle staviti naglasak na rukovoditelje koji su spretni u upotrebi digitalnih alata pomoću kojih će vrlo precizno delegirati zaduženja i zadatke timovima. Drugi učinak ovog prelaska bit će taj da će kompanije, kao i posao sam po sebi, postati više digitalizirane.

Već se vide jasni pokazatelji isplativosti prelaska na „hibridni“ način rada. Tijekom pandemije ljudi su mnogo povoljnije ocijenili korporativnu kulturu svoje kompanije, kako pokazuje Glassdoor, mrežno mjesto putem kojeg radnici ocje-

njuju poslodavce. Istraživanje koje je provela agencija za istraživanje Gallup pokazuje da je uključenost zaposlenih u Americi (što je gruba procjena posvećenosti ljudi svom poslu) veća nego ikada. Ovaj podatak dijelom ukazuje na osjećaj solidarnosti sa suradnicima i rukovoditeljima. Ali također odražava i istinsko poboljšanje uvjeta rada.

U 2022. očekuju se daljnje promjene. Mnoge kompanije shvaćaju da trebaju učiniti više kako bi ohrabrile ljude da dođu u ured. Ovo prije svega znači ulaganje u povlastice, kao što su centri za vježbanje i dobra hrana. A države počinju shvaćati da se zakon o zapošljavanju treba promijeniti kako bi prepoznao i zaštitio one koji rade od kuće.

Međutim, pokus s radom od kuće ima i lošu stranu. Neće svatko imati koristi od ove situacije. Čak i u najbogatijim zemljama veliki dio zaposlenih mora biti fizički prisutan da bi se posao obavio. Mnogo prije izbijanja pandemije pojavio se jaz između dobro plaćenih, intelektualno stimuliranih radnika s jedne strane i loše plaćenih uslužnih radnika s druge. Porast trenda rada od kuće produbljuje razdor između ova dva tipa ljudi - s posljedicama koje se ne mogu predvidjeti. ●

Radnici su na dobitku

Zašto će 2022. biti godina radnika

CALLUM WILLIAMS, dopisnik za ekonomska pitanja, *The Economist*

Radnici diljem svijeta prolazili su kroz financijske teškoće tijekom ograničenja kretanja 2020. i 2021. godine. U prvoj godini pandemije broj radnih sati globalno se smanjio za 9 %. U nekim zemljama nezaposlenost je rasla toliko brzo da su pucali računalni sustavi socijalne zaštite. Oni s niskim plaćama i kvalifikacijama podnijeli su najveći teret. Neki analitičari brinu se da je pandemija samo uvod u mnogo teže razdoblje u kojem će se radnici mnogo više namučiti da nađu zaposlenje, između ostalog i zato što bi mogli biti zamijenjeni robotima. Ipak, reklo bi se da nema razloga za baš toliki pesimizam.

Tržišta rada diljem bogatog svijeta već su nadmašila očekivanja. Sredinom 2020. OECD, klub uglavnom bogatih zemalja, procijenio je da će se u slučaju drugog vala epidemije bolesti Covid-19 nezaposlenost u državama OECD-a popeti na oko 9 % do kraja 2021. Mnoge su države već ispratile treći, čak četvrti val. Usprkos tome, stopa

nezaposlenosti (6 %) je bolja, a ne lošija u odnosu na očekivanja. Čak i države koje su inače poznate po sporom oporavku, poput onih iz europodručja, brzo su se oporavile.

Zbog tri čimbenika svijet rada nastaviti će nadmašivati očekivanja u 2022. Prvi se odnosi na rad od kuće (pogledajte prethodnu priču). Procjene ukazuju na to da će ljudi oko pet puta više radnog vremena provoditi izvan ureda u odnosu na razdoblje prije pandemije, čime će se istodobno poticati i sreća zaposlenih i njihova produktivnost.

Drugi se čimbenik odnosi na automatizaciju. Mnogi ekonomski stručnjaci pretpostavljaju da je pandemija uvod u robotizaciju procesa rada, što bi značilo da će strojevi kojima upravlja umjetna inteligencija preuzeti poslove. Gotovo je sigurno da će pandemija ohrabriti ovaj proces, dijelom

Neka vam je sa srećom u pregovorima

Radnici sada imaju veću pregovaračku moć nego što su je ikada imali

zato što se roboti ne razbolijevaju. Međutim, prema pisanju analitičara The Economist, zasad je malo dokaza da se to u praksi doista i događa. Poslovi koji su po pretpostavci podložniji mehanizaciji bilježe isti porast kao i oni koji to nisu.

Treći je čimbenik politički. U svjetlu pandemije političari i središnje banke više su bili zainteresirani za smanjenje stopa nezaposlenosti nego za ostvarivanje nekih drugih ciljeva, primjerice za smanjenje inflacije ili javnog duga. Ovo je sasvim drugačiji pristup od onoga koji je primjenjivan u razdoblju od 2007. do 2009., nakon financijske krize, i koji je uvjetovao gospodarski oporavak bez zapošljavanja. Jerome Powell, predsjednik Uprave Saveznici pričuvi SAD-a, obećao je da će nastaviti provoditi izvanredne monetarne mjere sve dok stopa zaposlenosti značajno ne poraste. Političari iz europodručja više nisu opsjednuti strogoćom kao ranije.

Ishod svega ovoga je taj da radnici sada imaju veću pregovaračku moć nego što su je ikada imali. Samo u Americi broj ostavki na mjesečnoj razini znatno je porastao. Poslodavci koji nude niske plaće i loše uvjete rada teško će naći radnike: broj slobodnih radnih mjesta u bogatom svijetu (30 milijuna) nikada nije bio toliki. Previše radne snage može uvjetovati inflaciju; potrebno je nešto pregovaračke moći dodijeliti i poslodavcima. Ipak, tijekom prethodnog desetljeća uglavnom su velika poduzeća bila u poziciji moći. Ne bi se trebali plašiti godine radnika. ●

Mnogo buke ni oko čega

**Korporativna „zelena priča“
bit će stavljena na kušnju.**

VIJAY VAITHEESWARAN, Urednik za pitanja globalne energije i klimatskih inovacija, *The Economist*, New York

U krugovima najviših rukovoditelja ovih je dana popularno obećati - nulu. Šefovi vodećih korporacija požurili su obznaniti svoje zalaganje u vezi s ciljevima nulte emisije štetnih plinova. Na taj način neizravno poručuju da će njihove kompanije dramatično srezati ukupnu emisiju štetnih plinova na nulu – štoviše, ići će u negativnu kampanju tako što će vjerojatno upotrijebiti tehnologiju za usisavanje ugljikovog dioksida iz zraka i ukopavanje u zemlju. Ova su obećanja potpuno u skladu s predanošću vlada mnogih država koje su potpisale Pariški sporazum i obavezale se smanjiti emisije stakleničkih plinova na nacionalnoj razini do 2050. kako bi se ograničilo globalno zagrijavanje.

S obzirom na to da su u prošlosti mnoge industrije oklijevale prihvatiti konkretne klimatske ciljeve (ili su, kao što je slučaj s industrijom fosilnih goriva, lobirale protiv njih), ova su nastojanja, za početak, izvanredna. Nedavnom analizom poslovanja 2000 najvećih svjetskih javnih kompanija otkriveno je da je petina njih - s ukupnom godišnjom zaradom od 14 trilijuna dolara - prihvatila ciljeve nulte emisije štetnih plinova. Na ovo su se obvezala i poduzeća koja prodaju sredstva za kućnu i osobnu higijenu - više od dvije trećine njih. U Americi je četvrtina velikih industrijskih poduzeća uvrštenih na indeks 500 Standard & Poor'sa učinila isto. Neki tehnološki giganti, poput Alphabet i Microsofta, čak tvrde da će iz atmosfere ukloniti cjelokupan ugljikov dioksid koji su emitirali u svojoj korporativnoj povijesti.

Premda su ove klimatske ambicije vrijedne hvale, radi se ipak o grandioznim izjavama koje treba uzeti s rezervom, i to iz dva razloga. Prvi je taj da su pojmovi kojima mnoge kompanije opisuju svoje klimatske ambicije - od „nulte neto emisije“ i „ugljično neutralne“ do „nulte emisije“ i „ugljično negativne“ - zapravo prilično neodređeni. Naivni promatrači mogli bi pomisliti da ti pojmovi kompaniju obavezuju na ogromno smanjenje emisije stakleničkih plinova, ali to zapravo nije tako. Većina kompanija planira napraviti neke rezove, za koje će se ispostaviti da su bolni i skupi, pa će ostatak cilja postići nekom vrstom jeftinije kompenzacije, koja će kvalitetom uvelike odstupati od prvobitnog plana (na primjer, nuditi će kredite za provedbu projekata obnovljivih izvora energije ili za zaštitu šuma koje vežu ugljik). Ova rupa u zakonu kompanijama omogućuje davanje zelenih obećanja a da ne moraju precizno objasniti kako planiraju poćistiti svoj nered.

Drugi razlog za skepticizam je taj što je krajnji rok za ispunjenje obaveza do 2040., 2050. ili još kasnije. Uzmemo li u obzir to da nijedan od šefova koji daju ova obećanja tada vje-

*Hajdemo na
Apple solarnu
farmu*

rojatno neće biti na sadašnjoj poziciji, možemo pretpostaviti da im je sada zabrinjavajuće lako postavljati ambiciozne ciljeve za koje neće biti odgovorni kada za to dođe vrijeme. Mnoga poduzeća upotrebljavaju dugo vremensko razdoblje i kao izgovor zbog kojeg ne moraju precizirati na koji će način ostvariti postavljene ciljeve i umjesto toga pozivaju se na nespecifične buduće inovacije koje će, valjda pomoću magije, riješiti problem. „Ne znamo kako ćemo to postići“ - čak javno priznaje Amazon dok putem televizijskih oglasa na velika zvona najavljuje postizanje ciljeva nulte neto emisije do 2040.

Usprkos cijelom spektru razloga za skepticizam, postoje i dva dobra razloga zbog kojih bismo trebali povjerovati u to da će kompanije ozbiljnije prionuti na postizanje ciljeva nulte neto emisije u 2022. Kao prvo, očekuje se nekoliko izmjena u globalnim regulativama i u postavljanju industrijskih standarda koje bi trebale raskrinkati šarlatane i promovirati one uspješne. Kao odgovor na zahtjev vlada država i regulatornih tijela, Odbor za međunarodne standarde financijskog izvještavanja iz Londona pomaže u razvijanju standarda pomoću kojih bi kompanije koje su se našle na popisu objelodanile svoje aktivnosti koje su rizične za klimu. Prvi skup standarda bit će objavljen sredinom 2022. Dugo očekivani pravilnik Europske unije, koji će od rukovoditelja koji upravljaju osnovnim sredstvima zahtijevati otkrivanje načina na koji će reagirati na dana ekološka pitanja, bit će objavljen u srpnju. Novi zahtijevi regulatornih tijela iz Amerike i Singapura, po kojima će financijske organizacije biti obavezne otkrivati podatke vezane za klimu, bit će objavljeni vjerojatno u 2022.

Još jedan povod za nadu dolazi s dna. Inicijativa „Znanstveno utemeljeni ciljevi“ (SBTI) - dobrovoljna inicijativa koju je pokrenulo nekoliko ekoloških i međunarodnih organizacija, uključujući i UN - potiče financijske organizacije na ozbiljnije shvaćanje svoje obveze nulte neto emisije koja je u skladu s ciljevima Pariškog sporazuma o ograničenju globalnog zagrijavanja. Znanstvenici iz inicijative SBTi daju povjerenje samo kompanijama koje usvajaju visokostandardna mjerila i jasno otkrivaju podatke o klimi, a imaju i precizan plan za smanjenje emisije ugljika (primjerice, ne ubrajaju se nikakve kompenzacije). Kompanije koje su prihvatile znanstveno utemeljene ciljeve smanjile su objedinjenu emisiju štetnih plinova za četvrtinu od 2015., dok je globalna emisija kroz upotrebu energije i industrijske procese porasla za 3 – 4 % tijekom istog razdoblja. Drugim riječima, neka se ne javljaju oni koji manipuliraju zelenim marketingom. ●

**Kompanije
će se početi
ozbiljno
upuštati u
svoje neto-
nulte ciljeve**

Utrka regulatornih tijela

U pitanju je vrlo uzbudljivo natjecanje između antimonopolskih službi

LUDWIG SIEGELE, urednik za tehnologiju, *The Economist*, San Francisco

Zbunjeni ste? Niste vi krivi. Regulatorna tijela diljem svijeta otvorila su zbunjujući broj protuonopolskih parnica i istraga protiv najvećih tehnoloških kompanija (Googlea, Amazona, Facebooka i Applea). Svaka je usredotočena na različiti dio konglomerata – od Appleove trgovine aplikacija do Googleovog oglašavanja. Jedva da prođe dan a da neki slučaj ne osvane na naslovnicama ili da se o njemu ne govori.

Malo je vjerojatno da će se u 2022. to promijeniti. Stoga je pametnije da ubuduće ne razbijamo glavu oko ovog nezaustavljivog pravnog bučkuriša već da poslušamo što zakonodavci imaju za reći. U 2022. godini, dok se na jednoj strani budu razvlačile parnice (i završavale neslavno, usprkos uloženoj trudu), na drugoj će strani svjetski parlamenti i regulatorna tijela početi uvoditi značajna pravila kojima će obuzdati tehnološku industriju. Nije teško pretpostaviti koja će država (ili regija) razviti najkonkurentniji okvir.

Početkom 2021. činilo se da će Europska unija lako pobijediti u ovoj utrci. Europska komisija – izvršno tijelo EU-a – upravo je predstavila Akt o digitalnim tržištima, prvi zakon s ciljem reguliranja poslovanja velikih tehnoloških kompanija ex ante – što će reći, važnije je unaprijed ograničiti ponašanje ovih kompanija umjesto da ih se naknadno, kroz tužbe, kažnjava. Ideja je da se vratarima važnih digitalnih tržišta, kao što su aplikacije i internetski pretraživači, zabrani bavljenje nepoštenim poslovnim praksama, na primjer diskriminacijom konkurenata koji upotrebljavaju njihove platforme.

Međutim, stručnjaci u posljednje vrijeme pokazuju manju dozu oduševljenja u vezi s Aktom, koji bi mogao biti izglasan 2022., kaže Tommaso Valletti, bivši glavni ekonomist Komisije, sada profesor ekonomije na Imperial Collegeu u Londonu. Glavna kritika upućena je na račun toga što Akt ista pravila primjenjuje na sve tehnološke titane usprkos činjenici da se njihovo poslovanje i problemi s konkurencijom razlikuju.

Ni vlade drugih država ne zaostaju za EU-om; štoviše, neke su ga pretekle. Za početak, tu je Kina koja je iznenadila svijet u 2021. propisavši vrlo stroga pravila konkurencije za svoje internetske divove. Kao i u ostalim političkim područjima, vlasti u Pekingu prepisale su više od jedne stranice iz knjige EU-a, s tim da se u načinu provođenja ogleda kineski karakter. Kompanije su zamoljene da brzo „same sebe poprave“. Nije baš jasno imaju li pravo na pravni lijek ako osjete da se s njima nepravredno postupa.

Kineske oštre mjere ostavile su Ameriku daleko iza: iako negativne reakcije prema najvećim tehnološkim kompanijama već godinama prožimaju i kulturu i zakonodavstvo, re-

zultati su vrlo slabi. Možda će se i to promijeniti u 2022. Zasad je ista situacija kao i s protumonopolskim parnicama. Sve se svodi na zbunjujući broj zakona koje predlaže Kongres: predstavnički dom prednjači sa šest. Neki republikanci koji tvrde da velike platforme žele da ih cenzuriraju, možda će se udružiti s demokratima kako bi zajednički usvojili zakonodavni okvir poput Akta o digitalnim tržištima.

Još su dva kandidata za ozbiljnog tehnološkog regulatora. Jedan je, pomalo iznenađujuće, Njemačka. Andreas Mundt, šef Federalnog ureda za borbu protiv kartela (FCO), prvi je svoju agenciju preusmjerio prema reguliranju poslovanja tehnoloških kompanija, prije svega time što se okomio na Facebook zbog pohranjivanja podataka. Novi zakon o tržišnom natjecanju omogućuje FCO-u zabranu bavljenja praksama usmjerenima protiv tržišnog natjecanja kompanijama koje imaju ogromnu tržišnu moć. Zakon je fleksibilan u smislu da se može na različitim tržištima suočiti s tehnološkim divovima i njihovim pokušajima izbjegavanja ograničenja (pri čemu je donekle nejasno kako se slaže s Aktom o digitalnim tržištima).

Ipak je Britanija ta koja zasad ima najbolje rješenje koje nije u potpunosti primijenjeno. Britanska Uprava za zaštitu tržišnog natjecanja (CMA) sada ima i Jedinicu za digitalna tržišta (DMU). Vlada radi na novoj regulativi koja bi trebala biti donesena u 2022., a koja će DMU-u dati moć kakvu ima njemački FCO, da tehnološkim kompanijama odredi strateški tržišni status i zahtijeva od njih da slijede stroža pravila.

Glavna je razlika u tome što je CMA, čak i više od FCO-a, ulagao u resurse od važnosti. Istraživači FCO-a objavili su neke od najboljih studija tržišta za digitalno oglašavanje. CMA se također može pohvaliti Timom za podatke, tehnologiju i analitiku koji neprekidno zapošljava podatkovne znanstvenike kako bi premostio široki jaz u znanju između tehnoloških divova i njihovih regulatora.

I pored svega ovoga, kaže William Kovačić, protumonopolski veteran koji sada predaje na Sveučilištu George Washington, upravo će arhitekti svih ovih regulatornih postavki biti prvi koji će priznati da su one samo pokus koji može poći po zlu. Industrija bi mogla ispolitizirati ili kontrolirati britanski DMU, kao što se desilo u drugim zemljama. Rezultat u natjecanju za najboljeg regulatora u tehnološkom sektoru još uvijek je neriješen, a konkurencija je vrlo visoka. Dobro bi bilo vidjeti hoće li natjecatelji i u praksi primijeniti ono o čemu govore. ●

Ideja je da se vratarima važnih digitalnih tržišta, kao što su aplikacije i internetski pretraživači, zabrani bavljenje nepoštenim poslovnim praksama

Nova strategija

Kineske kompanije potihno stječu udio na svjetskom tržištu

DON WEINLAND, urednik za poslovanje i financije u Kini, *The Economist*, Hong Kong

Bude li sve išlo po planu, zidari će u 2022. postaviti kamen temeljac ogromne tvornice baterija u njemačkoj saveznoj pokrajini Saarland. Jedina te vrste u Europi, godišnjeg kapaciteta od 24 gigavatsata, ova tvornica bit će i prva linija obrane za kineske proizvođače baterija. Kompanija Svolt, koja stoji iza tvornice, ubrzano osvaja udio na tržištu izvan Kine, baš kao još neke kineske grupacije, poput BYD-a i CATL-a, koje su postale globalni vođe u industriji, što je dio plana kineske vlade.

Još prije nekoliko godina Kina d.d. bila je na korak do velikog globalnog pucanja. Počevši od 2014. kineske kompanije počele su kupovati imovinu diljem Europe i Amerike, uključujući i dobro poznate marke i čuvene građevine. Ta je aktivnost dostigla vrhunac 2016. kada su kineske kompanije provele spajanja i preuzimanja u vrijednosti od 200 milijardi dolara. Ovaj kupnjoholizam, međutim, nije potrajao. Ogromne količine dolara koje su se odlijevale s kapitalnog računa, često za kupnju „trofejne“ imovine kao što su nogometni klubovi, počela je umarati kineske čelnike. Osim toga, zakonodavna tijela zemalja u koja je pristizao kineski novac postala su osjetljiva na potencijalne sigurnosne rizike. Kada su 2018. odnosi Kine i Amerike postali problematični, smanjila se i mogućnost kineskih kompanija za rasipnošću. Broj prekograničnih spajanja i preuzimanja 2021. bio je najniži u posljednjih deset godina.

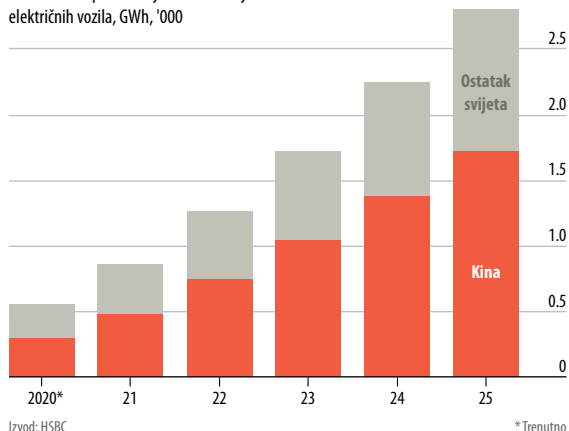
Odsutnost hit-ugovora koje su potpisivali kineski mondeni direktori često se interpretirala kao povlačenje korporativne Kine. Ali to je daleko od istine. Zapravo, kineske grupacije postale su mnogo discipliniranije. Više ne kupuju talijanske nogometne klubove i njujorške nebudere. Kompanije provode manja spajanja i preuzimanja koja ne privlače pažnju. Mnogi su se usredotočili na ulaganja u nove kapacitete na stranim tržištima umjesto na preuzimanja. Strana izravna ulaganja od kineskih kompanija prošle su godine iznosila 133 milijarde dolara, što je ovu zemlju učinilo najvećim globalnim ulagačem.

Premda je dio tih ulaganja pripisan transakcijama vezanima za spajanja i preuzimanja, veći dio čini ponovno ulaganje dobiti iz inozemnih operacija, što je znak da Kina d.d. napreduje i organski raste u zemljama domaćinima. Kao što su se 1980. i 1990. u Kini pojavile strane tvornice, tako se sada na razvijenim tržištima pojavljuju vrhunski proizvodni pogoni iz Kine. Odličan primjer za to je Svoltova tvornica baterija u Njemačkoj. Između ostalog, mnoge od ovih kompanija mijenjaju svoje poslovne modele pokušavajući se prilagoditi svijetu koji je neprijateljski nastrojen prema kineskim ulaganjima.

Kompanije provode manja spajanja i preuzimanja koja ne privlače pažnju

Uključeno

Predviđeni kapacitet litij-ionske baterije električnih vozila, GWh, '000

Izvjerno je da će se ovi trendovi nastaviti. Dva će se istaći više od ostalih u 2022. Prvi će biti pokušaj Kine da stekne udio na globalnom tržištu visokih tehnologija. Proizvodnja baterija dobar je primjer. Očekuje se da će do 2025. kineske kompanije dominirati globalnim tržištem litij-ionskih baterija. Prema izveštaju društva HSBC Holding plc, kineske kompanije koje proizvode litij-ionske baterije za električna vozila povećat će kapacitete s 300 gigavatsati (GWh) u 2020. na 1730 GWh u 2025. Tijekom istog razdoblja proizvodnja u ostatku svijeta povećat će se s 59 GWh na 1074 GWh. Kupujući tvornice u inozemstvu, kineske kompanije zapravo kupuju udio na globalnom tržištu, kaže Hilary Lau iz odvjetničkog ureda Herbert Smith Freehills.

Drugi trend u 2022. bit će prelazak na novi operativni model. U Americi i drugim zemljama kineske grupacije poput Huaweija pogođene su zakonskim odredbama i označene kao prijetnja nacionalnoj sigurnosti. Zakonske odredbe u Kini zadale su glavobolje vlastitim kompanijama iz istih razloga. Kineska uprava za kibersigurnost u srpnju je kaznila Didi Global, kompaniju za naručivanje prijevoza putem interneta, na osnovi kršenja zakona o osobnim podacima, nakon čega je cijena dionica kompanije na njuorškoj burzi pala.

Kineske kompanije koje žele poslovati globalno moraju manevrirati u ovom opasnom okruženju. Neke tek uče kako. Uzmite, na primjer, ByteDance, tehnološku kompaniju koja posjeduje TikTok. Uspješno je decentralizirala svoje globalno poslovanje. Kineska platforma za društvenu mrežu pod nazivom Douyin kontrolira se iz Pekinga. Međutim, TikTok je u vlasništvu kompanije koja se nalazi na Kajmanskim otocima, a njezini izvršni direktori rade iz ureda u Singapuru i Los Angelesu, što regulatorima u Pekingu daje manju mogućnost za miješanje u njezino globalno poslovanje.

Shein, kineska kompanija za prodaju odjeće putem interneta, jedna je od onih koja je operativnu strukturu prilagodila dobu. Kompanija, koja predstavlja najbrže rastuću modnu grupaciju na svijetu, proizvodi, ali ne prodaje odjeću u Kini. Umjesto toga, prodaje ih svojim američkim i europskim klijentima putem mobilne aplikacije. Bez kineskih klijenata, smanjila je mogućnost da bude na meti domaćih regulatora. Ovo će joj možda olakšati podnošenje inicijalne javne ponude na inozemnom tržištu. Može se očekivati da će sve više kineskih internetskih grupacija prihvatiti kreativne operativne modele koji će im pomoći da se zaštite od političkih rizika kod kuće. ●

Kaotična godina pred nama

Nastavit će se ogromne promjene do kojih je došlo u industriji čipova

HAL HODSON, Dopisnik za tehnologiju, *The Economist*

Proizvodnja čipova bila je opterećena i prije izbijanja pandemije. Kina i Amerika upustile su se u geopolitičko naguravanje oko ove strateški važne tehnologije, s tim da je Amerika činila sve što je mogla kako bi onemogućila kineskim kompanijama pristup složenim alatima za proizvodnju čipova, od kojih se većina proizvodi u Americi. Između ostalog, Sjedinjene Američke Države razmišljale su o uvođenju subvencija za proizvodnju čipova na američkom tlu, financijskoj injekciji vrijednoj desetine milijardi dolara državnog novca, kojom bi se suprotstavile Kini koja je u svoje kompanije injektirala stotine milijardi dolara.

Covid-19 dodatno je zakomplicirao stvari – ali ni godina pred nama neće donijeti mnogo predaha što se toga tiče. Do sredine 2021. pandemija je izazvala nestašicu čipova budući da su ljudi u cijelom svijetu počeli raditi od kuće pa su kupovali elektroničke uređaje za rad. Proizvođači automobila, koji su početkom pandemije otkazali svoje narudžbe čipova, našli su se na začelju reda jednom kada je potražnja za automobilima ponovo oživjela. Zbog toga će proizvođači čipova 2022. raditi prekovremeno kako bi povećali opskrbu.

U međuvremenu će vlade diljem svijeta učiniti sve što mogu da potaknu izgradnju pogona kako bi omogućili da se ovo povećanje ostvari na njihovom tlu. Amerika će odlučiti kako da potroši 52 milijarde dolara koje je u ljeto 2021. već namijenila razvoju domaće proizvodnje čipova. Bude li sve išlo po planu, tajvanski proizvođač TSMC, vodeći u proizvodnji visokokvalitetnih čipova s neznatnom razlikom, bit će na pola puta do toga da prvi put izgradi tvornicu u Americi. Europa će ili razmatrati financijski poticaj za

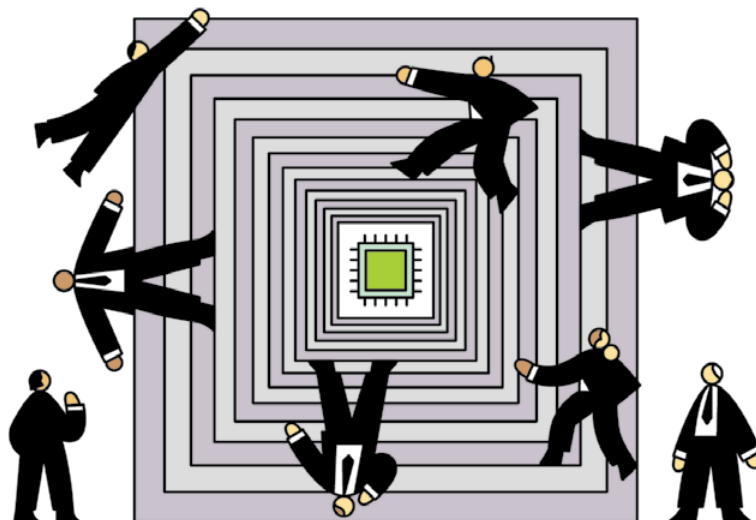
vlastitu proizvodnju ili će ga u to vrijeme već primjenjivati.

Međutim, industrije se mijenjaju na načine koji vladama država otežavaju učinkovitu raspodjelu novca poreznih obveznika. U isto vrijeme troškovi proizvodnje vrhunskih čipova neprekidno rastu, što ih tjera na pronalazak novih načina za poboljšanje učinka. Vlade koje budu trošile gomile novca pokušavajući zgrabiti vrhunsku proizvodnju mogle bi previjediti nove tehnologije koje počinju iznova određivati poslovno okruženje.

Jedna značajna taktika bit će i razvoj naprednijih načina kombiniranja i povezivanja već izrađenih čipova, umjesto nastavka tiskanja pojedinačnih, koji trebaju biti najmanji i najbrži do sada. Ova tehnologija, poznata kao pakiranje, dugo je bila zanemarena kao nezanimljiv i nazadan dio industrije, ali će u 2022. postati značajna. Kompanije poput TSMC-a i Intela, velikog američkog proizvođača čipova, razvijaju vlastitu tehnologiju pakiranja u vlastitim pogonima umjesto da za to angažiraju anonimna poduzeća u Kini ili nekoj drugoj azijskoj državi.

Zaživjet će novi poslovni modeli u konstruiranju čipova. Program u osnovi konstrukcije čipa bit će objavljen pod licencijom otvorenog koda te će zahvaljujući tome biti dostupan svim korisnicima. Projekt čipa otvorenog koda, poznatog kao RISC-V, nastavit će gurati industriju od dna prema vrhu – najjeftiniji automobili već su se prebacili na novu tehnologiju. Kompanije koje posjeduju i kontroliraju vlastite projekte čipova – kao što je Intel, sa svojom arhitekturom x86 – natjecat će se da ponude barem dojam otvorenosti, pokušavajući se izboriti za opstanak. ●

Nacrti koji su u osnovi dizajna čipova se objavljuju pod licencijom otvorenog koda, za svako korištenje

ŠTO AKO

ByteDance, najvrjedniji startup na svijetu, odložio je planove za izlazak na burzu 2021. godine usred napada Komunističke partije na kineske tehnološke firme. Techlash se nastavlja, ali kompanija, koja posjeduje

TikTok i njegovu kinesku sestrinsku video-aplikaciju, Douyin, izgleda da će pokušati ponovo 2022. Šta ako ByteDance izdvoji TikTok u zasebnu kompaniju? Aplikacija, koja ima više od milijardu mjesečno aktivnih korisnika širom svijeta, vjerovatno je odgovorna za veliki dio stratosferske privatne

procjene ByteDancea, za koju neki izvještaji procjenjuju oko 400 milijardi dolara. Kada bi se odvojio od svoje kineske matične kompanije i kotirao na Zapadu, mogao bi izbjeći techlash kod kuće i ponuditi stranim investitorima, koji su gladni dionica društvenih medija, prvu ozbiljnu alternativu Facebooku.

Oporavak

U godini Svjetskog prvenstva, nogomet se oporavlja poslije teškog razdoblja

NEIL FREDRIK JENSEN, nogometni analitičar i autor

U normalnim okolnostima Svjetsko nogometno prvenstvo najvažniji je događaj u sportskom kalendaru. Međutim, u 2022. ovaj će turnir, u određenoj mjeri, biti u sjeni oporavka od najveće mirnodopske krize u kojoj se nogomet našao.

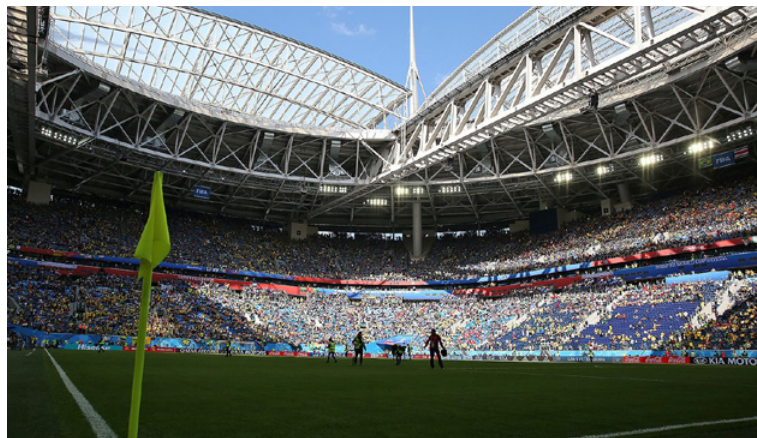
Nogomet se oduvijek smatrao razonodom koja je ljudima odvrćala pažnju i omogućavala da barem na 90 minuta zaborave na svoju svakodnevicu. Ono što se događalo u 2020. teško je pogodilo nogometni svijet - utakmice su u početku bile potpuno otkazane, a zatim dopuštene na praznim stadionima. Povratak gledatelja simbolično predstavlja povratak nečemu što je nalik na normalnost. Ali još uvijek su moguća mnoga nezadovoljstva.

Odluka FIFA-e da domaćin natjecanja 2022. bude Katar otpočetka je bila kontroverzna, prije svega zato što ovoj zemlji nedostaju nogometna povijest i infrastruktura, a tu su i protesti radnika imigranata zbog loših uvjeta rada. Neke nacionalne reprezentacije, poput njemačke, norveške i nizozemske, odjenule su na prethodnim utakmicama majice s porukom u znak protesta protiv kršenja ljudskih prava u toj zemlji. Takvi potezi možda neće mnogo promijeniti jer ovi narodi vjerojatno neće bojkotirati ključni nogometni događaj, ali će nastaviti nervirati organizatore.

Bit će tu i guđanja vezanog za geopolitiku. Prosječni navijač na tribinama možda ne prati politička zbivanja na Bliskom istoku, ali svakako ga zabrinjava činjenica da Katar podržava islamističke pokrete poput Muslimanskog bratstva, zbog čega ovu zemlju dugu niz godina bojkotiraju i blokiraju njezini susjedi na čelu sa Saudijskom Arabijom. Iako su ovi problemi sada riješeni, dovode u sumnju natjecanje i mogli bi utjecati na broj posjetitelja koji će doputovati u ovaj dio svijeta gledati turnir.

A tu je i pitanje vremena održavanja. Svjetsko prvenstvo 2022. odstupit će od tradicije time što će se održati u studenom i prosincu kako bi se izbjeglo ljeto koje u Kataru donosi vrlo visoke temperature. Činjenica da su europske lige u to vrijeme u punom zamahu dovest će do negodovanja zbog remećenja koje će ovakav raspored izazvati.

Međutim, Svjetsko nogometno prvenstvo neće biti jedini izvor bijesa u 2022. Raste negodovanje prema vlasnicima klubova i njihovim poslovnim planovima. Ova

Oni misle da je sve gotovo

je tema kulminirala u travnju 2021. kada je objavljen prijedlog o stvaranju Europske superlige (ESL). Bila je to zamisao kartela sastavljenog od 12 najvećih klubova Starog kontinenta, među kojima su i Chelsea, Real Madrid, Barcelona i Juventus - da se osnuje elitno natjecanje koje bi članovima donosilo unosne prihode. Nije prvi put da se ovakav projekt razmatra. Iako je plan brzo odbačen nakon kritike obožavatelja i opće publike, bilo bi budalasto vjerovati da je ideja zauvijek nestala.

Plan o osnivanju ESL-a u prvi je plan izbio zbog pandemije. Tijekom sezone 2019./2020. ukupni prihodi europskih klubova pali su za 3,7 milijardi eura. Dvadeset vrhunskih klubova, od kojih su mnogi zagovornici ideje o ESL-u, doživjelo je smanjenje primanja za 12 %. Diljem nogometne industrije presušili su prihodi od premija, u zastoju su prijelazi igrača, a televizijske kuće traže popust na već uplaćeni rabat. Financijski problemi koji su pogodili nogomet tijekom sezone 2020./2021. bit će poznati tek 2022. I tek će tada dati precizniju sliku o utjecaju pandemije na ovaj sport. Ta slika vjerojatno neće baš biti lijepa.

Nakon čitave sezone 2020./2021. bez gledatelja klubovi će morati preispitati svoja dugovanja, troškove i načine financiranja. Primjer La Lige, španjolske prve lige koja je prodala udio privatnom dioničkom društvu, pokazao je kako se nogomet okrenuo alternativnim izvorima financiranja i ulaganja. Ova bi se navika mogla proširiti i na ostale u narednoj godini.

Nastala kriza nije se ograničila samo na male, siromašne klubove. Barcelona, oličenje moderne, elitističke institucije, uletjela je u financijske probleme, s ogromnim dugovanjima i neodrživim platnim spiskom. Zbog toga je klub bio primoran prodati svoju zvijezdu, Lionela Messija, Paris Saint-Germainu. Nešto slično dogodilo se i Interu iz Milana, talijanskom prvaku 2021., kada su ga napustili trener i ključni igrači jer je kineski vlasnik smanjio troškove. U 2022. mnogi će klubovi revidirati upravljanje financijama.

Nogomet, kojim je opsjednut cijeli svijet, oporavit će se ako se prekine daljnje ograničenje kretanja. Skeptici će podsjećati svijet na ljudska prava, geopolitiku i preplaćene nogometne zvijezde, ali čim dođe studeni, svi će se okupiti oko TV-a i strastveno navijati za svoje reprezentacije, podsjećajući jedni druge na to da je nogomet jedna divna igra. ●

Diljem nogometne industrije presušili su prihodi od premija, u zastoju su prijelazi igrača, a televizijske kuće traže popust na već uplaćeni rabat.

Otvorena budućnost mobilnih mreža

U tijeku je revolucija mobilnih mreža, a po načinu na koji se odvija podsjeća na onu iz 80-ih godina prošlog stoljeća koja je procesore zamijenila osobnim računalima odnosno na ovu noviju koja aplikacijama u oblaku zamjenjuje tradicionalni softver. Otvoreni RAN novi je način sastavljanja mobilnih mreža koji će preobraziti telekomunikacijsku industriju time što će smanjiti troškove, poboljšati sigurnost i povećati konkurentnost. Ova nova tehnologija razmahat će se diljem planeta u 2022.

U prošlosti je nekoliko velikih ponuđača dominiralo tržištem opreme za mobilne mreže i na taj način stvoreni su skupi vlasnički zaštićeni sustavi koji su kontrolirali i hardver i softver. Otvoreni RAN potpuno su drugačije mreže: to su softverski definirane mreže, zasnovane na otvorenim standardima, koje funkcioniraju na komercijalnim, već spremljenim poslužiteljima u oblaku.

4G mreža koju je u Japanu izgradila i proširila moja kompanija Rakuten prva je značajnija primjena tehnologije otvorenog RAN-a u svijetu. Trenutačno radimo na izgradnji slične mreže u suradnji s njemačkom telekomunikacijskom kompanijom 1&1. Sustav otvorenog RAN-a usvajaju i drugi operateri, uključujući Dish u Americi te Telefónica i Vodafone u Europi. Ovaj pristup ima mnogo više prednosti u odnosu na tradicionalni, vlasnički orijentirani pristup. Kao prvo, niži su troškovi: prema našem iskustvu, kod 4G mreže kapitalni i operativni troškovi smanjeni su za 30-40 %, a kod 5G mreže čak za 50 %. U Japanu, poznatom po visokim naknadama za korištenje usluga mobilne telefonije, ovi su nam podatci omogućili smanjiti prosječni mjesečni račun za 60 %. Vše od 4 milijuna korisnika pretplatilo se prošle godine, što je uvelike otežalo rad mnogim našim fizičkim prodavaonicama.

Mreža otvorenog RAN-a košta manje jer su mnoge komponente koje potječu iz vlasnički zaštićene infrastrukture zamijenjene softverom, po mnogo nižoj cijeni. Telekomunikacijskim operaterima više neće trebati čitav tim inženjera za raspoređivanje

Mreže zasnovane na otvorenim standardima mogu smanjiti troškove i povećati sigurnost i konkurentnost, kaže Tareq Amin, generalni direktor za informacijske tehnologije u grupi Rakuten.

i održavanje baznih stanica. U našoj mreži nova su mjesta automatski dostupna, a ažuriranja se vrše na daljinu putem softvera.

Kao drugo, mreže otvorenog RAN-a sigurnije su od vlasnički zaštićenih tehnologija. Njihova otvorena arhitektura omogućuje operaterima da odluče što će staviti na svoje mreže. Nijedan dobavljač ne kontrolira sustav. Naš je lanac ponude transparentan. Točno znamo što se događa u našoj mreži - i, tek da se zna, ne upotrebljavamo kinesku opremu. Zahvaljujući otvorenoj arhitekturi lako možemo odgovoriti na probleme uslijed isključivanja softvera ili hardvera. Naš sustav nema crnih kutija.

Otvoreni RAN glazba je za uši sigurnosnih stručnjaka, kao i onih zabrinutih za utjecaj koji povjerenje u jednog dobavljača ima na sigurnost, pogotovo u zapadnim zemljama u kojima se operaterima savjetuje da iz

sigurnosnih razloga ne upotrebljavaju opremu koju je proizveo Huawei, vodeći kineski proizvođač. Dakle, otvoreni RAN nudi način za depolitiziranje postavljanja 5G mreža.

Sve ovo povećat će konkurentnost. Ne čudi, stoga, što se otvorenom RAN-u protive neki dobro pozicionirani stručnjaci koji, između ostalog, tvrde da nova tehnologija troši više energije nego tradicionalni sustavi. Baš naprotiv. Budući da se zasniva na softveru, mreža otvorenog RAN-a fleksibilna je što se tiče podešavanja u odnosu na potražnju, čime se optimizira potrošnja energije. Kada je potražnja velika, povećava se i kapacitet mreže, a noću, kada je potražnja niska, on se smanjuje. A budući da podatkovni centri postaju energetske sve učinkovitiji, to se događa i s mrežom. Skeptici tvrde i da mreža otvorenog RAN-a ne može raditi u gradovima. Istina je da naša mreža poslužuje korisnike u nekim od najvećih i najgušće naseljenih gradova na svijetu: Tokiju, Nagoji i Osaki. Naš je cilj da do početka 2022. godine 96 % japanskog stanovništva upotrebljava 4G mrežu. Neovisno istraživanje pokazuje da je naša mreža u Tokiju nadmašila iste mreže u Berlinu, Londonu i Rimu.

Sezame, otvori se

Sve pristupačnija mogućnost povezivanja uzdrmat će industriju u narednim godinama. Umjesto vlasnički zaštićenih sustava koje je izgradio veliki broj stručnjaka, otvoreni RAN pruža priliku novim dobavljačima, i velikim i malim, da izađu na tržište mobilne infrastrukture. Naša mreža oslanja se na opremu raznih dobavljača - od Nokijine radijske pristupne tehnologije i Ciscovih usmjerivača i prekidača do ostale hardverske opreme koju nabavljamo kod NEC-a. Softver izrađuju AltioStar (nedavno ga je preuzeo Rakuten) i Robin.io.

Rakuten je uspostavio novu poslovnu organizaciju pod nazivom Symphony s ciljem spajanja svih osnovanih mreža otvorenog RAN-a i dijeleženja znanja s operaterima u drugim zemljama. Nadamo se da će do kraja 2022. više telekomunikacijskih kompanija diljem svijeta pjevati kako otvoreni RAN svira. ●

Otvoreni RAN nudi način za depolitiziranje postavljanja 5G mreža

Vežite pojaseve

Međunarodna putovanja bit će lakša, ali ograničenja ostaju

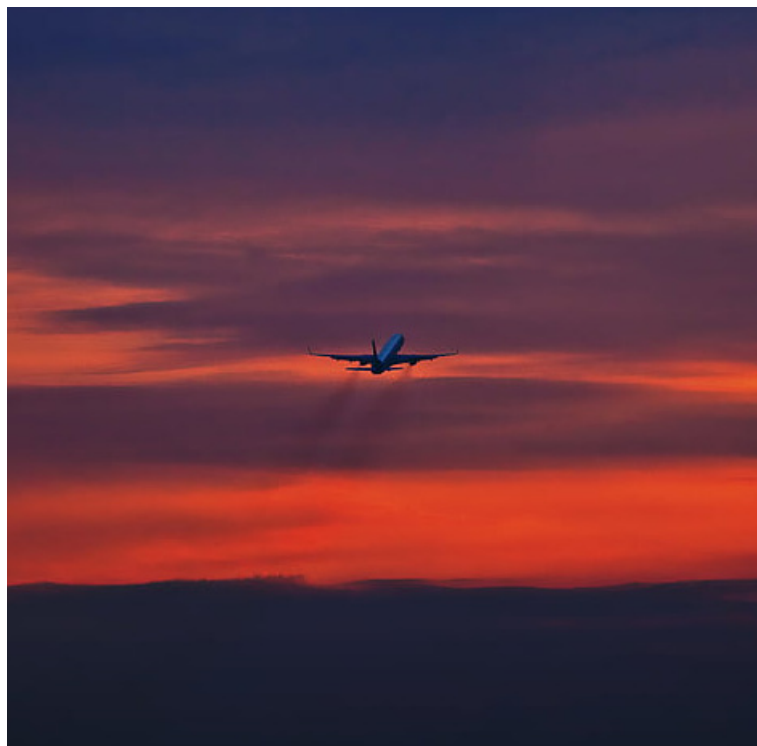
SIMON WRIGHT, urednik za industriju, *The Economist*

Početak pandemije obilježile su prazne police u supermarketima budući da su globalni opskrbeni lanci napukli pod teretom kupnje u panici i problema izazvanih Covidom. Ali ovom sustavu nije trebalo dugo za prilagodbu novonastaloj situaciji. Jedina nestašica koja nije otklonjena ona je koja pogađa međunarodne putnike. Zrakoplovi su još uvijek, u najboljem slučaju, napola puni, pa se na mnogim svjetskim zračnim lukama može vidjeti mali broj ljudi. Prema podacima Svjetske putničke organizacije broj međunarodnih dolazaka pao je za gotovo 75 % u 2020., dok je istodobno milijardu ljudi otputovalo u inozemstvo. Bolja statistika nije se očekivala ni u 2021. Tek su izgledi za 2022. malo manje turobni.

Dosta ljudi ponovo će otkriti kakvo je zadovoljstvo uskočiti u zrakoplov i spontano pobjeći iz grada na dva ili tri dana, otputovati na davno zakazano vjenčanje ili otići na putovanje života. I dok će većina direktora uštogljeno sjediti u svojim uredskim foteljama i voditi videopozive, neki će se odlučiti opustiti u udobnim sjedalima poslovne klase. Desetljećima prije pandemije broj međunarodnih putovanja ubrzano je rastao, što je dovelo do udvostručenja broja međunarodnih putnika od 1990. do 2019. Niskotarifne zrakoplovne kompanije, rastuće blagostanje i više slobodnog vremena dodatno su potaknuli ovaj porast. Izvjesno je da će se ovi „poticaji“ na kraju opet odigrati važnu ulogu.

Na početku pandemije prognostičari su se slagali oko toga da se oporavak međunarodnog putovanja očekuje najranije u 2023., a najvjerojatnije tek u 2024. Oklada je to s razumnim ulogom. Ograničenja za međunarodna putovanja još uvijek su stroga i ukidaju se vrlo sporo. Zasad je slobodan ulazak u samo tri zemlje - Meksiko, Kostariku i Kolumbiju, dok je 88 zemalja potpuno zatvoreno, a u mnogim drugima provode se drakonske političke mjere. No čim stopa procijepljenosti poraste, a broj zaraženih opadne, mjere se olabavljaju i stare linije ponovo otvaraju. Do studenog, kada su mjere ublažene, veći dio svjetskog stanovništva nije mogao ući u Sjedinjene Američke Države.

Oporavak će biti neravnomjeran. Broj domaćih putovanja u velikim zemljama već se vratio na normalu - Amerika se približava razini koju je držala prije pandemije, dok je Kina tu razinu već nadmašila. Regionalna putovanja tek idu nabolje. Međunarodna udruga za zračni prijevoz (IATA) procjenjuje da bi Europa u

Opet polijećemo, sa maskama

2022. mogla dostići četiri petine prijepandemijske razine. Ali oporavak Azije, koji je i do sada bio loš, mogao bi zaostati za ostatkom svijeta. Duža će putovanja, međutim, ostati na niskoj razini sve dok cijepljenje ne postane masovnije i čitav niz mjera vezanih za Covid ne popusti.

Kad god države olabave mjere vezane za Covid, broj rezervacija za međunarodna putovanja odjednom skoči, što ukazuje na to da će ogromna nagomilana potražnja ponovo napuniti kratke letove - naravno, samo ako se ne pojavi neka nova, mnogo opasnija mutacija koronavirusa. Poduzeća, međutim, planiraju manje novca trošiti na putovanja. Istraživanja pokazuju da su proračuni uglavnom srezani od 20 do 40 %. Najpesimiističniji prognostičari predviđaju da će polovica od ukupnog broja poslovnih putovanja zauvijek nestati. Mnogi će sastanci i konferencije ostati virtualni ili će se odvijati po hibridnom modelu koji, opet, podrazumijeva tek nekolicinu prisutnih ljudi.

Čak i ako se pojavi virulentnija mutacija virusa i sve vrati unatrag, jedna vrsta svjetskih putnika ipak će letjeti iznad tmurnih oblaka koji se predugo nadvijaju nad svijetom - ona bogata vrsta. Velika potražnja za sjedalom u privatnim zrakoplovima nastavit će se dok bogati budu zaobilazili prepreke nametnute masama. U prvih osam mjeseci 2021. godine poslovni zrakoplovi ostvarili su 2,9 milijuna letova, što je za 70 % više u odnosu na 2020. i nešto više u odnosu na 2019., dok komercijalni letovi još čame na 40 % manje u odnosu na prijepandemijsku razinu, o čemu govore podaci WingX-a (kompanije za obradu podataka u privatnom zrakoplovstvu).

Ako ni to nije dovoljno ekskluzivno, novo odredište na kojem ne vrijede mjere protiv koronavirusa spremno je dočekati sve više turista u godinama koje dolaze. Imate li nekoliko stotina tisuća dolara viška, možete rezervirati kartu za let do svemira. ●

Prekogranična putovanja neće se oporaviti na razine prije Covida do 2023., najvjerojatnije 2024.

Budućnost ekonomije stvaratelja sadržaja

Zamislite svijet u kom je Facebook u vlasništvu korisnika koji njime upravljaju i glasaju o politici moderiranja sadržaja i prikupljanja podataka. Oni korisnici čije fotografije, videozapisi i druge objave Facebooku daju vrijednost kolektivno posjeduju platformu. Oni koji su je među prvima počeli upotrebljavati mogu vidjeti kako se vrijednost njihovog udjela uvećava proporcionalno platformi. Stručni tim stalno radi na razvijanju platforme, ali o proizvodnoj strategiji i raspodjeli resursa odlučuju svi. Ova zamišljena budućnost uvelike se razlikuje od današnjeg digitalnog svijeta. Ali nam je bliža nego što mislite.

Tijekom prethodnog desetljeća vrijednost velikih internetskih platformi poput Facebooka, YouTubea, Snapa i TikToka procijenjena je na nekoliko milijardi dolara. One to ne bi postigle bez sadržaja koji objavljuju njihovi korisnici. Ova „ekonomija stvaratelja sadržaja“ - koja podrazumijeva platforme i alate koji omogućuju kreativnim pojedincima da dijele sadržaj, grade zajednicu i zarađuju na različite načine - sada vrijedi preko 100 milijardi dolara. Procjenjuje se da postoji oko 50 milijuna stvaratelja sadržaja iz svih dijelova svijeta. To je četvrta najpoželjnija karijera u Ujedinjenoj Kraljevini među djecom u dobi od 7 do 11 godina. Kulturni utjecaj stvaratelja sadržaja zamračio je slavu tradicionalnih medija. Ryan's World, dječji kanal na YouTubeu koji prikazuje raspakiravanje igraćaka, ima preko 30 milijuna pretplatnika, a njihov najpopularniji video preko 2 milijarde pregleda. Nasuprot tome, manje od milijun ljudi gleda CNN u udarnom terminu.

Ali u ekonomiji stvaratelja sadržaja pojavile su se pukotine, ukorijenjene u potpunoj neravnoteži snage između vlasnika platformi i stvaratelja sadržaja koji ih upotrebljavaju. Mnoge velike i moćne kompanije koje posjeduju društvene mreže ponašaju se kao stražari kada je u pitanju pronalaženje i povezivanje sa zajednicom. Stvaratelji sadržaja i njihov značaj ovise o promjenjivim algoritmima. Usprkos tome što nadogradnjom sadržaja, kojim privlače korisnike, izravno doprinose vrijednosti platforme, stvaratelji sadržaja podsjećaju na

Zajedničko vlasništvo i kontrola internetskih platformi korak je naprijed, tvrdi Li Jin, generalna partnerica u Variant Fundu i osnivačica Atelier Venturesa.

radnike s dna ljestvice bez povlastica, zaštite ili dionica putem kojih bi vidjeli neku korist od uspjeha platforme. Ovaj sam koncept nazvala „oporezivanje bez prava glasa“ ili „kmetstvo 21. stoljeća“.

Stvaratelji sadržaja u slabij su poziciji da bi nešto mijenjali. U prošlosti se položaj radnika popravljao kroz kolektivne pregovore i sindikate, koji su sredinom 20. stoljeća predstavljali trećinu američkih radnika. Danas stvaratelji sadržaja izražavaju svoje stajalište organiziranjem po načelu odozgo prema gore; na primjer, tako što nepravednu politiku ističu pred svojom publikom ili tako što prestanu objavljivati. Međutim, ti naponi imaju malo utjecaja s obzirom na to da na kraju stvaratelji sadržaja nemaju kamo.

Sljedeći korak za stvaratelje sadržaja izgraditi je platformu na koju se mogu osloniti, koja će biti u njihovom vlasništvu i kojom će upravljati. To će pomaknuti ravnotežu moći između moćnih platformi i njihovih korisnika. Zamislite da aplikaciju koja nudi uslugu

prijevoza (nešto poput Ubera) posjeduju vozači i korisnici te usluge. Ili, recimo, da tržište rukotvorina (poput Etsyja) posjeduju trgovci i klijenti. Ima još primjera. Stocksy je fotoknjižara koja funkcionira kao zadruga u kojoj profit dijele članovi koje se pita u vezi s njenom poslovnom politikom.

Ovaj način organiziranja do danas se bori s izazovima nastalim zbog povećanja broja onih koji svojim odlukama utječu na njegovo poslovanje i upravljačku politiku. Ali nove tehnologije obećavaju otkloniti ove prepreke. Decentralizirane mreže, poput onih koje podržavaju kriptovalute, omogućuju raspodjelu vlasništva putem digitalnih tokena koji često podrazumijevaju upravljačka prava, a koji su zarađeni kroz doprinos mreži. Možda zvuči apstraktno i futuristički, ali to se već događa. Axie Infinity, igra s borbama životinja u kojoj korisnici zarađuju tokene koje mogu prodati i pretvoriti u zaradu, sada ima 1,7 milijuna korisnika dnevno i oni su do sada stvorili sredstva vrijedna preko 2 milijarde dolara. SuperRare, tržište digitalne umjetnosti, pustio je u promet „upravljački token“ u kolovozu, čime se decentralizirao i korisnicima dao pravo glasa u odlučivanju o budućnosti platforme.

Decentralizirajte to!

U 2022. nove decentralizirane mreže koje će biti u službi ekonomije stvaratelja sadržaja dosegnut će kritičnu točku. Demokratizacija sredstava kojima se stvara bogatstvo kroz raspodjelu tokena nudi primamljivu perspektivu. Inovatori, nagrađivani korisnici s pravom vlasništva mogu privući ogromne baze korisnika zahvaljujući kojima će nove platforme nadmašiti postojeće, centralizirane. Vlasništvo stvaratelja sadržaja eliminira sukob između platformi i sudionika, pri čemu svim dioničarima osigurava korist proporcionalnu rastu platforme. U mjesecima i godinama koje dolaze stvaratelji sadržaja razumjet će i iskoristiti svoju moć, što će dovesti do rađanja nove skupine platformi koja će vlasništvo i kontrolu prenijeti na stvaratelje sadržaja prema kojima će se tu postupati kao građanima prvog reda. ●

Sljedeći korak za stvaratelje sadržaja izgradnja je platformi na koje se mogu osloniti - one će biti u njihovom vlasništvu i moći će njima slobodno upravljati

FINANCIJE

→ Također u ovom odjeljku:

- 114 Kovanje digitalnog novca
- 115 Budućnost dionica mema
- 116 Povratak inflacije
- 117 Neodržive kancelarije
- 117 Rastuća cijena hrane
- 118 Korporativne postavke
- 119 Dug na tržištima u razvoju
- 120 Chris Dixon i Packy McCormick o budućnosti kriptovaluta

Daj pet, DeFi

Decentralizirane financije cvjetaju. Ali tek trebaju pronaći svoju svrhu

ALICE FULWOOD dopisnica s Wall Streeta, *The Economist*, New York

Uobičajeno je, u glavama ekonomista, akademika i većine običnih ljudi, smatrati realnu ekonomiju i financijsku ekonomiju kao zasebne, ali međusobno povezane sfere. To je suština „klasične dihotomije“ u srži neoklasične škole ekonomije, koja smatra da je novac „puki veo“ koji zaklanja stvarne osnovne aktivnosti. Oni koji rade u realnoj ekonomiji uzgajaju pšenicu, pišu članke i grade kuće. Financijeri, povrh toga, samo još prebacuju novac. Ipak, u najboljem izdanju, financijalizacija omogućava stvarnu aktivnost koja se inače ne bi mogla dogoditi. To je očigledno za kredit dan razvojnomo-

poduzeću ili obveznicu koja omogućava izgradnju nove tvornice. Ali često važi i za složenija područja financija, kao što su burze i derivati. U tim ćemo područjima 2022. godine vidjeti uzbudljive inovacije.

Tijekom protekle dvije godine mnoge funkcije financijskog sustava ponovo su napravljene kao aplikacije i protokoli na ulančanom bloku platforme Ethereum, otvorenom ulančanom bloku koji može skladištiti i vericirati linije koda. Aktivnosti se uglavnom odvijaju putem „pametnih ugovora“, koji se sami izvršavaju prema unaprijed određenim uvjetima. Mnoge su stvari upisane u otvoreni kod pomoću pametnih ugovora, uključujući novčanike i sustave plaćanja, aplikacije za depozite i pozajmice, pa čak i investicijske fondove i sustave za samostabilizaciju valutnih režima.

Zajedno, ovaj niz funkcija poznat je kao decentralizirane financije ili „DeFi“ – i u brzom je porastu. Počevši s manje od 10 milijardi dolara početkom 2020., sada su oko 100 milijardi dolara vrijedni tokeni zaključani u financijskim pametnim ugovorima za upotrebu na decentraliziranim burzama ili deponirani radi zarade prinosa. Potražnja za DeFi aplikacijama povećava upotrebu Ethereumovog ulančanog bloka. Taj je blok podmirio transakcije u vrijednosti od 116 milijardi dolara početkom 2020., ali to je u drugom kvartalu 2021. dostiglo vrijednost od 2,5 bilijuna dolara, uključujući plaćanja i transakcije za olakšavanje trgovanja i pozajmljivanja. (Visa, platni div, podmirila je približno isti iznos u istom razdoblju; Nasdaq, burza, trgovala je šest puta većim iznosom.)

Sustav ima mnogo prednosti u odnosu na tradicionalne financije. Plaćanja su često jeftina i gotovo trenutna. Određivanjem pravila prije transakcija na načine s kojima je

- ▶ nemoguće petljati, DeFi može eliminirati stvari kao što su rizici plaćanja. Zaključavanjem kolaterala za zajam u pametnom ugovoru, rizik od neispunjavanja obaveza druge strane također se može eliminirati.

Prepreke za ulazak niske su u usporedbi s tradicionalnim financijama, tako da je DeFi brzo postao arena u kojoj se događaju najzujbujivije inovacije. Na primjer, stabilna kriptovaluta u potpunosti na ulančanom bloku (token vezan za državnu valutu, kao što je dolar) pod nazivom dai omogućava svakome stvaranje novih tokena dai deponiranjem kolaterala u pametnom ugovoru. Ako vrijednost kolaterala padne ispod minimalnog praga od 150 % vrijednosti nepodmirenog daija, pametni ugovor automatski stavlja na aukciju kolateral da bi poništio dug. Dai je izuzetno stabilan u odnosu na dolar i rješava mnoge probleme koji su postojali kod prethodnih stabilnih kriptovaluta.

Problem je u tome što sav ovaj otmjeni financijski inženjering još uvijek nema „pravu“ ekonomiju kojoj bi služio. Umjesto toga, on podržava neopipljivi kasino: većina onih koji upotrebljavaju DeFi čini to da bi olakšali ili pojačali svoje oklade na jedan od mnogih špekulativnih tokena. To bi se moglo promijeniti 2022. Postoje tri vjerodostojna puta za spajanje DeFi ekonomije sa stvarnom. Prvo, mogao bi zamijeniti uspostavljeni financijski sustav, možda usvajanjem tokena kao sredstva plaćanja. El Salvador je usvojio bitcoin kao zakonsko

sredstvo plaćanja u rujnu, predstavljajući decentralizirane tokene svojem stanovništvu od 6,5 milijuna ljudi. Ali to je manje vjerojatno u stabilnim, razvijenim zemljama.

Drugo, DeFi bi se mogao početi spajati s konvencionalnim financijama. Imovina kojom se obično rukuje u financijskom sustavu - kuće, dionice i obveznice - mogla bi naći put do sustava ulančanog bloka. Prethodni pokušaji da se to učini upotrebom „produzetničkih ulančanih blokova“ (koje vodi jedna institucija) ponudili su neka povećanja učinkovitosti, ali su propustili mnoge prednosti decentralizacije, kao što su interoperabilnost i transparentnost. Istražujući načine za premještanje aktive poput dionica u otvoreni sustav ulančanog bloka, i kako bi se osiguralo da se rezultati mogu proizvesti u stvarnom svijetu, DeFi bi mogao postati korisniji za sve.

Treće, razvoj realne ekonomije oslonjene na ulančani blok mogao bi cvjetati. Gospodarke aktivnosti poput stvaranja videozapisa, slika, glazbe i teksta u potpunosti su digitalne, zbog čega se mediji mogu distribuirati putem interneta, uglavnom preko ogromnih, centraliziranih tehnoloških platformi. Ali decentralizirane platforme na ulančanom bloku za distribuciju ovih vrsta sadržaja su u nastajanju i cvjetaju. Ako se digitalni sadržaj može nabaviti na sustavu ulančanog bloka, DeFi će pronaći svoju realnu ekonomiju. ●

Kovanje, brzo i sporo

Središnje banke žure polako prema izdavanju digitalnog novca

ALICE FULWOOD dopisnica s Wall Streeta, *The Economist*, New York

Novčići kovani za vrijeme vladavine Augusta Cezara, prvog rimskog cara, na jednoj su strani imali njegovu glavu, a na drugoj dupina isprepletenog sa sidrom. Pomorski amblem predstavlja omiljeni carev moto: „festina lente“ ili „požuri polako“. Najbrži način da nešto učinite, ukratko, jest da to otprve učinite kako treba.

Čini se da su isti pristup usvojile globalne središnje banke dok su se prvi put pripremale za „kovanje“ digitalnog novca, ili „digitalnih valuta središnje banke“ (CBDC). Trenutačno jedini novac koji izdaje središnja banka i koji upotrebljavaju obični ljudi jest opipljiva gotovina. Sustavi digitalnog plaćanja, koji cvjetaju, oslanjaju se na privatne organizacije, kao što

Jerome Powell rekao je da je važnije „učiniti to kako treba nego biti prvi“

su banke, kartičarske kuće i tehnološka poduzeća. Kako gotovina izlazi iz upotrebe, središnje banke diljem svijeta počele su vagati hoće li ju ili ne zamijeniti digitalnom alternativom.

Središnje banke požurile su se istražiti – 86 % globalnih središnjih banaka istražuje CBDC, u odnosu na dvije trećine u 2018. – ali nijedno veliko gospodarstvo još se nije odvažilo riskirati. Samo su Bahami, karipska država, i nekoliko njihovih južnih susjeda (Sveti Kristofor i Nevis, Antigua i Barbuda, Sveta Lucija i Grenada) objavili „živi“ CBDC.

Veliko gospodarstvo koja će im se najvjerojatnije pridružiti 2022. je Kina. Prvo je pokrenula probnu shemu za CBDC u prosincu 2019., koja se brzo povećala. Prema dokumentu koji je u

srpnju objavila Narodna banka Kine (NBK), kineska središnja banka, već je izrađeno gotovo 21 milijun digitalnih novčanika za držanje digitalnih juana, a obavljeno je oko 70 milijuna transakcija. Čini se da NBK želi da njen digitalni novac bude u raširenoj upotrebi prije Zimskih olimpijskih igara koje će se održati u Pekingu u veljači 2022.

Ostale središnje banke kreću se sporije. Iako je dugo predvodila čopor, Švedska je pokrenula probni projekt tek 2021. U bijeloj knjizi objavljenoj nakon toga, njena središnja banka Riksbank kaže da još uvijek treba testirati niz kritičnih karakteristika, primjerice, bi li se e-kruna mogla upotrebljavati u dovoljnom obujmu za maloprodajna plaćanja, kako ju integrirati s trgovcima na prodajnom mjestu i kako razviti način za upotrebu izvan mreže. Riksbank misli da bi mogao pokrenuti CBDC u roku od pet godina.

Spor i postojan pristup je razumljiv: digitalni token središnje banke radikalna je promjena u financijskom sustavu zemlje koju ne treba uzimati olako. Malo je vjerojatno, na primjer, da će digitalni dolar stići 2022. Jerome Powell, predsjednik Saveznih pričuvi, rekao je da je za Ameriku važnije „da to učini kako treba nego da bude prva“. ●

Krug života

Pojava „meme dionica” mogla bi se zadržati

MIKE BIRD urednik za poslovanje i financije u Aziji, *The Economist*, Hong Kong

HIJENE, lešinari, lavovi i gnui predstavljani su u siječnju 2021. u maštovitom opisu Thomasa Friedmana, američkog komentatora, ludila u lancu prehrane oko šačice američkih dionica. Govoreći o GameStopu, maloprodajnom trgovcu potrošačke elektronike u centru ludila, Friedman je rekao da će se dionice na kraju vratiti na četiri do pet dolara. „To je krug života.“

Dionice GameStopa se nisu vratile na četiri ili pet dolara, za koliko se njima trgovalo u ljeto 2020. Trenutačno se njima trguje po cijeni od preko 180 dolara, iako kompanija i dalje proizvodi gubitke. Ali iako je Friedmanovoj metafori možda nedostajala ekološka strogoća, ona je tipična za popularan, naturalistički način promatranja financijskih tržišta. Postoje pobjednici i gubitnici, rast i propadanje – koji s vremenom dolaze u ravnotežu. To gledaš ozbiljno je poraženo 2021., a vjerojatno će nastaviti trpjeti i 2022.

Konvencionalna analiza daje malo objašnjenja za tako kontinuirani rast šačice dionica kao što je GameStop – poznatih kao meme dionice, na osnovu njihove iznenadne popularnosti na društvenim medijima – čiji uspon leti u odnosu na osnove ili cijene imovine. Analitičari su, stoga, zaključili da ono što ide gore mora pasti.

Ovo se preklapa s poteškoćama koje su regulatori imali baveći se

Privlačenje mrava i hijena

meme dionicama. Istraživanje Viktorije Chui i Moina A. Yahye s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Alberti napoinje da ovi događaji nisu primjer ni „pumpanja i bacanja“, kada se dionicama poduzeća pumpa vrijednost, a zatim ih se brzo prodaje, ni sheme kiberblačenja kada prodavač u okviru kratke prodaje objavljuje zlonamjerne glasine o poduzeću. Umjesto toga, to je „pumpanje i držanje“ – aktivnost koja je daleko izvan postojećih okvira tržišnog ponašanja.

Mnogo je tinte proliveno oko toga zašto je počela kupnja meme dionica: možda kao plod pravedne pobune protiv prodavača u okviru kratke prodaje s Wall Streeta ili jednostavno kao rezultat previše raspoloživog prihoda i vremena tijekom ograničenja kretanja. Ali to je manje važno od činjenice da se to dogodilo i da se pokazalo da funkcionira, čak i ako se radi o samo šačici slučajeva.

Robinhood, platforma koju biraju mnogi mali trgovci, ima problema od IJP u kolovozu, ali slične aplikacije koje pretvaraju trgovanje u igru pojavljuju se diljem svijeta i bit će ih teško zaustaviti. Ova pojava vjerojatno će se nastaviti, pa čak i intenzivirati 2022.

Predvidljivo, konvencionalne financije pokušale su se ubaciti. Fond kojim se trguje na burzi a koji je osmislila savjetodavna kompanija Roundhill Investments, utemeljen na indeksu meme dionica, čeka odobrenje regulatora. Na tržištima kriptovaluta dolazak glavnostrujaških financija zacementirao je sektor kao više od pukog hira. Isto bi uskoro moglo vrijediti i za meme dionice.

U svibnju je Južna Koreja ukinula zabranu kratke prodaje uvedenu u ranim danima pandemije. Mnogo kratkih pozicija podiglo se protiv poduzeća za prijevoz kontejnera HMM i industrijskog poduzeća Doosan Heavy, koje su zdušno odbacili zemljini „mravi“, što je pojam za male ulagače. Mravi će biti ojačani 2022. kada počne frakcijsko trgovanje korejskim dionicama. (Nekim dionicama trguje se po tako visokim cijenama da je pojedinačno trgovanje teško.)

Sve dok se dionice mogu napumpati i držati čistom snagom volje malih trgovaca, staro razmišljanje možda više nije sigurna oklada. Mravi su također dio životnog kruga. ●

Predvidljivo, konvencionalne financije pokušale su se ugrutati

ŠTO AKO?

Novi predsjednik preuzet će njemačku Bundesbanku 2022. u vrijeme kada će inflacija vjerojatno biti potaknuta rastom cijena energenata. Novi šef zamijenit

će Jensa Weidmanna, inflacijskog sokola koji se protivio nekim od ranih shema kupnje obveznica Europske središnje banke (ESB). Novi šef sjedit će i u upravnom vijeću ESB-a. Što ako je novi predsjednik Bundesbanke nad-

golubica sklonija osiguranju potpunog oporavka gospodarstva prije obuzdavanja inflacije? Rezultat bi mogao biti dugotrajnija kupovina obveznica ESB-a, kamatne stope koje ostaju niže još duže i, možda, pregrijavanje europa područja.

Povratak, ali ne za sva vremena

Zabrinutost zbog inflacije će se smanjiti

RYAN AVENT urednik trgovine i međunarodne ekonomije, *The Economist*, Washington, DC

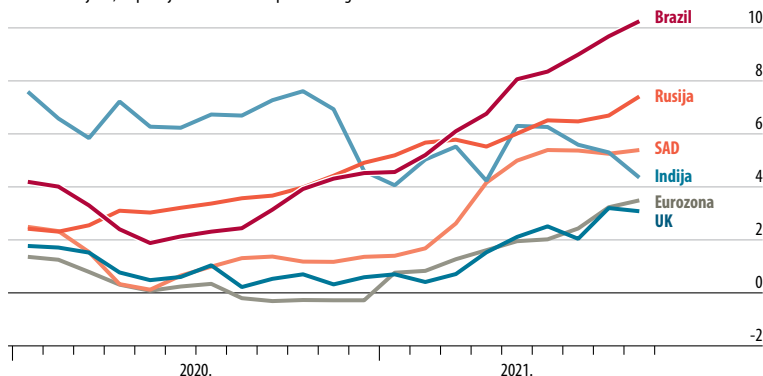
U godinama neposredno prije pandemije zabrinutost zbog inflacije izgledala je staromodno kao trapez-hlače i olovni benzin. Ali kako se globalno gospodarstvo čupalo iz duboke recesije izazvane bolešću Covid-19, stara pošast ponovo se pojavila. Inflacija je porasla iznad 5 % u Americi i 3 % u Britaniji, dok je na mnogim tržištima u razvoju skočila mnogo više. Neki ekonomisti upozorili su na skoriji povratak kronično visoke inflacije iz sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Zbivanja u 2022. umirit će takve strahove - ali ne prije nego što se bankari iz središnjih banaka malo oznoje.

Od osamdesetih godina prošlog stoljeća stope inflacije u većem dijelu svijeta počele su polako opadati, što je trajalo do 2020. Pad je djelomično bio odraz toga da su središnje banke naučile držati pritiske na cijene pod kontrolom, no njihov rad olakšao je niz strukturnih trendova. Globalizacija je smanjila troškove proizvodnje i oslabila pregovaračku moć radnika, potiskujući rast plaća. A kako je

I ovo će proći

U porastu

Potrošačke cijene, % promjena u odnosu na prethodnu godinu

Izvor: Haver Analytics

stanovništvo bogatog svijeta starilo, štedjelo je više, što je značilo da rast prihoda nije bio praćen skokom potrošnje u mjeri u kojoj je to bilo prije. Poslije globalne financijske krize inflacija se uporno zadržavala ispod inflacijskih ciljeva središnjih banaka, ohrabrujući neke, poput američkih Saveznih pričuvi, da si daju više slobode u poticanju inflacije: upadljiv preokret za institucije s refleksno jastrebovim instinktima.

A onda je udario Covid-19. Da bi ojačale financijska tržišta, središnje banke ubacile su ogromne količine novca u financijski sustav. Vlade su se zaduživale u razmjerima koji nisu viđeni od Drugog svjetskog rata kako bi povećale prihode onih koji nisu mogli raditi. Deficit američkog državnog proračuna premašio je 12 % BDP-a i 2020. i 2021. godine.

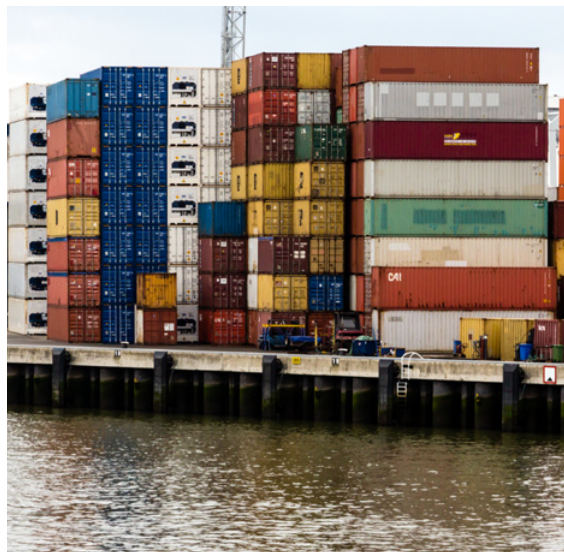
Ovaj poticaj spriječio je pad potražnje, ali ponuda je bila druga priča. Covid-19 je prekinuo proizvodnju svih vrsta roba i pružanje usluga. Suše i toplinski udari doprinijeli su razočaravajućim žetvama usjeva kao što su kava i pšenica. A problemi u globalnom prijevozu doveli su do neviđenih kašnjenja tereta. Neodgovarajuće zalihe goriva uzrokovale su porast cijena ugljena, plina i nafte kako se približavala zima, što je potaknulo uspomene na energetske šokove iz sedamdesetih.

U takvim pritiscima, neki ekonomisti - poput Larryja Summersa sa Sveučilišta Harvard - vide prve znakove nove ere zabrinjavajuće visoke inflacije. Problemi poduzeća da popune slobodna radna mjesta mogu ukazivati na to da se era slabe radne snage bliži kraju. Središnje banke sada stavljaju veći prioritet na postizanje niske stope neza-

poslenosti nego što su to nekada činile, i stoga bi mogle biti previše samozadovoljne u pogledu rizika od inflacije. Inflacija se također može hraniti sama sobom. Kako se ljudi navikavaju na veća i češća povećanja cijena, poduzeća bi mogla shvatiti da je povećanje cijena manje loše za poslovanje nego što je nekada bilo. Inflacijska očekivanja mogla bi se, kako kažu ekonomisti, „odsuditi“. Rastući troškovi energenata mogli bi ugroziti rast i produktivnost.

Iako će inflacija u 2022. nastaviti premašivati ciljeve središnje banke, usporit će u odnosu na 2021. i na kraju izbjediti kao makroekonomski problem. Cijene energenata trebale bi se zaravnati i pasti na proljeće, zahvaljujući smanjenju potražnje za energijom, povećanju proizvodnje goriva, a možda i usporavanju kineskog gospodarstva. Za otklanjanje problema s isporukom moglo bi trebati više vremena. Ali diljem svijeta zavrću se slavine s poticajima, a visoki računi za energiju stanjit će kućne proračune. Kako stope procijepljenosti rastu, sve više radnika vjerojatno će se vratiti u radnu snagu, a potrošnja bi se mogla okrenuti prema uslugama, pomažući ublažiti nestašice robe.

Što je najvažnije, mnogi strukturni čimbenici koji su smanjili inflaciju u godinama prije pandemije ostaju na snazi. Moćni sindikati ne pripremaju povratak, stanovništvo i dalje stari i, usprkos naprezanju globalnih lanaca opskrbe, malo je znakova velikog preokreta u globalizaciji. Ni središnje banke nisu zaboravile kako obuzdati inflaciju. Zaista, 2022. godine kamatne stope porast će u većem dijelu svijeta. Inflacija se vratila - ali ne zadugo. ●

Izazovna klima

Najveći problem komercijalne imovine nije pandemija

VINJERU MKANDAWIRE globalna dopisnica za nekretnine, *The Economist*

Na iznenađenje mnogih ljudi, uredi su uglavnom izbjegli katastrofu koja pogađa prodavaonice i restorane nakon više od godinu dana ograničenja kretanja. Vlasnici ureda pošteđeni su značajnih šokova u potražnji, a prodajne cijene u velikim gradovima održale su se usprkos nižim zakupninama na mnogim mjestima. Neuredne otplate i hitne prodaje bile su rijetke.

Ali i dalje postoje opasnosti. Ako se rad na daljinu zadrži, uredski prostor mogao bi postati višak. Prema jednoj procjeni, potražnja u Europi mogla bi pasti za 17 % u narednom desetljeću; u Americi za 16 %. Cijena četvornog metra u Americi mogla bi pasti za više od pola ako zaposleni rade od kuće tri

dana u tjednu. Ali gubitci od pandemije mogu potrajati godinama prije nego što se materijaliziraju. Za sada, korporativni zakupci vezani su dugim zakupima, a radnici se vraćaju u urede.

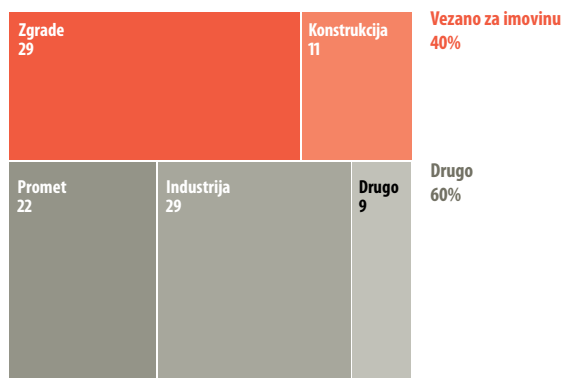
Glavni izazov za 2022. dugoročne je prirode, u vidu pokušaja regulatora da riješe problem globalnog zagrijavanja. Potrebne promjene mogu značiti da će mnogi uredi zastarjeti.

Energija koja se upotrebljava za osvjetljenje, grijanje ili hlađenje zgrada odgovorna je za gotovo trećinu svih globalnih emisija stakleničkih plinova. U gradovima poput New Yorka, 71 % emisija stakleničkih plinova dolazi iz zgrada. Diljem svijeta građevine čine 40 % potrošnje energije i gotovo četvrtinu ukupnog zagađenja zraka.

Niz zakona ima za cilj to promijeniti. Prvi, u Engleskoj i Walesu, želi poboljšati energetske učinkovitost zgrada. Nova pravila znače da je svaki deseti ured u centru Londona u opasnosti da postane zastario od godinu dana, a više od polovice moglo bi postati neupotrebljivo do 2027. Europski donositelji politika zahtijevaju da 49 % energije koju zgrada troši bude dobiveno iz obnovljivih izvora do 2030. Za ulagače u nekretnine novi propisi postavljaju pitanja o budućnosti njihovih zastarjelih uredskih zgrada.

Gradbeni blokovi

Udio globalnih emisija CO2 po sektorima, %

Source: Global Warming Solutions

Globalno, građevine troše 40 % energije

Stanari također vrše pritisak. Petina od 2.000 najvećih kompanija na svijetu postavila je ciljeve neto nulte emisije za 2050. godinu, a mnoge i prije. To će uključivati dekarbonizaciju njihovih zgrada. Zakupodavci koji ne uspiju „ozeleniti“ svoje portfelje na vrijeme suočavaju se s brutalnim tržištem zakupa. Na globalnoj razini, stanari su već spremni platiti do 11 % više za stanovanjem u zgradama s najboljim učinkom.

Dekarbonizacija svjetskih uredskih prostora neće se dogoditi preko noći. Ali za stanodavce koji se ne uspiju pripremiti, 2022. bit će godina svođenja računa. ●

Nesretni obrok

Hrana će ostati skupa, što će najviše pogoditi siromašne zemlje

MATTHIEU FAVAS dopisnik za financije, *The Economist*

Covid-19 imao je kontraintuitivni učinak na cijene hrane. Početkom 2020., kada je veći dio svijeta ušao u ograničenje kretanja, strahovalo se da će gomilanje zaliha i zatvorene granice izazvati rast cijena. Umjesto toga, jedva su se pomaknule. Tek nekoliko mjeseci kasnije, kada se činilo da je pandemija popustila u bogatom svijetu i da su se gospodarstva ponovo otvorila, cijene su počele rasti alarmantnom brzinom. Do svibnja 2021. dostigle

su najvišu točku od 2011., nakon što su porasle za 40 % u 12 mjeseci, prema indeksu Organizacije UN-a za hranu i poljoprivredu (FAO).

Iste sile koje su stvorile ovaj porast nastavljaju izazivati probleme i u 2022., što znači da je malo vjerojatno da će se cijene smiriti. Ključni čimbenik koji objašnjava ovaj procvat izbijanje je svinjske gripe u Kini 2018., što je prepolovilo njeno krdo svinja. To je primoralo zemlju da tijekom 2019. i 2020. godine uveze mnogo svinjskog mesa i alternativnih izvora proteina (uglavnom životinje i ribe), zajedno sa žitaricama za njihovu ishranu, smanjujući globalne zalihe. Činilo se da je obnavljanje svinjskog fonda, koje je uslijedilo, gotovo završilo sredinom 2021., ali dokazi o ponovnom širenju bolesti potiču strah od novog odstreba životinja. Sumnje će se nastaviti i u 2022., pridonoseći nestabilnosti tržištima hrane.

Drugi čimbenik bio je niz logističkih zastoja izazvanih brzim

ponovnim otvaranjem međunarodne trgovine u vrijeme kada Covid-19 još uvijek guši aktivnost na važnim „uskim grlima“. Nedostatak kontejnera, kao i nastavak prizemljenja mnogih putničkih zrakoplova, koji često u svojim trupovima nose najdelikatnije namirnice, znači da prijevoz svježeg voća i povrća ostaje otežan. Osnovne namirnice poput žitarica i šećera prevoze se u rasutom stanju ogromnim brodovima, ali i tu je kapacitet ograničen. Ne pomaže ni to što su se cijene nafte oporavile, potičući inflaciju u svemu, od gnojiva i kemikalija do troškova prijevoza preko kopna i oceana. U narednoj godini ove sile mogu jenjati, ali samo postupno.

Ali možda će najveći izvor neizvjesnosti, kao i uvijek u poljoprivredi, biti vremenske prilike. Početkom 2021. cijene su djelomično porasle zbog suša u područjima Sjeverne i Južne Amerike koja se bave proizvodnjom žitarica. Uvjeti za sadnju i žetvu poboljšavali su se tijekom cije- ▶

Ključni čimbenik koji objašnjava procvat izbijanje je svinjske gripe u Kini 2018.

► Ie godine, ali znanstvenici sada misle da postoji velika vjerojatnost da će tijekom zime doći do još jedne la niše, vremenske pojave slične onoj koja je poremetila klimatske obrasce prije godinu dana. U međuvremenu, katastrofe koje su sve učestalije zbog klimatskih promjena, kao što su poplave i šumski požari (kojih je bilo mnogo 2021.), ovog puta mogu ozbiljnije naštetiti proizvodnji u svjetskim žitnicama.

Ipak, osim najgoreg scenarija, svijet ne bi trebao imati razloga za paniku. Usprkos nedavnoj inflaciji, cijene će vjerojatno ostati ispod

najviših razina postignutih 2007. – 2008., kada je globalni strah od nestašice hrane izazvao nered diljem svijeta. Većina zemalja izbjegavala je onu vrstu protekcionističkih mjera – zabranu izvoza i gomilanje zaliha – koje su tada izazvale krizu. I veliki dio hrane koju ljudi konzumiraju je prerađen, što znači da višu cijenu sirovina često djelomično apsorbiraju oni koji je prevoze, prerađuju i prodaju na svakom koraku.

Ali skuplja poljoprivredna dobra i dalje će nanositi veliku štetu zemljama u razvoju jer njihovo stanovništvo jede mnogo manje

Cijene će vjerojatno ostati ispod najviših razina postignutih 2007. - 2008.

prerađene hrane: više jaja i krupnih žitarica, manje čokoladica i gotovih jela. A marže za prerađuju tamo su često manje. Štetu će pogoršati drugi problemi koji su najteže pogodili siromašne zemlje, kao što su deprecijacija lokalnih valuta, ograničenja i poremećaji u vezi s Covidom, kao i gubitak prihoda kućanstava zbog pandemije i njenih posljedica. Moćan lijek bilo bi cijepjenje, tako da se gospodarstva izvan bogatog svijeta mogu ponovo otvoriti i da njihovi prihodi ponovo počnu rasti. Nažalost, slabi su izgledi za brz napredak po tom pitanju. ●

Poziv u pomoć

Korporativnih neispunjenja obaveza bit će malo, ali ako se krediti pooštre, obveznice na razini smeća brzo će propasti

JOSHUA ROBERTS dopisnik za londonski City i financije, *The Economist*

Na tržištu rizičnih dugova obilno se upotrebljavaju eufemizmi. Obveznice koje su izdale kompanije koje će najvjerojatnije kasniti s ispunjenjem svojih obveza po tim obveznicama više nisu „smeće“ već su umjesto toga obveznice „špekulativne razine“ ili „visokog prinosa“. Zajmoprimci nikada ne bi ni sanjali prevariti svoje zajmodavce; neki se, međutim, upuštaju u „razmjenu u nevolji“ koja smanjuje vrijednost njihovog duga bez suglasnosti zajmodavca. Jedna posebno plemenita mjera profitabilnosti koja se pojavila tijekom pandemije koronavirusa bila je „EBITDAC“ – zarada prije kamata, poreza, deprecijacije, amortizacije i Covida.

Tijekom 2021. takva ljubaznost činila se opravdanom. Na početku godine globalna stopa neispunjenja obveza po špekulativnom dugu bila je nešto ispod 7 %, što je oko polovice razine koju je dostigla tijekom najgore financijske krize 2007. – 2009. Usprkos ograničenju kretanja u valovima izazvanim uzastopno sve zaraznijim sojevima koronavirusa, naredna tri kvartala provela je u padu. Prema predviđanjima agencije za kreditni rejting Moody's, nastavit će padati u 2022. i dosegnuti 1,6 % do kraja

travnja prije nego što počne postupno rasti. To je nešto ispod dugogodišnjeg prosjeka od 4,2 %.

Do sada je zatišje bilo potkrijepljeno ogromnom fiskalnom i monetarnom podrškom. Vlade su dogovorile bespovratna sredstva i zajmove za poduzeća u financijskim problemima i potakle potrošačku potrošnju programima za odsutnost s posla i stimulativnim isplata za pojedince. Kao rezultat toga, poduzeća koja su imala dugove uglavnom su uspjela pronaći gotovinu da ih servisiraju. U međuvremenu, središnje banke zadržale su niske kamatne stope i preplavile tržišta likvidnošću putem velikih ekspanzija kvantitativnog popuštanja. To je potaknulo ulagače na pozajmljivanje rizičnijim zajmoprimcima od kojih mogu izvući veće isplate kamata.

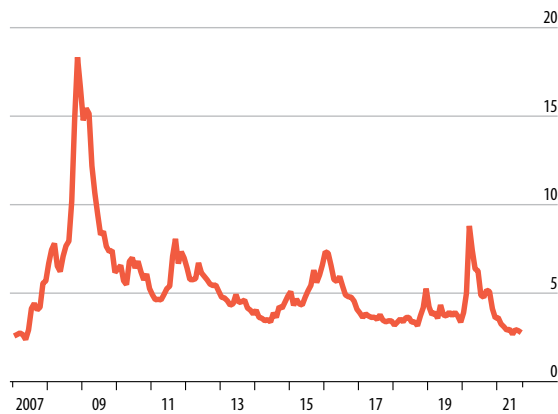
Neto učinak je taj da je kreditni raspon američkih obveznica na razini smeća – dodatna kamata koja se naplaćuje na njih u usporedbi s državnim dugom – najniži od 2007. U Europi veliki dio duga s visokim prinosom nosi sa sobom kamatnu stopu koja je ispod inflacije, što znači da se, u stvarnim uvjetima, čak i izdavačima špekulativne razine plaća da pozajme.

Sve dok američke Savezne pričuve podržavaju ovo tržište, očekujte da će ovakvo stanje stvari potrajati. Iako će uskoro početi smanjivati kupnju obveznica, malo je vjerojatno da će ih u potpunosti zaustaviti ili početi povećavati kamatne stope prije sredine 2022. To znači da će čak i najrizičniji zajmoprimci imati lak pristup kreditima još neko vrijeme. A poduzeća koja imaju mogućnost iskoristiti nova, jeftina sredstva ne kasne s plaćanjem.

Međutim, ako se uvjeti kreditiranja pooštre – možda zbog stalne

Tamo odakle je došlo

Američke korporativne obveznice visokog prinosa, raspoređene na Ministarstvo financija SAD
Postotni bodovi

Izvor: Bloomberg

Čak i najrizičniji zajmoprimci vjerojatno će uživati u niskim kamatnim stopama i lakom pristupu kreditima bar neko vreme

visoke inflacije – ulagatelje u dužničke instrumente čekaju teža vremena. Od 1,7 bilijuna dolara vrijednih američkih obveznica na razini smeća, možda 250 milijardi dolara duguju poduzeća čija je zarada u protekloj godini jedva pokrivala otplatu kamata. Desetljeće i više sve labavijih ugovora otežalo je zajmodavcima upravljanje situacijom kada zajmoprimci zapadnu u financijsku nevolju. Strukture kapitala također su nestabilnije nego što su bile, s manje dugova nižeg prioriteta koji bi služili za apsorpiranje gubitaka.

Mnoge od onih s najgorim kreditnim rejtingom podržavaju fondovi vlasničkog kapitala koji su poznatiji po praksi financijskog mamca i zamjene umjesto osiguranja da vjerovnici budu isplaćeni u potpunosti. Predstojeća godina trebala bi biti dobroćudna po pitanju korporativnog ispunjavanja obveza, ali ako se stvari preokrenu, preokrenut će se brzo. ●

Tkivo s ožiljkom

Tržišta u razvoju nagomilala su mnogo dugova

SIMON COX ekonomski urednik za Kinu,
The Economist, Hong Kong

U 2022. godini obilježiti će se 40 godina od slavnog bankrota. Ministar financija Meksika priznao je 12. kolovoza 1982. da njegova vlada ne može vratiti novac koji su joj američke banke bezbrižno pozajmile. Zemlja će „ostati bez novca za četiri dana“, navodno im je rekao. Nakon bankrota Meksika, 26 drugih zemalja u razvoju (uključujući 15 u Latinskoj Americi) moralo je na kraju reprogramirati svoje dugove.

Kriza je počela manje od godinu dana nakon što je Antoine van Agtmael iz Svjetske banke izmislio pojam „tržišta u razvoju“. (Tražio je veseliju alternativu pojmu „treći svijet“.) Četrdeset godina kasnije, tržišta u razvoju ponovo su akumulirala neugodno visoku razinu duga: njihove državne obaveze u prosjeku iznose oko 63 % njihovog kombiniranog BDP-a, prema MMF-u. To je povećanje od više od deset postotnih bodova od 2018. Bi li godišnjicu jedne dužničke krize mogla obilježiti druga?

Jednom riječju, ne. Prije njihovog kraha 1982., tržišta u razvoju uglavnom su zaduživala s kratkim rokovima dospeljeća i promjenjivim kamatnim stopama u stranim valutama. Najveći dužnici danas teže prodati dugoročne obveznice, uglavnom u vlastitim valutama, a često i domaćim kupcima. Prema MMF-u i Svjetskoj banci, 29 siromašnih zemalja je pod „visokim rizikom“ od bankrota. Dodatne četiri vlade imaju slab kreditni rejting CCC+, prema S&P Global Ratings. (U prošlosti, gotovo polovica zemalja u kategoriji CCC ili CC bankrotirala je u roku od godinu dana.) Ali većina ovih zajmoprimaca premala je da bi izazvala veliku sustavnu zabrinutost.

Jedini mogući izuzetak je Argentina. Budući da je već reprogramirala svoje obveznice 2020., neće imati poteškoća ispuniti obaveze prema privatnim vjerovnicima 2022. Ali novac koji duguje MMF-u druga je stvar. Bit će joj potreban novi dugoročni zajam od MMF-a da bi joj MMF pomogao otplatiti velike postojeće dugove toj instituciji, uključujući 18 milijardi dolara koji dolaze na naplatu tijekom 2022. Zauzvrat, MMF će vjerojatno inzistirati na tome da Argentina podigne cijene struje, smanji posuđivanje od središnje banke i održi realističan smjer.

Ključ za sporazum moćna je potpredsjednica Argentine, Cristina Fernández de Kirchner, čiji je muž već bankrotirao prema MMF-u (na jedan dan) 2003. kada je bio predsjednik. Iako će ona i njena vlada bez sumnje pokušati okriviti MMF koliko god mogu, malo je vjerojatno da će ponoviti taj trik. Dogovor će biti sklopljen.

Mislim da ću postati bankar

Umjesto dužničke krize, tržišta u razvoju mogu trpjeti različite stupnjeve „fiskalnih ožiljaka“

Umjesto dužničke krize, tržišta u razvoju mogla bi pretrpjeti različite stupnjeve „fiskalnih ožiljaka“, kako je to rekao Alberto Ramos iz Goldman Sachsa. Poput krutog tkiva koje se zatvara preko rane, visoki državni dug i deficit mogu ograničiti fleksibilnost i opseg kretanja vlade, otežavajući njezin odgovor na daljnja usporavanja gospodarstva. Brazylski fiskalni deficit, na primjer, doprinio je inflacijskom pritisku u zemlji, primoravajući središnju banku da naglo podigne kamatne stope, čak i sada kada je nezaposlenost i dalje visoka.

Dug tržišta u razvoju koji je privukao pažnju svjetskih ulagača 2021. nije bio dug vlada već preopterećenog kineskog ulagača u nekretnine, Evergrande. Njegove obveze od preko 300 milijardi dolara premašuju javne dugove svih osim devet gospodarstava u usponu. Kako će se Kina nositi s usporavanjem rasta tržišta nekretnina vjerojatno će ostati najveće pitanje koje lebdi nad najvećim gospodarstvom u razvoju tijekom 2022.

Od deset prvobitnih tržišta u razvoju koje je van Agtmael utvrdio 1981. godine, tri (Čile, Grčka i Južna Koreja) od tada su postala gospodarstva s visokim dohotkom, prema definiciji Svjetske banke. Kina (koja nije bila jedna od prvih deset) nada se da će im se uskoro pridružiti u gornjem dijelu tablice. Banka ažurira prag koji definira visoki prihod svake godine, na osnovu ponderiranog prosjeka stopa inflacije i deviznih tečajeva diljem Amerike, Britanije, Kine, europodručja i Japana. Prag visokog prihoda bio je na razini od 12.695 dolara nacionalnog dohotka po osobi u 2020.

Ako se Kina (koja je imala prihod od 10.610 dolara po osobi 2020.) bude dobro nosila s usporavanjem tržišta nekretnina, ima dobre mogućnosti prijeći prag visokog prihoda 2023. To bi 2022. učinilo još jednom ključnom godinom u povijesti tržišta u razvoju: bila bi posljednja godina „Srednjeg Kraljevstva“ kao zemlje sa (o)srednjim prihodima. ●

Kripto je mnogo više od valute

Zbog uspjeha bitcoina, pionirske kriptovalute pokrenute 2008., mnogi ljudi povezuju ulančane blokove prvenstveno s novcem i financijama. Ali primjene ulančanih blokova mnogo su šire. Moderni ulančani blokovi potpuno su programabilni, poput računala ili pametnih telefona. Ono što ih čini jedinstvenima, međutim, jest to što omogućuju programerima da napišu kod koji se može čvrsto obvezati na ponašanje u budućnosti i na obveze i ograničenja. Bitcoinov kod jamči da u bilo kojem danom trenutku može postojati samo 21 milijun bitcoina, da sudionici mreže ne mogu potrošiti isti novčić dva puta i još niz drugih obveza zbog kojih je ta valuta stekla povjerenje.

Predstojeća godina pokazat će da ulančani blokovi mogu podržati mnogo više aplikacija, a ne samo novac i financije. Godine 2022. decentralizirane usluge razbit će čvrsti stisak velikih tehnoloških kompanija nad internetom. Skupina novih tehnologija web3, kao što su tokeni, dramatično će poboljšati digitalnu ekonomiju stvaratelja sadržaja, tehnologa i malih poduzeća.

Ethereum, pokrenut 2015., bio je prvi ulančani blok koji je u potpunosti generalizirao ideje koje su počele s Bitcoinom. Ethereum može pokrenuti programe (poznate kao pametni ugovori) koji omogućavaju programerima izradu gotovo bilo koje aplikacije. Usluge izgrađene na Ethereumu mogu ponuditi naprednu funkcionalnost koja konkurira uslugama koje nude centralizirana tehnološka poduzeća dok istodobno uklanja traženje profita i središnje točke kontrole. Ethereum je omogućio i stvaranje tokena - jedinica vrijednosti zasnovanih na softveru koje korisnicima daju vlasnička prava, pa čak i izvore prihoda.

Ulančani blokovi omogućili su i automatizaciju tradicionalnih financijskih funkcija kao što su pozajmljivanje i trgovanje. Prve široko usvojene Ethereumove aplikacije bile su aplikacije za decentralizirane financije (DeFi), kao što su Compound, Maker i Uniswap. U DeFi-ju, financijskim funkcijama upravljaju potpuno automatizirani protokoli koji su

Aplikacije ulančanih blokova preoblikovat će internetsku ekonomiju, kažu *Chris Dixon*, generalni partner, a16z i *Packy McCormick*, osnivač, Not Boring Capital

u vlasništvu i kojima upravljaju decentralizirane zajednice, a ne centralizirana poduzeća.

DeFi je privukao potreban novac i pažnju za poticanje rasta web3, ali web3 je više od novca i kriptovaluta. Tijekom 2021. vidjeli smo kako poduzetnici proširuju ideje koje su započele s Bitcoinom i DeFi-jem na igre, medije, tržišta, pa čak i društvene mreže. U osnovi ovog širenja bio je novi koncept, nezamjenjivi tokeni. To su zapisi zasnovani na ulančanim blokovima koji na jedinstveni način predstavljaju stavke digitalnih medija, uključujući umjetnost, videozapise, glazbu, igre, tekst i kod. Nezamjenjivi tokeni sadrže dokumentaciju o svojoj povijesti i podrijetlu i mogu imati prikvačeni kod za gotovo sve (popularna karakteristika je kod koji osigurava da originalni stvaratelj sadržaja dobiva tantijeme od sekundarne prodaje).

Rani naslovi o nezamjenjivim tokenima bili su usredotočeni na špekulacije i novac. Kada je Mike

Winkelmann, digitalni umjetnik poznat kao Bleep, prodao nezamjenjivi token kod aukcijske kuće Christie's za 69 milijuna dolara, ljudi su u nevjerici podizali obrve i kolutali očima. U šest mjeseci od travnja do studenog 2021. nezamjenjivi tokeni vrijedni 7,2 milijarde dolara promijenili su vlasnika na OpenSea, najvećoj platformi za nezamjenjive tokene. Ali prava priča je to da su nezamjenjivi tokeni ključni građevinski blokovi za novi val usluga web3 koje radikalno mijenjaju ekonomiju interneta, preraspoređujući vrijednost i kontrolu s tehnoloških divova natrag na korisnike, programere i mala poduzeća.

Aplikacije web3 otimaju tržišni udio centraliziranim, uhodanim igračima. Braintrust, web3 tržište talenata koje potiče sudionike tokenima, radi s poslodavcima kao što su Deloitte, NASA, Nike i Porsche. I sve više jača prema javnim konkurentima kao što je Upwork.

Glazba je također zrela za poremećaj. Servisi za strujanje sadržaja stvorili su priliku umjetnicima da dođu do milijuna obožavatelja kroz nezgodan brak s izdavačkim kućama. Platforme web3 kao što su Audius, Sound.xyz i Royal stvorit će priliku umjetnicima da zarade milijune dolara stvaranjem novih tokova prihoda u kojima ne posreduju diskografske kuće. Također će se pojaviti konkurenti velikim društvenim mrežama kao što su Facebook i Twitter zasnovani na tehnologijama web3. Za razliku od postojećih, oni će dijeliti prihod sa stvarateljima sadržaja koji potiču njihov rast.

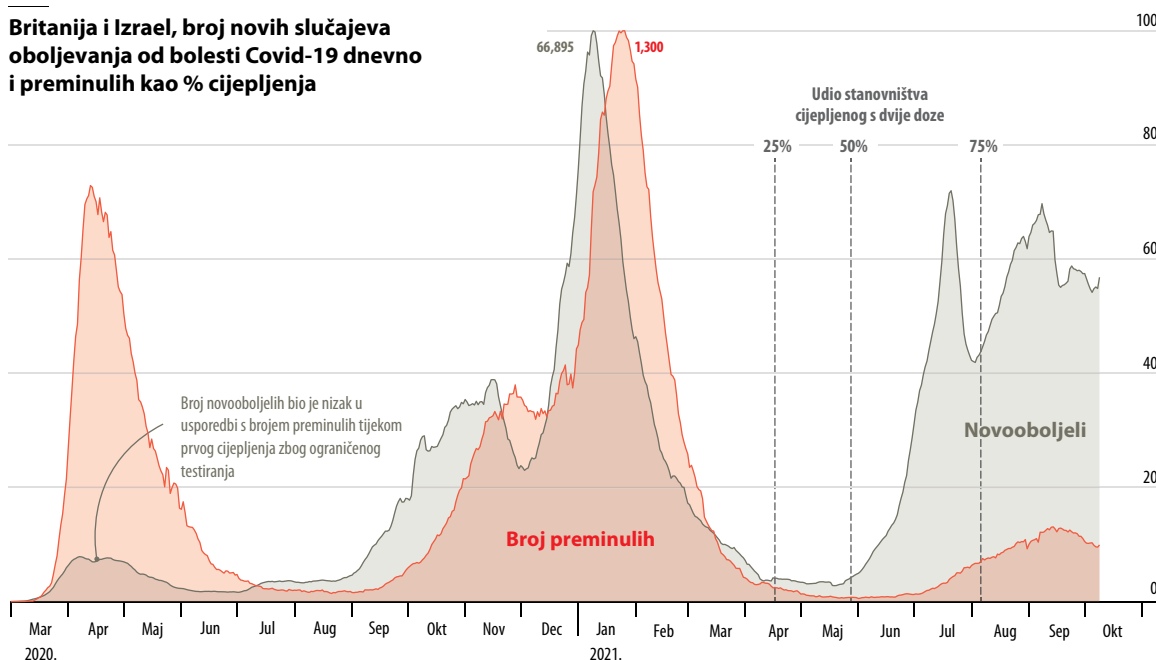
Neka internet procvjeta

Godine 2022. većem broju ljudi postat će jasno ono što mnogi u svijetu web3 već znaju: najbolji način za obuzdavanje velikih tehnoloških poduzeća je konkurencija, a ne regulativa. Već postoje donositelji politika u Washingtonu koji procjenjuju da je web3 mnogo više od kriptovaluta ili špekulacija. U narednoj godini još više vođa, u Americi i drugim demokracijama, shvatit će potrebu za razumnom regulativom koja potiče odgovorne inovacije, a istodobno omogućava poduzetnicima izgradnju sljedeće generacije interneta. ●

Ulančani blokovi mogu podržati mnogo više aplikacija, a ne samo novce i financije

ZNANOST I TEHNOLOGIJA

Britanija i Izrael, broj novih slučajeva oboljevanja od bolesti Covid-19 dnevno i preminulih kao % cijepljenja

Izvor: Centar za sistemsku znanost i inženierstvo Sveučilišta Johns Hopkins: Naš svijet u podatcima

→ Također u ovom odjeljku:

- 122 Liječenje "dugog covid"
- 123 Uğur Şahin i Özlem Türecio budućnosti mRNA lijekova
- 124 Nade nove terapije
- 125 Nove svemirske misije
- 126 Korak ka Marsu
- 127 Ispitivanje svemira

Od pandemije do endemije

Novi oblici liječenja i obilje cjevica pomoći će zauzdati virus, ali ga neće eliminirati

NATASHA LODER, urednica za zdravstvenu politiku, *The Economist*

U bogatijim zemljama svijeta s visokim postotkom cijepljenih treća godina pandemije bit će bolja nego druga, a Covid-19 će imati mnogo manji utjecaj na zdravlje i svakodnevne aktivnosti. Međutim, u zemljama koje su siromašnije ili imaju nižu stopu procijepljenosti ili i jedno i drugo, štetne posljedice virusa i dalje bit će prisutne. Na površinu će isplivati nejednakost ishoda u različitim zemljama. Zaklada Gates, jedna od najvećih svjetskih zaklada, predviđa da će prosječni prihod doći na razinu od prije pandemije u 90 % naprednih gospodarstava, u usporedbi s trećinom kod gospodarstava s niskim i srednjim vrijednostima prihoda.

Iako je u posljednjem kvartalu 2021. porasla opskrba cjevicama, mnoge će zemlje tijekom 2022. i dalje imati slabi postotak cijepljenih kao rezultat problema oko nabave cjevica i otpora cijepljenju. To će dovesti do više stope smrtnosti i oboljevanja i oporavak gospodarstva neće biti brz.

Problem „posljednjeg kilometra“ u isporuci cjevica postat će bolno očit dok zdravstveni radnici budu dopremali cjevica u najsiriromašnije i najudaljenije dijelove planeta. Ali tijekom 2022. ublažit će se žalbe na nejednaku distribuciju, kako pristup rukama pacijenata postaje veći ograničavajući čimbenik od pristupa sadržaju cjevica. Zaista, ako proizvođači ne smanje proizvodnju cjevica bit će ih napretek do druge polovice godine, predviđa Airfinity, pružatelj podataka o životnim znanostima.

Docjepna cjevica više će se upotrebljavati tijekom 2022., kako jedna po jedna zemlja budu shvaćale kada su im ona neophodna. Novi sojevi također će pospešiti to shvaćanje, kaže Stanley Plotkin sa Sveučilišta Pennsylvanije, izumitelj cjevica za rubelu. Dr. Plotkin kaže da će trenutačna cjevica i njihove unaprijeđene verzije biti upotrebljavane kao docjepne doze, pojačavajući zaštitu protiv novih sojeva.

Cijepljenje djece također bit će zastupljenije, u nekim zemljama uključujući čak i djecu od šest meseci. Tamo gdje je odbijanje cjevica otežalo vladama postizanje zacrtanog cilja, necijepljenima će vjerojatno biti otežan život - tražit će se putovnica cijepljenja za ulazak na pojedine događaje, a obavezno cijepljenje bit će propisano za pojedine skupine stanovništva, primjerice za zdravstvene radnike.

Cijepljenje i liječenje bit će široko rasprostranjeni do sredine 2022. kako bi se smanjio broj oboljelih i sni-

- ▶ zio rizik od pojave novih sojeva. U tom trenutku virus će u mnogim zemljama postati endemski. Međutim, dok će postojeća cjepiva možda moći zauzdati virus, nova će biti potrebna kako bi se smanjilo prenošenje.

Stephane Bancel, vlasnik Moderne, proizvođača cjepiva zasnovanih na tehnologiji mRNA, kaže da njegova kompanija radi na „multivalentnom“ cjepivu koje će štititi protiv više od jednog soja virusa koji uzrokuje Covid-19. Osim toga, u planu ima i „panrespiratorno“ cjepivo koje bi objedinjavalo zaštitu od više koronavirusa, respiratornih virusa i sojeva gripa.

Druge inovacije u cjepivima protiv bolesti Covid-19 uključuju liofilizirane formulacije mRNA cjepiva, i cjepiva koje se daju kroz dijelove kože ili inhalacijom. Liofilizirana mRNA cjepiva lako se transportiraju. Kako broj cjepiva u 2022. bude rastao, ona koja su zasnovana na tehnologiji mRNA sve više će dobivati prednost budući da pružaju višu razinu zaštite. To će ograničiti globalno tržište za manje učinkovita cjepiva, kao što su kineska.

U bogatim zemljama veća usredotočenost bit će na liječenju oboljelih od bolesti Covid-19 antijelima. Amerika, Britanija i druge zemlje više će se oslanjati na koktele, pri-

mjerice na one koje proizvode Regeneron ili AstraZeneca.

Najviše obećavaju novi antivirusni lijekovi. Pfizer već proizvodi „znatne količine“ svojih inhibitora proteaze. U Americi je vlada donijela odluku o kupnji 1,2 milijarde antivirusnih lijekova koje razvija Merck, poznatih kao molnupiravir. Pokazali su učinkovitost u ispitivanjima i kompanija ima licenciju za široku, cjenovno pristupačnu proizvodnju lijeka. Druge dvije farmaceutske kompanije, Roche i Atea, zajednički unapređuju obećavajući lijek pod imenom AT-527.

U pripremi su i drugi antivirusni lijekovi. Antivirusni lijekovi koji se mogu upotrebljavati u obliku pilule, nakon dijagnoze, imaju veliku priliku postati hit među lijekovima u 2022., pomažući da Covid-19 postane bolest koja se može liječiti u većoj mjeri nego ikada prije. To će, zauzvrat, dovesti do novih bojazni oko neravnomjerne pristupačnosti i neodgovarajuće upotrebe koje će dati krila otpornim sojevima.

Najveći rizik od ovog pretežno optimističnog pregleda jest pojava novog soja sposobnog zaobići zaštitu koju pružaju postojeća cjepiva. Koronavirus je i dalje opasan neprijatelj. ●

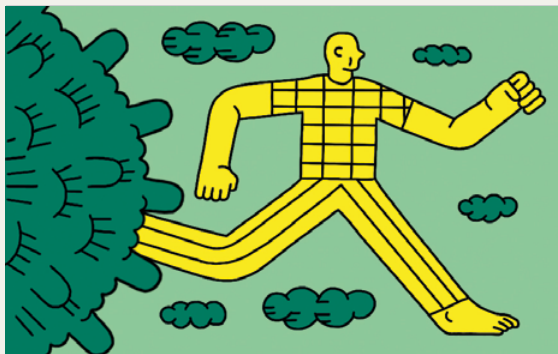
Odavno je trebalo proći

Testovi i lijekovi za „dugotrajni Covid“ pomoći će i kod drugih oboljenja

SLAVEA ČANKOVA dopisnica za zdravstvenu zaštitu, *The Economist*

Do kraja 2022. godine cjepiva, bolji načini liječenja i sloj prirodnog imuniteta od preležane infekcije kolektivno će smjestiti Covid-19 među obične sezonske infekcije o kojima ljudi rijetko brinu. Ali milijuni ljudi koji su se tijekom pandemije zarazili i dalje neće biti dobro. Uporno će im smetati poneka kombinacija od gotovo 200 simptoma kojima se manifestira „dugotrajni Covid“.

Mnogima od ovih pacijenata svjetlo na obzoru počeo će se pojavljivati već u prvoj polovici 2022. kada će se početi pojavljivati izveštaji s rezultatima istraživanja započetih 2021. Američki nacionalni instituti za zdravstvo potrošili su više od milijardu dolara na istraživanje uzroka i načina liječenja. U Britaniji se provodi preko 15 istraživanja koja obuhvaćaju tisuće pacijenata s dugotrajnim Covidom.

Otkrića se očekuju u tri glavna područja. Prvo je mapiranje bioloških putova onih simptoma dugotrajnog Covida koji najviše slabe organizam, kao što su osjećaj gubitka daha i mentalna maglica. Neka istraživanja, na primjer, tragaju za promjenama u volumenu i strukturi mozga. Saznanje je li simptom dugotrajnog Covida uzrokovan specifičnom vrstom oštećenja pojedinih tkiva, krvnih žila ili živčanog sustava pomoći će unaprijediti potragu za metodama liječenja. Mnogim će pacijentima poznavanje uzroka njihovih simptoma donijeti određeno olakšanje – kao dokaz da simptomi nisu samo u njihovoj glavi.

Drugo važno područje istraživanja usredotočeno je na dijagnostičke testove i preglede koji mjere učinke dugotrajnog Covida na neke od glavnih organa u tijelu. Oni mogu uključivati krvne pretrage radi specifičnih markera oštećenja, pretrage magnetskom rezonancijom i druge nove metode. U okviru jednog britanskog

istraživanja pacijentima se daje ksenon, netoksični plin koji se vidi na skeneru dok putuje kroz tijelo i na taj način može pokazati je li gubitak daha uzrokovan oštećenjem na plućima ili krvnim žilama. Drugo istraživanje promatra prisutnost citokina u krvi, odnosno molekula koje su potencijalni markeri za hiperaktivni imuni odgovor (za koji se sumnja da je uzrok dugotrajnog Covida). Neke od ovih pretraga i snimki zatim će se upotrebljavati za praćenje reagiranja simptoma dugotrajnog Covida na različite načine liječenja.

Vrlo je vjerojatno da će se pronaći način liječenja. Klinička ispitivanja treće su veliko područje koje se istražuje. U tijeku su velika klinička ispitivanja nekoliko postojećih lijekova i metoda rehabilitacije koje se upotrebljavaju u liječenju sličnih poteškoća uzrokovanih srčanom bolesti ili kroničnom bolesti pluća. Lijekovi koji se istražuju uključuju jeftine i široko dostupne lijekove kao što su aspirin ili antihistaminici. Protokoli za rehabilitaciju i aplikacije koje mogu pomoći ljudima da se nose sa simptomima također se testiraju.

Neka od otkrića koja proizlaze iz svega ovog doprinijet će također razumijevanju i liječenju drugih bolesti sa sličnim i preklapajućim simptomima, kao što su lajsmska bolest, sindrom kroničnog umora i komplikacije od gripe. Za milijune ljudi čije je živote naglavačke okrenula ova virusna infekcija koja nikako da prođe, 2022. će biti godina nade. ●

U tijeku su velika klinička ispitivanja nekoliko postojećih lijekova i metoda rehabilitacije

Budućnost terapija na bazi mRNA nakon covida

Brzo razvijanje većeg broja cjepiva protiv bolesti Covid-19 postignuće je bez premca u razvoju lijekova koje je ponudilo način za izlazak iz pandemije. Ali stiže još dobrih vijesti. Uloga cjepiva zasnovanih na tehnologiji glasnike RNK (mRNA) u ovom uspjehu najavljuje novu eru u razvoju lijekova za druge bolesti.

Revolucionarno otkriće tehnologije mRNA bilo je moguće zbog znanstvene suradnje duge tri desetljeća, zahvaljujući kojoj se obećavajući koncept preobrazio u izuzetno potentnu i svestranu biofarmaceutsku platformu. Vjerujemo da će za 15 godina trećina svih novoodobrenih lijekova biti zasnovana na tehnologiji mRNA.

Umjesto da se oslanjaju na složenju i dugotrajnu fermentaciju u proizvodnji lijekova, terapije na bazi mRNA pretvaraju vlastite stanice primatelja u tvornice lijekova. Svaka molekula mRNA recept je koji uči stanice kako da proizvode određeni željeni protein. Naše cjepivo za Covid-19 navodi stanice da proizvode „šiljasti“ protein koji se nalazi u vanjskoj ovojnici koronavirusa, motivirajući tako imunološki sustav da posljedično prepozna virus i obrani se od njega.

Ova tehnologija predstavlja prekretnicu u farmaceutskoj industriji, usporedivu s uvođenjem tehnologije rekombinantne DNK (zaslužne za proizvodnju lijekova na bazi ljudskih proteina, na primjer inzulina) ili monoklonalnih antitijela u laboratorijskim fermentorima prije više od 40 godina. Uvođenje ovog koncepta u lako dostupne lijekove obećava unižeti revoluciju i preobraziti ovu granu gospodarstva – i globalno zdravlje.

Razvoj cjepiva za Covid-19 zasnovanih na tehnologiji mRNA dokazao je učinkovitost i sigurnost ovog pristupa u sprječavanju infektivnih bolesti. Činjenica da se sigurno i učinkovito cjepivo može razviti za manje od 12 mjeseci, usred pandemije, i zatim proizvoditi u željenom obujmu govori u prilog tome da će cjepiva na bazi mRNA igrati važnu ulogu u budućim programima spremnosti za pandemije koji su mnogim vladama visoko na dnevnom redu.

Tehnologija mRNA koja je pionirski upotrijebljena za cjepiva protiv koronavirusa ima ogroman potencijal u drugim područjima, kažu Uğur Şahin i Özlem Türeci, osnivači kompanije BioNTech

Pored toga, popločava se put za upotrebu cjepiva na bazi mRNA protiv drugih zaraznih bolesti. Mnoga postojeća cjepiva za takve bolesti mogu se preformulirati primjenom mRNA i time postati učinkovitija. Vjerujemo da svestranost tehnologije mRNA nudi mogućnosti za daljnji razvoj radi suzbijanja trenutačno nepokorenih bolesti.

U kompaniji BioNTech ne zauzstavljamo se na bolesti Covid-19 i ulažemo u programe cijepljenja na bazi mRNA radi suzbijanja bolesti kao što su malarija, tuberkuloza i HIV koje su još uvijek odgovorne za veliki broj preminulih u zemljama s nižim dohotkom. Čini se izglednim da ćemo moći primijeniti tehnologiju mRNA što stvara duh optimizma u borbi protiv ovih pošasti.

Zanimljivo je da nas je pandemija primorala da bolje surađujemo. Nedavno pokrenuti projekti uključuju visoku razinu suradnje među organizacijama kao što su Svjetska

zdravstvena organizacija, međunarodna regulatorna tijela i organizacije koje osiguravaju sredstva, uz podršku stručnjaka koji već preko 30 godina istražuju patogene od interesa. Prvi kandidati za cjepiva na bazi mRNA za ove bolesti ući će u klinička ispitivanja tijekom 2022. i 2023.

Uz to, suočavamo se sa sve većim izazovima za zdravlje na globalnoj razini, kao što su bolesti povezane sa starosti u razvijenim zemljama i rastuća potreba za cjenovno prihvatljivom primarnom zdravstvenom zaštitom u zemljama s niskim dohotkom. Oni se jedino mogu pobijediti održivim inovacijama koje su svestrane i cjenovno učinkovite i koje nam mogu omogućiti individualizaciju liječenja i ciljanje rijetkih bolesti. Vjerujemo da bi tehnologija mRNA mogla biti savršeni odgovor na ove potrebe.

Bogati skup tehnologija mRNA uključuje sve raznolikiji portfelj oblika mRNA, od kojih neki imaju mogućnost umnožavanja u stanicama, i pregršt načina da se mRNA dovede do različitih organa i stanica organizma. U budućnosti bi se lijekovi na bazi mRNA možda mogli upotrebljavati za individualizirano liječenje raka, regenerativnu medicinu i široki raspon bolesti kao što su alergije, autoimuna stanja i upalne bolesti.

ŠTA JE SLJEDEĆE U TEHNOLOGIJI mRNA?

Pozornica je spremna za pojavljivanje nove industrije medicinske tehnologije koja će iznova definirati biotehnološko-farmaceutski krajolik. Ključni omogućitelj uspjeha bit će to što će predvodnici i pioniri medicinske tehnologije pozdraviti i podržati remetilacke pridošlice na tržištu. Samo će daljnjim poticanjem ulaganja te zagovaranjem kulture suradnje i uzajamnog obogaćivanja ova nova grana industrije postati nositelj promjena u području javnog zdravlja. Ova nova generacija tehnološko-farmaceutskih igrača može preoblikovati globalno zdravlje u 2022. godini – i kasnije. ●

Verujemo da će za 15 godina trećina svih novoodobrenih lijekova biti zasnovana na tehnologiji mRNA

Krv i blago

Nove terapije za liječenje niza bolesti uskoro će ugledati svjetlo dana

NATASHA LODER, urednica za zdravstvenu politiku, *The Economist*

Zanimanje javnosti za medicinska istraživanja u posljednje vrijeme najvećim je dijelom usmjereno na liječenje i cijepljenje protiv bolesti Covid-19. Međutim, nastavljaju se istraživanja u drugim područjima i uskoro će početi donositi plodove. U 2022. učinit će se veliki koraci u liječenju hemofilije i ponovo će porasti zanimanje za lijekove koji se upotrebljavaju kod neuroloških oboljenja, kao i za napredak po pitanju liječenja malarije.

Hemofilija, bolest kod koje se krv ne zgrušnjava na uobičajen način, u čovječanstvu je prisutna kroz čitavu povijest, a sada pogađa preko 1,1 milijuna ljudi diljem svijeta. Najranije se spominje u „Talmudu“, gdje se navodi da se ženin treći sin izuzima od obrezivanja ako dva starija brata umru zbog krvarenja nakon obrezivanja. Danas se hemofilija može liječiti tako da se nedostajući čimbenici zgrušavanja krvi nadomjesto terapijom u vidu injekcije. Na ovaj način ublaženi su neki od najtežih ishoda ovog genetskog poremećaja koji može osobi onemogućiti normalno funkcioniranje ili ju ubiti. Ali desetljećima su istraživači gajili nadu da će uspjeti ispraviti ovu urođenu pogrešku osiguravanjem odgovarajućeg gena putem genske terapije. Najmanje jedan takav oblik terapije ima izgleda pojaviti se na tržištu tijekom 2022.

Odgovarajući geni za čimbenike zgrušavanja unose se u organizam putem neškodljivog virusa, što je sličan trik onome koji se upotrebljava kod nekih cjepiva za Covid-19.

Umjesto prenošenja genetičkog recepta za „šiljasti“ protein, virus zapravo nosi upute kako stvoriti protein koji nedostaje. I za razliku od cjepiva za Covid-19, virus je osmišljen tako da genetski materijal koji nosi zauzme stalno mjesto unutar stanica koje zaražava, dajući im, u teoriji, cjeloživotnu sposobnost proizvodnje čimbenika koji sudjeluju u zgrušavanju krvi.

Dvije kompanije najbliže tome da dobiju prve licencirane proizvode usredotočene su na različite varijante bolesti. Američka kompanija Biomarin razvila je lijek za hemofiliju A pod nazivom Roctavian, dok je kompanija uniQure, sa sjedištem u Nizozemskoj, osmislila lijek za hemofiliju B pod nazivom EtranaDez. Jedna od njih ili obje mogle bi dobiti odobrenje od regulatornih tijela za lijekove u Americi ili Europi tijekom 2022. Iza njih slijedi zajednički pothvat farmaceutskog diva Pfizer i bio-teh kompanije Spark Therapeutics koji rade na lijeku za hemofiliju B.

Ovi lijekovi obećavaju promijeniti živote pacijentima, ali se očekuje da će im cijena biti u milijunima dolara. Njihova uspješnost stoga će ovisiti ne samo o znanosti već i o tome hoće li se oni koji će ih plaćati moći dogovoriti oko cijene. Neke farmaceutske kompanije nastojale su uvjeriti europske zemlje da plaćanje lijekova sada može sniziti troškove kasnije. Bluebird Bio, proizvođač lijeka na bazi genske terapije za beta-talasemiju, još jedan poremećaj krvi, povukao je taj lijek s tržišta u Njemačkoj zato što se nije uspio dogovoriti s vladom oko cijene. Ovo ukazuje na to da tehnička sposobnost znanstvenika da razviju lijek počinje udarati o granice onoga što je društvo voljno financirati.

U 2022. vrijedne praćenja bit će i nove terapije za bolesti mozga. Dobivanje odobrenja 2021. godine - od američkih regulatornih tijela - za Aduhelm, lijek za Alzheimerovu bolest koji proizvodi bio-teh kompanija Biogen, osvježilo je zanimanje za lijekove za demenciju i druge neurološke poremećaje - premda neki dovode

U 2022. učinit će se veliki koraci u liječenju hemofilije

u pitanje učinkovitost novog lijeka. Eli Lilly, div farmaceutske industrije, nada se da će 2022. predstaviti novi lijek za Alzheimerovu bolest Donanemab koji također cilja amiloidne proteine u mozgu.

Alector, bio-teh kompanija, vjeruje da se problem neurodegeneracije može rješavati putem vlastitog imunološkog sustava osobe. Godine 2022. pacijentima će davati lijek za liječenje frontotemporalne demencije, brzona-predujuće i opasne vrste demencije koja pogađa oko 170.000 ljudi u Americi i Europi. Uz to, sve više raste zanimanje za liječenje poremećaja mozga psihodeličnim lijekovima.

Novo cjepivo za malariju bit će isporučeno krajem 2022. građanima supsaharske Afrike. To je povijesni korak naprijed, iako je cjepivo učinkovito samo 30 % i zahtijeva primjenu četiri doze. Bolja cjepiva će slijediti. U međuvremenu će Pfizer i BioNTech do kraja godine u Africi početi proizvoditi svoja cjepiva za Covid-19 zasnovana na tehnologiji mRNA. To dobrodošlo cijepljenje dat će krila proizvodnji novih cjepiva u Africi, za Afriku. ●

ŠTO AKO?

Električni otpor je prepreka efikasnom prijenosu i korištenju energije. Supravodiči, koji prevazilaze taj problem,

moraju se hladiti, a njihove visokotemperaturne verzije, koje rade iznad točke ključanja tečnog dušika, su krte i teške za rad. Što ako su fizičari otkrili savitljivi visokotemperaturni

supravodič? Početne primjene bi uključivale kompaktne, snažne magnete potrebne za fuzijske reaktore. Na kraju bi mogli biti mogući kablovi za električnu mrežu bez gubitaka.

Viši ulozi

Zahuktavaju se ambiciozne misije u svemir

BENJAMIN SUTHERLAND Honorarni dopisnik,
The Economist

Za dojam o nadolazećim svemirskim misijama pogledajte letjelicu Europske svemirske agencije (ESA) čije je lansiranje planirano za sredinu 2022., u pohodu na Jupiterove leđene satelite. Svemirska letjelica nazvana JUICE iskoristit će pomoć gravitacije kroz niz planetarnih preleta kako bi dobila na ubrzanju i došla do Jupitera za manje od osam godina. Kada stigne do odredišta, manevriranje među Jupiterovim satelitima 45 svjetlosnih minuta od Zemlje bit će složeno – voditelj projekta Giuseppe Sarri opisuje to područje kao „minisolarni sustav“ s „ne mnogo prostora za pogreške“. Sonda neće moći ustanoviti je li na jednom od Jupiterovih satelita, Europi, moguć život, ali se znanstvenici nadaju da će dobiti neke naznake iz para koje izbacuje. Ako manevriranje blizu Ganimeda uspije 2032., letjelica će biti prva kojoj je uspjelo kružiti oko satelita drugog planeta.

Zemljin Mjesec također će biti poprište akcije. Među državama koje planiraju lansiranje letjelice na Mjesec u 2022. su Indija, Japan, Rusija i Južna Koreja. Američka svemirska agencija NASA sponzorira nevjerojatnih 18 misija tijekom 2022., utirući put za povratak astronauta na Mjesec kao dio programa misije na Mjesec pod nazivom „Artemis“. Od francusko-talijanske kompanije Thales Alenia Space očekuje se da krajem 2022. Americi dostaviti oklop svemirske postaje Gateway, koja će biti poslana u Mjesečevu orbitu.

Mars i asteroidi također će biti zanimljivi. U drugoj polovici 2022. ESA planira lansirati ExoMars, misiju koja je

Za Rusku svemirsku agenciju 2022. bi mogla biti godina velikih prilika ili velikog neuspjeha

U otkrivanju tajni Europe

propustila priliku za lansiranje prema Crvenom planetu 2020., iz Kazahstana. U njenom sastavu je i letjelica za spuštanje ruske proizvodnje koja će, nakon što stigne tamo 2023., izbaciti napravu koja bi trebala produbiti istraživanja znanstvenika u smislu pronalazjenja pokazatelja da je tu postojao ili možda postoji život. Što se asteroida tiče, NASA planira lansirati tri sonde tijekom 2022. koje će proučavati svemirsko kamenje između Marsa i Jupitera. Pored toga će provesti „testiranje sudara velike brzine“ s malim asteroidom naziva Dimorphos krajem 2022. Stručnjaci će proučavati kako sudar sa svemirskom letjelicom veličine automobila mijenja neškodljivu putanju kamena, za slučaj da jednoga dana neki zaprijeti Zemlji.

Predstojeće misije uključivat će mnogo grickanja noktiju kod inženjera. Prva indijska lunarna letjelica za spuštanje Vikram zabila se u regolit 2019. Rusija je posljednji put spustila sondu na Mjesec 1976.; njezina nova letjelica za spuštanje Luna 25 trpi dugotrajna odgađanja. Starliner, kapsula za koju se američki Boeing nada da će odraditi svoju prvu misiju s posadom u 2022., imala je nekoliko otežavajućih čimbenika, uključujući ljepljive ventile i probleme sa softverom.

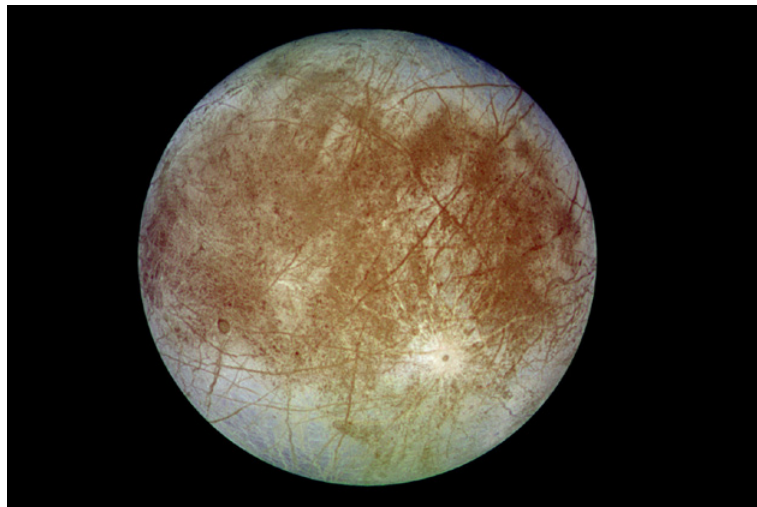
Ulozi su također visoki za dvije ogromne nove rakete. NASA-in Space Launch System, koji je debelo prekoračio predviđena sredstva, mogao bi biti pogođen dodatnim sramotnim odgađanjima. Europska ArianeGroup muči se izvesti prvo lansiranje Ariane 6, cjenovno učinkovitije verzije rakete Ariane 5 čiji je let bio planiran za 2020. Budući da će ministri razmotriti napredak Ariane 6 na sastanku krajem 2022., šef ESA izjavio je da će im „biti potrebne dobre vijesti“ prije toga.

Kada je u pitanju svemirski turizam, kompanije Blue Origin i Virgin Galactic (osnivač prve je Jeff Bezos, a druge Richard Branson) obavile su prve suborbitalne letove 2021. Obje kompanije nadaju se da će tijekom 2022. nastaviti s „redovnim, predvidivim, pouzdanim“ letovima, kaže Tom Shelley iz Space Adventurusa, organizatora svemirskog turizma sa sjedištem u Virginiji. Ali kako je Virginova letjelica prizemljena zbog sigurnosnih provjera, smatra da je Blue Origin u prednosti.

Za Rusku svemirsku agenciju 2022. bi mogla biti godina velikih prilika ili velikog neuspjeha dok nastoji prikupiti sredstva kroz turizam i sudjelovanje u međunarodnim misijama. Florian Vidal iz pariške skupine za strateško promišljanje IFRI kaže da ruska svemirska industrija šepa zbog korupcije, nedovoljnih ulaganja i tehničkih problema. Zbog toga uspjeh velikog proširenja ruskog Kosmodroma Vostočni u 2022. postaje, prema njegovim riječima, „pitanje vjerodostojnosti“.

Tijekom 2022. kineska svemirska postaja Tiangong mogla bi postati potpuno operabilna, prema izveštaju američke obavještajne službe iz 2021. koji ju je opisao kao dio kineskih napora da „pariraju ili nadmaše“ američku vojnu silu, uz upotrebu sustava u čijem sastavu je protusatelitsko oružje.

Druge zemlje također zabrinuto gledaju u tom smjeru. Neki stratezi tvrde da nije slučajnost što će 2022. Južna Koreja „biti aktivnija u svemiru“, kako se pažljivo izrazio Lee Joon, voditelj planiranja u svemirskoj agenciji te zemlje. Pretpostavljena prijetnja iz Kine pogurati će i Indiju da upotrebljava svoj svemirski program za vojne poruke i u druge „svrhe vanjske politike“, predviđa Ajey Lele, stručnjak iz skupine za strateško promišljanje MP-IDSA iz Delhija koju financira ministarstvo obrane. To je jedan od motiva za moguće prvo lansiranje indijskih astronauta 2022. Napredak suvremenih svemirskih tehnologija, najkraće rečeno, u velikoj mjeri ovisi o staromodnom geopolitičkom nadmetanju. ●

Bliska granica

SpaceX nada se da će njegovo poslovanje sa satelitskim internetom moći financirati bazu na Marsu

TIM CROSS, Urednik za tehnologiju, *The Economist*

Elon Musk, ambiciozni osnivač kompanije SpaceX, oduvijek je bio jasan o tome zašto kompanija postoji. Ljudi trenutačno naseljavaju samo jedan planet. Musk bi to volio promijeniti osnivanjem stalne bazu na Marsu. Idealno bi bilo da se pridruži njegovim stanovnicima. Želim umrijeti na Marsu, priča se da se našalio, ali ne pri udaru o njega.

Napredak je stabilan i spektakularan. Djelomično ponovo upotrebljive rakete Falcon iz kompanije SpaceX snizile su cijenu lansiranja u svemir, što je vitalni korak za njihove ambicije vezane za Mars. Najnovija letjelica ove kompanije, naziva Starship, trebala bi krajem 2021. izvesti prvi orbitalni probni let. Ako i kada poleti, bit će to najmoćnija raketa otkad je Saturn V povezo astronaute iz Apolla prema Mjesecu. I letjelica i njen pojačivač u potpunosti će se moći ponovo upotrebljavati, snižavajući time još više cijenu za lansiranje u orbitu. Letjelica Starship eksplicitno je dizajnirana s namjerom obavljanja letova za Mars.

Sve do sada kompanija SpaceX financirala se sama tako što je osiguravala lansiranje raketa za agenciju NASA, u čije je ime obavljala letove, kako teretne tako i s astronautima, do međunarodne svemirske postaje, i lansiranjem satelita za privatne kompanije, poput televizijskih kuća i telekomunikacijskih kompanija. Međutim, put na Mars bit će skup. U nastojanjima da ga plati, SpaceX upušta se u telekomunikacije na planetu Zemlji. Kompanija ima u planu ispuniti nebo s najmanje 10 tisuća satelita niskog leta, odnosno oko četiri puta više nego što ih je sada aktivnih i u orbiti. Starlink, kako se ova usluga zove, trebao bi izaći iz faze beta-testiranja u listopadu.

Satelitski internet nije nova zamisao. Međutim, kao što je već napravio i s raketama i s električnim automobilima, Musk vjeruje da može napraviti transformativna poboljšanja stare tehnologije. Postojeće usluge oslanjaju se na satelite u visokim orbitama. To im omogućava pokrivanje velikog dijela tla. Ali to znači i da mnogi klijenti moraju dijeliti isti satelit, što ograničava kapacitet, dok povratna putovanja do visoke orbite iritantno kasne. Rezultat je taj da se satelitski internet obično smatra rezervnom opcijom, kada ništa bolje nije dostupno.

Musk se nada to promijeniti. Sam broj satelita u Starlinkovoj konstelaciji omogućit će usluživanje milijuna korisnika. A zato što lete u mnogo nižim orbitama,

Još 60 Starlinkovih satelita bit će lansirano u orbitu

komunikacijska kašnjenja bit će znatno smanjena. Musk kaže da je cilj Starlinka dovesti brzi internet do onih koji zasad nisu korisnici - do onih u siromašnim zemljama, u udaljenim dijelovima bogatih zemalja, u zraku i na moru.

Ali nisu zainteresirani samo oni koji ne upotrebljavaju internet. Neki trgovci s velikim obujmom posla smatraju da im Starlink može ponuditi brži način kupnje i prodaje preko Atlantika nego postojeći kablovi s optičkim vlaknima. To je, u najmanju ruku, u teoriji.

Starlink ima i konkurente: OneWeb, suparnik koji je izašao iz bankrota u studenome 2020., planira poslati u orbitu 648 vlastitih satelita. Amazon razvija sličan projekt pod imenom Kuiper, premda tek treba lansirati satelite. Astronomi su, u međuvremenu, zabrinuti da bi nebo ispunjeno tisućama satelita koji nisko lete moglo utjecati na njihovo bavljenje znanosti. Kompanija SpaceX promijenila je dizajn Starlinkovih satelita i dodala premaz protiv odsaja kao odgovor na takve bojazni.

Prethodni pokušaji prodaje usluga satelitskog interneta korisnicima propali su zbog cijene visokotehnološke antene neophodne za slanje i primanje podataka (SpaceX smatra da je snizio troškove proizvodnje svojih terminala s 3000 na 1500 dolara u prethodne dvije godine). A Starlinkova cijena od 99 dolara mjesečno nije niska, čak ni za korisnike u bogatim zemljama.

Nitko još uvijek ne zna koliko će dobro Starlink raditi: banka Morgan Stanley procjenjuje vrijednost kompanije SpaceX negdje između 5 milijardi i 200 milijardi dolara, bez sigurnosti u pogledu uspjeha na širem polju. Više odgovora dobit ćemo tijekom 2022. Hoće li čak 200 milijardi dolara biti dovoljno da se financira postavljanje stalne baze na Marsu također je nejasno. Ali to je još uvijek nešto što se tek treba dogoditi u budućnosti. ●

Sam broj satelita u Starlinkovoj konstelaciji omogućit će da se usluže milijuni korisnika

Pitanja velika i mala

Nova naučna sredstva će testirati granice poznatog

ALOK JHA, Korespondent za oblast nauke, *The Economist*

Od čega je sačinjen univerzum? Iz čega je nastao? I kako će nestati? Ova pitanja su preokupirala i preokupiraju umove generacija fizičara koji su testirali granice velikog i malog.

Na polju istraživanja kosmosa, astronomi će dobiti novi veliki set opreme u predstojećoj godini. Opservatorij „Vera C. Rubin“ (VRO) bi trebalo da oktobra 2022. dođe do „prvog svjetla“, dok se priprema za opservacije naučne prirode 2023. godine. Svake noći, s planinskog vrha u Čileu, njeni instrumenti će fotografisati sa 15 sekundi ekspozicije isječke noćnog neba 40 puta veće od punog Mjeseca. Ovi snimci sa 3.200 megapiksela će formirati sastavni dio nadgledanja vidljivog neba koji će se snimati svake tri ili četiri noći tokom deset godina. Cilj je, prema riječima naučnika koji vode projekat, da se „ovjekovječi najveći timelapse koji je univerzum ikada napravio“.

Na taj način će naučnicima biti omogućeno da se pozabave velikim pitanjima kao što je priroda tamne energije – misteriozne supstance koja naizgled razdvaja univerzum. Imajući u vidu da je ona odgovorna za oko 70% energije u kosmosu, to predstavlja veliku rupu koja postoji u znanju astronoma.

VRO će se dotaći pitanja tamne energije na više načina. Jedna od strategija će biti mjerenje proširenja univerzuma u više detalja nego ranije. Ovo će se istraživati preko 1a supernove, smrtno agonije velikih zvijezda. Ove eksplozije su potpuno iste bistrine, tako da mjerenje koliko bistro tip 1a supernova djeluje sa Zemlje može dati proračun o udaljenosti. Takve eksplozije stoga služe kao vrsta kosmičkog kriterijuma za astronome. VRO će biti dovoljno senzitivna da pronade milion ovakvih supernova – 100 puta

više nego što ih sada znamo. To će pomoći astronomima da izgrade bolju sliku širenja univerzuma i kako se to širenje možda mijenjalo tokom vremena.

Uz to, VRO će proučavati pretpostavke opšteg relativiteta, teoriju gravitacije Alberta Einsteina, posmatrajući skupine galaksija. Ovo su najveći objekti koje zajedno održava gravitacija, i poređenjem skupina koje su blizu (i koje su mlađe) sa onima koje su daleko (i koje su starije), naučnici će moći proučavati kako su se ove strukture mijenjale – i da li se priroda gravitacije tokom istorije univerzuma mijenjala.

Fizičari koji proučavaju drugi kraj kosmičke skale već imaju svoj instrument – veliki hadronski sudarač (LHC), ogromni akcelerator čestica smješten ispod Jura planina, nedaleko od Ženeve. Sudarajući protone brzinom bliskoj brzini svjetlosti i vršeći sortiranje kroz mnoštvo čestica nastalih u sudaru, fizičari koji se bave fizikom elementarnih čestica pokušavaju ispitati gradivne činioce materije.

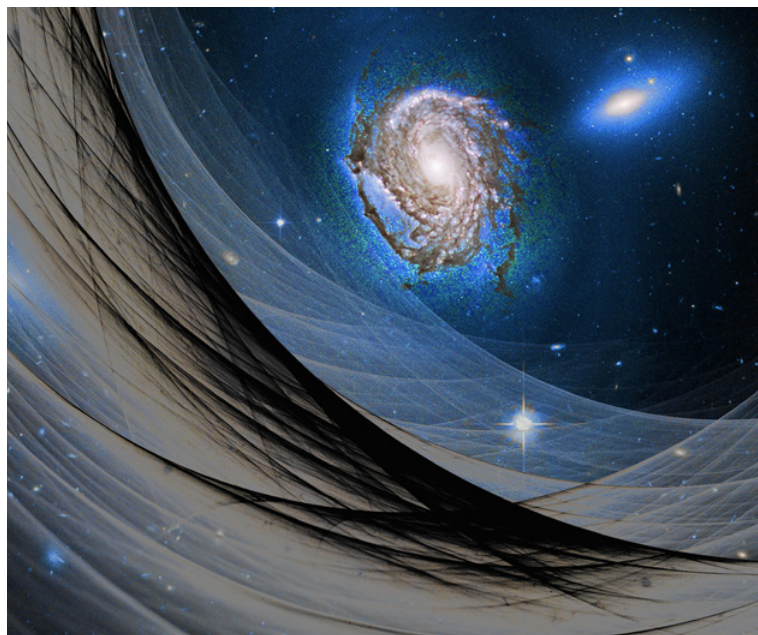
Međutim, od 2018. LHC je zatvoren, dok inženjeri i fizičari unapređuju, popravljaju ili, u nekim slučajevima, u potpunosti ponovo izgrađuju detektore veličine crkve. Efikasniji, moćniji detektori će im omogućiti sprovođenje eksperimenata sa čak još većom preciznošću. Kada su završena unapređivanja, sljedeći set aktivnosti iz domena

fizike – poznat pod imenom „Run 3“ – će otpočeti marta 2022.

Jedan od prvih zadataka LHC poslije unapređivanja će biti detaljnije mjerenje svojstava Higgsovog bozona. Uz fanfare otkriven 2012. godine, svega nekoliko godina nakon što je LHC počeo da sudara čestice, Higgsov bozon je bio posljednji dio slagalice poznate kao „Standardni model fizike elementarnih čestica“, kvantno-mehanički opis svih poznatih elementarnih čestica. Iako uspješan, „Standardni model“ nije kompletni opis univerzuma – ne objašnjava tamnu energiju ili tamnu materiju, i ne može objasniti zašto djeluje da u univerzumu ima više materije nego antimaterije. Ove manjkavosti ukazuju na zakone fizike, sile ili čestice koji kao da još uvijek nisu otkriveni.

Detaljnije razumijevanje Higgsovog bozona bi moglo otvoriti vrata novom kraljevstvu u fizici. Naučnici zapravo o tome ne znaju puno. To je elementarna stvar bez unutrašnje strukture (kao elektron) ili kompozit manjih čestica (kao proton)? Da li je zaista Higgsov bozon predviđen „Standardnim modelom“ ili je zapravo različita čestica iz neotkrivene teorije.

Generišući više Higgsovih bozona i preciznije mjereći njihova svojstva, unaprijeđeni LHC će pomoći naučnicima da daju odgovore na ona otvorena pitanja – u fizici elementarnih čestica i u kosmologiji, također. ●

Mrak, mrak, tama!

KULTURA

→ Također u ovom odjeljku:

- 129 Novi muzeji vrijedni pažnje
- 130 Komedija u Aziji
- 130 Muza pandemije
- 131 Prostor na velikom ekranu
- 132 Ai Weiwei o društvenoj svrsi umjetnosti
- 133 Ratovi strujanja
- 134 N.J.E. Mohamed Al Mubarak o kulturi i gradovima

Povratak kući

Zapadni muzeji počinju pregledavati svoje kolekcije iz kolonijalnog doba

BARNABY PHILLIPS autor knjige „Pljačka: Britanija i beninske bronce“ (Oneworld)

Kao pokajanje za zločine počinjene tijekom kolonijalnog doba, očekuje se da će njemački muzeji 2022. godine Nigeriji vratiti neke od svojih beninskih bronci. Bronce su tisuće metalnih odljeva i skulptura od bjelokosti koje su britanske snage 1897. godine otele iz zapadnoafričkog kraljevstva Benin (danas južna Nigerija, ne treba miješati sa susjednom Republikom Benin). Postale su simbol sve užarenije rasprave o kolonijalnom plijenu u zapadnim muzejima i privatnim kolekcijama. Njihova slava potječe podjednako od izu-

zetne izrade - kada su stigle u Europu, kritičari su ih upoređivali s predmetima iz antičke Grčke i renesansne Italije - i od brutalnog načina na koji su ih britanske snage otele iz palače u Benin Cityju.

U Njemačkoj se nalazi više od tisuću beninskih brončanih predmeta (kustosi su kupili plijen od te ekspedicije na otvorenom tržištu) te su muzeji iz nekoliko njemačkih gradova donijeli skupnu odluku o pokretanju procesa vraćanja bronci Nigeriji. Ohrabrila ih je vlada, kao i široki konsenzus među glavnim političkim strankama. Nigerijski veleposlanik u Njemačkoj Yusuf Tuggar kaže da se vlasništvo mora prenijeti na njegovu zemlju bez ikakvih preduvjeta.

Privatno, njemački dužnosnici i kustosi izražavaju zabrinutost zbog podjela unutar Nigerije između Oba iz Benina (tradicionalnog kralja regije) i lokalne savezne vlade te frustraciju zbog kašnjenja izgradnje sigurnog objekta za smeštaj bronci u Nigeriji. Vjerojatno će doći do kompromisa: fizički povratak manjeg broja predmeta i zakonski prijenos vlasništva nad ostatkom, koji će zasad ostati u Njemačkoj. Za ostatak Europe, u kojoj su mnogi muzeji prepuni predmeta opljačkanih u imperijalno doba, simbolični značaj bit će dubok. „To je vrlo važan presedan“, kaže Barbara Plankensteiner, direktorica Muzeja svjetskih kultura u Hamburgu. Tuggar je rekao otvorenije: „Nadamo se da će to pokrenuti lavinu.“

Ali hoće li? Britanija ima čak više beninskih bronci nego Njemačka. Britanski muzej ima najveću kolekciju na svijetu, oko 1.000. Njegovi će kritičari 2022. biti

▶ sve ogorčeniji i glasniji. Britanski muzej tradicionalno odgovara na zahtjeve za povratom blagim odbijanjem putem ureda za medije. Očekujte još ovakvih stvari u narednoj godini, čak i dok se, iza kulisa, među kustosima širi nelagoda.

Iako je muzej voljan posuditi mnoga od svojih blaga, uključujući beninske bronce, zakon mu zabranjuje trajne povrate. Mala je vjerojatnost da će britanska konzervativna vlada izmijeniti Zakon o Britanskom muzeju iz 1963. kako bi omogućila vraćanje spornih predmeta. Odluke Sveučilišta u Cambridgeu i Aberdeenu potkraj 2021. da vrate pojedinačne bronce u Nigeriju, kao i mogućnost novih povrata iz drugih britanskih muzeja tijekom 2022. godine ostavljaju još dublji dojam da je Britanski muzej u raskoraku s vremenom.

I u Francuskoj će dužnosnici i muzeji odugovlačiti. Francuska vlada inzistira na tome da nekoliko povrata umjetnina visokog profila Senegal u Republici Benin ne bi trebalo stvoriti pravni presedan koji bi vodio

prema daljnjem povratu umjetnina. To je ironično jer je Emmanuel Macron 2017. godine obećao vratiti opljačkane predmete iz kolonijalnog doba, što je aktivistima dalo poticaj.

U Africi, umjetnici će nastojati iskoristiti prilike koje im pružaju vjetrovi promjena koji pušu Zapadom. Mnoge zabrinjava to što se procesi povrata utvrđuju u Europi i Severnoj Americi, uz premalo sudjelovanja društava kojima bi se ti artefakti mogli vratiti. Izuzetak, i jedan od najznačajnijih muzejskih događaja 2022. godine, očekivano je otvaranje Centra Johna Randlea u srcu Lagosa, koji će slaviti kulturu i povijest naroda Joruba. Nazvan je po jednom od prvih Afrikanaca koji je 1888 postao liječnik u Britaniji. Njegov arhitekt Seun Oduwole kaže da će biti „pun zvukova i slika tržnica i svakodnevnog kulture“. Lokacija je znakovita: preko puta nigerijskog muzeja iz kolonijalnog doba, čije sumorne galerije i prašnjave vitrine upozoravaju na to kako institucije koje ne idu ukorak s vremenom mogu izbljediti. ●

Kakva kolekcija!

Novi muzeji vrijedni pažnje otvorit će svoja vrata

RACHEL LLOYD Zamjenica urednika za kulturu, *The Economist*

Bilo je to nekoliko sumornih godina za muzeje. Godine 2019. više od 230 milijuna ljudi posjetilo je 100 najpopularnijih muzeja; u 2020. ta je brojka pala na 54 milijuna zbog karantene zbog koronavirusa i zahtijeva za socijalnim distanciranjem. Više od 40 % muzeja koje je UNESCO (kulturna grana Ujedinjenih naroda) anketirao, moralo je ponovo da se zatvori za neke dijelove 2021. usred novih valova virusa. Pandemija je negativno utjecala na prodaju ulaznica – ključni izvor prihoda za muzeje – kao i na državne subvencije. Neki muzeji prihvatili su „oduzimanje“ (muzejski izraz za „prodaju“) umjetničkih djela iz svojih kolekcija kako bi pokrili plaće i tekuće troškove.

Usred tame, 2022. će donijeti neke svijetle točke sektoru. U svibnju će Centar Boba Dylana otvoriti vrata u Tulsa u Oklahomi, oslanjajući se na kolekciju od više od 100.000 artefakata kako bi se

istražio kulturni utjecaj ovog glazbenika. Obožavatelji će moći slušati neobjavljene snimke desetostrukog dobitnika Grammyja i kantatora te saznati kako su nastali hitovi poput „Like a Rolling Stone“. Bit će izložene bilježnice, pisma i drugi rukopisi, pokazujući književni senzibilitet koji je doveo do toga da je Dylan dobio Nobelovu nagradu za književnost 2016. Folk-rock zvijezda bavila se i vizualnom umjetnošću tijekom godina, dizajnirajući omot albuma za „Self Portrait“ 1970. i izlažući svoje šarene, ekspresionističke slike diljem svijeta. Čak i predani dilanolozi mogu naučiti nešto novo.

To je to!

Bit će izložene bilježnice, pisma, rukopisi i slike Boba Dylana

Oni čiji su glazbeni ukusi više kazališni moći će lupkati prstima u Muzeju Broadwaya kada debituje u New Yorku tijekom ljeta. Pričat će priču o povijesnoj umjetničkoj četvrti od 1735. godine, kada je otvoreno prvo kazalište u ulici, do danas. (Prije nego što je izbila pandemija, Broadway je uživao u najboljoj sezoni u povijesti, zaradio je 1,8 milijardi dolara.) Putem vizualne umjetnosti i interaktivnih instalacija, posjetitelji će saznati o pionirima industrije, otići iza pozornice na povijesnim mjuziklima i otkriti kako se producira emisija na Broadwayu.

U lipnju, 12 godina nakon što je odabran arhitektonski dizajn, Nacionalni muzej u Oslu otvorit će se na novoj lokaciji na gradskoj obali. Institucija je osnovana 2003. godine kada je integrirano nekoliko muzeja, uključujući Nacionalnu galeriju i Muzej suvremene umjetnosti. U novim prostorijama bit će dovoljno mjesta budući da muzej ima ukupnu površinu od 54.600 četvornih metara, što ga čini najvećim te vrste u nordijskim zemljama (mada neki lokalni stanovnici gunđaju da liči na zatvor.) Oko 5.000 umjetničkih djela iz zbirke muzeja bit će izloženo, dvostruko više nego do sada. Iako je njezin najcijenjeniji posjed „Vrisak“ Edvarda Muncha, inauguralna izložba usredotočit će se na suvremenu norvešku umjetnost, s pitanjem: „Što je dobra umjetnost? A tko odlučuje?“. Zaista dobra pitanja. ●

Jeste li čuli onaj o generalu?

Autokratima nedostaje smisao za humor, ali moć ismijavanja još nije mrtva

Od naših regionalnih dopisnika,
The Economist

Ruganje bezveznim despotima može biti smiješno, ali ima cijenu. Od blažih slučajeva, hongkonška državna televizija naglo je ukinula „Headliner“, popularnu satiričnu emisiju koja se prikazivala 31 godinu; voditelji su otišli na Tajvan i u Britaniju. U Singapuru, čijom vladom dominira elita iz etničke kineske većine, reperica i komičarka poznata kao Preetips napravila je mučnu reklamu vlade u kojoj je etnički kineski glumac imao garavo lice kako bi predstavljao malajsku i indijsku manjinu. Njezin video istaknuo je vladine slabe točke po pitanju rase, no policija je reagirala

Stand-up komedija je u porastu u autoritarnim zemljama od Vijetnama do Kazahstana

tako da ju je opomenula zbog potkopavanja sloge među rasama.

Autoritarna vladavina ne mora nužno ubiti komediju, ali je ograničava. U Kini, tradicionalni komični oblici programa, kao što je xian-gsheng ili „preslušavanje“, i dalje su okosnica televizijskih gala-večeri. Ali izbjegavanje svih osjetljivih tema čini ih zamornim. Nasuprot tome, popularnost stand-up komedije je u porastu. Ulaznice za najpopularnije komičarske klubove u Šangaju i Peking u rasprodaju se za nekoliko sekundi. „Rock and Roast“, zabavna emisija s natjecanjem komičara, često privuče više od 100 milijuna pregleda tjedno na platformi za strujanje Tencent. I ta se emisija kloni politike, ali komičari istražuju osjetljive društvene teme, kao što su feminizam, mentalno zdravlje i fizički izgled. Jedna komičarka, Yang Li, potaknula je nekoliko rasprava diljem zemlje. Stand-up komedija je u porastu u autoritarnim zemljama od Vijetnama do Kazahstana. Ali kao sredstvo za ismijavanje vlada, karikature su možda i dalje najpopularniji i najmoćniji oblik satire u Aziji, ponajviše zato što karikaturisti

mogu lakše prikriti svoje kritike. Karikaturist iz Tajlanda kaže da su pokušaji vlade da očisti internet od karikatura nalik na igru lova na krticu kojoj nema kraja.

Mjanmarska hunta, predvođena generalom Min Aung Hlaingom, loša je šala koja se nastavlja. Budući da je civilni život pod ograničenjima, a gospodarstvo se raspada, državne novine trube o huntinim ambicijama da razvije električna vozila i izgradi podzemnu željeznicu u napuštenoj prijestolnici Naypyi-daw. Ali pazite što o tome govorite. Zarganar, poznati mjanmarski komičar, osuđen je 2008. godine na 59 godina zatvora, iako je odslužio samo tri. Nakon vojnog udara u veljači 2021. godine ponovo je bio uhićen, a njegovo trenutno mjesto boravka nije poznato. Jedna grupa mjanmarskih satiričara, koja djeluje u tajnosti kako bi izbjegla uhićenje i mučenje, i dalje na internetu objavljuje komedije koje ismijavaju generale. Drugi su nestali u džungli da bi se pridružili rastućem oružanom otporu - procjenjujući da će se mač, zasad, pokazati moćnijim od izrugivanja. ●

Produktivna izolacija

Pandemija se pokazala kao blagodat za kreativnost umjetnika, kako će pokazati izložbe naredne godine

FIAMMETTA ROCCO dopisnica za kulturu, *The Economist*

Sredinom 2020., William Kentridge, svjetski poznati kipar, umjetnik performansa i filmski stvaratelj, zarazio se bolesti Covid-19. Ovaj Južnoafrikanac radio je u Centru za manje dobre ideje, inkubatorskom prostoru za izvođače koji je otvorio 2016. u središtu Johannesburga. Primoran na izolaciju nakon što su on i neki od kolega plesača i glazbenika bili pozitivni, počeo je raditi u malom umjetničkom studiju koji je sagradio u dnu vrta obiteljske kuće u Houghtonu.

Gotovo četiri desetljeća Kentridge je putovao tijekom cijele godine, nadgledajući instalacije, performan-

Produkti izolacije

se i izložbe od New Yorka i Salzburga do Sydneyja. Rijetko je bio kod kuće duže od dva tjedna zaredom. Nakon što je neočekivano dobio malo slobodnog vremena, Kentridge se konačno mogao usredotočiti na projekt o kojem je razmišljao godinama: seriju jednosatnih filmova pod nazivom „Život u studiju“, utemeljenih na onome što opisuje kao

prirodnu povijest studija, alkemiju umjetnosti i ono što se dešava kada umjetnik zatvori vrata. „Studio se može zamisliti kao uvećana glava“, kaže. „Umjesto da se ideje kreću nekoliko centimetara od jednog dijela memorije do aktivnog razmišljanja, šetnja kroz studio ima isti učinak spajanja ideja i omogućavanja da se nešto pojavi.“ ▶

► Covid-19 uzrokovao je mnogo patnje. Ali za mnoge umjetnike – posebno one koji su zbog globalnog ugleda gotovo stalno putovali – bio je blagoslov koji im je donio neočekivanu priliku da mjesecima razmišljaju i rade bez prekidanja. Sir Harrison Birtwistle, 87-godišnji britanski skladatelj, usredotočio se na novu operu. Crystal Pite, kanadska koreografinja i redateljica, usredotočila se na seriju novih djela koja će biti predstavljena, počevši od 2022. godine, u Kraljevskoj operi u Covent Gardenu. Američki umjetnik Michael Heizer doraduje posljednje detalje projekta koji je započeo prije 50 godina, ručno izrezbarenog faraonskog „grada“,

najveće skulpture na svijetu, u pustinji Nevade.

Dvije međunarodne izložbe prikazat će radove umjetnika iz cijelog svijeta. Od travnja, radovi više od 100 umjetnika bit će izloženi na prvom Venecijanskom bijenalu od pandemije, uključujući prvi put umjetnike iz Omana. Pod vodstvom kustosice Cecilije Alemani, Bijenale 2022. zvat će se „Mlijeko snova“, nadahnuto dječjom knjigom Leonore Carrington, britanske nadrealisice. „Carringtoničine priče opisuju oslobođeni svijet, prepun mogućnosti“, kaže Alemani.

Dva mjeseca kasnije, u lipnju, nova i uglavnom nepoznata grupa

umjetnika izložit će svoje radove na 15. izdanju Documente, izložbe koja se svakih pet godina održava u njemačkom gradu Kasselu poznatom po tome što svijetu predstavlja sljedeću generaciju umjetničkih velikana.

Što se Kentridgea tiče, na jesen će pratiti Anisha Kapoora, Aija Weiwei, Jaspera Johnsa i sir Antonyja Gormleyja, kada preuzme glavne galerije Kraljevske akademije umjetnosti u središtu Londona sa 40-godišnjom retrospektivom karijere. Retrospektiva će okupiti rijetko viđena djela od 80-ih godina prošlog stoljeća do danas, kako bi otkrila umjetnika na vrhuncu stvaralačke snage. ●

Nova svemirska utrka

Ovaj put sa svjetlima i šminkom

RACHEL LLOYD zamjenica urednika za kulturu, *The Economist*

Filmaši su opčinjeni svemirom već više od stoljeća. „Put na Mjesec“, kratki nijemi film, pratio je pet astronauta izbačenih topom na Mjesec; postigao je međunarodni uspjeh nakon objavljivanja 1902. Kada je sredinom 20. stoljeća počela svemirska utrka između Amerike i Sovjetskog Saveza, filmski i televizijski pripovjedači iskoristili su to zanimanje javnosti, snimivši popularne filmove kao što su „Thunderbirds“ (1965./66.), „Zvezdane staze“ (1966. – 1969.) i „2001.: Odiseja u svemiru“ (1968.). Gledatelje i kritičare i danas očaravaju svemirske odiseje, što pokazuje i uspjeh znanstveno-fantastičnih filmova poput „Gravitacije“ (2013.) i „Interstellara“ (2014.), kao i biografski filmovi Neila Armstronga i NASA-inih matematičara. Producenti često angažiraju teoretske fizičare i bivše astronaute kako bi pomoću njihovog stručnog znanja vjerno dočarali svemirsko putovanje. Dosad najrealističniji prikaz mogao bi stići na ekrane 2022.

Svemirsko odijelo, kamera, akcija!

U listopadu 2021., ruska svemirska agencija Roskosmos poslala je glumicu Juliju Peresiljd i redatelja Klima Šipenka na međunarodnu svemirsku postaju da snime scene za „Вызов“ („Izazov“).

Film je koprodukcija Prvog kanala, glavne ruske televizijske kuće, Roskosmosa i filmskog studija, a priča prati kirurginju koju šalju operirati astronauta da bi se mogao vratiti na Zemlju. Peresiljd je prije ove misije morala ispuniti određene fizičke zahtjeve i proći rigoroznu pripremu u Centru za obuku astronauta Jurija Gagarina — nazvanom po sovjetskom pilotu koji je postao prva osoba koja je otputovala u svemir 1961. Priprema je uključivala „High-G“, odnosno stavljanje ljudi u centrifuge radi testiranja tolerancije na ubrzanje, kao i satove padobranstva i nulte gravitacije.

Ruski filmaši nadaju se u ovom stvaralačkom poduhvatu pobijediti

stare neprijatelje: u svibnju 2020. američka filmska ekipa, predvođena redateljem Dougom Limanom i zvijezdom Tomom Cruiseom, objavila je da namjerava poslati vlastite kamere na međunarodnu svemirsku postaju uz pomoć NASA-e i SpaceX-a, raketne kompanije Elona Muska. Universal Pictures navodno je odredio proračun od 200 milijuna dolara za taj projekt - otprilike isto koliko su potrošili na deveti film iz franšize „Brzi i žestoki“. Čini se, međutim, da je Rusija bila bolje pripremljena za polijetanje. Iako su se Liman i Cruise također nadali da će početi snimati u listopadu 2021. godine, daljnje pojedinosti o ovom poduhvatu još uvijek su oskudne. (Osoba za odnos s javnošću projekta navodi samo da je film u fazi „aktivnog razvoja“.)

Kad god da ovi filmovi dospiju na veliko platno, oba se nadaju ponovo rasplamsati strast javnosti za istraživanjem neba. U Roskosmosu kažu da nastoje „popularizirati ruske svemirske aktivnosti“. Planiraju, također, odvesti Yusakua Maezawu, japanskog milijardera, na međunarodnu svemirsku postaju u prosincu 2021. (on će snimati to putovanje za svoj kanal na YouTubeu). Slično tome, kada je najavljivao projekt koji snima Hollywood, Jim Bridenstine, bivši administrator pri NASA-i, rekao je da su nam „potrebni popularni mediji kako bismo nadahnuli novu generaciju inženjera i znanstvenika da pretvore ambiciozne planove [NASA-e] u stvarnost“. Do beskraja, a možda i dalje. ●

Čini se da je Rusija bila bolje pripremljena za polijetanje

Spašavanje umjetnosti od kapitalizma

Suvremena kultura, pod kojom mislim na slike, skulpture, audio-vizualne medije, književnost i poeziju nastalu od industrijske revolucije naovamo, nosi pečat vremena. Tijekom proteklih 200 godina temeljne promjene u proizvodnji i naglasak na težnji za profitom preobrazili su gospodarstvo, politiku i kulturu. Bio je to ogroman skok kakav se nije dogodio nikada prije, koji je dramatično proširo sposobnosti čovječanstva te uzrokovao globalne razlike u bogatstvu i razvoju.

Moćni europski i sjeverno-američki narodi opljačkali su druge dijelove svijeta. U poslijehladnoratovsko doba pojavio se novi okvir globalizacije koji su zagovarali Zapad, njegova politička tijela i monopolističke korporacije. Političkim i kulturnim diskursima dominira potreba za profitom. Čini se da više ne postoje državne granice koje su nekada ocrtavale teritorije.

Sve se to odražava u kulturi našeg doba. Neopravdano se nalazi pod utjecajem profitnih kompanija s prevelikom moći nad našim gospodarskim i političkim strukturama, obrazovanjem i medijima. Njihov prodoran utjecaj očituje se u društvenim vrijednosnim stavovima, estetskom obrazovanju i filozofiji. Kulturni krajolik također je oblikovan okvirom zapadnog kapitalizma i s njim povezanim konceptima demokracije, slobode i djelomične doze socijalizma. Oblikovan je kompletan sustav koji se proteže od oblikovanja estetike u ovim uvjetima, preko kulturnog obrazovanja, umjetničke kritike i kustoskih procesa u galerijama i muzejima do konačnog ulaska umjetničkih djela u narativ zapadne povijesti umjetnosti. Ovaj sustav odražava vrijednosti i estetske sklonosti kapitalizma u svakom pogledu.

Karakterizira ga gorljivo zalaganje kapitalizma za slobodu pojedinca, poticanje takozvane

Globalni kapitalizam kompromitirao je suvremenu umjetnost koja mora ponovo otkriti svoju društvenu svrhu, tvrdi Ai Weiwei, umjetnik i aktivist

„kreativnosti“ i idealizacija nesputanog osobnog razvoja. Njegovi simptomi mogu se vidjeti u prevladavajućoj sklonosti promatranja umjetnosti iz potpuno komercijalne perspektive, zanemarujući duhovne brige u korist gomilanja bogatstva. Istodobno, ignoriraju se društvene nepravde, regionalne nejednakosti, iskorištavanje slabijih i neodrživa upotreba prirodnih resursa. Izbjegavanjem ovih pitanja, suvremena umjetnost postala je samo oblik zabave, odvojen od duhovnog života. Ugrožena je moć umjetnosti da oblikuje samosvijest i pomogne u razumijevanju identiteta. Izgledi su loši. Verujem da se umjetnost može razvijati na smislen i koristan način samo kada iznova definira ljudsko stanje. Umjetnik je, kao ljudsko biće, ujedno i pojedinac i član društva.

U naše doba, pojedinci ne mogu pobjeći od šireg političkog

konteksta. Da bismo bili svjesni svog jedinstvenog postojanja i duhovne prirode, važno je da i dalje budemo osjetljivi na ljudsko stanje i svjesni podrijetla morala. Bez svijesti nema morala. Tijekom godina, moja umjetnička djela bavila su se životom i smrću, širim društveno-političkim kontekstom, globalnim ekološkim promjenama te sadašnjom pandemijom i njenim utjecajem na čovječanstvo i ljudsko stanje. Sve je to povezano s ljudskim stanjem i ljudskim dostojanstvom, što me je nadahnulo za „Crni luster“ (2021.) i „Drvo“ (2021.). Moji budući radovi nastavit će ovim putem.

U 2022. godini i kasnije, propitivat će se prevladavajuće estetske vrijednosti, ali za stvarne promjene bit će potrebna svijest i djelovanje. Autentičnost i točnost najvažniji su zahtjevi za umjetnike. Zato umjetnost ne može bježati od estetike i etike. Srž svake umjetnosti leži u osjećaju odgovornosti koji umjetnici imaju, i kao pojedinci i kao društvena bića. Umjetnost je jedinstveni oblik izražavanja i poseban jezik, sposoban zvučati kao upozorenje za sadašnjost i budućnost.

Kamen temeljac života

Ljudska intelektualna ograničenja pružaju umjetničke mogućnosti. Uprkos preteranoj samouvjerenosti čovječanstva, izrazitoj aroganciji i sklonosti precjenjivanju razine kontrole koju imamo nad svemirom, ljudi nisu uspjeli pobjeći od činjenice vlastite smrtnosti. Život i smrt, bol i razočaranje, iskorištavanje i žrtvovanje - sve to najbolje je tlo za procvat umjetnosti kako bi probudila čovječanstvo i neprekidno preoblikovala samosvijest. Umjetnost je jednako vitalna kao i religija i znanost, nezamjenjivi kamen temeljac života. Čak i ako ju privremeno zasjene ljudska pohlepa i želja, neizbježno će se ponovno pojaviti i cijelo će čovječanstvo zato biti bolje. ●

Suvremena umjetnost postala je samo oblik zabave, odvojen od duhovnog života

Globalni rat za strujanje

Bojno polje industrije zabave premješta se u Europu i Aziju

Tom Wainwright Urednik za medije, *The Economist*

Nakon što je Covid-19 posvuda natjerao redatelje da uzviknu: „Rezi!“, u 2021. bilo je malo novih televizijskih serija. Ali kako su snimanja ponovo počela, gledatelji će biti razmaženi velikim izborom u 2022. Netflix, vodeći svjetski servis za strujanje videosadržaja, pokrenut će četvrtu sezonu svog znanstveno-fantastičnog hita „Stranger Things“. Amazon Prime Video, ogranak za zabavu internetske trgovine Amazon, predstaviti će raskošnu seriju poteklu iz „Gospodara prstenova“ čije je snimanje koštalo gotovo pola milijarde dolara.

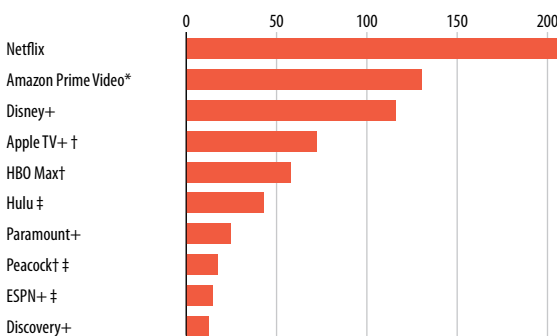
Ovo su samo neke od narednih salvi serija u nadmetanju za vidno polje gledatelja poznatom kao ratovi za strujanje, u kojem se giganti zabave iz Hollywooda i Silicijske doline natječu tko će potrošiti više na stvaranje sadržaja. Ipak, u većem dijelu svijeta „ratovi“ su ograničeni na dva ili tri ratnika. Netflix i Amazon su posvuda. Apple TV+, videopoduhvat istoimene tehnološke kompanije, prisutan je u više od 100 zemalja. Ostalo je sve relativno u razvoju. To će se promijeniti 2022. godine jer drugi holivudski servisi za strujanje hrle na nova tržišta. Međunarodno širenje nudi im priliku za pridobivanje desetina milijuna novih kupaca i punjenje ratnih škrinja plijenom. Ali bitka za pretplatnike bit će teža nego kod kuće.

Disney, najveći holivudski studio, prodire sve dublje u Aziju gdje je nedavno pokrenuo svoju uslugu

Lignje upadaju

Pretplate na strujanje širom svijeta u Q2 2021. u milijunima gledatelja

*Pratim korisnici koji koriste video streaming service

†Uključuje privremeno besplatne opcije putem posebne kupovine ‡Samo SADO
Izvor: Ampere Analysis

Disney+ u Južnoj Koreji, Hong Kongu i Tajvanu. Peacock, platforma za strujanje kompanije NBC Universal, dijela kablovskog carstva Comcast, upravo je počela s radom u Europi, kao i HBO Max, dio kompanije WarnerMedia. Discovery+, koji nudi laganu zabavu zasnovanu na činjenicama (dokumentarce i slično), nedavno je pokrenuo uslugu u Brazilu, Kanadi i na Filipinima.

U godini pred nama bit će daljnjih širenja. Disney+ planira pokretanja u istočnoj Europi, na Bliskom istoku i u Africi. Paramount+, servis za strujanje u vlasništvu kompanije ViacomCBS,

Globalna Koreja

Na nekim teritorijima, ratovi strujanja ustupaju mjesto savezima strujanja

stići će na najveća europska tržišta. HBO Max, koji ima neke od najvrednijih američkih TV serija, od „Igre prijestolja“ do „Nasljedca“, povećat će prisutnost i u Europi. Hollywood će shvatiti da su stranci teška i zahtjevna publika. Tržišta u razvoju znače niže prihode: Disney+, primjerice, zarađuje manje od 1 dolara mjesečno od pretplatnika u Indiji.

Čak i u bogatim zemljama, proračuni su niži nego u Americi. Prosječan američki račun za kablovsku mrežu iznosi gotovo 100 dolara mjesečno, prema istraživačkoj kompaniji Ampere Analysis. U Britaniji je taj račun upola manji. I dok Amerikanci odbacuju svoje preskupe kablovske pakete u rekordnom broju, oslobađajući kupovnu moć za usluge strujanja, čini se da su Europljani više vezani za svoje pretplate na naplatne televizije.

Tu su i škakljiva pitanja o pravima. Neki studiji, poput Disneyja, stavljaju sve svoje filmove i emisije na vlastiti servis za strujanje. Ali drugi još uvijek imaju licenčne obveze prema različitim distributerima. HBO Max tek treba objaviti datum pokretanja u nekim velikim europskim zemljama, uključujući Britaniju, u kojoj prava na njegove najpopularnije programe drži Sky, satelitska televizijska kuća u vlasništvu Comcasta.

Teškoća probijanja na ova tržišta jedan je od razloga zašto ratovi za strujanje ustupaju mjesto savezima za strujanje. Discovery i WarnerMedia nadaju se dovršiti predloženo spajanje 2022. godine, kako bi se mogli boriti protiv Netflix. Comcast i ViacomCBS, čije se platforme za strujanje, Peacock i Paramount+, međusobno natječu u Americi, dogovorili su suradnju na međunarodnoj razini. Njihova produkcija bit će objedinjena u još jednom servisu za strujanje, nazvanom SkyShowtime, koji će biti pokrenut u Europi 2022. U godini pred nama bit će mnogo toga na TV-u. Izazov će biti odlučiti što gledati i na kojoj od mnogobrojnih platformi. ●

ŠTO AKO?

Netflix je preokrenuo televiziju svojom dramom, komedijom i programom bez scenarija, ali nikada nije pokazao interes za sport. Kompanija voli da posjeduje

svjetska prava na sadržaj, dok se sportovi prodaju na regionalnim aukcijama. Ali u septembru Reed Hastings, Netflixov šef, razmišljao je o tome da bi "razmislio o nadmetanju za prava na automobilske utrke Formule

1, nakon uspjeha streamerove F1 serije, "Drive to Survive". Šta ako se Netflix upusti u sport? To je posljednja stvar koja drži paket kablovske televizije zajedno. Ako bi Netflix postao igrač u ovoj oblasti, raspad ovih paketa bi se ubrzao.

Središnja uloga kulture u gradovima

Pandemija je imala dubok utjecaj na gradove, posebno u razvijanom svijetu. Budući da poduzeća omogućuju radnicima nastavak rada od kuće kako se ograničenja ublažavaju, mnogi su se odlučili potpuno odseliti iz gradova. Da bi gradovi zadržali gospodarsku prednost u svijetu nakon pandemije, gradski čelnici moraju učiniti više i pobrinuti se da urbana područja budu mjesta u kojima ljudi žele živjeti i raditi. Ugrađivanje više kulturnih i kreativnih aktivnosti u društveni život grada jedan je od najvažnijih načina kako to učiniti. To će pomoći očuvati jezgru naših urbanih prostora, čak i dok prihvaćaju moć povezivanja koju nudi digitalizacija.

Grad ne određuju samo njegova financijska tržišta, poslovne zgrade i gospodarska aktivnost već i jedinstvena kreativnost i kultura protkana kroz svakodnevni život. Iako su se mnogi od nas okrenuli kulturnim aktivnostima kako bismo preživjeli ograničenja kretanja, ovi elementi urbanog života nikada nisu bili ugroženiji. Oni predstavljaju pozitivnu snagu, prijeko potrebnu za stvaranje održive zajedničke budućnosti. „Kulturna lokalizacija“ postala je stup Culture2030, koalicije međunarodnih agencija posvećenih potpunijoj integraciji kulture u Ciljeve održivog razvoja UN-a i Desetljeće djelovanja UN-a. Stavljajući lokalno u srž kulturnog razvoja. Kultura i kreativnost sastavni su dio našeg rasta kao društva i od presudne su važnosti za osobno i kolektivno blagostanje. Nedavno istraživanje Svjetske zdravstvene organizacije i Sveučilišnog koledža iz Londona pokazalo je da je bavljenje umjetnošću ključno za suočavanje s fizičkim i mentalnim zdravstvenim izazovima te da doprinosi društvenoj koheziji.

Prvi izlet moje obitelji nakon prestanka ograničenja kretanja bio je u Louvre Abu Dhabi. Bilo je to gotovo duhovno iskustvo koje nas je podsjetilo na to da su kulturne i kreativne aktivnosti lijek za um i srce. Također su i pokretači snažnog

Kultura i kreativnost pokretat će gradove budućnosti, kaže NJ. E. Mohamed Al Mubarak, predsjednik Odjela za kulturu i turizam, Abu Dhabi

gospodarskog sektora. Preobrazba grada, kako bi se iskoristila ova moć, nije nešto što može postići vlada sama; zahtijeva suradnju oblikovatelja politika, neprofitnog i obrazovnog sektora, predanih pojedinaca i privatne industrije.

Na našem četvrtom Sastanku na vrhu o kulturi u ožujku 2021., Odjel za kulturu i turizam Abu Dhabija udružio se s UNESCO-m i najavio novo zajedničko istraživanje s ciljem mjerenja utjecaja pandemije bolesti Covid-19 na globalne kulturne i kreativne industrije. Osmislit će i rješenja za podršku oporavku ovog sektora i pomoći mu da postane dio širih strategija za socijalnu i gospodarsku regeneraciju. Dobra studija slučaja je grad Miami, koji se posljednjih 20 godina razvio u živopisno središte suvremene kulture kroz kombinaciju čimbenika, uključujući javno pristupačne umjetničke programe s poznatim umjetnicima, kao što su

Keith Haring i Robert Rauschenberg i uspješnu filantropiju s utjecajem.

Poklon Adrienne Arsht od 30 milijuna dolara Centru za scenske umjetnosti zaslužan je za privlačenje čak milijardu dolara ulaganja u lokalnu zajednicu. Komercijalna aktivnost u srži je njegovog uspjeha, s megasajmom Art Basel Miami Beach koji donosi stotine milijuna dolara gospodarskih aktivnosti, a građevinski poduzetnici angažiraju neke od najvećih svjetskih arhitekata, kao što su Frank Gehry, Jean Nouvel i pokojna Zaha Hadid, da preobrazu oblike grada. To je pomoglo stvoriti globalno kulturno odredište u kojem ljudi žele živjeti i raditi i koje žele posjetiti. Abu Dhabi pokušava napraviti isto, ulažući više od 8 milijardi dolara od 2016. do 2026. godine u vlastite kulturne i kreativne industrije.

Strategija obuhvaća više od 800 inicijativa – od promoviranja tradicionalnih lokalnih rukotvorina do otvaranja velikih kulturnih ustanova kao što su Louvre Abu Dhabi, Nacionalni muzej Zayed i Guggenheim Abu Dhabi. Film „Nemoguća misija: 7“, koji tek treba doći u kina, sadržavat će scene snimljene u prostranim lokalnim pustinjama Abu Dhabija i našoj modernoj međunarodnoj zračnoj luci, predstavljajući neobičan spoj drevnog naslijeđa našeg emirata i ambicija spremnih za budućnost.

Gledamo naprijed, gledamo natrag

Dok slavimo 50. godišnjicu Ujedinjenih Arapskih Emirata krajem 2021. godine, Abu Dhabi ubrzano diverzificira svoje gospodarstvo kako bi prigrllilo inovacije i kreativnost, i vjerujemo da bi drugim gradovima diljem svijeta uvelike koristilo da učine isto. Bogati kulturni život s živahnim javnim prostorima i podržavajući gospodarski okvir neophodni su za stvaranje ispunjenih zajednica koje mogu učiniti gradove živahnim mjestima punim energije – u kojima radnici koji rade u novim gospodarstvima 21. stoljeća žele živjeti, napredovati i podizati svoje obitelji. ●

Kultura i kreativnost sastavni su dio našeg rasta kao društva i od presudne su važnosti za osobno i kolektivno blagostanje

ONLINE &
INTERACTIVE
EDITION

Diplomacy
& Commerce

D&C

C R O A T I A

HRVATSKA

Color Media Communications sekcija
All rights reserved

Najveća vrijednost programa oporavka i otpornosti je pogled prema naprijed i provedba 76 reformi i 146 ulaganja

ANDREJ PLENKOVIĆ, predsjednik Vlade RH

Razgovarala: Sandra Veljković

Europska komisija već je iz Mehanizma oporavka i otpornosti isplatila predujam Hrvatskoj, u iznosu od 818,4 milijuna eura odnosno 6,14 milijardi kuna, što predstavlja najvišu pojedinačnu uplatu EU sredstava u državni proračun od kad je Hrvatska članica Europske unije

Hrvatskoj će, ako ispunji uvjete i provede reforme, na raspolaganju biti bespovratnih 6,3 milijarde eura. Potencijal tih sredstava je velik, a pravi utjecaj i uvid kako se koristi vidjet će se 2022. godine. O tome koliko će taj novac promijeniti hrvatsko gospodarstvo i uvesti ga u novo doba, što mu je i svrha, razgovarali smo s predsjednikom Vlade RH Andrejom Plenkovićem.

Novac iz Nacionalni plan oporavka i otpornosti nije namijenjen krpanju rupa, već prije svega jačanju i unaprjeđenju gospodarstva. Koliko će taj novac utjecati na transformaciju hrvatskog gospodarstva i kako?

Kroz Mehanizam za oporavak i otpornost Europska unija je Hrvatskoj namijenila 6,3 milijardi eura bespovratnih sredstava što čini gotovo 12% hrvatskog BDP-a. Po tom pokazatelju se Hrvatska nalazi na vrhu među državama EU. Preduvjet za korištenje sredstava je bila izrada Nacionalnog plana za oporavak i otpornost 2021 – 2026. Cijeli je Mehanizam dogovoren na europskoj razini tako da se prvenstveno definiraju reforme, a onda i privatna i javna ulaganja povezana s tim reformama, koja se provode bilo kroz bespovratna sredstva ili kroz financijske instrumente.

U zdravstvenom, ekonomskom i financijskom aspektu COVID-19 krize, Hrvatska je pronašla balans. Promatrajući prva tri kvartala, hrvatsko gospodarstvo je na godišnjoj razini poraslo za 10,7 posto, što pokazuje brz oporavak. S vrlo snažnim i brzim mjerama, Vlada je poslala jasnu poruku da neće dopustiti društveni rascjep, val stečaja i ugrozu egzistencije hrvatskih obitelji.

NPOO je naš alat za reformu i transformaciju gospodarstva koji će omogućiti oblikovanje inovativnih politika kroz modernizaciju te digitalnu i zelenu tranziciju gospodarstva čime će se povoljno utjecati na dugoročni i održiviji razvoj Hrvatske. Stoga je u hrvatskom Nacionalnom planu za oporavak i otpornost najznačajniji naglasak stavljen na reforme koje su usmjerene na povećanje konkurentnosti gospodarstva te na zelenu i digitalnu transformaciju. 40,3% ukupnih sredstava planiranih za reforme i ulaganja podržava klimatske ciljeve, a 20,4% podržava digitalne ciljeve. U tom smislu, očekujemo snažan učinak mjera koje će se provoditi u energetske i prometnom sektoru, gospodarenju otpadom i vodama, kao i u obnovi zgrada. Sredstva će biti usmjerena i na modernizaciju poslovanja, a time i na jačanje konkurentnosti privatnog sektora.

Glavni prigovor je da premali dio novca ide za jačanje privatnog sektora, da je više usmjeren na javni sektor. Doduše, novac će u konačnici ipak završiti u privatnom sektoru, dobrim dijelom putem javnih nabava, a to je područje s kojim u Hrvatskoj ima problema. Postoji li rizik da se zbog toga dio novca izgubi, ili zbog prekoračenja rokova ili drugih razloga?

Ulaganja u NPOO-u nisu ni predviđena da se dijele na „javno“ i „privatno“, takva podjela nije niti definirana Uredbom o Mehanizmu za oporavak i otpornost EU jer i javna ulaganja znače sudjelovanje privatnog sektora. Najveća vrijednost NPOO-a je pogled prema naprijed budući da otpornost dugoročno znači upravo provođenje 76 reformi i 146 ulaganja koji su obuhvaćeni. Generalno, za provedbu cijelog NPOO-a uspostavljen je sustav upravljanja, što između ostalog uključuje i postupke za osiguravanje usklađenosti s primjenjivim pravom Unije i nacionalnim pravom. U provedbi ovako sveobuhvatnog programa reformi i ulaganja bitna je maksimalna efikasnost jer su

▶ rokovi fiksni, a brzina i efikasnost su ključ. Svjesni smo da je NPOO velika prilika za provedbu reformi i investicija. Dokaz da smo izradu i provedbu NPOO-a postavili kao jedan od prioriteta je i činjenica da ni u jednom trenutku u procesu njegove izrade nismo kasnili, već 8. srpnja smo dobili pozitivnu ocjenu od strane Europske komisije, a 28. rujna i avansna sredstva za provedbu u visini preko 818 milijuna eura. Koliko je to značajno za Hrvatsku govori i činjenica da je to najveća pojedinačna uplata iz EU u domaći proračun od kada je Hrvatska postala članica sredinom 2013.

Do sad je sjelo 6,14 milijardi kuna predujma, odnosno 13 posto ukupne omotnice iz NPOO. Kojim tempom će se isplaćivati novac i za što je namijenjena koja tranša?

Isplate sredstava iz NPOO-a vršit će se na temelju polugodišnjih zahtjeva za plaćanje, u 10 obročnih isplata, čije će odobrenje ovisiti o zadovoljavajućem ostvarenju relevantnih ključnih etapa i ciljnih vrijednosti. Do kraja ove godine potrebno je ispuniti 34 indikatora koji će biti osnova za povlačenje 700 milijuna eura u prvoj polovici iduće godine. Najviše sredstava bit će isplaćeno u prve tri godine, oko 1,4 milijarde eura godišnje, odnosno 10,5 milijardi kuna, što znači da bi do sredine 2023. Hrvatska trebala povući gotovo polovicu ukupne omotnice, odnosno 46% od ukupnog NPOO-a. Sredstva će se koristiti za financiranje projekata u skladu s dinamikom provedbe ulaganja.

Isplata ovisi o ispunjavanju reformi, kako stojimo s tim?

U temeljima NPOO-a je provedba reformi koje obuhvaćaju, između ostaloga, izmjene pravnog okvira i prateća javna i privatna ulaganja. Reformske aktivnosti hrvatskog NPOO-a, između ostalog, uključuju više od 100 mjera za smanjenje administrativnog i parafiskalnog opterećenja za poduzeća za najmanje 400 milijuna eura te nastavak liberalizacije reguliranih profesija za daljnje poboljšanje poslovnog okruženja u Hrvatskoj. Važno je spomenuti reformu obrazovnog sustava, jačanje mjera i institucija tržišta rada, kao i mjere za poboljšanje mirovinskog sustava povećanjem adekvatnosti mirovina te sustava socijalne skrbi smanjenjem rizika od siromaštva i socijalne isključenosti. U pogledu zdravstva, predviđeli smo mjere za postizanje fiskalne održivosti zdravstvenog sustava i daljnjeg unaprjeđenja kvalitete zdravstvene skrbi u svim dijelovima Hrvatske. Reforma pravosudnog sustava ogleda se, između ostaloga, u smanjenju broja neriješenih predmeta i skraćivanju sudskih postupaka te nastavku borbe protiv korupcije. Reforma javne uprave podrazumijeva uvođenje novih modela plaća i rada u državnim i javnim službama, ali i poticanje funkcionalnog spajanja jedinica lokalne samouprave. Ne smijemo zaboraviti ni djelovanje na polju gospodarske politike povezane s ulaganjima u istraživanje i inovacije, održivog gradskog i željezničkog prometa, energetske učinkovitost, obnovljive izvore i okolišnu infrastrukturu. Paralelno se radi na svim spomenutim reformskim mjerama. Uspješna i pravovremena provedba NPOO-a jedan je od glavnih prioriteta ove Vlade i u tom smislu cijelim procesom se pomno upravlja što dokazuje i ispunjenje indikatora provedbe koji su bili planirani do kraja ove godine. To nam je temelj za traženje spomenutih 700 milijuna eura u prvoj polovici iduće godine.

Koliko je projekata do sad spremno?

Svi projekti koji su obuhvaćeni u NPOO-u imaju unaprijed utvrđenu dinamiku provedbe i ne počinju svi istovremeno. Ono o čemu se posebno vodilo računa prilikom same izrade Plana je bila upravo i vremenska dimenzija, odnosno visoka faza spremnosti samih projekata. Neki od najspremnijih projekata odnose se na potporu za energetske učinkovitost i korištenje energije iz obnovljivih izvora u industriji. Inovativni projekt za istraživanje i razvoj autonomnih vozila također je među prvima koji će dobiti potporu, kao i projekti vodnog gospodarstva koji već imaju spremnu projektnu studijsku dokumentaciju, pripremljenu natječajnu dokumentaciju te ishodene građevinske dozvole.

Nedavna odluka SAD da uvrsti Hrvatsku u skupinu država čiji državljani mogu putovati u SAD bez ulaznih viza, dodatni je pokazatelj najviše spremnosti Hrvatske u području zaštite i sigurnosti vanjske granice

Koliko će ulaganja kroz Nacionalni plan oporavka i otpornosti, pod pretpostavkom provedbe svih investicija, ostvariti učinak rasta BDP-a?

Jedan od glavnih ciljeva Nacionalnog plana oporavka i otpornosti je pridonijeti ubrzanom gospodarskom rastu. Stoga smo kao temelj za izradu NPOO-a uzeli već postojeće strateške dokumente i programe, što uključuje i program Vlade, Nacionalnu razvojnu strategiju 2030 te Nacionalni program reformi. Samo investicije koje se temelje na strateškim dokumentima mogu se financirati iz NPOO-a. Takav strateški pristup u odabiru investicija dat će značajan poticaj gospodarskom rastu. Naime, makroekonomski utjecaj na ubrzanje rasta BDP-a procijenjen je u 2021. na dodatnih 0,3 postotnih bodova te na dodatnih gotovo 1,5 postotnih bodova u 2022. i 2023. kada se očekuje najsnažniji učinak Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. U idućim godinama učinak na stopu rasta BDP-a slabi, jer smo već na višoj razini i iznosi postupno padaju. U odnosu na 2020., već u 2025. godini provedba Plana oporavka povećala bi BDP kumulativno za dodatnih 4,2% u odnosu na scenarij bez Plana oporavka. Sveukupno bi, u zadnjoj godini provedbe Plana oporavka, odnosno u 2026., BDP trebao biti gotovo 17 milijardi kuna veći nego bez Plana oporavka. Dodatno, očekuje se da će reforme koje će se provesti, a koje nisu kvantificirane kroz makroekonomski model, imati dugoročni povoljni utjecaj na potencijalni rast.

Agencija Fitch podigla je kreditni rejting Hrvatske za jednu razinu, iz 'BBB-' na 'BBB', uz pozitivne izgleda što je najbolji kreditni rejting u povijesti. No jedan od elemenata koji se uzima u obzir je i cijepljenje. Koliko nas zapravo stoji pandemija i koliko bi nas mogla stajati ako ostane na ovako razini, primjerice i preko turizma, koja je među najnižima u EU?

Agencija Fitch sredinom studenoga povećala je svoju ocjenu kreditnog rejtinga za Hrvatsku na povijesno najvišu razinu. Pozitivni izgledi za daljnje kretanje rejtinga šalju signal i nagovještavaju što bi, prateći što se događa s Hrvatskom, s našim gospodarstvom i politikom – prije svega ekonomskom i fiskalnom politikom, moglo biti u vremenu pred nama. Ključni elementi za takvu ocjenu se svakako ▶ odnose na stabilan rast Hrvatske, snažne mjere pomoći gospodarstvu za vrijeme COVID-19 pandemije, uređene javne financije, jasnu perspektivu ulaska u europodručje već početkom 2023. i političku stabilnost – sve su to elementi koji utječu na poboljšanje rejtinga koji je važan i za državu, i za gospodarstvo i za građane.

Ukupan trošak pandemije samo za državni proračun, u nepune dvije godine prešao je 40 milijardi kuna. Država je učinila sve da očuva radna mjesta i likvidnost poduzeća u krizi bez presedana. Da smo u tome uspjeli govori i podatak da je očuvano preko 700 tisuća

Vjerujem da je dogovor političkih aktera u BiH moguć, što će biti važno da se sva tri naroda u BiH u budućnosti dobro osjećaju

radnih mjesta u privatnom sektoru, pomoglo se 120 tisuća poduzeća, a isplaćeno je 12,4 milijarde kuna iz proračuna za poslodavce i za plaće radnicima. To je pridonijelo tome da broj zaposlenih krajem listopada bude veći za 42 tisuće nego lani – i što je još važnije čak 20.000 veći nego 2019. Stvorili smo uvjete za brz oporavak gospodarstva, što je potvrdila i Europska komisija, prema čijim prognozama bi Hrvatska u razdoblju 2021. – 2023. bila među tri najbrže rastuća gospodarstva u EU. To se sigurno nije dogodilo slučajno. Rast BDP-a od 15,8 posto u trećem kvartalu najviša je stopa rasta BDP-a među 21 državom članicom EU-a za koje zasad imamo podatke. Učinit ćemo maksimalne napore da rast u ovoj godini bude najmanje 9 posto, što bi bilo znatno iznad prvotnih projekcija.

Koliko se promijenila geopolitički značaj Hrvatske s kupnjom francuskih zrakoplova te s potpisivanjem strateškog partnerstva s Francuskom?

Posjet francuskog predsjednika Emmanuela Macrona Hrvatskoj bio je vrlo sadržajan i uspješan. Tom prigodom potpisali smo Strateško partnerstvo između Hrvatske i Francuske, kojim podobljujemo suradnju u nizu područja te jačamo bilateralne odnose. Rekao sam da je nabava borbenih aviona Rafalea u strateškom smislu za Hrvatsku svojevrsni game-changer. Time će obrambena sposobnost Hrvatske vojske i Hrvatskog ratnog zrakoplovstva biti podignuta na najvišu razinu dosad. Dobivamo najmodernije zrakoplove kojima Hrvatska stječe strateško sredstvo odvratanja i podiže nacionalnu sigurnost, a ujedno i bolje kapacitete da još više pridonosi globalnoj sigurnosti u okviru EU-a, savezništva u NATO-u te drugih međunarodnih misija. Osigurat ćemo djelotvorniju zaštitu hrvatskog suvereniteta u sve tri njegove dimenzije – na kopnu, moru i u zraku. Ponosan sam da će Hrvatska vojska dobiti ovakve avione u drugom mandatu naše Vlade i smatram da smo obavili jako dobar posao s kojim država, ali i cjelokupna hrvatska javnost, može biti zadovoljna.

Zašto postoji toliko zadržke prema cijepljenju u Hrvatskoj? Unutar EU vidljiva je podjela zapada i istoka u procijepljenosti. Kako to objašnjavate?

Hrvatska je dosegla udio od 65% cijepljene odrasle populacije, što nas još ne zadovoljava i ne smijemo na tome stati, osobito kada svakodnevno vidimo izgubljene ljudske živote koji su mogli biti spašeni cjepivom. U Hrvatskoj se cijepljenje zasniva na dobrovoljnoj osnovi, a Vlada je osigurala sasvim dovoljna doza za sve hrvatske građane, kao i za strane državljane koji se žele doći cijepiti u Hrvatsku. Ujedno smo već donirali gotovo 2 milijuna doza cjepiva diljem svijeta. Činjenica je da u brojnim zemljama u ovoj zdravstvenoj krizi, ne samo u Hrvatskoj, svjedočimo situaciji da dio ljudi svoje povjerenje, umjesto struči, poklanja neprovjerenim izvorima informacija i akterima koji ih odgovaraju od cijepljenja ili relativiziraju COVID-19. Brojne lažne vijesti o cjepivu, nuspojavama i COVID-19 šire se u malom, ali svjedno prisutnom medijskom i internetskom prostoru i izazivaju nepovjerenje kod dijela ljudi. Brojke su jasne: Virus najviše života uzima među necijepljenima, a cjepivo učinkovito štiti od težih oblika bolesti. O tome progovaramo stalno. I Stožer civilne zaštite RH i Vlada, kao i brojni liječnici i zdravstveni djelatnici koji su neumorno od prvog dana na prvoj crti obrane od virusa, svakodnevno apeliraju na građane: Odaberite zdrav razum, osobnu odgovornost i zdravlje i, umjesto štetnih podjela, pokažimo solidarnost i jedinstvo u borbi protiv virusa. Zaštita od virusa u našim je rukama – cijepljenje, korištenje booster doze za sve kojima je proteklo šest ili više mjeseci od primanja posljednje doze, ali i poštivanje osnovnih epidemioloških mjera koje zahtijevaju minimalne napore svakog od nas: maska, distanca, prozračivanje i higijena ruku, te izbjegavanje većih okupljanja i svega bez čega se može u okolnostima snažnog 4. vala pandemije i pojave novih zaraznijih sojeva.

Stopa inflacije je, ne samo u Hrvatskoj, porasla. Najviše je osjećaju građani prosječnih i ispodprosječnih primanja. Hoće li Vlada reagirati zbog građana i prijeti li inflacija ugrožavaju matriških kriterije za ulazak u eurozonu po pitanju stabilnosti cijena i željeni ulazak Hrvatske u tu zonu 2023.?

Hrvatska dobro napreduje prema članstvu u Schengenskom prostoru 2022. i europodručju 2023. To će biti važna i strateška postignuća za hrvatski narod, koja će imati višestruke pozitivne gospodarske učinke. Sva nadležna ministarstva i resori pomno prate situaciju oko inflatornih kretanja. Glavno obilježje inflacije u Hrvatskoj jest to da ona još uvijek nema široku bazu te je primarno posljedica poremećaja cijena energije te manjim dijelom hrane. Oba su ova inflatorna pritiska rezultat globalnih kretanja u vrijeme naglog oporavka potražnje uz zaostatak u oporavku ponude i opskrbnih lanaca. Vjerujemo da su ovakve razine inflacije privremene te očekujemo normalizaciju u narednom razdoblju. Vlada je pravovremeno reagirala i na podizanje cijena benzina i dizela, a zahvaljujući tome spriječen je udar na standard građana i gospodarstvenika. Prosječne neto plaće u Hrvatskoj rastu iznad razine inflacije, uz rast broja zaposlenih (koji je najviši od 2008.) te rast sredstava na transakcijskim računima građana. Inflacija je globalni problem s kojim se suočavaju i sve članice EU. Hrvatska inflacija je trenutno ispod prosjeka inflacije u EU i ne očekujemo poteškoće u zadovoljenju kriterija konvergencije u području cijena.

Očekujete li da se postigne konsenzus država članica oko hrvatskog ulaska u Schengen tijekom francuskog predsjedanja Vijećem EU u prvoj polovini sljedeće godine? Kada bi ta tema mogla biti stavljena na dnevni red?

S optimizmom gledamo na završetak procesa pristupanja Hrvatske Schengenskom prostoru. Pritom je najvažnije da je Hrvatska ispunila sve potrebne uvjete, što je potvrdila i Europska komisija. Završni postupak donošenja konačne odluke pokreće se tijekom slovenskog predsjedanja Vijećem EU-a, a očekujemo da će biti uspješno dovršen tijekom predsjedanja Francuske. Ohrabreni smo pozitivnim komentarima i reakcijama država članica. Hrvatska ima najdužu vanjsku kopnenu granicu EU-a, u nadzoru i čuvanju koje je angažirano više od 6.500 graničnih policajaca. Nedavna odluka SAD da uvrsti Hrvatsku u skupinu država čiji državljani mogu putovati u SAD bez ulaznih viza, dodatni je pokazatelj najviše spremnosti Hrvatske u području zaštite i sigurnosti vanjske granice. Očekujemo do ljeta potvrdu o ulasku Hrvatske u Schengen. To će biti od osobite važnosti ne samo za Hrvatsku i njezine građane, nego i za milijune drugih građana EU-a koji svake godine dolaze ljetovati u Hrvatsku.

Sljedeće godine održavaju se izbori u BiH. Hrvatska podupire izmjenu izbornog zakonodavstva. Uz angažman SAD-a i EU, koje su realne šanse da se to i dogodi ma vrijeme?

Izmjena Izbornog zakona prije svega je važna za stabilnost i funkcionalnost Bosne i Hercegovine kroz potvrdu temeljnog načela ravnopravnosti i legitimne zastupljenosti tri konstitutivna naroda. To je važno i zbog europskih ambicija BiH, koja teži dobivanju statusa države kandidata za članstvo u EU. Pregovori koji se vode na tu temu nisu jednostavni, ali vjerujem da je dogovor političkih aktera u BiH moguć, što će biti važno da se sva tri naroda u BiH u budućnosti dobro osjećaju. Očekujemo da se otkloni anomalija koja omogućava nametanje političkih predstavnika u najvišim institucijama u BiH te majorizaciju Hrvata kao konstitutivnog naroda. Angažman SAD-a i EU-a je važan i dobrodošao, no na kraju dogovor prije svega ovisi o političarima u BiH. Pitanje položaja Hrvata u BiH tema je od vitalnog hrvatskog interesa koju ćemo stalno isticati na svim međunarodnim susretima i razgovorima. ●

Nacionalni program oporavka i otpornosti – nova prilika za Hrvatsku

Piše: dr. sc. ZVONIMIR SAVIĆ,
posebni savjetnik predsjednika Vlade Republike
Hrvatske za ekonomska pitanja

Kako bi se ublažile ekonomske i društvene posljedice pandemije koronavirusa, na razini Europske unije uspostavljen je poseban instrument s pratećim financijskim sredstvima, kako bi državama članicama osigurao održiviji razvoj te veću otpornost društva i gospodarstva na buduće krize.

Tako je u srpnju 2020. uveden Mehanizam za oporavak i otpornost (eng. Recovery and Resilience Facility – RRF). Iz njega će se državama članicama, kroz provedbu vlastitih nacionalnih planova za oporavak i otpornost omogućiti korištenje bespovratnih sredstava i zajmova u ukupnom iznosu od 672 milijarde eura za financiranje reformi i time povezanih javnih investicija.

Hrvatskoj su u okviru toga Mehanizma osigurana raspoloživa bespovratna sredstva u okvirnom iznosu od 6,3 milijardi eura, ili oko 47,5 milijardi kuna. Taj iznos bespovratnih sredstava je oko 12 % BDP, što je najviše među državama EU, dok je prosjek na razini EU 3,7 posto.

Preduvjet za korištenje sredstava Mehanizma za sve države EU je izrada Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. (NPOO) kroz koji će se financirati reforme i investicije koje će se provesti najkasnije do 31. kolovoza 2026. godine.

Ova europska sredstva će nastaviti pridonositi gospodarskom oporavku te provoditi zelenu i digitalnu transformaciju koji, uz očuvanje naših prirodnih resursa, jamče ubrzan i održiv gospodarski rast te stvaranje novih radnih mjesta

U Hrvatskoj je izrada i koordinacija provedbe NPOO-a u nadležnosti Ministarstva financija, a u suradnji s Uredom Predsjednika Vlade. Već u prvom koraku izrade NPOO-a pristupilo se strateški, jer su temelj za izradu NPOO-a predstavljali već postojeći dokumenti koji definiraju hrvatske razvojne ciljeve i prioritete – Program Vlade, Nacionalni program reformi, Specifične preporuke Europske komisije za Hrvatsku, Akcijski plan za provedbu mjera u ERM II te Nacionalna razvojna strategija 2030.

Takav strateški i organizacijski pristup omogućio je brzu izradu NPOO-a, koji je već 15. svibnja službeno dostavljen Europskoj komisiji. 8. srpnja Europska komisija za njega je dala pozitivnu ocjenu, koju je osobno predsjedniku Vlade Andreju Plenkoviću u Zagrebu uručila predsjednica Europske komisije Ursula von der Leyen.

Potrebno je istaknuti da je od ukupno 11 kriterija za ocjenjivanje Hrvatska čak u njih 10 dobila najvišu ocjenu, pri čemu ni jedna druga država EU nema bolje ocjene od Hrvatske. Temeljem tako ocijenjenog i odobrenog NPOO-a, Hrvatska je zatražila, i krajem rujna dobila, 818,4 milijuna eura (6,14 milijardi kuna) avansnih sredstava. To je najviša pojedinačna uplata europskih sredstava u državni proračun otkad je Hrvatska članica EU.

Koliko je NPOO sveobuhvatan, govori i podatak da obuhvaća 76 reformi i 146 investicija razvrstanih u 5 komponenti:

1. Gospodarstvo, za koje je osigurano 25,7 mlrd. kuna, 54 posto NPOO-a,
2. Javna uprava, pravosuđe i državna imovina, 4,4 mlrd. kuna, 10 posto NPOO-a
3. Obrazovanje, znanost i istraživanje, 7,5 mlrd. kuna, 15 posto NPOO-a
4. Tržište rada i socijalna zaštita, 2,1 mlrd. kuna, 4 posto NPOO-a
5. Zdravstvo, 2,6 mlrd. kuna, 5 posto NPOO-a

i jednoj Inicijativi: Obnova zgrada, 5,9 mlrd. kuna, 12 posto NPOO-a.

Potrebno je spomenuti i makroekonomski utjecaj provedbe NPOO-a. Procjenjuje se da bi i u 2022. i u 2023. godini BDP zabilježio dodatan rast od po 1,4 postotna boda temeljem provedbe NPOO-a (u odnosu na rast BDP-a u scenariju bez provedbe NPOO-a).

Stoga se očekuje da će ova europska sredstva nastaviti pridonositi gospodarskom oporavku te provoditi zelenu i digitalnu transformaciju koji, uz očuvanje naših prirodnih resursa, jamče ubrzan i održiv gospodarski rast te stvaranje novih radnih mjesta. ●

Je li moguće da rast BDP-a bude i dobra i loša vijest istovremeno?

IVAN VRDOLJAK, poduzetnik

Problem smanjenja stanovništva mora biti tema broj 1 u Hrvatskoj, jer je za sve nas važnija i od golova reprezentativaca i od zaraze antivaksera

Na ovim prostorima već nekoliko stotina godina nije stasala nijedna generacija koja nije doživjela barem jedan rat. Vjerujem da smo integracijom u EU i NATO osigurali da naša djeca za svog života ne dožive strahote rata.

Slušajući dnevno političke teme ispada da nam je danas apsolutno najveći problem kako se koriste COVID potvrde, kao da smo potpuno zaboravili koje su mjere bile na snazi prije samo šest mjeseci. Ne želim ulaziti u ovu temu svjestan da je riječ o lakozapaljivom materijalu, ali mislim da ova situacija zorno pokazuje koliko nam je ova tema istinski važna.

No, prije mjesec dana je prostrujala jedna druga informacija koja me zabrinula znatno više nego li način na koji se nosimo s pandemijom koronavirusa. Riječ je o informaciji kako se može dogoditi da aktualni popis stanovništva, proveden prije dva mjeseca, pokaže kako je broj stanovnika Hrvatske pao ispod 3,9 milijuna.

Kratka vijest na dnevnicima, pojavila se nakratko i na čitanijim portalima, ali ju je ubrzo zamijenila vijest o novom голу Marija Pašalića ili antivakseru teško oboljelom od Covida-19. Sljedećih nekoliko dana sam svojim prijateljima pokušavao nametnuti temu kako nestajemo kao narod i u pravilu mi je to uspijevalo. Svi, ali baš svi, se slažu da je to najveći problem, da starimo kao država i kao nacija, i da samim time nestajemo. I nismo ni prva niti zadnja zemlja koja se suočava s problemom gubitka stanovništva. Pojedine se zemlje već desetljećima s manje ili više uspjeha bore s tim problemom. Ali postoje zemlje koje su posvećene unutarnjim borbama i uopće ne shvaćaju problem dovoljno ozbiljno.

I ne pišem ovo jer imam čarobni štapić s rješenjem. Treba se boriti onih koji nude čarobne štapiće. Rješenje nije ni samo povećanje rodiljinih naknada, niti naknade za rođenu djecu, ni porezna politika, niti uvoz radne snage, ni vođenje migracijske politike, niti privlačenje nomada, ni politika povratka iseljene generacije u zadnjih 20 godina, niti povećanje plaća, ni besplatni vrtići, niti stambena politika za mlade, ni obrazovni sustav koji je usklađen sa tržištem rada, niti... Rješenje je sve to i puno više od toga!

Ako ne shvatimo veličinu problema gubitka stanovništva, nećemo niti shvatiti koliko je naše gospodarstvo nesigurno. Kako izgleda gospodarska slika zemlje u kojoj poslodavci nemaju koga zaposliti, sindikati nemaju članstva, a investicija nema jer se nema za koga investirati. Ili kako izgleda gospodarska perspektiva ako su nam vrtići i škole prazni, a profesori nemaju kome prenositi znanje. Neće biti potrošnje jer neće imati tko trošiti, neće biti izvoza jer neće imati tko izvoziti, neće biti niti uvoza jer neće imati tko i za koga uvoziti, neće biti niti investicija jer se neće imati za koga investirati. Sve nabrojano su sastavnice BDP-a. Hrvatskoj se može dogoditi da imamo rast BDP-a po stanovniku koji nam govori da nemamo razlog za veselje, već za zabrinutost. Zvuči nevjerovatno!

Mogu razumjeti da se ne moramo svi složiti oko politike, ne moramo ni oko načina zdravstvenog sustava, niti oko mirovinske politike, baš kao što se ne slažemo ni oko taktike na utakmici reprezentacije. Različitost donosi novu vrijednost, osim ako nije destruktivna.

Ono što ne mogu razumjeti je da se ne možemo složiti o tome da imamo ozbiljan problem i da je to onaj problem o kojem moramo razgovarati i tražiti rješenja, onaj problem i ona rješenja koji okupiraju medijski prostor. Dozvolili smo si da u svojim političkim borbama ne vidimo širu sliku. I zadnje što želim da se otvore rasprave tko je za to kriv, jer pouzdano znam da od toga koristi nema. Želim da se otvore rasprave kako ćemo taj problem riješiti.

Ukoliko ne prestanemo slušati one koji objašnjavaju što bi trebao učiniti netko drugi, neće proći puno generacija, a da se na pustim prostorima Lijepe naše priča kako je jednom postojala jedna nacija i njezina država. Država koja je bila članica Europske unije i NATO-a, koja je bila čista i sigurna, koju je svake godine posjetilo 5 puta više gostiju nego što je imala stanovnika. Dolazili su ljudi sa svih strana svijeta kako bi barem kratko doživjeli i vidjeli ono što su oni imali svakodnevno, ali očito nisu znali što bi i kako bi. I nacija koju je pobijedila destruktivna, pobijedio ih je vlastiti jal i želja za „ratom“ pa makar i međusobnim, pobijedio ih je strah od stranaca, pobijedila ih je... Naravno da u tom scenariju nema pobjede, postoji samo poraz. Reći će priča izgubili su, i to od sebe samih!

Ipak, unatoč negativnom iskustvu i današnjim samodopadnim nastupima kratkoročnih političkih avanturista optimizam i vjera me ne napuštaju. Čvrsto vjerujem da ćemo na vrijeme shvatiti problem, srednjoročno se otvoriti za ljude izvan Hrvatske, kontinuirano povećavati plaće, a demografskom politikom pokušati povećati broj rođene djece. I u tom trenutku, ako se to doista dogodi, tek ćemo istrčati na teren na kojem ćemo igrati najvažniju utakmicu. A iz iskustva znamo da Hrvatska voli pobjeđivati! ●

Čvrsto vjerujem da ćemo na vrijeme shvatiti problem, srednjoročno se otvoriti za ljude izvan Hrvatske, kontinuirano povećavati plaće, a demografskom politikom pokušati povećati broj rođene djece

Nastavak investicija i zadržavanje financijske stabilnosti u fokusu su Ine

HRVOJE GLAVAŠ, direktor Strateškog poslovanja i javnih poslova Ine

Koliko je volatilno naftno i plinsko tržište, svjedočimo u proteklih godinu i pol dana. Nakon izrazito niskih cijena nafte doživjeli smo njihov nagli rast, što je utjecalo ne samo na naftno tržište nego i na ostatak gospodarstva.

U takvim okolnostima ponovno se pokazalo koliko je važno očuvati stabilno i održivo poslovanje naftne kompanije poput Ine. Unatoč svim izazovima naša kompanija uspjela je osigurati sigurnu opskrbu tržišta i nastaviti ključne strateške investicije.

Trenutačno najveći projekt u Ini jest Projekt nadogradnje Rafinerije nafte Rijeka kojim ćemo osigurati dugoročnu održivost i financijsku stabilnost, ne samo rafinerije nego i cijele kompanije. Nastavljamo razvijati i složen projekt Biorafinerije. Pritom je nužno u obzir uzeti sve visokorizične elemente koji s njim dolaze jer je riječ o novoj tehnologiji. Također, tržište čelika i ostalog građevinskog materijala pod pritiskom je rasta cijena, a još je nemoguće predviđjeti i stvarnu potrebu za bioetanolom. Izazov je svakako i osiguravanje lanca opskrbe za biomasu koja služi kao sirovina.

Snažniji iskorak namjeravamo učiniti i u proizvodnji energije iz obnovljivih izvora. Već sljedeće godine planiramo graditi solarne elektrane na našim lokacijama u Molvama i Sisku. U tom kontekstu ispitat će se i potencijal vjetra na našim platformama u Jadranu kako bi nakon završetka proizvodnje plina tu postojeću infrastrukturu iskoristili za proizvodnju električne energije. Razrađujemo i projekte hvatanja

CO₂ s velikih industrijskih postrojenja te njegovo trajno skladištenje u iscrpljena polja. Uz to geotermalni resursi te vodik svakako su potencijali koje razmatramo u okviru energetske tranzicije u koju smo zakoračili.

Istraživanje i proizvodnja nafte i plina ostaje naša ključna djelatnost. Zato smo pokrenuli projekte koji mogu preokrenuti trenutačne trendove proizvodnje plina na postojećim poljima u Jadranu. Na hrvatskom kopnu dovršili smo tri velike kampanje snimanja podzemlja na istražnim koncesijama koje posjedujemo, čime stvaramo predispozicije za novu proizvodnju na kopnu. U inozemstvu je Egipat postao naše ključno tržište kada je riječ o proizvodnji plina i nafte te smo postojećem portfelju dodali novu istražnu koncesiju na kojoj smo partner.

Pandemija, ali i gospodarski oporavak koji je uslijedio pokazali su svu važnost razvoja naše maloprodajne mreže. To možemo ostvariti nastavkom širenja gastrokoncepta Fresh Corner i daljnjim iskoracima u ponudi roba iz segmenta negoriva, širenjem lepeza usluga te prilagođavanjem potrebama naših kupaca. Širenje na nova tržišta, poput preuzimanja OMV Slovenije, u tome nam zasigurno mogu pomoći.

Neizvjesnost koju je pandemija donijela još je prisutna i zato je financijska stabilnost koju INA pokazuje i u ovoj godini nužan preduvjet za ostvarenje razvojnih planova. ●

Neizvjesnost koju je pandemija donijela još je prisutna i zato je financijska stabilnost koju INA pokazuje i u ovoj godini nužan preduvjet za ostvarenje razvojnih planova.

Advertising Feature

INA može imati važnu ulogu u energetskej tranziciji

Nakon godine koja je bila obilježena smanjenom potražnjom zbog pandemije te neviđenim tržišnim previranjima i oštrim padom cijena ugljikovodika, ove je godine nagli porast potražnje pogurao cijene nafte i plina iznad svih predviđanja. U skladu s promjenama na tržištu nafte i plina mijenjala se i globalna gospodarska slika, što je pozitivno utjecalo na poslovanje naftnih kompanija i osnaživanje njihovih razvojnih planova.

Projekt nadogradnje Rafinerije nafte Rijeka ostaje glavno strateško ulaganje Ine s ukupnom vrijednosti od oko četiri milijarde kuna

Kada je o Hrvatskoj riječ, vodeću ulogu u naftnoj i plinskoj industriji ima INA, koja ujedno igra važnu ulogu u regiji. Među ostalim jasno je to iz poslovnih rezultata kompanije za prvih devet mjeseci ove godine koji su na tragu ostvarenja iz pretpandemijskih godina. U takvom okruženju kompanija prepoznaje važnost nastavka strateških investicija, posebice onih u sklopu programa INA R&M Novi smjer 2023. Kapitalna ulaganja ove godine dosad su iznosila više od 900 milijuna kuna. Projekt nadogradnje Rafinerije nafte Rijeka ostaje glavno strateško ulaganje Ine s ukupnom vrijednosti od oko

Foto: Goran Kovacic

► četiri milijarde kuna. Cilj je ulaganja u riječku rafineriju dugoročno unaprijediti tržišnu poziciju rafinerijske djelatnosti, a radovi na projektu ušli su u fazu izgradnje i pripreme za postavljanje ključnih komada opreme. Na lokaciji u Sisku i dalje se radi na održivim alternativama s fokusom na projekt Biorafinerije koji se spominje i u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti. Ipak, riječ je o složenom i visokorizičnom projektu koji bi uz pomoć nove i još uvijek neprovjerene tehnologije trebao proizvoditi drugu generaciju bioetanola. Finalizacija i konačna odluka o ulaganju ovisit će, među ostalim, o kretanjima na tržištu, potražnji za biogorivima, ali i cijenama materijala.

Istodobno kompanija radi i na izgradnji profitabilnog portfelja Istraživanja i proizvodnje nafte i plina na domaćem terenu te u Egiptu, gdje se aktivno provode aktivnosti istraživanja i razrade. INA već sedam godina provodi i projekt EOR s ciljem maksimiziranja proizvodnje direktnim utiskivanjem CO₂ u zrela proizvodna polja. Na taj je način trajno zbrinuto 2,3 milijuna tona CO₂, što je ekvivalent više od četvrtine godišnjih emisija iz transporta u Hrvatskoj. Direktni doprinos EOR projekta zaštiti okoliša pre-

poznalo je i nagradilo Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja, a projekt je kao jedini primjer iz Hrvatske uvršten i u Izvješće Međunarodne gospodarske komore Ujedinjenog Kraljevstva o ublažavanju klimatskih promjena, koje je pripremljeno za potrebe UN-ove 26. Konferencije o klimi (COP26). Znanjem i iskustvom koje ima u utiskivanju CO₂ INA se već koristi i za razvoj projekata hvatanja CO₂ s velikih industrijskih postrojenja i njegovo trajno skladištenje u iscrpljena polja (tzv. CCS projekti), koje EU vidi kao jedno od rješenja za smanjenje emisija.

Kada govorimo o maloprodaji, INA upravlja mrežom s više od 500 lokacija u regiji koje se kontinuirano moderniziraju. Uz to INA je preuzela OMV Sloveniju, zajedno s MOL Grupom, čime je osigurano novo tržište za Rafineriju nafte Rijeka. Uz širenje mreže intenzivno se radi i na implementaciji gastrokoncepta Fresh Corner te uvođenju digitalnih rješenja u poslovanje. U tom kontekstu velik uspjeh bilježi program vjernosti INA Loyalty koji je u godinu dana okupio više od 300 tisuća članova. U fokusu je i širenje ponude negoriva i usluga.

Transformacija industrije jest realnost i zato se INA ne zadržava samo na svojim tradicionalnim djelatnostima. U planu je zakoračiti u proizvodnju obnovljive energije instalacijom dviju solarnih elektrana – na Objektima prerade plina u Molvama koja bi snagom od 9 MW bila najveća takva u Hrvatskoj te na lokaciji u Sisku snage 3 MW. Ispitivat će se i snaga vjetra na platformama na moru, a u suradnji s Gradom Zagrebom razmatraju se mogućnosti uvođenja vodika kao goriva u javni gradski prijevoz. Potencijal postoji i u razvoju geotermalnih potencijala. Sve zajedno dokazuje da INA može imati važnu ulogu u energetskej tranziciji. ●

INA je preuzela OMV Sloveniju, zajedno s MOL Grupom, čime je osigurano novo tržište za Rafineriju nafte Rijeka

Ulaganja u brze širokopojasne mreže preduvjet su za digitalizaciju kao okosnicu napretka

ADRIAN JEŽINA, predsjednik Uprave Telemach Hrvatska

Iako živi barem desetljeće izreka 'data is new oil' pandemija je jasno pokazala da se danas bez ICT industrije gotovo ne može ni živjeti ni poslovati. Posljednje dvije godine značajno se povećala potreba za uslugama vezanim za prijenos podataka pa korisnici danas na raspolaganju žele imati što više gigabajta, uz prihvatljivu mjesečnu naknadu. Rezultat je to ubrzanje digitalizacije i novih okolnosti, poput online nastave i rada od kuće, a ovaj trend prati i povećana potreba za što većim internetskim brzinama.

Ulaganjem u kvalitetnu infrastrukturu, ulaganjem u zaposlenike te u kvalitetne usluge Telemach je vjerujemo odličan partner na putu u digitalnu budućnost za sve vrste institucija i tvrtki u Hrvatskoj.

Znamo da je digitalizacija društva preduvjet za održivi rast ekonomije, a njeni nužni preduvjet je infrastruktura. Ostvarenje ciljeva gigabitnog društva donosi najnaprednija optička mreža koju Telemach implementira prvi u Hrvatskoj, a putem koje su već danas korisnicima dostupni paketi s internetskim brzinama čak dvadeset puta većim od prosječne brzine interneta u Hrvatskoj, odnosno do 40 puta većim u najvećim dostupnim paketima. Ove usluge Telemachovim korisnicima postaju dostupne po povoljnim cijenama, što bi trebalo utjecati na razinu korištenja interneta velikih brzina u Hrvatskoj budući da ih, prema posljednjem DESI indeksu Europske komisije za 2021., trenutačno koristi svega devet posto kućanstava, značajno niže od europskog prosjeka od 34 posto.

Optika će iz korijena promijeniti doživljaj učenja na daljinu, video konferencija, zabave i povezanosti, što će značajno utjecati na korisničko iskustvo. Ova tehnologija pogoduje svim industrijama, od malog dućana do velike tvornice, a budući da osigurava izuzetno nisku razinu latencije u mreži pruža i vrhunsko gaming i streaming iskustvo kao i virtualnu i proširenu realnost u 4K i 8K rezoluciji. Prednost brzine vidljiva je i prilikom istodobnog povezivanja više različitih uređaja, pri čemu svi ukućani ili kolege u uredima imaju vrhunsko iskustvo korištenja servisa bez smetnji. Ovu tehnologiju moguće je nadograđivati na buduće standarde 50 Gbps i 100 Gbps pa će, unatoč godišnjem rastu Internet prometa od 20-30 posto po kućanstvu, ova optička mreža spremno pratiti i podržati rast internet prometa u godinama pred nama.

Kako je mobilnost dio života, jednako je važno imati i super kvalitetnu mobilnu infrastrukturu. Osim najsuvremenije optičke mreže sve veće brzine donosi 5G tehnologija, a upravo u ove tehnologije, uz nadogradnju postojeće 4G+ mreže, Telemach ulaže više od milijardu i sedamsto milijuna kuna. U prednosti ovih mreža već danas se mogu uvjeriti stanovnici većeg dijela Novog Zagreba koji imaju najbrže internetske brzine u zemlji - na 5G mobilnoj i 10 Giga optičkoj mreži. U sljedećih pet godina 10 Giga optičkom mrežom bit će pokrivena trećina Hrvatske odnosno više od 500 tisuća kućanstava, dok će 5G signal uskoro biti dostupan u ostatku Zagreba te ostalim gradovima poput Splita, Zadra i drugih.

Do nedavno isključivo pružatelj usluga mobilne telefonije, Telemach danas postaje konvergentni operator koji nudi i fiksne usluge - širokopojasni internet, TV i telefoniju. Upravo je EON TV, vodeća OTT platforma u regiji koja je od strane korisnika prihvaćena iznad svih očekivanja, pokazatelj izvrsnosti te predstavlja standard kakav Telemach planira osigurati i na drugim područjima poslovanja.

Ulaganjem u kvalitetnu infrastrukturu, ulaganjem u zaposlenike te u kvalitetne usluge Telemach je vjerujemo odličan partner na putu u digitalnu budućnost za sve vrste institucija i tvrtki u Hrvatskoj.

Nastavak ulaganja u brze širokopojasne mreže preduvjet je za digitalizaciju koja predstavlja okosnicu napretka, uzimajući u obzir očekivane pozitivne učinke naprednih tehnologija na gospodarstvo i društvo. Široko gledajući, tehnologija brzog interneta potaknut će razvoj usluga i tehnoloških mogućnosti koje nam danas još nisu niti poznate, a upravo to je budućnost koju Telemach gradi u Hrvatskoj. ●

Energetska tranzicija ka „zelenom“ i „pametnom“

mr. sc. GORDAN KOLAK, predsjednik Uprave Končara

Industriji u kojoj primarno poslujemo na neki su način pogodovala politike Europske unije i hrvatske Vlade koje zagovaraju snažniji investicijski zamah u segmentu obnovljivih izvora energije, što ima za posljedicu i daljnja ulaganja u cjelokupni elektroenergetski sustav i samim time stvara dodatan potencijal za rast.

Od elektroenergetike se u narednom razdoblju puno očekuje, prije svega radi jačanja energetske tranzicije ka „zelenom i pametnom“.

Cijeli se svijet opredjeljuje za klimatsku neutralnost, što zahtjeva značajna ulaganja u elektroenergetski sektor odnosno investicije u pametne mreže i obnovljive izvore. U Hrvatskoj vidimo kako je investicijski ciklus usklađen sa zelenom tranzicijom, ali elektroenergetska mreža još nije dostatna za integraciju svih planiranih OIE u budućnosti. Postoji dakle velik prostor za investiranje u revitalizaciju, ali i izgradnju novih segmenata elektroenergetske mreže.

Treba voditi računa da se u narednom razdoblju slabosti poput niske energetske učinkovitosti, nedostataka u elektroenergetskim mrežama, ovisnost o uvozu, nedovoljna razina digitalizacije i sl. otklone. Na razini industrije određene izazove vidimo u dijelu rješavanja zaostataka izazvanih smanjenjem proizvodnih kapaciteta tvornica u nekim zemljama u trenucima provođenja epidemioloških mjera, što je donekle usporilo isporuku određenih sirovina potrebnih za proizvodnju naših proizvoda.

U strategiji KONČARA prepoznavamo četiri ključna poslovna područja. Prvo je područje prijenosa i distribucije električne energije, odnosno proizvodi i usluge vezane uz transformatorske stanice i sve ono što je potrebno da bi se električna energija prenijela sa izvora do krajnjeg korisnika. Tu prije svega govorimo o transformatorima, o rješenjima malih, srednjih i velikih trafostanica, visokonaponskim i srednjenaponskim sklopnim postrojenjima. U ovom trenutku sudjelujemo u brojnim velikim infrastrukturnim projektima u regiji te na zahtjevnom tržištu Europske unije.

Drugo poslovno područje je proizvodnja električne energije gdje smo najviše prisutni u segmentu iskorištavanja hidro potencijala i tu imamo najbolju tržišnu poziciju i sjajne reference od gotovo 400 izgrađenih i revitaliziranih hidroelektrana diljem svijeta. No snažno smo se okrenuli i segmentu iskorištavanja potencijala vjetra, sunca i biomase.

Treći poslovni segment su vlakovi i tramvaji, odnosno tračnička vozila i željeznička infrastruktura. U prošloj godini potpisali smo dva značajna ugovora sa Hrvatskim željeznicama za isporuku elektromotornih vlakova. Također, potpisali smo i treći ugovor za isporuku električnih tramvaja za latvijski grad Liepaju, za koji je ovih dana isporučen i deveti od četrnaest tramvaja, odnosno treći iz drugog ugovora.

Četvrti segment je razvoj digitalnih rješenja u energetici, koji razvijamo na kompetencijama koje smo stvarali u posljednjih nekoliko godina. Koliko nam je taj segment važan pokazali smo i osnivanjem novog društva KONČAR– Digital, za isporuku naprednih usluga s dodanom vrijednošću kupcima u zelenoj energetskej tranziciji i digitalnoj transformaciji, kako Grupe KONČAR tako i krajnjih korisnika, odnosno kupaca.

U godinama koje slijede nema dvojbi da će postpandemijska elektroenergetika biti zelena i napredna, pa bi Hrvatska trebala poduzeti krupne korake, iskoristi sredstva koja su na raspolaganju iz europskih fondova te ih u većoj mjeri usmjeriti u ta područja, s obzirom kako se od njih očekuju znatni prinosi i stabilan gospodarski rast.

Pojačana ulaganja u obnovljive izvore energije te modernizaciju elektroenergetske infrastrukture vidimo kao okosnicu daljnjeg razvoja poslovanja KONČARA, s obzirom da smo se na tom području dokazali kao pouzdan partner i isporučitelj inovativnih rješenja. Voda, sunce, vjetar i elektromobilnost mijenjaju potrebe elektroenergetskog sektora, što za nas stvara velik prostor.

Dugoročni strateški ciljevi trebali bi ići u smjeru lokalizacije proizvodnje na prostoru EU-a, što bi predstavljalo dodatan potencijal za KONČAR. Naime, ova posljednja kriza dodatno je potvrdila koliko je važno osigurati proizvodnju na vlastitom teritoriju. U ovoj krizi pokazalo se koliko su tvrtke koje svoje proizvode plasiraju izvan granica Hrvatske i koje stvaraju dodanu vrijednost ključne za hrvatsko gospodarstvo. ●

Dugoročni strateški ciljevi trebali bi ići u smjeru lokalizacije proizvodnje na prostoru EU-a, što bi predstavljalo dodatan potencijal za KONČAR

Advertising feature

RIJEKA GATEWAY – projekt kojim Luka Rijeka staje uz bok i najvećim europskim lukama

Početkom studenoga u Rijeci je potpisan koncesijski Ugovor za razvoj i gospodarsko korištenje Zagreb Deep Sea kontejnerskim terminalom u Luci Rijeka.

Potpisivanjem 50-godišnjeg ugovora kojim koncesiju dobiva tvrtka Rijeka Gateway i formalno je započelo projektiranje, izgradnju i rad na novom kontejnerskom terminalu u Rijeci.

Rijeka Gateway bit će novi, najsuvremeniji terminal koji će razvijati i kao partneri njime zajednički upravljati nizozemska tvrtka APM Terminali i hrvatska ENNA Logic (APM Terminali 51%, ENNA Logic 49%). Koncesijski ugovor popisali su predstavnici ovih dviju tvrtki i direktor Lučke uprave Rijeka kao koncesionar. Svojim prisustvom svečanom potpisivanju, potporu projektu dali su i predsjednik Vlade RH Andrej Plenković te ministar mora, prometa i infrastrukture Oleg Butković. Tim je događajem označen početak prve faze projektiranja i izgradnje terminala koji bi trebao biti pušten u funkciju za 3,5 godine.

Zajedničkim ulaganjem, APM Terminali i ENNA sklapaju snažno partnerstvo koje obilježava dokazano

Još jedna važna značajka novog terminala bit će učinkovita i pouzdana željeznička veza sa zaleđem, povezujući Rijeku ne samo s ostatkom Hrvatske već i sa susjednim tržištima

iskustvo u terminalskim i intermodalnim operacijama. Budući terminal bit će dio globalne mreže APM Terminala istodobno koristeći ENNA-ino izvrsno poznavanje lokalnog hrvatskog tržišta. APM Terminali donose poznavanje globalnog poslovanja i iskustvo upravljanja terminalima diljem svijeta, dok ENNA donosi poznavanje lokalnog tržišta i duboko razumijevanje intermodalne logistike na Jadranu.

Novi ulazni terminal za Hrvatsku i srednju Europu

Nakon dovršetka, novi terminal imat će dužinu pristaništa od 400 m (680 m nakon završetka druge faze) i bit će opremljen s tri dizalice brod-obala (STS), a na kraju druge faze ukupno s četiri. Ove dizalice, trenutno najveće dostupne na tržištu, učinit će Rijeka Gateway sposobnim za prihvata plovila do 24 000 TEU.

Još jedna važna značajka novog terminala bit će učinkovita i pouzdana željeznička veza sa zaleđem, povezujući Rijeku ne samo s ostatkom Hrvatske već i sa susjednim tržištima. Uz vrhunske pomorske mogućno-

- sti, željeznica će pomoći da se Rijeka Gateway pozicionira kao novi ulazni terminal za širu regiju.

„Vidimo rastuću potrebu za učinkovitim, dobro upravljanim i modernim terminalima koji služe kao ulazne točke na lokalna i regionalna tržišta, približavajući kontejnersku robu krajnjim potrošačima. Uvjereni smo da će Rijeka Gateway postati važno mjesto na karti lučke logistike, služeći ne samo Hrvatskoj, već i široj srednjoeuropskoj regiji”, rekao je Morten Engelstoft izvršni direktor APM Terminala.

“Rijeka Gateway i modernizacija željezničke infrastrukture najveći je hrvatski nacionalni projekt koji će povezati Luku Rijeka s kontinentalnom Hrvatskom i srednjoeuropskim zemljama, olakšavajući poslovne prilike i brzi gospodarski rast ne samo u logistici, već u svim uslugama i svim industrijama. Jako nam je drago što nakon tri godine suradnje između Maerska i ENNA Transporta započinjemo novo partnerstvo između APM Terminala i ENNA-e. Znamo da će Rijeka Gateway postati iznimno važan čimbenik na logističkoj karti Europe”, smatra Pavao Vujnovac predsjednik uprave ENNA grupe.

Već po završetku prve faze Rijeka Gateway izravno će zapošljavati značajan broj djelatnika. Također, velik broj radnih mjesta otvarat će se neizravno, upravo zbog poslovanja terminala. Ukupni procijenjeni broj zaposlenika trebao bi se dodatno povećati kada faza 2 postane operativna.

Realizacijom ovoga projekta Rijeka bi trebala stati uz bok Goteborgu, Rotterdamu i Barceloni te preteći sjevernojadranske luke Kopar i Trst. U bliskoj budućnosti Rijeku čeka veliki rast, a projekt je unosan i za Republiku Hrvatsku jer će kreirati dodatne prihode na carini koji se procjenjuju na preko 100 milijuna eura godišnje.

APM Terminals, tvrtka kontejnerskog brodarka A.P. Moller – Maersk, jedan je od četiri najveća operatera

Realizacijom ovoga projekta Rijeka bi trebala stati uz bok Goteborgu, Rotterdamu i Barceloni te preteći sjevernojadranske luke Kopar i Trst

kontejnerskih terminala u svijetu. Ta tvrtka upravlja jednom od najsveobuhvatnijih svjetskih lučkih mreža. Samostalno ili kroz zajednička ulaganja APM Terminali upravljaju sa 75 terminala što realiziraju otprilike 250 uplovljavanja dnevno i 11,5 milijuna kontejnerskih pokreta godišnje.

ENNA logic tvrtka je u sastavu Energia naturalis grupe koja svojim klijentima nudi široki raspon multimodalnih korisničkih rješenja - od konvencionalne željeznice prema intermodalnoj. Tvrtka je u sastavu Energia naturalis grupe (ENNA) koju karakterizira širok spektar poslovanja – od trgovine i opskrbe plinom, obnovljivih izvora energije, trgovine naftnim derivatima i drugim robama, preko investicijskih projekata do transporta. Poslovni sustav Energia naturalis s lukom, željeznicom i skladištima vrlo je ozbiljan, integrirani logistički operator jedinstven u regiji. ●

U Rijeci se nazire novi obzor logistike i transporta u Hrvatskoj

PAVAO VUJNOVAC,
vlasnik i predsjednik uprave **Energia naturalis Grupe**

Rijeka predstavlja jedan od tri jadranska grada, uz Trst i Kopar, koji su sinonimi za lučko poslovanje. Posljednjih petnaest godina, lučko poslovanje u Trstu i Kopru su rasli, dok je Luka Rijeka stagnirala.

Postoji niz razloga za to, a dva su ključna: nekonkurentnost željezničkog transporta i nedovoljno dubok gaz. To potonje vidi se na postojećem riječkom kontejnerskom terminalu, na koji brodovi nisu mogli doći puni, nego tek nakon što bi dio tereta iskricali na Cipru, u Kopru i u Trstu. To u konačnici znači 12 dana više za dostavu robe u Budimpeštu iz Rijeke. Novim terminalom se taj problem rješava.

Izazovu konkurentnosti željezničkog transporta je tvrtka u sastavu ENNA Grupe, Enna Transport, uspješno doskočila. Prije nekoliko godina započeli smo vrlo uspješnu suradnju s Maerskom, nakon što smo pokrenuli liniju Rijeka – Budimpešta. Namjera nam je bila afirmirati upravo taj smjer i privući globalnog partnera, u čemu smo uspjeli. Maersk, kao jedna od najvećih brodersko-logističkih kompanija na svijetu, preko svoje tvrtke APMT s nama ulazi u projekt Zagrebačke obale, kroz našu zajedničku tvrtku Rijeka Gateway.

Rijeka Gateway tako postaje, uz nizinsku prugu, najvažniji hrvatski nacionalni projekt koji će povezivanjem Luke Rijeka s unutrašnjosti Hrvatske i srednjom Europom, omogućiti ubrzani gospodarski razvoj i rast ne samo logističkog sektora, nego i drugih pratećih usluga i industrijske proizvodnje. APMT i MAERSK su snažni poslovni partneri koji dijele vrijednosti i poslovnu viziju ENNA Grupe, što je jamac za zdravi temelj rasta i održivosti lučkog poslovanja i logističkog sektora, ne samo za Rijeku nego i za Republiku Hrvatsku.

Važnost ovog projekta za pozicioniranje Hrvatske na logističkoj mapi raste u svjetlu brzih globalnih gospodarskih promjena i događaja upravo u

logističkom sektoru. Cijeli svijet se zadnje dvije godine suočava sa pandemijom Covida-19, s izravnom posljedicom značajnog usporavanja tokova roba, dok je s druge strane rasla potražnja zbog smanjene mobilnosti potrošača.

Rezultat je enormni rast troškova transporta i to u konačnici utječe na smjerove robnih tokova. Europa je kroz dugi period vremena potpuno izgubila određene industrije koje su se selile na Daleki istok gdje se koristila jeftina radna snaga. Sad uz ovakve cijene transporta i rastuću cijenu radu u Aziji stvorili su se preduvjeti za povratak dijela te industrije u Europu. Dakle, smjerovi se mijenjaju, a izravni dionik ovog globalnog procesa je upravo logistički sektor.

Roba koja će svoj put k EU tržištu započeti ulaskom na Rijeka Gateway, uobičajeno dolazi i dolazit će s Dalekog istoka prema Hrvatskoj i široj srednjoeuropskoj regiji i u suprotnom smjeru, budući će novi terminal predstavljati priliku kako za hrvatske, tako i za europske izvoznike. Ispred nas je veliki i zahtjevan posao kako bismo omogućili puni kapacitet i pozicioniranje Rijeka Gatewaya kao jedne od ključnih ulaznih logističkih točki u EU. Za realizaciju naših ambicioznih planova i daljnjeg razvoja nužna je izgradnja nizinske pruge, kao presudan faktor konkurentnosti ovog logističkog pravca. Budući da nizinska pruga u svojoj punoj funkciji otvara dalekosežne mogućnosti razvoja i održivosti ovog ukupnog koncepta mora se adresirati kao trenutno najvažniji hrvatski nacionalni projekt.

Iz toga proizlazi i prilika za državnu tvrtku poput HŽ Infrastrukture da redizajnira svoj poslovni koncept i odgovori ovom prioritetu maksimalnom agilnošću u realizaciji projekta. Ovakav projekt je strateška prilika HŽ Infrastrukturi da dovrši neugodan proces svoje poslovne transformacije i preraste u modernog, učinkovitog i iznad svega održivog operatera jednom od ključnih logističkih infrastrukture. Green Deal i Fit for 55, dva programa EK upravo podcrtavaju važnost željezničkog prometa u ostvarenju niskougljičnog društva. Raspoloživi EU fondovi dodatno daju vjetar u leđa konceptu preobrazbe, ne samo jedne od strateški važnih državnih tvrtki, nego i cjelokupnom gospodarskom sektoru vezanom na taj segment poslovanja.

U prilog toj tezi ide i to što Maersk danas Rijeku u svojoj strategiji vidi kao lokaciju jedne od svoje četiri ključne luke za opskrbu Europe, uz Göteborg, Rotterdam i Barcelonu. Nadalje, postoji jasan financijski interes države, jer država u kojoj se carini roba za zajedničko tržište Unije ima pravo zadržati znatan dio tog iznosa, što se procjenjuje na 100 milijuna eura godišnje dodatnog prihoda državnog proračuna.

Na žalost, logistički sektor i logistika u najširem kontekstu koja obuhvaća i značajne volumene kontejnerskih terminala, skladišne kapacitete, protočnu željezničku infrastrukturu, distributivne centre, smart logistička, skladišna i dispečerska rješenja, je trenutno nedovoljno razvijen sektor u Hrvatskoj. Ovaj projekt nudi mogućnost razvoja u svim navedenim segmentima, ali i brojnim industrijama, od IT do preradiivačke, posebice u dijelu malog i srednjeg poduzetništva. Uz dostupna sredstva iz EU fondova, otvaraju se vrata ne samo i EU i drugih svjetskih tržišta.

Akadska zajednica dobiva propulzivnog partnera koji će tražiti nova znanja i vještine, ne samo kroz realizaciju zahtjevnog investicijskog ciklusa realizacije punog kapaciteta obje faze Zagrebačke obale, nego i u kontekstu upravljanja, razvoja i održivosti poslovnog modela Rijeka Gatewaya. Nova logistička rješenja, niskougljična orijentacija i pametni tehnološki konstrukti će biti osnova Rijeka Gateway poslovanja.

Suradnja ENNA grupe i A.P. Moller – Maersk donosi ne samo najvećeg brodersko-logističkog partnera u Hrvatsku, nego otvara priliku za transfer znanja u najširem kontekstu. Poslovna zajednica jednako kao i država Hrvatska sada imaju čvrsti temelj na kojem mogu graditi ozbiljne strateške prilike razvoja logističkog sektora. ●

Suradnja ENNA grupe i A.P. Moller – Maersk donosi ne samo najvećeg brodersko-logističkog partnera u Hrvatsku, nego otvara priliku za transfer znanja u najširem kontekstu

U budućnosti će globalni lanci opskrbe biti otporni na promjene zahvaljujući tehnologiji

IGOR VAN DEN ESSEN,
voditelj Terminala Europa, APM terminali

Gotovo sve što kupujemo doputovalo je golemom mrežom koja čini globalne lance opskrbe. Ovih dana ta je mreža u središtu pozornosti dok se poduzeća pokušavaju nositi s promjenama u ponašanju potrošača potaknutih pandemijom, zbog kojih su lanci opskrbe pod ogromnim pritiskom. I dok su trenutačni operativni izazovi, uska grla i nestašice problem koji treba riješiti, oni su samo dio veće slike.

Kratkoročno, kao operater terminala, možemo optimizirati planiranje svojih operacija kako bismo osigurali najveću moguću produktivnost i usko surađivati s klijentima kako bismo unaprijed razumjeli njihove potrebe u lancu opskrbe. Dajemo sve od sebe i da budemo fleksibilniji u pogledu promijenjenog rasporeda dolaska brodova na naše terminale ili dodatnog priljeva tereta. Dobro smo pripremljeni za rješavanje izazova kako se pojavljuju, ali moramo gledati dalje u budućnost.

Jedan od najvećih izazova za globalne lance opskrbe danas predstavlja nedostatak odgovarajuće tehnologije. Sadašnja tehnologija nudi poduzećima i pružateljima usluga u lancu opskrbe slabu vidljivost tereta, nedovoljnu integraciju lanca opskrbe i gotovo nikakvu sposobnost predviđanja i ublažavanja problema – a to su tek neki od problema. Rješavanje problema tehnologije jedna je od ključnih stvari koja će omogućiti globalne lance opskrbe otporne na promjene u budućnosti.

U konačnici, veća integracija tehnologije pomoći će smanjiti složenost u lancima opskrbe i omogućiti veću digitalizaciju industrije koja se tradicionalno doživljavala vrlo analognom

Globalni lanci opskrbe već dugo su složene, modularne i izolirane mreže usredotočene na držanje koraka s potražnjom za kapacitetima i optimiziranjem troškova, učinkovitosti i opsega. Osmišljeni su da rade na određeni način i mogu izdržati poznate izazove, ali kad ih nepoznati događaji, poput pandemije, stave na kušnju, nevjerojatno su krhki. Izgrađeni su za svijet u ravnoteži. A kad dođe do neravnoteže, što je nažalost često slučaj i događati će se i u budućnosti, jednostavno nisu dovoljno otporni da izdrže poremećaje i kašnjenja. Pandemija je samo ubrzala i povećala izazove koji su već postojali.

Ako pogledamo otpremu i logistiku u lukama, već je poduzeto mnogo važnih koraka za poboljšanje operativne učinkovitosti. Ali u konačnici, strateški pomak prema ispunjenju sadašnjih zahtjeva klijenata temeljit će se na sposobnosti poduzeća da objedine fizičku imovinu s tehnologijom i omogućе vidljivost i djelovanje.

U lučkom i terminalnom poslovanju to znači da klijentima također moramo omogućiti veću vidljivost njihovog tereta. Naši klijenti, koji su često posrednici između krajnjih potrošača na tržištu i njihove robe na brodovima i u našim terminalima, trebaju povećanu vidljivost kako bi mogli znati točno što se događa s njihovom robom. Tu vidljivost i povezivost može omogućiti digitalizacija. Kada neočekivano postane norma, podatci u stvarnom vremenu postaju ključni za ispunjenje rastućih očekivanja klijenata.

Potreba za ulaganjem u rješenja koja se temelje na tehnologiji, iako već otprije poznata, samo je dodatno naglašena učincima prelijevanja pandemije. Primjer toga je sučelje za programiranje aplikacija našeg poduzeća APM terminali koje klijentima omogućuje da izravno iz naših sustava izvuku podatke u stvarnom vremenu o kontejneru i brodu ili automatizirana vrata na nekim od naših terminala koja vozačima kamiona omogućuju rezerviranje termina u točno određeno vrijeme te bolje planiranje vremena izbjegavanjem nepotrebnog čekanja.

U konačnici, veća integracija tehnologije pomoći će smanjiti složenost u lancima opskrbe i omogućiti veću digitalizaciju industrije koja se tradicionalno doživljavala vrlo analognom. Lanci opskrbe i dalje rade na vrlo izolirani, manualni način te će promjena toga predstavljati veliki skok u budućnost. Naposljetku, tehnologija će omogućiti veću integraciju lanca opskrbe. Kretanje robe još uvijek je podložno prevelikom broju primopredaja, što može stvoriti strukturne slabosti u lancu opskrbe. Možemo ostvariti jako mnogo neiskorištenog potencijala ako uspijemo integritati podatke, sustave i tehnologije koji već postoje i primijenimo ih na izazove sutrašnjice. A to je doista uzbudljivo! ●

Advertising feature

Briga za okoliš osigurava i radna mjesta i bolju kvalitetu života građana

Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost (FZOEU) je žila kucavica pripreme, provedbe i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u području zaštite i unapređivanja okoliša te u području energetske učinkovitosti i korištenja obnovljivih izvora energije kao središnje mjesto prikupljanja i ulaganja izvanproračunskih sredstava u takve programe i projekte.

U sustavu upravljanja i kontrole korištenja strukturnih instrumenata EU u Republici Hrvatskoj, Fond ima ulogu Posredničkog tijela 2 za pojedine specifične ciljeve iz područja zaštite okoliša i održivosti resursa, klimatskih promjena, energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije. Fond je u toj ulozi Posredničkog tijela pratio razvoj i provedbu više od 2.200 projekata u okviru Operativnog programa Kokurentnost i kohezija, za koje je iz EU osigurano 8,6 milijardi kuna bespovratnih sredstava.

Upravo zato je Fond u 2021. godini kao jedan od osnovnih ciljeva imao održati taj kontinuitet, pritom prilagođavajući svoje programe i procese digitalizaciji javnih usluga. Kroz 22 javna poziva korisnicima je osigurano gotovo 850 milijuna kuna, od čega je 390 osigurano samo za energetske obnovu obiteljskih kuća. Za transformaciju

prometnog sustava osigurano je 105 milijuna kuna, a za poticanje obnovljivih izvora energije 71 milijun kuna bespovratnih sredstava.

U 2021. godini realiziran je i cijeli niz drugih projekata. Tako je dovršena distribucija 1,2 milijuna spremnika za odvojeno prikupljanje papira, plastike, biootpada te ostalog reciklabilnog otpada u 407 gradova i općina diljem Hrvatske. Ukupna investicija iznosila je oko 370 milijuna kuna, a glavninu tog iznosa Fond je osigurao iz EU fondova posredstvom Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja. Iako je već ostvaren vidljivi napredak u odvojenom sakupljanju otpada, jer se stopa odvajanja povećala se na 41 posto, ovaj projekt će osigurati da postotak odvajanja na lokalnoj razini bude još i veći.

Da bi taj proces bio učinkovitiji, nužno je linearno gospodarstvo koje funkcionira po principu „uzmi – koristi – odbaci” transformirati u istinsko kružno gospodarstvo zbog čega je razmišljanje o održivim kružnim sustavima potrebno implementirati u sve aktivnosti, uključujući politike, proizvode, proizvodne procese i poslovne modele. U svemu tome edukacija i informiranje javnosti imaju ključnu ulogu.

Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost uključio se i u program sanacije šteta na potresom pogođenim područjima Zagreba, Zagrebačke, Krapinsko-zagorske, Sisačko-moslavačke i Karlovačke županije, osiguravši građanima 41 milijun kuna bespovratnih sredstava za kupnju više od 5.000 kondenzacijskih bojlera. Također, za provedbu mjera gospodarenja otpadom nastalog od potresa u Sisačko-moslavačkoj županiji Fond je osigurao 50 milijuna kuna potpore komunalnim društvima koja su se suočila s ogromnim količinama

U 2021. godini Fond je u suradnji s Vladom RH započeo i pilot program elektrifikacije kuća u ruralnim područjima bez priključka na elektroenergetsku mrežu

- ▶ svih vrsta otpada, od čega ponajviše onog građevinskog. Njima Fond sufinancira sakupljanje, prijevoz, odvajanje i obrada otpada, ali i nabavu potrebne opreme, kako bi se taj otpad odvojeno sakupio. U skladu sa kružnim gospodarstvom, a s obzirom na činjenicu da se 70 posto građevinskog otpada recikliranjem može ponovo koristiti, cilj je što više vrijednih svojstava tog otpada iskoristiti, pa se on nakon odvojenog prikupljanja upućuje na daljnju obradu i priprema za novu namjenu. Stoga Fond podržava inicijative da se pri obnovi i gradnji novih objekata u što većoj mjeri koristi reciklirani građevinski materijal, ali i primjenjuju mjere energetske učinkovitosti i obnovljivih izvora energije.

U 2021. godini Fond je u suradnji s Vladom RH započeo i pilot program elektrifikacije kuća u ruralnim područjima bez priključka na elektroenergetsku mrežu, pa su zahvaljujući fotonaponskim panelima nakon gotovo tri desetljeća zasjale žarulje u Bjelajcima, jednom od najudaljenijih pakračkih sela, te selima Katinovac i Crevarska Strana na području Sisačko-moslavačke županije.

Svako od kućanstava uključeno u projekt, od Fonda je dobilo solarne panele snage 5kW s pripadajućim instalacijama, pomoćni agregat, ali i kućne instalacije, 10 LED žarulja te hladnjak najvišeg energetskeg razreda. Osim donacije opreme vrijedne oko 400.000 kuna, Fond je osigurao sredstva i za održavanje postavljenih sustava, a program sa Sisačko-moslavačke i Požeško-slavonske županije planira proširiti i na ostala kućanstva koja do sada nisu imala električnu energiju. Malobrojni mještani spomenutih sela ovaj su projekt doživjeli kao priliku da ostanu u vlastitim domovima i žive puno kvalitetnije i bolje.

U okviru svojih uobičajenih aktivnosti Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost je organizirao i akciju uklanjanja šezdesetak starih, neispravnih vozila koji su se nalazili na otoku Korčuli. Dio tih otpadnih automobila, od kojih su neki stari i preko 30 godina posjednici su u sklopu akcije predali ovlaštenom sakupljaču. Auto-olupine koje su bile odbačene u provalijama i drugom nepristupačnom terenu svojom opremom izvlačili pripadnici Hrvatske gorske službe spašavanja koji s Fondom imaju dugogodišnju suradnju na ovakvim i sličnim projektima.

Kako bi ubrzali tranziciju prometnog sustava u energetske učinkovitiji potrebno je dodatno ubrzati, s obzirom

U okviru svojih uobičajenih aktivnosti Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost je organizirao i akciju uklanjanja šezdesetak starih, neispravnih vozila koji su se nalazili na otoku Korčuli

rom da bi nam do 2050. godine 35% voznog parka trebalo biti električno. Ove godine, uvažavajući komentare koji su došli iz gospodarskog sektora i strukovnih udruga promijenjen je model sufinanciranja u koji su uključeni i distributeri automobila. To se pokazalo izuzetno uspješnim jer su visoki poticaji i jednostavan način prijave omogućili građanima i tvrtkama iz privatnog i javnog sektora da se lakše odluče za alternativu klasičnim vozilima. Na ovaj način Fond je odobrio sufinanciranje za oko 2000 novih, energetski učinkovitih vozila.

Budući da Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost sredstva prikuplja i od naknada na emisije stakleničkih plinova, a sudeći po trenutnoj cijeni emisijskih jedinica, sredstava za buduće projekte će biti dovoljno, a investicije kakve će Fond poticati će osigurati i brojna radna mjesta i bolju kvalitetu života naših građana. ●

Ciljevi u borbi protiv klimatskih promjena nisu samo popis želja, nego neminovnost

SINIŠA KUKIĆ, direktor Fonda za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost

U idućim godinama očekuje se još više izazova i brzih promjena u našoj svakodnevici i poslovanju

Pandemija koronavirusa koja je paralizirala društvo u cjelini pokazala nam je kako se život može preko noći promijeniti. I dok se protiv nje više – manje uspješno borimo cjepivom teško da postoji cjepivo koje bi nas učinilo imunima na sve izraženije klimatske promjene. Od summita u Glasgowu puno se očekivalo – inspirativni govori svjetskih lidera nisu, međutim, dobili epilog koji bi demonstirao da se s velikih riječi prešlo na konkretna djela. Postignuti su određeni dogovori, no hoće li i u kojoj mjeri oni biti provedivi, pitanje je na koje će svijet vrlo brzo dobiti odgovor.

Naša zemlja, posebno naš priobalni pojas, spada u klimatski najranjivija europska područja. Zato je Vlada RH donijela strateške dokumente i planove koji imaju za cilj prilagodbu i ublažavanje djelovanja klimatskih promjena na okoliš, uzimajući pritom u obzir sve najizloženije sektore. Kako bi ispunili postavljene ciljeve, potrebna su velika ulaganja, a jedan od izvora financiranja je i Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost koji prikuplja sredstva od „onečišćiva

a okoliša“ i naknade od prodaje emisijskih jedinica stakleničkih plinova transferirajući ta sredstva u konkretne programe i projekte. Ukupnu alokaciju dostupnih sredstava povećali smo s prošlogodišnjih 616 na 850 milijuna kuna, a tim tempom nastaviti ćemo i u sljedećoj godini.

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja i Fond za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost planiraju raditi na osiguravanju potrebne komunalne infrastrukture koja će građanima, ali i tvrtkama omogućiti da zbrinjavaju otpad u skladu s principima kružnog gospodarstva. Gradovima i općinama isporučeno je 1,2 milijuna komada raznih spremnika, koje će lokalna komunalna društva raspodijeliti po kućanstvima. Stoga se u 2022. godini očekuje daljnji rast stope odvojenog prikupljanja komunalnog otpada, koji će biti mo-

guće kvalitetno oporabiti i iskoristiti kao sirovinu za nove proizvode.

Neke naše tvrtke su već tržišni lideri u ovom području, a novim ulaganjima u narednom razdoblju Fond želi stvoriti poticajno okruženje kako bi se povećali postojeći, ali i izgradili novi reciklažni pogoni, posebno za one vrste otpada koje se trenutno u nedovoljnoj mjeri iskorištavaju. Tu prije svega mislim na građevinski otpad, kojeg će zbog potresa, nažalost, biti u velikim količinama. Europska komisija kroz svoje direktive i akcijske planove inzistira na upotrebi recikliranih građevinskih materijala, što je prilika koju možemo primijeniti prilikom izgradnje i obnove kuća na potresom pogođenim područjima.

Ostvarujući propisane europske ciljeve u uporabi ambalažnog otpada prikupljenog putem sustava povratne naknade i reciklaži električnog i električnog otpada, guma i otpadnih automobila, među kojima smo u Europi. Novi Zakon o gospodarenju otpadom donosi neke novine u ovom području pa ćemo u skladu s njim raditi na automatizaciji i informatizaciji sustava obračuna naknada.

Cilj Europske komisije je do 2050. postići ugljičnu neutralnost, a važan segment toga je Akcijski plan za kružno gospodarstvo, jedan od glavnih sastavnica Zelenog plana. Nova pravila i od industrije i od potrošača traže promjenu koja mora biti održiva i 'zeleni'. Stoga planiramo razvijati programe kojima će se poticati uvođenje ekološki prihvatljivih tehnologija u poslovanje naših tvrtki.

U sljedećoj godini s radom će početi dva nova centra za gospodarenje otpadom - Bikarac i Biljane Donje, čime će se zaokružiti sustav gospodarenja komunalnim otpadom u Šibenskoj - kninskoj i Zadarskoj županiji. Sva odlagališta otpada u tim dvjema županijama će se zatvoriti, a otpad će se napokon početi zbrinjavati u skladu s najvišim europskim standardima. Uz europska sredstva koja su osigurana za njihovu izgradnju, dio novca osigurao je i Fond koji je ujedno bio i stručna podrška u pripremi i provedbi ovih projekata. Pred nama je i početak realizacije dugo očekivane sanacije opasnog otpada koji se nalazi u jami Sovjak blizu Rijeke. Investicija je to vrijedna 50 milijuna eura.

Izazovi koje pred nas stavljaju sve izraženije i „nemilosrdnije“ klimatske promjene u sljedećoj će godini fokus staviti na programe koji će jedinicama lokalne samouprave pomoći u izradi ciljanih akcijskih planova. U njima će se identificirati prioritetne mjere ublažavanja i prilagodbe klimatskim promjenama. Očekujemo velik interes za ovaj program jer će mjere određene akcijskim planovima biti baza za sufinanciranje konkretnih projekata. Provedba tih projekata trebala bi im osigurati da se što uspješnije nose s klimatskim izazovima. Uz to želimo nastaviti ulagati u zaštitu naše biološke raznolikosti, kao i u projekte održivog upravljanja koji se realiziraju u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima.

Veliki dio našeg prošlogodišnjeg i ovogodišnjeg budžeta ukupno „teških“ više od 1,4 milijarde kuna bio je rezerviran za energetske obnovu obiteljskih kuća i ugradnju sustava za korištenje obnovljivih izvora energije. S tim programom nastavljamo i u sljedećoj godini jer želimo osigurati kontinuitet i pozitivno utjecati na poboljšanje kvalitete života naših građana.

Poticati ćemo i transformaciju našeg prometnog sektora kroz subvencije za kupnju energetski učinkovitijih vozila, izgradnju potrebne infrastrukture te neizostavna „smart city“ rješenja. Velika očekivanja u sljedećem operativnom programu imamo i od EU fondova. Kao Posredničko tijelo razine dva, Fond je pokazao da ima znanja i kapaciteta nositi se sa složenim europskim procedurama te je svojim profesionalnim pristupom mnogim korisnicima pomogao u uspješnoj realizaciji projekata.

Ljestvicu našeg poslovanja digli smo visoko jer su takvi i ciljevi pred nama. Oni nisu samo popis lijepih želja nego apsolutno nužni koraci za transformaciju našeg cjelokupnog društva u „zeleno“ i održivo. ●

Ljestvicu našeg poslovanja digli smo visoko jer su takvi i ciljevi pred nama

Naočigled rastemo, ali najbolje investicijske godine su tek pred nama

MIRNA MAROVIĆ, direktorica, VentureXchange d.o.o. i predsjednica Hrvatske Private Equity i Venture Capital Asocijacije (CVCA)

Private equity i venture capital fondovi pokazali su se otpornim na krizu i ključni su za transformaciju hrvatskog gospodarstva u gospodarstvo kakvo priželjkujemo

Private equity i venture capital (PE&VC) fondovi ostvarili su rekordan iznos aktivnosti u zadnje dvije pandemijske godine. Iznosi prikupljenog kapitala, ulaganja i ostvarivanja izlaznih strategija iz portfelj kompanija nikad nisu bili veći.

U prvoj polovici ove godine, ukupna PE ulaganja u europske kompanije iznosila su 57,3 milijarde eura, što je najveći do sada zabilježen iznos u prvom polugodištu, te porast od 38 posto u odnosu na prethodnu godinu. Posebno su rasla VC ulaganja s rekordnih 10,2 milijarde eura ulaganja u europske kompanije, što je 85% više nego 2020., te growth capital ulaganja s također rekordnih 17,5 milijardi eura ulaganja ili gotovo tri puta više nego 2020. Hrvatska je u 2020. privukla 146 milijuna eura PE&VC kapitala, te se po prvi puta svrstala u top pet zemalja CEE regije te kao druga u regiji po privlačenju PE&VC kapitala u odnosu na BDP.

Poput većine sudionika tržišta, PE&VC fondovi nisu bili imuni na ovu pandemijsku krizu, te je odmah nakon lockdowna došlo do velikog pada aktivnosti, ali nakon početnog udarca PE&VC model ulaganja pokazao se kao izrazito agiln i prilagodljiv na novo normalno, ostvarujući pri tome rekordan porast aktivnosti.

Nekoliko je razloga zašto su se PE&VC fondovi pokazali otpornim na krizu. Kao prvo, u pandemijsku krizu PE&VC fondovi uplovili su naoružani s rekordno visokim iznosima prikupljenog kapitala. S obzirom da PE&VC fondovi nazivaju se često i strpljivi kapital, za očekivati je da je dostupnost kapitala i mogućnost odabira pravog trenutka značajno umanjila efekt krize. Fond menadžeri sklapaju brak iz računa sa svojim portfelj kompanijama s ciljem stvaranja dodane vrijednosti, a sada su se uglavnom pokazali kao odani partneri koji su zajedno sa svojim portfelj kompanijama pokušali pronaći načine kako prebroditi krizu.

Fond menadžeri također su se brzo snašli u novim uvjetima poslovanja. Uspostavili su poboljšanu virtualnu komunikaciju i suradnju sa svojim ulagačima i portfelj kompanijama, te postali produktivniji i efikasniji u svim fazama investicijskog procesa. Digitalizacija poslovanja omogućila je veću efikasnost u prikupljanju i razmjeni podataka, što je značajno ubrzalo odluke o ulaganju. U VC industriji neki su se ulagački procesi sveli na svega 24 ili 48 sati od početnog razmatranja do odluke o ulaganju. SPAC-ovi, ili kompanije posebne namjene, olakšale su ostvarivanje izlaznih strategija na burzu snižavajući značajno potrebno vrijeme i trošak u usporedbi sa klasičnim inicijalnim javnim ponudama (IPO).

Jednako važan bio je i odgovor EU vlada visokim fiskalnim i monetarnim stimulansom na ovu pandemijsku krizu (u prosjeku 11% BDP-a), što je sigurno utjecalo i na brz oporavak PE&VC industrije. Tržištu privatnog kapitala pogodila je i značajna količina likvidnosti i još uvijek izrazito nizak trošak zaduženja na povijesno niskim razinama. Povoljno i jeftino kreditiranje svakako pogoduje PE fondovima koji preuzimaju poduzeća.

Jedan od najvažnijih razloga za brz oporavak i rast PE&VC aktivnosti, je porast aktivnosti VC fondova. Nedavno objavljene statistike Dealroom-a prikazuju apsolutno rekordne iznose VC ulaganja u CEE regiji. Očekuje se da VC ulaganja u 2021. iznose ukupno 5,4 milijarde eura na temelju najava i već prikupljenog iznosa od 4 milijarde eura u prva tri kvartala, u usporedbi 2,3 milijarde eura VC ulaganja u predpandemijskoj 2019. godini.

VC fondovi ulažu u startupove i scaleupove koji predstavljaju inovativne propulzivne kompanije s potencijalom brzog rasta i širenja na globalna tržišta. VC ulagači funkcioniraju na principu oklada. Jedna od njih je da se nećemo vratiti na staro normalno, tako da je izuzetno puno novca uloženo u sve one sektore koji su drastično narasli u pandemiji poput dostave, fintecha, e-trgovine, softvera, digitalnog zdravstva, poslovanja u oblaku. VC investitori očekuju da će tvrtke i potrošači nastaviti prihvaćati inovativne poslovne modele čak i nakon pandemije, s obzirom na njihovo bolje razumijevanje prednosti u smislu brzine, odziva i agilnosti.

Hrvatska se već danas može pohvaliti brojnim uspješnim startupovima i scaleupovima. Neki novi klinici na poduzetničkoj sceni stvaraju novu ekonomiju koja ima mogućnost u potpunosti transformirati naše gospodarstvo u cjelini. Osnivači Rimca, Infobipa, Photomath/Microblinka imaju status poduzetničkih heroja koji i te kako utječu na mlade generacije. Da nam je netko rekao prije desetak godina da će Hrvatska imati najbrži električni auto, vjerojatno bismo to gledali u nevjerici. Nevera može biti nedostizna mnogima, ali zato se većina školske djece i roditelja susrela s Photomathom za uspješno rješavanje složenih matematičkih problema. Agrivi nudi rješenje za digitalizaciju kompletnog dobavnog lanca u poljoprivredi, Gideon Brothers proizvodi autonomne robote najnovije generacije, ReversingLabs nudi sofisticirana rješenja u pogledu svih aspekata kibernetičke sigurnosti. Nemoguće je nabrojati sve naše uspješne priče nove ekonomije, no ne smijemo se prepuštiti samoodopadnosti – imamo samo 120 startupova na milijun stanovnika, naspram izvorne startup nacije Izraela (904) i novog globalnog šampiona Estonije (1048).

Naposlijetku, Hrvatska je osim poželjne turističke destinacije poželjna i za PE&VC ulagače. Hrvatska Private Equity i Venture Capital Asocijacija (CVCA) okuplja predstavnike domaćih i regionalnih društva za upravljane PE&VC fondova čiji ukupan kapital pod upravljanjem premašuje 3,2 milijarde eura.

Zahvaljujući svemu tome, za očekivati je da su najbolje investicijske godine pred nama. PE&VC ulaganja bit će ključna za gospodarski razvoj, pozitivnu transformaciju i dugoročnu održivost cjelokupnog hrvatskog gospodarstva i društva u cjelini, jer predstavljaju podršku najpropulzivnijem dijelu hrvatskog gospodarstva, mahom industrijama najnovije generacije s globalnim pristupom tržištu i s velikim potencijalom rasta. ●

Zahvaljujući svemu tome, za očekivati je da su najbolje investicijske godine pred nama

Dubinska reforma ili sanacija štete – kojim putem ide zdravstvo?

LJUBIŠA MITOF-VIŠURSKI
General Manager Adriatic & Hungary, AbbVie

Društvo je naviklo na određenu razinu zdravstvene zaštite, omogućene od strane države, te jako teško odstupa od njega, prihvaćajući isključivo korake unaprijed po pitanju zdravstvenih usluga, a ne korake unatrag, u smislu onemogućavanja tih istih usluga.

Budućnost zdravstvenog standarda mogla bi uvelike ovisiti o tome koliko smo spremni platiti za zdravstvene usluge, bez obzira o kojem je modelu upravljanja zdravstvenim sustavom riječ.

Svakim novim ciklusom izbora, jedna od tema koje se često vole poticati su potrebne reforme zdravstva. U sklopu zdravstvenog sektora, ulaganja, odnosno izdvajanja za zdravstvo, vječita su tema brojnih diskusija. Unatoč tome što ulaganja mogu biti viša ili niža, odnosno cijena zdravstvene skrbi skuplja ili povoljnija, njen standard, prema očekivanjima društva, može biti podložan samo promjenama na bolje, a nikako na gore. Standard prosječnog građanina, u smislu dostupnosti bolnica, operativnih zahvata, proizvoda ili tehnologija namijenjenih liječenju je trenutno na prilično visokoj razini, budući da je lista onoga što javno zdravstvo može ponuditi svojim građanima sve dulja. S druge, pak, strane, volja za društvenim prihvaćanjem promjena unutar zdravstvenog sustava vrlo je upitna. Takvi, čvrsto zacrtani i pomalo dogmatski pogledi na ustoličeni postotak izdvajanja za zdravstvo otežavaju provođenje bilo kakvih reformi. Praktično oslikano, a uzimajući u obzir i ljudsku narav reagiranja na bilo kakvu vrstu promjene, svatko od nas bi zastao i osjetio nelagodu kada, primjerice, u sklopu postojećeg paketa javnozdravstvenih usluga, više ne bi bilo moguće operirati kuk ili provesti hemodijalizu. U svakom slučaju, standardi zdravstvene zaštite ne bi trebali nazadovati, u smislu smanjivanja broja zdravstvenih usluga dostupnih društvu koje ih plaća, izdvajanjem iz vlastitih financijskih primanja, ali valja naglasiti i sljedeće.

Pandemija virusa COVID-19 je do temelja preispitala zdravstveni sustav, njegove osnovne postavke, odredbe i usluge koje obuhvaća te, na određeni način, ogolila probleme s kojima se svaka država susreće kada je

sektor zdravstva u pitanju. Ipak, ako pitate bilo koga, cijenu zdravlja nemoguće je odrediti i svi su spremni na veća odricanja radi vlastite zdravstvene zaštite u kriznim vremenima.

U mirnim periodima, koji ne iziskuju toliko ljudskih, financijskih, logističkih i ostalih resursa zdravstvenog sustava, tema (ne)adekvatnosti „kapitalističkog“ ili „socijalističkog“ uređenja zdravstvenog sustava unutar neke zemlje predmet je brojnih rasprava. Jedna od osnovnih dilema u takvim raspravama je ekonomska opravdanost već spomenutih izdvajanja za zdravstvo. U brojnim zemljama, pogotovo zapadnog svijeta, optimizacija, u smislu održavanja zdravstvenog sustava adekvatnim uz generiranje što manje troškova za svakog pojedinca bila je ključ. Međutim, pojavom COVID-19 virusa, najbitnija je postala brza i učinkovita dostupnost zdravstvene skrbi. Rijetki bi rekli da nisu spremni odvojiti veći postotak svojih primanja, radi omogućavanja i garancije adekvatne zdravstvene zaštite. U društveno-ekonomskom smislu, zdravlje je trenutno primarni cilj u cijelom svijetu, a činjenica da je zaštita zdravlja nadjačala iznimno jake industrije, poput avio-industrije ili turizma, dobar je pokazatelj da su ljudi spremni investirati u vlastito zdravlje. Ovisno o sustavu financiranja i samom budžetu zdravstvenog sustava, države su ovu javnozdravstvenu krizu dočekale ili spremne, s dovoljnim brojem bolničkih kreveta, osoblja, alata i logističkih potrepština ili su, u smislu zdravstva, dovedene u vrlo nezavidnu situaciju. Uzimajući kao primjer Hrvatsku, kroz čiju se ne tako davnu povijest provlačilo pitanje prevelikog broja gradskih i/ili državnih bolnica, valja napomenuti da su dostupni bolnički resursi iznimno brzo i adekvatno raspodijeljeni za sve potrebite i one pogođene pandemijom.

Upravo u tom smislu, jednog dana kada ova kriza postane isključivo priča koju ćemo dijeliti s generacijama koje dolaze, valja se zapitati – je li društvo spremno na promjene unutar zdravstva, u smislu većih izdvajanja za zdravstvo, kako bi bilo kakvu buduću krizu zdravstveni sustav dočekao spremniji? U tom kontekstu, bit će potrebne promjene unutar zdravstvenog sustava, ali ne po principu mili-rezova, već konkretnih, pomalo odrješitih rješenja, koja bi, osim isključivog stvaranja većih financijskih izdataka za pojedinca u društvu, osigurala da se taj pojedinac, u trenucima krize osjeća dovoljno zaštićenim, zahvaljujući upravo zdravstvenom sustavu. Postoji realna mogućnost da trenutno postavljeni postotak izdvajanja za zdravstvo iz financijskih primanja građana neće više biti izriječkom fiksiran, već će se mijenjati, što bi, posljedično, trebalo donijeti višu razinu kvalitete zdravstvene skrbi. Pod uvjetom da se ovoj temi i njenoj javnoj raspravi pristupi dovoljno transparentno, stručno i otvoreno, takva vrsta promjena moguća je i vjerojatno ćemo veći dio naših stečenih primanja ili, može se i tako reći, dio našeg rada, u odnosu na trenutni omjer, biti spremni alocirati za zdravstvo, zdravstvene tehnologije i zdravlje per se.

Kao zaključak, možemo istaknuti kako se nadamo da zdravstveni sustav, ali i društvo u cjelini, nakon ove pandemije, neće tako skoro ponovno iskusi jednak ili sličan scenarij. Zdravstveni sustavi diljem svijeta prvo e trebati dobro sanirati vlastite rane, nastale utjecajem COVID-19 virusa, a, nakon što uđu u mirnije vode, bit će zanimljivo vidjeti kojom brzinom i koje će konkretne spoznaje, odnosno poučci, biti izvučeni i, još važnije, primijenjeni u praksi.

Mišljenja i/ili zaključci sadržani u ovom radu ne odražavaju nužno mišljenja i/ili zaključke naručitelja ovoga autorskog djela, društva AbbVie d.o.o. HR-ABBV-210028, studeni 2021. ●

abbvie

Hrvatske autoceste u 2022. – sigurnije, bolje, više

BORIS HUZJAN
predsjednik Uprave Hrvatskih autocesta (HAC)

Hrvatske autoceste u posljednje četiri godine provode poslovno restrukturiranje s ciljem racionalizacije poslovanja i unaprjeđenja infrastrukture i usluga. Do sada su postignuti više nego zadovoljavajući financijski rezultati, a upravo su se ovi pozitivni učinci restrukturiranja kroz proteklo razdoblje pokazali ključnim u novonastalim okolnostima poslovanja zbog pandemije.

Uštede i dobro financijsko planiranje omogućuju HAC-u da i u ovoj situaciji, uz manji promet na autocestama ima stabilno poslovanje i mogućnost daljnjeg ulaganja u prometnu infrastrukturu koja je temelj razvoja. U poslovnoj godini pred nama usmjerit ćemo aktivnost na završetak izgradnje započetih projekata te realizaciju projekata u pripremi.

Planom aktivnosti u sljedećem investicijskom ciklusu cilj je integracija svih dijelova Republike Hrvatske u mrežu modernih i sigurnih prometnica kako bi se dodatno potaknuo razvoj gospodarstva, naročito turističkog sektora kroz poboljšanje dostupnosti.

Da postoji međusobni odnos između cestovne infrastrukture i razvoja turizma pokazali su izvršni turistički rezultati na svim razinama uslužnih djelatnosti ove godine unatoč ograničenjima zbog pandemije. Upravo je kvalitetna prometna infrastruktura mreže autocesta u Hrvatskoj omogućila brojnim turistima neometan dolazak na turistička

odredišta u Hrvatskoj dok su se drugi oblici prijevoza putnika suočavali s poteškoćama izazvanim pandemijom koronavirusa.

Osim izgradnje mreže autocesta, naročito završetka koridora 5C koji povezuje Budimpeštu preko Osijeka i Sarajeva s lukom Ploče, zatim obilaznice Novog vinodolskog te naposljetku autoceste do Sisaka, pokrenut ćemo aktivnosti na uvođenju novog sustava naplate cestarine. Međutim, važno je naglasiti da pratimo trendove iz područja upravljanja prometom i povećanja sigurnosti i da značajna sredstva upravo planiramo u tom smjeru isto kao i ulaganja u modernizaciju usluga na odmorištima.

Usporedo s nastavkom investicijskog ciklusa nastaviti će se daljnja racionalizacija i optimizacija poslovanja s krajnjim ciljem dugoročne stabilnosti tvrtke. Svakako je važno istaknuti da su Hrvatske autoceste u posljednje četiri godine doživjele veliku transformaciju, što je rezultiralo time da smo u mogućnosti povećati investicije za šest posto, da imamo povoljniji kreditni rejting te da se uz promjenu upravljanja poslovanjem mijenja i struktura izvora financiranja projekata, budući da se tri puta veći iznos planira povući iz fondova Europske unije. Cilj završetka, ali i početka novih investicija je povezivanje svih dijelova Republike Hrvatske u mrežu modernih i sigurnih prometnica te povezivanje lokalnog stanovništva i gospodarstva na autoceste. Razvoj prometne infrastrukture s jedne strane omogućava bolju i nacionalnu i međunarodnu povezanost, a s druge strane je strateški preduvjet za ekonomski i socijalni rast i razvoj cijele Republike Hrvatske. ●

Sigurnost na autocestama kao preduvjet sretnog dolaska na destinaciju

Advertising Feature

Sigurnost prometa na autocestama je prioritet i ključan čimbenik uspješnog poslovanja, ali i obavljanja šire društvene funkcije Hrvatskih autocesta (HAC) kao upravitelja najvećeg dijela autocestovne mreže u Republici Hrvatskoj. Na prioritetu sigurnosti HAC već godinama intenzivno radi pa je nekoliko važnih projekata u fazi realizacije.

Sjedne strane, riječ je o usklađenju sustava zaštitnih ograda na autocestama u cilju povećanja sigurnosti prometa na cestama kroz poboljšanje pasivnih sustava zaštite, a što će utjecati i na smanjenje posljedica prometnih nesreća.

Nadalje, provodi se rekonstrukcija i novelacija sustava video nadzora i sustava video detekcije u skladu sa suvremenim tehnološkim standardima. Time se značajno unaprjeđuje sigurnost i dostupnost važnih prometnih informacija za sve sudionike u prometu na autocestama.

Naposljetku, još jedan važan projekt koji HAC provodi radi povećanja sigurnosti na autocestama je implementacija novih tehnologija horizontalne prometne signalizacije od trajnih materijala.

Vodeći računa o sigurnosti vozača na autocestama i u budućnosti, Hrvatske autoceste planiraju i nove projekte u narednom razdoblju. Na prvom mjestu je uvođenje sustava za nadzor brzine na autocestama. Prvenstveni cilj ove aktivnosti je stvara-

nje novih navika vozača kroz ujednačeniju vožnju, povećanje sigurnosti prometa, a samim time i smanjenje posljedica prometnih nesreća. Također, HAC planira i zamjenu svjetlosno promjenjive prometne signalizacije u skladu sa suvremenijim tehnološkim standardima, a sve s ciljem boljeg i učinkovitijeg obavještanja korisnika o stanju i događajima na autocesti.

Europski projekti

Kao odgovoran upravitelj najvećeg dijela nacionalne mreže autocesta i kao integralni dio europske mreže prometnica HAC radi i na projektima koji su sufinancirani sredstvima iz fondova Europske unije kao instrument za povezivanje Europe.

Crocodile 2 Croatia projekt je pokrenut s ciljem razmjene podataka i informacija na europskoj razini putem DATEX II protokola. Razmjena podataka se vrši putem regionalnih centara za nadzor i upravljanje prometom na dionicama autocesta (RCNUP-AC) do Središnjeg centra za nadzor i upravljanje prometom na autocestama (SCNVP-AC), koji ima ulogu makro vođenja prometa svim dionicama autocesta u Republici Hrvatskoj, te do Nacionalne pristupne točke (NAP), koja ima svrhu

objediniti sve postojeće izvore podataka i učiniti ih dostupnima svim korisnicima prometnog sustava.

Crocodile 3 Croatia projekt je nadogradnja Crocodile 2 Croatia projekta s glavnim naglaskom nastavka implementacije DATEX II standarda za izmjenu prometnih informacija značajnih za sigurnost prometa.

U okviru ovog projekta cijeli je niz manjih projekata i aktivnosti, uključujući novelaciju i rekonstrukciju podsustava mjerenja podataka o vremenskim uvjetima koji se dobivaju putem mreže meteoroloških stanica. Također, projekt uključuje i novelaciju radiodifuzije u tunelima na autocesti A1 s ciljem uključivanja svih žurnih službi i djelatnika HAC-a u jedinstveni komunikacijski

Vodeći računa o sigurnosti vozača na autocestama i u budućnosti, Hrvatske autoceste planiraju i nove projekte u narednom razdoblju

protokol, a samim time i omogućavanja bržeg protoka informacija. Na koncu, dio projekta je i unapređenje informiranja javnosti implementacijom mobilne aplikacije te TMP (planova upravljanja prometa) sa zemljama u okruženju – Slovenija, Austrija, Italija, Mađarska i Češka, budući da značajan dio korisnika autocesta u vidu redovnih turista čine upravo žitelji ovih zemalja.

Edukacija vozača

U HAC-u su svjesni važnosti edukacije vozača pa se provodi i niz pilot projekata edukacije korisnika o načinu vožnje autocestom i očuvanju sigurnosti prometa. Jedan od njih je projekt sprečavanja ulazaka vozila u suprotan smjer iscrtaivanjem 3D horizontalne prometne signalizacije u zonama čvorova i odmorista.

Drugi je projekt dopune prometne signalizacije s ciljem ukazivanja na propisno održavanja razmaka s ciljem upozorenja i edukacije korisnika o važnosti držanja propisanog razmaka između vozila. Ova aktivnost ima značajni učinak na smanjenje broja prometnih nesreća uzrokovanih naletom na vozilo ispred sebe. Treći važan projekt u ovoj kategoriji je edukacija korisnika o stvaranju hitnog koridora u slučaju izvanrednog događaja na autocesti i osiguranju prolaza žurnih službi prema mjestu događaja. Odgovarajuća reakcija vozača u ovakvim izvanrednim situacijama ključna je za pravovremeni dolazak medicinske i drugih oblika nužne pomoći čime se spašavaju životi unesrećenih. ●

HAC DOBITNIK MEĐUNARODNE NAGRADE „FIND A WAY“ ZA 2021. GODINU

Hrvatske autoceste ove godine dobile su prestižno međunarodno priznanje za sigurnost u cestovnom prometu od Međunarodne cestovne federacije (IRF Global). Ova nagrada potvrđuje da HAC ima jedne od najboljih i najsigurnijih autocesta čijim se korištenjem na brz i siguran način može stići na željeno odredište. Ova činjenica je naročito bitna u kontekstu Hrvatske kao turističke destinacije u koju inače cestovnim putem ulazi oko 80 posto svih stranih gostiju.

Živimo u ekonomiji pažnje, ali pažnja nije dovoljna. Ključno je povjerenje.

MARO ALAVANJA,
direktor agencije Narativ komunikacije

Kako se gradi povjerenje? Tako da brend baš svaki dan iznova, uporno, bez kompromisa, dostavlja svoje obećanje. To je maraton, a ne sprint.

Sjedim neki dan u uredu s klijentom, kojem smo upravo predstavili seriju videa za društvene mreže. Jako su zadovoljni, zadovoljni smo time moj tim i ja, ali jedan od sugovornika kojem smo predstavljali koncept onako usput otvori temu, na prvu vrlo zabavnu i logičnu, ali bitno, bitno dublju nego što izgleda na prvi pogled.

“Gle, meni je to odlično, ali znaš što, znaš kako bi ja da se mene pita to napravio?”

“Šok terapija, malo skandala, nek’ se pomlate malo u filmu, da skrenemo pažnju i da postane viralno.”

Odgovorio sam protupitanjem.

“Super, ali što nakon toga?”

Potpuno je, dakle, legitimno i logično danas razmišljati na taj način, ali je ujedno i tema kojoj bi i profesionalna i stručna zajednica mogla posvetiti više vremena.

De facto živimo u ekonomiji pažnje, pažnja je najvažnija valuta i svi se bore za vaše sekunde, da vas što dulje zadrže na svojem videu, svojem feedu, svojoj web stranici, svom web shopu...

No moramo se zapitati je li nam to dovoljno da nas prepoznaju kao relevantnog partnera, da nas prepoznaju kao dobar brend kojem možete vjerovati, kao brend od kojeg ćete na kraju dana kupiti proizvod ili uslugu.

Je li dovoljno biti viđen samo jednom ili se brendovi grade dugo i strpljivo, pazeći svaki dan da nešto ne uprska?

I baš zato smatram da danas, kada je protok vijesti kroz medije nevjerovatno brz i praktički nekontroliran i kada jedna fotografija ili tekst na društvenim mrežama može u minuti uništiti reputaciju organizacije ili pojedinca, rečenica Billa Gatesa “Da mi ostane zadnji dolar na računu, potrošio bih ga na PR”, nikada nije bila aktualnija.

PR je maraton, a ne sprint, i upravo taj tempo ide ruku pod ruku s izgradnjom brenda.

Brendovi djeluju na funkcionalnoj i simboličkoj razini, imaju niz obilježja, ali ono što izdvaja dobar brend od lošeg je to što dobar brend dostavlja svoje obećanje.

Dobar brend živi svoje vrijednosti na svim razinama i proaktivno ih komunicira, inače puca pod reflektorima javnosti koje danas više ne čine samo mediji, već i društvene mreže. I tu dolazimo do ključa. Kako se gradi povjerenje? Tako da brend baš svaki dan iznova, uporno, bez kompromisa, dostavlja svoje obećanje.

I kad to napravite milijun puta, kroz niz dugih godina, onda postajete dobar brend.

U kontekstu novog normalnog, novo normalno nisu samo promjene usred globalne pandemije, već i činjenica da je borba za povjerenje na vrhuncu - vrijednosti brendova i njihova uloga u društvu se svakodnevno preispituju, nerijetko i napadaju bez dokaza, a u takvom okruženju, ignoriranje važnosti komunikacije dokazano može biti pogubno.

Prema svjetskom istraživanju “Edelman Trust Barometer 2020”, zabilježeno je najniže povjerenje u Vlade, NGO sektor, poslovni sektor i medije u 20 godina istraživanja. Ispitanici su ocjenjivali povjerenje kroz dva segmenta: kompetentnost (obećano/izvršeno) i etičnost (činiti pravu stvar za društvo), a otkriveno je da nepovjerenje buja u kontekstu zdravstvenih i ekonomskih šokova pandemije koronavirusa, osjeća društvene i ekonomske nejednakosti.

Ako ogromnoj količini sadržaja i podražaja, lažnih vijesti i netočnih informacija pridodamo brzinu i utjecaj društvenih mreža koje daju megafon u ruke običnih ljudi, jasno je zašto osude i nepovjerenje u javnosti, kao i podjele u društvu nikad nisu bile izraženije.

Sve to čini posao upravljanja komunikacijama znatno težim, ali i s druge strane znatno vrijednijim za pojedince i organizacije. Spomenuto online istraživanje, provedeno u 28 država na više od 34.000 ispitanika, detektiralo je da upravo u ovakvim okolnostima strelovito brze promjene i nesigurnosti koja nosi budućnost, povjerenje je apsolutno najvažnije.

Rezultati primjerice govore kako je tvrtkama povjerenje među zaposlenicima važno jer stvara pozitivno i proaktivno okruženje, kao što je s druge strane važno korisnicima i konzumentima. Jer što više povjerenja u tvrtku imaju, češće koriste usluge i proizvode te su snažniji i glasniji glasnogovornici tvrtke. Upravo je to glavni zadatak i uloga stručnjaka za komunikacije - izgraditi odnose i zaraditi povjerenje ciljanih javnosti.

I zato, viralno da, pažnja svakako, ali to nije dovoljno. Za najbolje rezultate moramo se fokusirati na gradnju povjerenja, a to je ipak maraton, a ne sprint. ●

Za najbolje rezultate moramo se fokusirati na gradnju povjerenja, a to je ipak maraton, a ne sprint.

Obrazovanje kroz suvremene tehnologije

MILENA PRODANIĆ TIŠMA, osnivačica Međunarodne britanske osnovne škole Vedri obzori

U posljednje dvije godine tehnologija je više nego ikada ranije ušla u obrazovne sustave

Škole su preko noći bile u prilici prilagoditi se novonastaloj situaciji i omogućiti učenicima što bolje iskustvo same nastave na daljinu. Imali smo prilike vidjeti kako su se učenici uspješno snašli u očekivanjima i ciljevima koji su im bili postavljeni. Situacija, srećom, nije rezultirala obrazovnom krizom, ali na žalost ipak je imala svoj utjecaj na učenike.

Velik dio njih nakon određenog vremena počeo se osjećati usamljeno, poneki su gubili motivaciju dok je dio učenika smatrao da im je pružena nova dimenzija rada koja im više odgovara.

Škole su također dobile veću odgovornost pobrinuti se za online sigurnost učenika, ali i omogućiti podršku nastavnom osoblju da uhvati korak s novim očekivanjima. U tom trenutku ključno se pokazalo da su škole koje su imale priliku i mogućnost kontinuirano raditi i upoznavati učenike s obrazovnim alatima u sklopu nastave imale daleko laganiji prijelaz.

S obzirom na promjene tehnologije koje se događaju izrazito brzo, važno je u školske kurikulume utkati što više prilika da učenici rade na svom kritičkom mišljenju koje će im pomoći u životnim situacijama na koje će nailaziti i u kojima će morati samostalno donositi odluke. Važno im je dati mogućnosti da samostalno promišljaju, jačaju i stječu vještine koje će im pomoći u izazovima s kojima se susreću sada, ali će se susresti i u budućnosti. Imala sam priliku posje-

titi škole koje su imale izvrsne kurikulume, izvrsnu metodiku nastave, no za vrijeme slobodnog vremena, školskog odmora, učenici su isključivo bili usmjereni na svoje mobilne uređaje, bez imalo interakcije i komunikacije. To su zamke u koje možemo vrlo lako upasti i koje će se duboko odraziti na socijalnu interakciju učenika. Odmori su neformalno vrijeme gdje učenici primjenjuju stečene socijalne vještine i razvijaju društvene odnose.

Današnja djeca odrastaju u svijetu uvelike različitom od generacija koje su odrastale prije dvadesetak godina te je stoga potrebno razumjeti njihove potrebe te im svakako u početku biti oslonac i podrška. Učenici koriste tehnologiju, različite aplikacije, društvene mreže i u svoje slobodno vrijeme i tu je ključna uloga i roditelja da osnaže dijete za taj svijet koji može biti podloga za neprihvatljivu komunikaciju. Prije nego što li djeci damo mobilne uređaje na korištenje, bitno je da ostvarimo otvorenu komunikaciju te ćemo tada biti sigurni da će nam se djeca povjeriti ukoliko im se dogodi neugodno iskustvo. Prije nego li se pridruže društvenim mrežama, bitno je da su spremna i emocionalno zrela. Moraju shvatiti odgovornost prema napisanoj riječi, tekstu, objavljenoj fotografiji.

Smatram da je najvažnije imati ravnotežu, kako u školi, tako i kod kuće. Korištenje tehnologije uvelike može obogatiti nastavu, ali ne treba biti isključivi alat za korištenje iste. Kroz dostupnost uređaja i tehnologije dobili smo veliku prednost komunikacije i obrazovnih prilika u stvarnom vremenu. Ono u čemu djeca trebaju podršku je da zadrže kontrolu nad korištenjem te iste tehnologije, a ne obrnuto. Ukoliko želimo pomoći našoj djeci na tom putu, važno je i da im budemo model ponašanja. Opterećeni svakodnevnim obavezama i očekivanjima, teško se oteti dojmu da neprestano moramo biti dostupni. Bilo bi idealno da u kući postoji dogovor kada se tehnologija, mobilni uređaji ne koriste. Primjerice za vrijeme jela, sat vremena prije spavanja, zajedničkih igara.. Vrlo je važno da u tome budemo dosljedni. Ako unaprijed imamo dogovor, lakše se je oduprijeti iskušenju da posežemo za svoje uređaje. Važno je razumjeti da u početku djeci, a posebno mlađoj trebamo ponuditi podršku u alternativnim aktivnostima. Činjenica je da naš mozak otpušta dopamin dok koristimo tehnologiju stoga nam je teže pustiti aktivnost i prijeći na nešto drugo. To se odnosi i na odrasle i na djecu.

Osobno, kao roditelju i osobi koja vodi odgojno-obrazovnu instituciju ovo je jedan od najvećih izazova s kojima se susrećem. U program smo utkali preventivne programe za pomoć učenicima, učiteljima i samim roditeljima. Roditelji se imaju priliku kroz online national safety programe dodatno educirati. Svi uključeni na tom putu trebaju podršku. ●

Tehnologija je prisutna svakodnevno u našim životima i uvelike nam je obogatila život, no na nama je odgovornost kako ćemo je koristiti.

Advertising Feature

Revolucionarni wellness na obali Boke

Ovo je prvo odmaralište One&Only koje nudi Chenot Espace – transformativno putovanje prema detoksikaciji i usklađivanju organizma zasnovano na metodi Chenot® koja podrazumijeva programe po mjeri i pionirske tretmane izradene za poboljšanje vitalnosti i optimiziranje zdravlja tijekom cijele godine.

Upoznajte Chenot Espace u odmaralištu One&Only Portonovi, inovativni pristup koji objedinjuje načela tradicionalnog kineskog liječenja s najnovijim znanstvenim dostignućima u medicini i najsuvremenijom dijagnostičkom tehnologijom.

Gosti započinju svoje wellness putovanje nizom pretraga osmišljenih u skladu s njihovim pojedinačnim potrebama, što dovodi do izrade učinkovitih i jedinstvenih, personaliziranih programa. Holistička dijagnostika, koju provode specijalizirani stručnjaci, ispituje važan niz fizioloških parametara poznatih kao Chenot Lifestyle Biomarkers®, procjenjujući utjecaj životnog stila na vitalni status i procese starenja.

Nakon dijagnostičkih pretraga za svakog se gosta izrađuje sofisticirani skup prilagođenih tretmana i planova prehrane koji sinergijski potiču izbacivanje toksina, povećavaju vitalnost, aktiviraju energetske kanale i ponovno uspostavljaju fiziološku ravnotežu. Moguće je izabrati sveobuhvatni jednodnevni program, pojedinačne tretmane ili kraće programe koji se mogu neprimjetno uklopiti u vaš odmor.

Budući da prehrana predstavlja ključni stup metoda Chenot®, gosti odmarališta One&Only Portonovi mogu prakticirati personalizirani plan prehrane, pažljivo osmišljen da funkcionira u sinergiji s njihovim programima wellnessa, i to u hotelskom restoranu La Veranda. Chenotova dijeta precizno je formulirana za podržavanje samoliječenja tijela, čišćenja na staničnoj razini i olakšavanja metaboličke ravnoteže. Ova niskokalorična dijeta aktivira

- tjelesne mehanizme posta, istodobno osiguravajući kvalitetnu prehranu stanicama i ne narušavajući okus ili aromu.

Chenot Espace prostire se na čak 4.000 m² i nudi najsuremeniju opremu i 28 soba za tretmane. U ponudi je niz ciljanih tretmana, od neuroakustičnog dubokog opuštanja, akupunkture i ozonske terapije do intravenske terapije hranjivim tvarima i hidrokolonskog tretmana. Dijagnostika i tretmani spadaju u šest različitih odjela: medicinski odjel, ljudske sposobnosti, medicinska estetika, estetika, hidroterapija te sport i tjelovježba.

Pored toga, Chenot Espace posjeduje i sale za hidroterapiju i krioterapiju, saunu, parnu sobu, orijentalni hammam i zatvoreni bazen, omogućavajući gostima pregršt mogućnosti za opuštanje i regeneraciju. Teniski klub Tipsarević Luxury Tennis s dva profesionalna terena pruža vrhunske sadržaje ljubiteljima ovog sporta na svim

razinama, dok najsuremeniji centar za tjelovježbu nudi privatne i grupne treninge uz najnoviju opremu Technogym™. Također, za goste koji žele idealnu kombinaciju vježbe duha i tijela, na raspolaganju su satovi joga na otvorenom, s čarobnim pogledom na zaljev i očaravajuću arhitekturu odmarališta One&Only Portonovi. ●

Za više informacija ili rezervacije posjetite:
oneandonlyresorts.com.

Osmrtnica Pepeo pepelu

U 2022. godini Britanci će posljednji put naložiti ugljen na svojim ognjištima.

ANN WROE, urednica osmrtnice,
The Economist

U vremenu ne tako davnom, stanovnike britanskih velikih gradova i predgrađa zimi nisu budili ni pijetlovi ni budilice već hrapavi zvuk struganja žarača po željeznim rešetkama ložišta u pećima i kotlovima. Pepeo koji bi pritom ispadao nije bio mekan i bijel poput onog koji se nakupljao pri sagorjevanju drva već je ličio na sastruganu sivu trosku koja je nekoć bila ugljen.

Ugljen je zimi bio kralj svakog kućanstva. Dopremanje ugljena predstavljalo je pravu ceremoniju koja se odvijala svake jeseni po ustaljenom protokolu: mišićavi muškarci čadavog lica i s kačketima na glavama istovarili bi s kamioneta teške vreće u kojima su se nazirali nepravilni obluci ugljena i na ramenima ih prenosili do podruma ili šupe gdje bi ih istresli. Obluci bi se gromoglasno stropoštali na tlo, podižući oblak prašine. Poslije toga zasun bi se navukao na vrata iza kojih je ostajala gomila koja je podsjećala na mračnu prikazu.

Ovo drevno i neobično gorivo imalo je slan i pomalo ljutkast miris zemljine utrobe. Potjecalo je iz ležišta nastalih u razdoblju karbona i perma. Iskapali su ga rudari koji su goli do pasa marljivo radili pod zemljom. Nastalo je od divovske barske paprati i visokog nepoznatog drveća, koje se uslijed snažne komprimacije koja je trajala vrlo dugo pretvorilo u kamen. Korisnici ugljena nisu se grijali cjepanicama bilo kakvog drveta. Oni su sagorijevali prapovijesne prašume kojima su nekada hodali dinosauri.

Iskopani ugljen razvrstavao se prema kvaliteti: od sjajnog, brušenog antracita velike toplinske moći do smeđeg lignita, koji je imao slabu toplinsku moć i upotrebljavao se za napajanje elektrana. No sagorijevanje ugljena bilo koje klase mnogo je drugačije od sagorijevanja drveta. Drvo se brže razgorijevalo, pri čemu

je stvaralo sjajan i živahan plamen; ugljenu je trebalo vremena da probavi svoje predjelo od daščica za potpalu i zgužvanih novina, pri čemu je otpuštao plin i katran. Tek ako bi bio suh, ugljen bi otvorio svoje „vrelo“ srce, otkrivajući grimizna jezera napunjena magmom i užarene komade rude. Robert Louis Stevenson u vatri ognjišta vidio je vojske; svako ih je dijete moglo zamisliti promatrajući ovaj ratni pejzaž na kom su se crvene planine smjenjivale s nizinama prekrivenima lavom i pepelom.

U svemu ostalom, plamen ugljenog kamena bio je mnogo miroljubiviji. Recimo, nije se dešavalo da njegove iskre lete na sve strane, osim ako ih ne biste potakli žaračem. Umesto iskrica, otpuštao je male, plave, misteriozne niti kako bi nagovijestio da je još uvijek živ. Također nije pucketao niti se oglašavao na neki karakterističan način. Umjesto toga, sagorijevao je sporo, zamišljeno, povremeno uzdahnuo i zaustavio se, navodeći na razmišljanje. Sherlock Holmes uobičavao je sjediti u svojoj omiljenoj fotelji pored kamina u ulici Baker,

na broju 221b, u jednom od svojih „raspoloženja“ i rješavati svoje zločine. S vremena na vrijeme, posegnuo bi za cigarama koje je držao u kanti za ugljen. Svako pomicanje ugljena u kanti pratilo je trag koji je iz jedne zagonetke vodio u drugu.

Upravo je u Holmesovo doba upotreba ugljena dostigla vrhunac u Britaniji. Godine 1913. država je sagorijela 287 milijuna tona ugljena iskopanog iz više od 1300 dubokih rudnika - što za potrebe industrije, što za potrebe kućanstava. Do tada je svaki dimnjak u Londonu, južnom Walesu i gradovima na sjeveru već desetljećima izbacivao ugljenu prašinu. Ugljen je utjecao na vremenske prilike, kako Charles Dickens piše u nenadmašnom prvom poglavlju Sumorne kuće:

Magla je posvuda. Magla je uzvodno gdje rijeka vijuga između zelenih ada i livada; magla je nizvodno gdje se zagađena rijeka kotrlja između brodova i smeća velikog (i prljavog) grada... Magla je nad esekskim močvarama, magla je nad visoravnima Kenta... Magla je u očima i ustima griničkih penzionera koji krkljaju pokraj ognjišta u svojim odajama.

Ugljen gotovo da se uopće nije uvezio budući da su britanske rezerve bile toliko pristupačne da su Rimljani kovali oružje pomoću ugljena tako što bi samo malo zarili vrh koplja u zemlju i toliko bogate da su omogućile Britaniji da se brže industrijalizira od ostatka svijeta. Već je kraljica Elizabeta I u svoje doba bila uvelike zabrinuta i ozlojeđena zbog okusa i dima morskog ugljena. Porez na ugljen bio je dovoljno visok da podmiri troškove izgradnje dvije trećine modernih, elegantnih londonskih crkava Christophera Wrena.

Godine 1888. centa ugljena (51 kg) - dovoljna za tjedne potrebe jedne obitelji - koštala je šiling i dva penija, što je bilo manje od tjednog računa za brašno i voće. No to je bio faustovski dogovor. Sagorijevanje ugljena u ogromnoj količini (što će se i dalje nastaviti u Kini, Indiji i Americi) proizvodilo je jeftinu energiju od koje ovisi suvremeni život. Osim toga, zagađalo je zrak i poremetilo klimu. Vesela vatra iz ognjišta jednog kućanstva neizostavno je značila zagađenje tisuću drugih, baš kao što je blaga slatkoća rudareve pjesme bila profilirana kroz smrtonosnu crnu prašinu. ●

**Users of coal
warmed
themselves
by burning
prehistoric
forests
stalked by
dinosaurs**

FOND ZA ZAŠTITU OKOLIŠA I
ENERGETSKU UČINKOVITOST

MOJ SVIJET.
MOJA ODGOVORNOST.

INA

OSJETI ČISTU SNAGU

INA Class Plus goriva

ina.hr